Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2022

- Lönsamheten har ökat i primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel, men minskat i restaurangledet. Det är tydligt att livsmedelskedjans lönsamhet påverkas av yttre omständigheter.
- Utvecklingen för den miljömässiga hållbarheten går i flera fall åt rätt håll, men det går inte tillräckligt fort.
- Utvecklingen för den sociala hållbarheten går åt fel håll när det gäller folkhälsa och tillgång på kompetent arbetskraft.

Rapport 2022:2

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2022

Jordbruksverket har i uppdrag att i samråd med berörda myndigheter göra en årlig uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin. Denna rapport är en redovisning av regeringsuppdraget för år 2022.

Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats för de företag som har huvudsaklig verksamhet inom den, utifrån det övergripande målet och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation) som finns i regeringens proposition 2016/17:104. Dessutom diskuteras livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet, vilken betydelse livsmedelskedjan har för den sociala dimensionen av hållbarhet och i vilken utsträckning åtgärderna i livsmedelsstrategins handlingsplaner kan bidra till livsmedelsstrategins mål.

Författare:
Camilla Burman
Andreas Davelid
Tobias Häggmark
Sandra Lindström

Omslagsfoton:
Tallrik: Arne Trautmann, Mostphotos
Fiskrökning: Astrakan, Scandinav bildbyra
Köttdisk: Kari Kohvakka, Scandinav bildbyrå
Sädesfält: Thomas Adolfsén, Scandinav bildbyrå

Sammanfattning

För att nå livsmedelsstrategins övergripande mål om en ökad och hållbar livsmedelsproduktion i hela landet samtidigt som relevanta miljömål nås, behöver företagen i livsmedelskedjan vara lönsamma och konkurrenskraftiga. Detta för att hantera utmaningar som att öka produktionen samtidigt som negativa miljöeffekter minskar. Årets rapport visar utvecklingen i livsmedelskedjan fram till pandemins första år 2020 och innan den kraftiga ökningen av priserna på insatsvaror. Nytt för årets rapport är ett bredare fokus på de tre hållbarhetsdimensionerna: ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet.

Lönsamheten har ökat i tre led i livsmedelskedjan, men försämrats kraftigt i restaurangledet

Lönsamheten ökade i de tre första leden i livsmedelskedjan (primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel) mellan åren 2016–2020, men den kraftiga försämringen i restaurangledet medförde en fortsatt försämrad lönsamhet i livsmedelskedjan som helhet. Fram till pandemin fortsatte produktionen att öka, även om tillväxten var svagare än i det totala näringslivet.

Yttre omständigheter påverkar lönsamhet och hållbarhet

Det är tydligt att lönsamheten är beroende av yttre omständigheter (till exempel torkåret 2018 och pandemin 2020). De slutliga effekterna på livsmedelskedjan av pandemin liksom av den nu säkerhetspolitiska oron och höga priser på insatsvaror är ännu okända. En försämrad lönsamhet riskerar att minska produktionen av livsmedel, men också att försena insatser som minskar negativ miljöpåverkan och satsningar på produktutveckling, forskning och innovation.

Utvecklingen går i många fall åt rätt håll, men inte tillräckligt snabbt

Inom den miljömässiga dimensionen går utvecklingen i flera fall åt rätt håll. Till exempel har den negativa utvecklingen för odlingslandskapets fåglar och arealen betesmarker avtagit och utsläppen av växthusgaser minskar. Men förbättringar sker inte tillräckligt snabbt för att uppsatta miljömål ska nås. Andra indikatorer går åt fel håll, till exempel minskar arealen jordbruksmark vilket ger negativa konsekvenser för såväl svensk livsmedelsproduktion som odlingslandskapets biologiska mångfald. Fortsatt skötsel av betesmarker är centralt för att bevara odlingslandskapets biologiska mångfald. För att öka resurseffektiviteten, minska utsläppen av växthusgaser samt bevara och öka den biologiska mångfalden krävs bl.a. nya produktions- och brukningsmetoder.

Livsmedelskedjan bidrar till levande landsbygd

Flera indikatorer som används för att följa den sociala dimensionen visar att utvecklingen är oförändrad, till exempel försäljning av antibiotika, indikatorer för levande landsbygd och jämlikhet. Däremot går utvecklingen åt fel håll när det gäller till exempel folkhälsa, tillgång på kompetent arbetskraft och företagens upplevelse av myndigheternas regler. Primärproduktionen är den bransch där flest dödsolyckor inträffar och livsmedelsindustrin är det led om har flest arbetsskador i såväl livsmedelskedjan som i näringslivet. Dessutom har primärproduktionen en anmärkningsvärt stor andel av sysselsatta som är 65 år eller äldre och en förklaring till åldersstrukturen är att många äldre jordbrukare fortsätter att bruka sin mark efter pensionsålder.

Summary

In order to achieve the overall strategy of the food strategy for increased and sustainable food production throughout the country while achieving relevant environmental quality objectives, companies in the food chain need to be profitable and competitive. This is to deal with challenges such as increasing production while reducing negative environmental effects. This year's report shows the development in the food chain until the first year of the pandemic in 2020 and before the sharp rise in the prices of intermediate goods. New for this year's report is a broader focus on the three sustainability dimensions: economic, environmental, and social sustainability.

Profitability has increased in three sectors of the food chain, but deteriorated sharply in the restaurant sector

Profitability increased in the first three sectors of the food chain (primary production, food industry and food trade) between the years 2016–2020, but the sharp deterioration in the restaurant sector led to a continued deterioration in profitability in the food chain as a whole. Until the pandemic, production continued to increase, although growth was weaker than in the total business sector.

External circumstances affect profitability and sustainability

It is clear that profitability is dependent on external circumstances (for example, the drought year 2018 and the pandemic 2020). The final effects on the food chain of the pandemic as well as of the current security concerns and high prices of inputs are still unknown. Deteriorating profitability risks reducing food production, but also delaying efforts that reduce negative environmental impact and investments in product development, research, and innovation.

Development is going in the right direction, but not fast enough

Within the environmental dimension, development in several cases is going in the right direction. For example, the negative development for farmland birds and the area of semi-natural pastures has levelled off and greenhouse gas emissions have decreased. However, improvements are not happening fast enough to achieve set environmental quality objectives. Other indicators develop in the wrong direction. One example is that the area of agricultural land

decreases, which has negative consequences for both Swedish food production and the biological diversity of the agricultural landscape. Continued management of semi-natural pastures is central to preserving the biological diversity of the agricultural landscape. In order to increase resource efficiency, reduce greenhouse gas emissions and preserve and increase biodiversity, for instance new production and management methods are needed.

The food chain contributes to a vital countryside

Several indicators used to monitor the social dimension of sustainability show that the development is unchanged, such as sales of antibiotics, indicators for the vibrancy and economic viability of rural areas and equality. On the other hand, the development is going in the wrong direction when it comes to, i.e. public health, access to skilled labour and companies' experience of the authorities' rules. Primary production is the industry where the most fatal accidents occur, and the food industry is the one that has the most occupational injuries in both the food chain and in business. In addition, primary production has a remarkably large proportion of employed people who are 65 years or older which may be caused by the fact that many older farmers continue to work after retirement age.

Innehåll

Sammanfattning 4

Summary 6

1 Inledning 12

1.1 Syfte och frågeställningar 12

1.2 Avgränsningar 13

1.3 Disposition 14

1.4 Samråd 14

2 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan 15

2.1 Konkurrenskraft 15

2.2 Hållbar livsmedelskedja 17

2.2.1 Ekonomisk hållbarhet 18

2.2.2 Miljömässig hållbarhet 18

2.2.3 Social hållbarhet 20

2.3 Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling 21

2.3.1 Indikatorer 21

2.3.2 Statistik 22

3 Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion 25

3.1 Går utvecklingen åt rätt håll? 26

3.2 Konkurrenskraft 27

3.2.1 Lönsamhetens utveckling 27

3.2.2 Svensk marknadsandel 34

3.2.3 Innovation 35

3.3 Produktion 37

3.3.1 Förädlingsvärdets utveckling 37

3.3.2 Produktionsvolymens utveckling 39

3.3.3 Den internationella handelns betydelse för produktionen 39

3.3.4 Årsarbetstider och kompetensnivå 46

3.3.5 Turismens betydelse för produktionen 48

3.4 Sammanfattande kommentarer 50

4 Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet 51

4.1 Går utvecklingen åt rätt håll? 52

4.2 Övergripande miljöaspekter kopplade till livsmedelskedjan 53

4.2.1 Livsmedelskedjan och klimatet 53

4.2.2 Livsmedelskedjan och biologisk mångfald 54

4.2.3 Utformningen av odlingslandskapet och tillgång till produktiv jordbruksmark 56

4.2.4 Livsmedelskedjan och hållbar hantering av vatten 56

4.2.5 Cirkulära flöden i livsmedelskedjan 57

4.2.6 Resurseffektiv livsmedelsproduktion 57

4.3 Miljömål 60
4.3.1 Generationsmålet 60
4.3.2 Begränsad klimatpåverkan 61
4.3.3 Giftfri miljö 63
4.3.4 Ingen övergödning 64
4.3.5 Ett rikt odlingslandskap 65
4.3.6 Ett rikt växt- och djurliv 67
4.3.7 Hav i balans samt levande kust och skärgård 68
4.3.8 God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering) 69
4.4 Sammanfattande kommentarer 71

5 Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen 72
5.1 Går utvecklingen åt rätt håll? 72
5.2 Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa 73
5.2.1 Konsumtionen av mat 74
5.2.2 Konsumenternas preferenser 76
5.3 Djurhälsa och djurvälfärd 77
5.3.1 Antibiotikaanvändning 78
5.4 Levande landsbygd 81
5.4.1 Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan 81
5.4.2 Kan livsmedelkedjan bidra till tillväxt i hela landet? 83
5.5 Företags- och arbetsmiljö 84
5.5.1 Arbetsmiljö 85
5.6 Jämlikhet inom livsmedelskedjan 86
5.6.1 Ålders och könsfördelning inom livsmedelskedjan 87
5.7 Framtidstro och yrkesstolthet 88
5.8 Sammanfattande kommentarer 89

6 Uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner 90
6.1 Inledning 90
6.2 Strategiskt område Regler och villkor 91
6.2.1 Uppföljning av åtgärderna 91
6.2.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål? 95
6.3 Strategiskt område Konsument och marknad 98
6.3.1 Uppföljning av åtgärderna 98
6.3.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål? 104
6.4 Strategiskt område Kunskap och innovation 111
6.4.1 Uppföljning av åtgärderna 111
6.4.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål? 113
6.5 Horisontella uppdrag 115
6.5.1 Uppföljning av åtgärderna 115
6.5.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål? 116

7 Avslutande diskussion 118
7.1 Går utvecklingen åt rätt håll? 127

8 Referenser 129

Bilaga A: Benämning av SNI-koder 142

Bilaga B: Grundläggande indikatorer 144

Bilaga C: Uppställning av en resultaträkning
med kostnadsindelning 146

Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen 147

Bilaga E: Fördjupning – Livsmedelsindustrin 164

Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelshandeln 172

Bilaga G: Fördjupning – Restauranger 180

Bilaga H: Statistikbilaga – Övergripande målet 187

Bilaga I: Statistikbilaga – Regler och villkor, SO1 205

Bilaga J: Statistikbilaga – Konsument och marknad, SO2 210

Bilaga K: Statistikbilaga – Kunskap och Innovation, SO3 215

Bilaga L: Enkät till branschorganisationer 222

1 Inledning

Det övergripande målet i livsmedelsstrategin, som riksdagen antog i juni 2017, är en konkurrenskraftig livsmededelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås (Regeringen, 2017). Livsmedelsstrategin är en långsiktig tillväxtstrategi som inkluderar hela livsmedelskedjan och som sträcker sig fram till år 2030.

Jordbruksverket ska löpande följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt följa och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin (Regeringen, 2017) (Regeringen, 2019). Av uppdragen framgår att Jordbruksverket i samråd med berörda myndigheter ska göra en årlig uppföljning och utvärdering med en fördjupad analys vart fjärde år.

Livsmedelskedjan består av fyra olika led och Tabell 1 visar vilka näringsgrenar som ingår i vilket led. I Bilaga A: Benämning av SNI-koder finns en beskrivning av Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) och de SNI-koder som ingår i livsmedelskedjan.

Tabell 1. *Vilken del av näringslivet ingår i de olika delarna av livsmedelskedjan?*

Led i livsmedelskedjan		SNI-kod
Primärproduktion	Jordbruk[1], fiske och vattenbruk	01 (delar av, se Bilaga A), 03
Livsmedelsindustrin	Framställning av livsmedel, drycker samt tobak.	10, 11, 12
Livsmedelshandeln	Handel med livsmedel i provisionshandel, partihandel, detaljhandel, specialiserad detaljhandel samt torg och marknadshandel.	46, 47 (46.11, 46.17, 46.21, 46.3, 47.11, 47.2, 47.81)
Restaurangnäringen (inklusive måltidsturism)	Restaurang[2] samt cateringverksamhet.	56 (56.1, 56.2)

Not: Det finns en risk att företagens SNI-kod inte stämmer överens med dagens verksamhet, eftersom företag inte har uppdaterat SNI-koden när den huvudsakliga verksamheten ändras.

Not 1: Inklusive trädgårdsnäringen

Not 2: Restaurangnäringen inkluderar catering och centralköksverksamhet.

Källa: (SCB, 2007), egen bearbetning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den årliga utvärderingen och uppföljningen är att förse regeringen, Tillväxtverket och andra berörda aktörer med relevanta beslutsunderlag för det vidare arbetet med livsmedelsstrategins genomförande. Vår årliga rapport visar hur livsmedelskedjan har utvecklats för de företag som har huvudsaklig verksamhet inom den, utifrån det övergripande målet och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation) som finns i regeringens proposition 2016/17:104.

Rapporten följer även åtgärder i strategins handlingsplaner baserat på den rapport som Analysys Mason tagit fram på uppdrag av Tillväxtverket (Analysys Mason, 2021).

Årsrapporten besvarar följande frågeställningar:

- Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011?
- Hur har produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011??
- Hur ser utvecklingen för relevanta miljömålsindikatorer ut sedan år 2011?

Dessutom diskuteras livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet, vilken betydelse livsmedelskedjan har för den sociala dimensionen av hållbarhet och i vilken utsträckning åtgärderna i livsmedelsstrategins handlingsplaner kan bidra till livsmedelsstrategins mål.

1.2 Avgränsningar

I likhet med tidigare årsrapporter (Jordbruksverket, 2018) (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020) (Jordbruksverket, 2021) omfattar årets rapport livsmedelskedjans utveckling under en tidsperiod innan livsmedelsstrategin beslutades.

När vi beskriver livsmedelskedjans utveckling och följer upp handlingsplanens åtgärder är det inte möjligt att isolera effekterna av livsmedelsstrategin, eftersom en mängd olika faktorer påverkar utvecklingen. Det kan även vara svårt att se effekterna av politiska beslut på kort sikt, eftersom det tar lång tid från beslut till att faktiska åtgärder genomförs. Dessutom är några av de åtgärder som genomförs av sådant slag att de kan förväntas ge effekt först på längre sikt, till exempel åtgärder kopplat till forskning och innovation.

Rapportens beskrivningar och analyser görs på en aggregerad nivå för de olika leden i livsmedelskedjan. Varje led består av flera olika delbranscher och utvecklingen skiljer sig åt mellan de olika leden och mellan ledens olika delbranscher. Det är därför inte möjligt att i detalj förklara de trender och samband som presenteras i rapporten.

De olika leden i livsmedelskedjan bedriver sin verksamhet utifrån olika förutsättningar, som bland annat beror på verksamhetens art, och det är naturligt att nivåerna på olika nyckeltal skiljer sig åt mellan leden. Detta gör att jämförelser av nivåer mellan leden bör undvikas och nyckeltalen bör användas för att studera utvecklingen över tid för respektive led var för sig.

Enligt livsmedelsstrategin ska produktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. I rapporten har vi utöver Generationsmålet[1] identifierat sju[2] miljömål som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (framför allt primär-

1 Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

2 De sju miljömålen är: Begränsad klimatpåverkan, Ett rikt växt och djurliv, Ett hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö, En giftfri miljö samt Ingen övergödning.

produktionen). Denna avgränsning utesluter inte att andra miljömål också kan vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin, men eftersom miljökvalitetsmålen inklusive Generationsmålet följs upp årligen i en egen process inkluderas inte samtliga miljömål i detta arbete.

Slutligen vill vi poängtera att det inte ligger i uppdraget att föreslå konkreta åtgärder för att mål inom de olika hållbarhetsdimensionerna nås.

1.3 Disposition

Rapporten består av sju kapitel och ett antal bilagor. De senare innehåller bl.a. fördjupad information om utvecklingen av konkurrenskraft och produktion i respektive led. Kapitel två innehåller en redogörelse för de teoretiska ansatserna och metoder som används för att följa upp och utvärdera livsmedelsstrategin. Kapitel tre redogör för den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion. I kapitel fyra diskuteras livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet och i kapitel fem livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet. I kapitel sex följs uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner upp baserat på sammanställningar från Tillväxtverket. I det avslutande kapitel sju sammanfattas och diskuteras de viktigaste slutsatserna som rapporten mynnar ut i.

1.4 Samråd

Under samrådsprocessen våren 2021 framfördes önskemål om bl.a. en utvidgad diskussion av den sociala dimensionen av en hållbar livsmedelskedja. I rapporten tas ett första steg att inom ramen för uppdraget tydliggöra livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet. Avsikten är att arbetet utvecklas i kommande rapporter.

I arbete med årets rapport har vi i samrådsprocessen bett de 13 myndigheter som identifierats som berörda om kommentarer och inspel på: förslag till disposition (september 2021) och utkast till rapport (februari 2022 och mars 2022). Vi har haft kontakter med enskilda myndigheter om frågor kopplat till deras kompetens och ansvarsområde. Vi har även haft en dialog om fördjupningskapitlen med de fyra stora branschorganisationerna (Lantbrukarnas Riksförbund, Livsmedelsföretagen, Svensk Dagligvaruhandel, Visita) liksom fått deras synpunkter på åtgärder i handlingsplanen.

Vår bedömning är att samrådsmyndigheternas kommentarer har beaktats.

2 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan

Målet för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Enligt målen ska strategin leda till en ökning av:

- Produktiviteten i livsmedelskedjan.
- Innovationskraften i livsmedelskedjan.
- Lönsamheten i livsmedelskedjan.
- Produktionen av livsmedel och måltider.

Detta kapitel ger en översiktlig beskrivning av den teoretiska ansatsen och de definitioner och metoder som används för att följa upp livsmedelsstrategin. För utförligare beskrivning av utgångspunkter, inklusive ramverket för konkurrenskraft och urval av indikatorer se tidigare årsrapporter (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020) (Jordbruksverket, 2021), men även i fördjupningsstudien (Jordbruksverket, 2020).

2.1 Konkurrenskraft

I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet konkurrenskraft (ITPS, 2007):

Förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt.

Enskilda företag kan under perioder visa på svag lönsamhet utan att för den skull ha svag konkurrenskraft, men på lång sikt måste företag vara lönsamma. Ägarna måste få avkastning på sitt kapital, annars söker sig kapitalet till andra sektorer eller företag. Lönsamhet på lång sikt är därför en grundläggande förutsättning för att ett företag ska fortsätta att bedriva verksamhet och vilja växa.

Vidare bygger konkurrenskraft på företagens förmåga att utveckla bättre processer som gör produktionen mer effektiv, men också på förmågan att utveckla produktegenskaper som på ett bättre sätt tillgodoser konsumenternas olika behov. En hög produktivitet och en god innovationsförmåga, som leder till ökande intäkter, förädlingsvärde och förädlingsgrad, är förutsättningar för konkurrenskraftiga företag.

Företag som konkurrerar med låga priser ökar intäkterna genom att sälja mer, och behöver därför kunna förbättra sin produktivitet över tid. Priskonkurrens är vanligt förekommande i livsmedelskedjan, bland annat inom detaljhandeln och för företag vars huvudsakliga verksamhet är spannmålsodling (Jordbruksverket, 2020).

Företag som konkurrerar med produktegenskaper ökar förädlingsvärdet och förädlingsgraden genom att utveckla produkter som det finns en betalningsvilja för på marknaden. Egenskapskonkurrens är vanligt för många företag med huvudsaklig verksamhet inom till exempel animalieproduktion, blandat jordbruk, odling av fleråriga växter, fiske samt vattenbruk. Inom dessa företag utvecklas produktegenskaper och varumärken som till exempel bygger på mervärden kopplat till miljö, smittskydd och djurvälfärd (Jordbruksverket, 2020).

Företag kan genom egenskapskonkurrens skapa marknadsmakt och kan då sätta sina priser utan att behöva ta hänsyn till konkurrenternas prissättning. Innovativa företag kan utnyttja att konsumenters preferenser är heterogena och skapa produkter som tillfredsställer konsumenters efterfrågan. Under sådana förutsättningar kan företagen ta betalt för utvecklingskostnaderna som krävs för att skapa olika typer av produktegenskaper (Dixit & Stiglitz, 1977).

Ett företags konkurrenskraft skapas av flera faktorer som interagerar i en komplex process, se Figur 1. Till exempel kan kunskap och innovation resultera i ökad produktivitet, höjd förädlingsgrad och i förlängningen förbättrad konkurrenskraft. Detta skapar i sin tur lönsamma, effektiva företag som leder till att livsmedelsproduktionen växer.

Figur 1. *Faktorer som påverkar företagens konkurrenskraft.*
Not: Streckade linjer visar potentiella återkopplingsmekanismer.
Not: Det är mångfald bland arbetskraften som kan påverka innovation.

Sammanfattning av det teoretiska ramverket och vad som påverkar företagens lönsamhet och konkurrenskraft

De faktorer som skapar företags konkurrenskraft sammanfattas i Figur 1. Det är en komplex process där kunskap och innovation resulterar i ökad produktivitet, höjd förädlingsgrad och i förlängningen förbättrad konkurrenskraft, som i sin tur ger lönsamma, effektiva företag och leder till att livsmedelsproduktionen växer. Företagens långsiktiga lönsamhet är central för företagens överlevnad möjlighet att investera i mer hållbara tekniker eller processer. Dessutom är en långsiktig lönsamhet nödvändig för att öka företagens motståndskraft mot oförutsedda händelser och risker.

- Företagets lönsamhet beror på produktivitet, innovationskraft och produkternas förädlingsgrad. Vad som är viktigast för det enskilda företaget beror på om företaget konkurrerar med pris eller produktegenskaper.
- Innovationskraften är ett resultat av den kunskap, kreativitet och mångfald som finns i företagen och i den ekonomiska miljö som de verkar i. Innovativa företag, företag med en stark tillväxt i sin produktivitet samt en ökande förädlingsgrad har därför ofta högt utbildad arbetskraft.
- Ett företags lönsamhet kan i sin tur påverka produktiviteten, innovationskraften och produkternas förädlingsgrad då lönsamma företag har lättare att investera i ny teknologi och FoU. Det finns många ömsesidiga samband, lönsamheten och konkurrenskraften i livsmedelskedjan kan således förmodas vara självförstärkande.
- Konkurrensen mellan företag innebär att ineffektiva företag på sikt slås ut när nya företag träder in och mer effektiva och innovativa företag ökar sina marknadsandelar. En konkurrenskraftig livsmedelskedja är därför en förutsättning för en långsiktigt hållbar utveckling.

2.2 Hållbar livsmedelskedja

Den vanligaste definitionen av begreppet hållbar utveckling kommer från Brundtlandskommissionen och inkluderar de tre dimensionerna ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Brundtlandskommissionen definierar hållbar utveckling som en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov (Bruntlandsrapporten, 1987). Genom Agenda 2030 har både definitionen och det gemensamma arbetet med hållbar utveckling utvecklats.

Baserat på livsmedelsstrategins fyra mål som riksdagen antog år 2017 dvs. det övergripande målet och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation) diskuteras i detta avsnitt vad de tre hållbarhetsdimensionerna kan innehålla, utifrån vad som är mest relevant för livsmedelskedjan och dess aktörer. Vissa aspekter av hållbarhet kan inkluderas i mer än en dimension, till exempel djurhälsa och djurvälfärd samt resurseffektiv livsmedelsproduktion, samtidigt som indikatorer i vissa fall används för att följa utvecklingen i mer än en hållbarhetsdimension (se Figur 2–Figur 4).

Innehållet i avsnittet skiljer sig i vissa delar från vad som enligt Jordbruksverkets rapport 2021:3 kan ingå i hållbara livsmedelssystem, eftersom vi i detta uppdrag löpande följer livsmedelskedjans utveckling. Förenklat kan man säga att begreppet livsmedelskedjan ger en linjär bild av de olika stegen från

primärproduktion till färdigt livsmedel hos konsumenten, medan begreppet livsmedelssystem ger en mer cirkulär och komplex bild (Jordbruksverket, 2021).

2.2.1 Ekonomisk hållbarhet

Figur 2 illustrerar vad som kan ingå i en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja och visar ett urval av indikatorer som används i rapporten för att följa utvecklingen, utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Företagens konkurrenskraft
- Nettomarginal
- Svensk marknadsandel
- Innovation (FoU-satsningar)

Långsiktigt lönsamma företag
- Rörelsemarginal
- Avkastning på eget kapital

Produktion
- Förädlingsvärde
- Produktionsvolym (primärproduktion)
- Turismens exportvärde
- Export av jordbruksvaror och livsmedel

Möjlighet att skapa arbetstillfällen
- Antal företag
- Antal årsarbetstider

Resurseffektiv livsmedelsproduktion
- Arbetskraftsproduktivitet
- Matsvinn (livsmedelsavfall och livsmedelsförluster
- Skördar (höstvete och vårkorn)

Köpa och konsumera hälsosamma och miljömässigt hållbara livsmedel av god kvalitet till ett rimligt pris
- Ohälsosamma matvanor
- Matkonsumtion som andel av disponibel inkomst

Figur 2. *Ekonomiskt hållbar livsmedelskedja.*
Figuren ger exempel på vad en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

2.2.2 Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet (eller ekologisk hållbarhet som ibland används synonymt) handlar om att långsiktigt behålla funktionerna som jordens ekosystem ger, till exempel möjligheten att odla mat, rena vatten och reglera klimatet. För att följa den miljömässiga hållbarheten har Generationsmålet och sju miljömål identifierats som särskilt relevanta för livsmedelskedjan. Därtill finns det miljöaspekter med koppling till livsmedelskedjan som inte fångas upp av miljömålssystemet men som har betydelse för utvecklingen av den miljömässiga hållbarheten. Indikatorer för dessa följs också upp i denna rapport.

Figur 3 illustrerar vad som kan ingå i en miljömässigt hållbar livsmedelskedja och visar ett urval av indikatorer som används i rapporten för att följa utvecklingen, utifrån livsmedelsstrategins fyra mål. Figuren inkluderar förutom Generationsmålet även de identifierade[3] relevanta miljömålen samt ytterligare indikatorer.

Identifierade miljömål

Generationsmålet

- Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel
- Territoriella utsläpp av växthusgaser
- Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser

Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt och djurliv

- Ängs- och betesmarker
- Andel ekologisk produktion i slättbyggd
- Odlingslandskapets fåglar
- Fjärilar i gräsmarker
- Rödlistade arter
- Skördar (höstvete och fosfor)
- Areal åkermark

Giftfri miljö

- Växtskyddsmedel (hektardoser)

Ingen övergödning

- Växtnäringsbalanser (kväve)
- Växtnäringsbalanser (fosfor)

Begränsad klimatpåverkan

- Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel
- Territoriella utsläpp av växthusgaser
- Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser
- Jordbrukets utsläpp av lustgas (skyddande ozonskikt)

Hav i balans och levande kust och skärgård

- Andel fisk- och skaldjursbestånd
- Indikator över hållbar fångst

God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)

- Livsmedelsavfall

Ytterligare indikatorer

- Antal betesdjur (nöt och får)
- Exploatering av jordbruksmark
- Ekologisk produktion i hela landet

Figur 3. *Miljömässigt hållbar livsmedelskedja.* Figuren ger exempel på vad en miljömässigt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

3 Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Begränsad klimatpåverkan, Hav i balans samt levande kust och skärgård, God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering).

2.2.3 Social hållbarhet

Vad som inkluderas i den sociala dimensionen av hållbarhet är ofta beroende av i vilket sammanhang den diskuteras. Gemensamt är att den fokuserar på människan, hur människor organiserar sina samhällen och deras förmåga att samverka och lösa problem tillsammans. Social hållbarhet handlar i hög grad om demokrati, rättvisa, mänskliga rättigheter och livsstilar. Figur 4 illustrerar vad som kan ingå i en socialt hållbar livsmedelskedja och visar ett urval av indikatorer som används i rapporten för att följa utvecklingen, utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa

Folkhälsa

- Ohälsosamma matvanor
- Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre
- Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag
- Andel som dricker sötad dryck minst 2 ggr/vecka

Minskade sociala klyftor i matvanor och därmed förbättrad hälsa

- Andel som äter frukt och grönt mer än 3ggr/dag fördelat på utbildningsnivå
- Andel som dricker sötad dryck minst 2 ggr/vecka fördelat på utbildningsnivå

Djurhälsa, djurvälfärd och antibiotikaresistens

- Försäljning av antibiotika

Levande landsbygd

- Antal företag (länsstatistik)
- Antal årsarbetstider (länsstatistik)
- Förädlingsvärde (länsstatistik)
- Lokaliseringskvot

Utbildningsnivå

- Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning

Framtidstro och yrkesstolthet

- Enkäter och index från olika branschorganisationer

Jämlikhet

- Andel sysselsatta kvinnor
- Andel sysselsatta män
- Andel sysselsatta i olika åldersspann
- Andel sysselsatta utifrån födelseland

Företags- och arbetsmiljö

- Begränsad tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt
- Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt
- Myndighetsregler är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt
- Begränsad tillgång till bredband är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt
- Arbetsskador

Figur 4. *Socialt hållbar livsmedelskedja.*
Figuren ger exempel på vad en socialt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

2.3 Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling

Den löpande uppföljningen av livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena görs med hjälp av drygt 160 indikatorer, som identifierats som relevanta för att ge en samlad bild av livsmedelskedjans utveckling över tid. Trots det stora antalet indikatorer är listan inte uttömmande.

2.3.1 Indikatorer

I uppföljningen av utvecklingen i livsmedelskedjan används två olika typer av indikatorer: grundläggande samt specifika förklarande indikatorer. Grundläggande indikatorer baseras på ekonomiska nyckeltal, medan specifika förklarande indikatorer mäter underliggande faktorer som kan förklara skillnader i utvecklingen för de grundläggande indikatorerna.

2.3.1.1 Grundläggande indikatorer

Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi med fokus på konkurrenskraft används ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från ”Företagens ekonomi” (SCB) som inhämtar data från företagens bokföringsuppgifter. I detta register kategoriseras företagen efter den näringsgren (SNI) där de har sin huvudsakliga verksamhet. Man bör dock komma ihåg att många företag består av flera olika delar med varierad lönsamhet och att de bokförda uppgifterna inte speglar alla delar av företagens ekonomi.

För att förstå förutsättningar för företagande är det viktigt att beakta att många företag är verksamma inom flera olika branscher. Detta är ett av skälen till att vi studerar utvecklingen i livsmedelskedjan utifrån statistik som baseras på företagens bokföringsuppgifter istället för statistik som baseras på produktionskalkyler. De nyckeltal som presenteras i rapporten ska därför inte betraktas som absoluta sanningar som gäller för alla företag i respektive led eller delbransch, utan snarare som en temperaturmätare för utvecklingen i branschen. Nyckeltalen visar ett genomsnitt för respektive led eller delbransch och inom varje aggregat finns en stor variation. Se Bilaga B för en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

2.3.1.2 Specifika förklarande indikatorer

De specifika förklarande indikatorerna ger underliggande förklaringar till utvecklingen i de grundläggande indikatorerna. Dessa indikatorer kan skilja sig åt mellan olika led i kedjan. I samråd med andra myndigheter, universitet, branschorganisationer och frivilligorganisationer har ett hundratal specifika förklarande indikatorer identifierats som relevanta för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan. I Bilaga H–K återfinns tidsserier för ett urval av de specifika förklarande indikatorerna.

2.3.1.3 Relevanta miljömål

Enligt livsmedelsstrategin ska produktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. Av strategin framgår även att produktionen ska styras av konsumenternas efterfrågan. I rapporten har vi utöver Generationsmålet identifierat sju miljökvalitetsmål som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (se Avsnitt 2.2.2). För att följa utvecklingen för de identifierade miljökvalitetsmålen studeras miljömålsindikatorernas utveckling. Dessa indikatorer är delvis samma som används vid uppföljningen av Sveriges miljömål, men även några som specialanpassats till livsmedelsproduktionen (till exempel växtnäringsbalanser).

Denna avgränsning utesluter inte att andra miljömål också kan vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin, men eftersom miljökvalitetsmålen inklusive Generationsmålet[4] följs upp i en egen process och det produceras en årlig rapport har vi valt att inte inkludera samtliga miljömål i detta arbete.

2.3.2 Statistik

För att kunna utvärdera och följa upp livsmedelsstrategin i hela kedjan är det lämpligt att använda samma statistikkälla i alla led. Det är även viktigt att använda indikatorer som håller över tid då livsmedelsstrategin är långsiktig. Genom att använda SCB:s register Företagens ekonomi, som innehåller ekonomiska fakta baserat på bokföringsuppgifter för alla företag som är momsredovisningsskyldiga i Sverige, baseras uppföljningen på officiell statistik från samma statistikkälla för alla led. Rapporten redogör för utvecklingen under åren 2011–2019/2020 och visar utvecklingen de första åren efter strategin beslutades. För vissa indikatorer redovisas utvecklingen till och med det första året med pandemin (2020), medan andra indikatorer visar utvecklingen fram till och med året före pandemin (2019). I rapportens statistikbilagor presenteras en längre tidsperiod, eftersom statistiken är tillgänglig för flera år.

I likhet med årsrapporten år 2021 inkluderas företag med minst 200 000 kronor i omsättning.[5] Syftet med att tillämpa en omsättningsgräns är att redovisa statistik för de grundläggande indikatorerna som aggregerats utifrån observationer av företag som drivs med viss långsiktighet och med ett vinstintresse. Många av de allra minsta företagen är hobbyverksamheter eller företag i mycket tidigt startskede eller i nedläggningsfas. Merparten av dessa företag är inte representativa för den del av branschen som utgörs av företag som drivs affärsmässigt. Statistiken för dessa allra minsta företag innehåller också ett relativt stort mått av osäkerhet, vilken reduceras när en omsättningsgräns tillämpas.

4 Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

5 Motsvarande tröskelvärde används i andra studier och undersökningar, bl.a. i Tillväxtverkets återkommande undersökning Företagens villkor och verklighet.

När en omsättningsgräns på 200 000 kronor tillämpas exkluderas en stor andel av alla företag (drygt 50 procent i vissa delsektorer), men nästintill inget av nettoomsättningen (som mest 5 procent i en delsektor) och förädlingsvärdet (som mest 3 procent i en delsektor).

2.3.2.1 Statistikens begränsningar

All statistik innehåller olika former av begränsningar. När man beaktar registerbaserad statistik grundad på bokföringsuppgifter bör man ha i åtanke att:

- Statistiken omfattar aktiva företag som bedrivit verksamhet under året[6].
- Lönsamhetsmåtten i Företagets Ekonomi bygger på företagens resultat- och balansräkningar. De är främst insamlade från de näringsbilagor som företagen lämnar till Skatteverket. Det innebär till exempel att produktionsvärdet inte innehåller varor som både produceras och konsumeras inom företaget liksom att tillgångar värderas i enlighet med skattemässiga principer.
- Det är ekonomin för de företag som har primär[7] verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas. Företagen kan också ha sekundära verksamheter utanför livsmedelskedjan. Om så är fallet räknas också ekonomin från de sekundära verksamheterna in i nyckeltalen. Företagen kan bestå av olika delar, med varierande lönsamhet.
- Det finns en risk att företagens SNI-kod inte stämmer överens med dagens verksamhet, eftersom företag i regel inte uppdaterar SNI-koden när den huvudsakliga verksamheten ändrats.
- För primärproduktionen ingår samtliga subventioner[8] i förädlingsvärde och andra nyckeltal, vilket är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan.
- Ägare till enskilda firmor räknas inte med bland antal årsarbetstider.
- Eget (eller oavlönat) arbete finns inte upptaget som en kostnad i statistiken, vilket gör att ersättning för arbete, främst i enskilda firmor, inte finns med som lönekostnader.
- Antal anställda har räknats om till årsarbetstider.

Eftersom inte minst företagsformen skiljer sig åt mellan de olika leden i livsmedelskedjan uppstår vissa svårigheter med tolkningen av resultaten. Till exempel bedrivs primärproduktionen och företagen i restaurangledet ofta i företagsformen enskild firma, medan aktiebolag och ekonomisk förening är vanliga bolagsformer inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Effekten av detta blir att i primärproduktionen och restaurangledet ska företagets överskott ofta täcka ersättningen för hela arbetsinsatsen, medan detta inte är fallet för aktiebolag eller ekonomisk förening. Detta gör att flera av de nyckeltal

6 Ett företag var aktivt de aktuella åren om det var arbetsgivarregistrerat, fanns i momsregistret eller var registrerat för F-skatt.

7 Vi har valt att använda begreppet huvudsaklig verksamhet, för att undvika sammanblandning med primärproduktionen.

8 För primärproduktionen innebär detta att till exempel samtliga subventioner till jordbruket är med medan frikopplade produktionsstöd som gårdsstöd och miljöstöd inte finns med i till exempel nationalräkenskaperna.

som presenteras i rapporten är högre för företag i primärproduktionen och i restaurangledet. Detta beror på att kostnaden för eget arbete inte är medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring och detta gör också att egenföretagarnas arbetstid inte räknas in i årsarbetstiden. Enskilda firmor redovisar därför i allmänhet ett högre resultat, högre produktivitet och större marginaler än exempelvis ett aktiebolag. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre. Denna skillnad mellan de olika leden påverkar främst tolkningen av nivåerna för de olika nyckeltalen, men det kan också vara viktig att hålla i minnet när utvecklingen av vissa nyckeltal analyseras.

3 Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion

Den första delen om utvecklingen i livsmedelskedjan handlar om konkurrenskraft och produktion och fokuserar på den ekonomiska dimensionen av hållbarhet.

Kapitlet visar den övergripande utvecklingen i hela livsmedelskedjan (som ett aggregat) för åren 2011–2020 och vissa jämförelser görs med det totala näringslivet. Det bör poängteras att rapporten visar utvecklingen det första året med pandemin och innan priserna på insatsvaror började stiga under 2021. I Bilaga D–G finns fördjupningar avseende konkurrenskraft och produktion för varje led i livsmedelskedjan, i Bilaga H–K finns statistik från år 2008 till senast tillgängliga år och i Bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

Antalet företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) i livsmedelskedjan och en omsättning över 200 000 kronor uppgick till knappt 85 000 år 2019, samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till knappt 286 000 stycken. Figur 5 visar strukturen i livsmedelskedjan år 2019, det vill säga hur livsmedelskedjans totala förädlingsvärde, nettoomsättning, antal anställda och antal företag fördelas över olika storleksklasser av företag. Knappt 70 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde och knappt 60 procent av nettoomsättningen finns i företag med färre än 250 anställda, det vill säga i så kallade små och medelstora företag (SME) enligt EU:s definition. Med andra ord får politiska beslut som berör SME-företag stor påverkan på hela livsmedelskedjan.

Figur 5. *Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelskedjan år 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

3.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

För att följa utvecklingen använder vi oss av ett antal indikatorer vars långsiktiga respektive kortsiktiga trender sammanfattas i Tabell 2. Den kortsiktiga trenden visar utvecklingen från år 2016 och fram till senast tillgängliga statistik (i många fall 2019/2020). Detta för att följa utvecklingen efter att livsmedelsstrategin beslutades år 2017. Den långsiktiga trenden visar utvecklingen de senaste femton åren, dvs. från år 2006 fram till senast tillgängliga statistik. I kommande avsnitt kommer vi att översiktligt beskriva utvecklingen.

Tabell 2. *Utvecklingen för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja.*

Trenden för indikatorerna presenteras med olikfärgade cirklar där:
● Röd cirkel = Utvecklingen går åt fel håll
● Gul cirkel = Utvecklingen oförändrad eller varierar
● Grön cirkel = Utvecklingen går åt rätt håll

Obs! Trenden säger inget om nivån är bra eller om målen är nådda

Vad dimensionen kan innehålla och exempel på indikator för att följa utvecklingen	Utvecklingen 2006–2019/2020	Utvecklingen 2016–2019/2020
Företagens konkurrenskraft		
Nettomarginal (livsmedelskedjan)	Röd	Röd
• *Primärproduktion*	Röd	Grön
• *Livsmedelsindustrin*	Grön	Grön
• *Livsmedelshandel*	Gul	Grön
• *Restaurang*	Röd	Röd
Svensk marknadsandel, mjölkekvivalenter	Röd	Röd
Svensk marknadsandel, kött	Grön	Grön
Svensk marknadsandel, spannmål	Gul	Gul
Svensk marknadsandel, morötter samt äpple	Gul	Gul
Innovation (FoU-satsningar)	–	Gul
Långsiktigt lönsamma företag		
Rörelsemarginal (livsmedelskedjan)	Röd	Röd
• *Primärproduktion*	Röd	Grön
• *Livsmedelsindustrin*	Röd	Grön
• *Livsmedelshandel*	Röd	Grön
• *Restaurang*	Röd	Röd
Avkastning på eget kapital (livsmedelskedjan)	Röd	Röd
• *Primärproduktion*	Röd	Grön
• *Livsmedelsindustrin*	Röd	Grön
• *Livsmedelshandel*	Röd	Gul
• *Restaurang*	Röd	Röd
Produktion		
Förädlingsvärde[1]	Grön	Grön
Produktionsvolym, urval av sektorer (primärproduktion)	Gul	Gul
Turismens exportvärde	–	Röd
Export av jordbruksvaror och livsmedel	Grön	Grön

Möjlighet att skapa arbetstillfällen		
Antal företag	Grön	Gul
Antal årsarbetstider	Grön	Gul
Resurseffektiv livsmedelsproduktion		
Arbetskraftsproduktivitet	Grön	Grön
Matsvinn (livsmedelsavfall och livsmedelsförluster)	*	*
Skördar, höstvete	Grön	Grön
Skördar, vårkorn	Grön	Grön
Köpa och konsumera hälsosamma och miljömässigt hållbara livsmedel av god kvalitet till ett rimligt pris		
Ohälsosamma matvanor	Röd	Röd
Matkonsumtion som andel av disponibel inkomst	Gul	Gul

[1] Senast tillgängliga data avser år 2019, dvs. året före pandemin, och därför sträcker sig bedömningen av utvecklingen till och med år 2019

Not: I tabellen redovisas en långsiktig trend samt utvecklingen från och med år 2016 och framåt, som visar utvecklingen efter livsmedelsstrategin beslutades. Noteras bör att för vissa indikatorer kan bedömningen bli positiv om utvecklingen går åt rätt håll, även om det är från en låg nivå.

Not: * Ingen bedömning görs för utvecklingen, då metoderna som använts tidigare har uppdaterats och tidsserierna inte är jämförbara.

Källa: Jordbruksverket

3.2 Konkurrenskraft

Konkurrenskraftiga och hållbara företag är nödvändiga, då de skapar en ekonomisk tillväxt som inte leder till ökad belastning på miljön eller får negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd. Även ur ett beredskapsperspektiv är vi i behov av konkurrenskraftiga företag i fredstid för att de ska fungera i kriser och höjd beredskap.

I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet konkurrenskraft som företagens förmåga att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt (ITPS, 2007).

3.2.1 Lönsamhetens utveckling

Figur 6 visar utvecklingen för de tre lönsamhetsmåtten (nyckeltalen)[9] i hela livsmedelskedjan, men det bör poängteras att utvecklingen på aggregerad nivå skiljer sig åt mellan de olika leden och inom respektive led. Som framgår av figuren följer kurvorna varandra mer efter år 2016 än före, vilket sannolikt kan

9 *Nettomarginalen* visar resultatet efter finansiella poster i procent av nettoomsättningen, det vill säga hur effektivt företaget utnyttjar sin omsättning för att skapa ett överskott.

Rörelsemarginalen visar rörelseresultatet i procent av nettoomsättningen, det vill säga det överskott som varje omsättningskrona ger efter avdrag för rörelsens kostnader.

Avkastning på eget kapital visar rörelseresultat efter finansiella poster i procent av företagets egna kapital, det vill säga om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är bättre att ta ut och omplacera pengarna.

förklaras av ränteutvecklingen. Mellan åren 2011 och 2015 fluktuerade räntorna medan det varit mycket små förändringar i utlåningsräntorna mellan åren 2016 och 2020.

Vi har valt att redovisa utvecklingen i indexform i Figur 6–Figur 9, då målen i livsmedelsindustrin är att lönsamheten och konkurrenskraften ska öka. Basåret för indexet är satt till år 2016, vilket är året innan livsmedelsstrategin beslutades.

Figur 6. *Lönsamhetens utveckling för hela livsmedelskedjan 2011–2020, Index 2016=100.*
Uppgifter för 2020 är preliminära. Ingen hänsyn har tagits till inflation i figuren.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Under den studerade tidsperioden har lönsamheten och därmed konkurrenskraften försämrats för aggregatet livsmedelskedjan, som inkluderar företag med huvudsaklig verksamhet inom den (se Figur 6), men utvecklingen ser olika ut i olika delar av livsmedelskedjan (se Figur 7). Till exempel förbättrades lönsamheten för de tre första leden mellan åren 2011 och 2020. Utvecklingen för lönsamhet och konkurrenskraft visar att sektorn är känslig och påverkas av yttre omständigheter i större utsträckning än övriga näringslivet, vilket syns tydligt både torkåret 2018 och pandemins startår 2020. Dessa yttre omständigheter och fluktuationer kräver ett större handlingsutrymme i form av bl.a. högre marginaler så företagen är bättre rustade för framtiden och oförutsedda händelser.

Trots försämringen på aggregerad nivå visar en analys på en mer detaljerad nivå att det finns delbranscher i livsmedelskedjan vars lönsamhet och konkurrenskraft ökade under den studerade tidsperioden. Till exempel har lönsamheten ökat för alla tre nyckeltal i företag vars huvudsakliga verksamhet var vattenbruk, framställning av vegetabiliska och animaliska oljor, mejerivaru- och glasstillverkning samt detaljhandel med brett sortiment mellan åren 2011 och 2020. Den sammanlagda nettoomsättningen för dessa fyra delsektorer uppgick till 30 procent av livsmedelskedjans totala nettoomsättning, varav 27 procent

motsvarar nettoomsättningen för detaljhandel med brett sortiment. Under samma period minskade lönsamheten för företag med huvudsaklig verksamhet inom husdjursskötsel, blandat jordbruk, fiske, tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse, framställning av drycker, tobakstillverkning samt restaurang och catering. Dessa delsektorers motsvarande andel av livsmedelskedjans totala nettoomsättning uppgick till 21 procent. (SCB, 2021).

Mellan åren 2011 och 2020 minskade nettomarginalen med 14 procent och rörelsemarginalen med 23 procent samtidigt som avkastningen på eget kapital minskade med nio procent i livsmedelskedjan som helhet (se Figur 6). Att marginalerna minskar mer än avkastningen på eget kapital skulle kunna förklaras av att produktionen ökar, vilket bekräftas av Figur 11. I det totala näringslivet ökade nettomarginalen med två procent mellan år 2011 och år 2020, medan rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital minskade med åtta respektive 13 procent.

Procentenhet beskriver skillnaden mellan två procenttal, medan en förändring i procent visar en viss andel av utgångsvärdet. Vi vill påminna om att förändringar från låga värden kan ge stora procentuella förändringar. Nyckeltalens utveckling (som visas som index i Figur 7 till Figur 9) anges i texten nedan som förändringar i procentenheter och utgår därmed från nyckeltalens procenttal; inte de olika indextalen. Detta eftersom nivån på nyckeltalen skiljer sig åt mellan de fyra leden, bl.a. beroende på företagsform, och att låga nivåer på nyckeltalen kan ge stora procentuella förändringar.

Figur 7 visar lönsamhetsutvecklingen för de olika leden i livsmedelskedjan i indexform. Nettomarginalen försämrades mest i restaurangledet fram till år 2020 och i ledet minskade nettomarginalen med knappt fyra procentenheter mellan åren 2011 och 2020. Restaurangledet är det led inom livsmedelskedjan som drabbades hårdast av pandemin under år 2020. Inom primärproduktionen kom den gradvisa återhämtningen sedan bottenåret 2013 av sig år 2018, då skördarna av spannmål och oljeväxter var mycket låga till följd av torkan vilket ledde till foderbrist och ökade foderkostnader. Exempel på andra effekter av torkan var stora skördebortfall för grovfoder i primärproduktionen, som ledde till högre kostnader och i viss mån till ökad slakt av djur. Sammantaget minskade nettomarginalen i primärproduktionen med två procentenheter mellan åren 2011 och 2020. I livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln ökade nettomarginalen med en procentenhet vardera mellan åren 2011 och 2020. En detaljerad redovisning av utvecklingen per led i livsmedelskedjan finns i Bilaga D–G.

Figur 7. *Nettomarginalens utveckling i livsmedelskedjan 2011–2020, Index 2016=100.*
Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Utvecklingen mellan åren 2016 och 2020 visar att nettomarginalen i primärproduktionen ökade med två procentenheter, medan den minskade i restaurangledet med fem procentenheter. Nettomarginalen i livsmedelshandeln ökade med en procentenhet mellan åren 2016 och 2020 och var oförändrad i livsmedelsindustrin. Sammantaget minskade nettomarginalen i den totala livsmedelskedjan med en procentenhet. Det var den kraftigt försämrade lönsamheten i restaurangledet som gjorde att lönsamheten i livsmedelskedjan som helhet försämrades. Positivt är att lönsamheten ökade mellan åren 2016 och 2020 i de tre första leden i livsmedelskedjan, det vill säga primärproduktionen, livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Noteras bör att effekterna av torkan år 2018 syns i statistiken och påverkade till viss del lönsamheten. Det blev dock inga stora förändringar, vilket tyder på att andra verksamheter i företaget mildrade torkans effekter på företagens totala ekonomi. Detta tydliggör att en diversifierad verksamhet är viktig för att kunna hantera oförutsedda risker och händelser.

Figur 8. *Rörelsemarginalens utveckling i livsmedelskedjan 2011–2020, Index 2016=100.*

Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Rörelsemarginalens utveckling var sämre än nettomarginalens utveckling mellan åren 2011 och 2020 (se Figur 8). Lönsamhetsmåttet minskade med fyra procentenheter vardera i den totala livsmedelskedjan, primärproduktionen och restaurangledet, samtidig som nyckeltalet var oförändrat för livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Mellan åren 2016 och 2020 ökade rörelsemarginalen i primärproduktionen med två procentenheter och i livsmedelshandeln med en procentenhet, medan utvecklingen var oförändrad i livsmedelsindustrin. I restaurangledet minskade rörelsemarginalen med tre procentenheter åren 2016–2020, och totalt minskade rörelsemarginalen med två procentenheter i den totala livsmedelskedjan.

Figur 9. *Utvecklingen i Avkastning på eget kapital i livsmedelskedjan 2011–2020, Index 2016=100.*

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Slutligen visar utvecklingen för avkastning på eget kapital upp en liknande bild som utvecklingen av de andra lönsamhetsmåtten och mellan åren 2011 och 2020, även om utvecklingen för restaurangledet är kraftigare (se Figur 9). Störst var minskningen i restaurangledet med 18 procentenheter, följt av livsmedelsindustrin fem procentenheter, primärproduktionen tre procentenheter och livsmedelshandeln två procentenheter. Avkastningen på eget kapital minskade i den totala livsmedelskedjan med nio procentenheter åren 2011–2020.

3.2.1.1 Arbetskraftsproduktivitet

Lönsamma och konkurrenskraftiga företag skapas av bland annat ökad produktivitet. Generellt sett är arbetskraftsproduktiviteten viktigare för lönsamheten i företag som producerar och säljer varor på marknader med stark priskonkurrens, till exempel spannmålsodling och detaljhandel. Därmed inte sagt att förädlingsgradens utveckling är oviktig. (Jordbruksverket, 2020).

Arbetskraftsproduktivitet används för att följa utvecklingen i hur effektivt företaget är och beräknas som kvoten mellan förädlingsvärde och antalet anställda. Noteras bör att arbetskraftsproduktiviteten påverkas av utvecklingen i andra produktionsfaktorer, så som förändring i kapital, teknik, effektivitet inom och mellan företag, skalfördelar och kapacitetsutnyttjande eftersom dessa påverkar förädlingsvärdet.

Figur 10 visar utvecklingen i arbetskraftproduktivitet mellan åren 2011 och 2019. Den generella trenden i näringslivet och livsmedelskedjan är en ökning under perioden. Från år 2016 har det över alla leden i livsmedelskedjan skett en ökning i arbetskraftsproduktiviteten. Den största relativa ökningen, cirka 20 procent, observeras i primärproduktionen och den lägsta i livsmedelshandeln, fem procent. Utvecklingen liknar den som sker i näringslivet som helhet där arbetskraftsproduktiviteten ökar över tid.

Figur 10. *Arbetskraftsproduktivitet i livsmedelskedjan 2011–2019.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

3.2.1.2 Förädlingsgrad

Lönsamma och konkurrenskraftiga företag kan även skapas av högre förädlingsgrad. I företag som producerar och säljer varor på en marknad med stark egenskapskonkurrens, till exempel husdjursskötsel, blandat jordbruk, odling av fleråriga växter, fiske samt vattenbruk, har förädlingsgraden generellt sett en större betydelse för lönsamheten. (Jordbruksverket, 2020).

Förädlingsgraden, som visar företagens förmåga att utveckla egenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden, kan användas som ett grovt mått på innovationskraft. En högre förädlingsgrad finns vanligtvis i led och varugrupper där förutsättningarna för produktdifferentiering är större.

Som Figur 11 visar är förädlingsgraden högre inom primärproduktionen och restaurangledet jämfört med andra led. Inom primärproduktionen kan det till exempel innebära att attraktiva produktegenskaper och varumärken utvecklas som bygger på mervärden kopplat till miljö, smittskydd och djurvälfärd. Förädlingsgraden inom restaurangledet kan förklaras av en god efterfrågan på mat- och måltidsupplevelser. Att det finns en god betalningsvilja för restaurangupplevelser innebär att det finns en god marknad för nischade och högklassiga restauranger vilket i sin tur skapar en god grund för måltidsturism.

Inom primärproduktionen ökade förädlingsgraden kraftigast för företag som huvudsakligen ägnar sig åt fiske[10] (18 %), följt av företag som huvudsakligen ägnar sig åt vattenbruk (11 %), följt av företag som huvudsakligen ägnar sig åt odling av ett- och tvååriga växter (9 %) under den studerade perioden. Medan förädlingsgraden minskade något för företag som huvudsakligen ägnar sig åt odling av fleråriga växter (-2 %). (SCB, 2021)

10 En orsak till den ökande förädlingsgraden inom fisket kan vara införandet av det pelagiska förvaltningssystemet

Figur 11. *Förädlingsgrad i olika led i livsmedelskedjan 2011 och 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Förädlingsgraden minskade mest bland företag som huvudsakligen tillverkar kvarnprodukter och stärkelse (-44 %), följt av företag som huvudsakligen bereder fisk samt skal- och blötdjur (-23 %), följt av företag som huvudsakligen bereder frukt och bär (-21 %). I livsmedelsindustrin ökade endast förädlingsgraden bland företag som huvudsakligen ägnar sig åt mejerivaru- och glasstillverkning mellan åren 2011 och 2019. (SCB, 2021).

I livsmedelshandeln ökade förädlingsgraden bland företag som huvudsakligen bedriver partihandel med jordbruksråvaror och levande djur (13 %) och bland företag som huvudsakligen ägnar sig åt detaljhandel med brett sortiment (7 %), medan den minskade för övriga delsektorer mellan åren 2011 och 2019. Även bland företag som huvudsakligen ägnar sig åt restaurangverksamhet samt catering ökade förädlingsgraden med 10 respektive 8 procent mellan de studerade åren. (SCB, 2021).

3.2.2 Svensk marknadsandel

Den svenska produktionens konkurrenskraft kan även mätas med hjälp av det relativa måttet[11] svensk marknadsandel, som visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent.

Tabell 3 visar utvecklingen av den svenska marknadsandelen för ett urval av sektorer mellan åren 2011–2020. För mejeriprodukter har den svenska marknadsandelen försämrats, medan den negativa trenden är bruten för kött.

11 Andelarna påverkas av både utbud och efterfrågan, om till exempel efterfrågan ökar snabbare än produktionen sjunker den svenska marknadsandelen trots att produktionen ökar.

För de frukter och grönsaker som redovisas i tabellen varierar marknadsandelarna, eftersom vissa produkter inte kan produceras i Sverige under vissa tider på året. Noteras bör att det är kraftiga variationer mellan olika spannmålslag. Den spannmål som odlas på störst arealer i Sverige är vete. Råg utgör cirka tre procent av den totala svenska spannmålsproduktionen och har en hög marknadsandel, vilket dels beror på en kombination av förhållandevis hög skörd och ovanligt stor nettoexport och dels på att spannmålslag är utbytbara och det är möjligt att överlagra mellan år.

Tabell 3. *Utvecklingen av svensk marknadsandel för ett urval av sektorer 2011–2020.*

Utvecklingen visas med olikfärgade pilar där:
→ Röd pil = Andelen har minskat
→ Gul pil = Andelen har varit oförändrad eller fluktuerat
→ Grön pil = Andelen har ökat

Sektor	Andel 2020	Utveckling 2011–2020	Sektor	Andel 2020	Utveckling 2011–2020
Morötter	96 %	→ Oförändrad	Smör	55 %	→ Oförändrad
Äpple	25 %	→ Oförändrad	Ost	41 %	↘ Minskat
Tomater	18 %	↗ Ökat	Mjölkekvivalenter	70 %	↘ Minskat
Nötkött	61 %	↗ Ökat	Matpotatis (obearbetad)	94 %	→ Oförändrad
Griskött	80 %	↗ Ökat	Socker	107 %	→ Oförändrad
Matfågel	77 %	↗ Ökat	Spannmål	139 %	→ Oförändrad
Ägg	98 %	↗ Ökat			

Not: Mjölkekvivalenter används för att kunna jämföra olika mejeriprodukter och innebär en omräkning till flytande mjölk. Källa: (Jordbruksverket, 2021).

Jordbruksverket har valt att inte beräkna eller presentera någon total siffra över den svenska marknadsandelen för jordbruksvaror och livsmedel. Det finns flera anledningar till detta. En orsak är att det ser väldigt olika ut i sektorerna, en annan att flera livsmedel inte alls går att odla eller producera i Sverige och en tredje orsak är att vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

3.2.3 Innovation

I en internationell jämförelse har Sverige satsat lite på livsmedelsorienterad forskning, trots att forskning och innovation är centralt för att skapa en långsiktig produktivitetstillväxt och ökande förädlingsgrad i livsmedelskedjan (Jordbruksverket, 2021). En översikt av det svenska innovationssystemet i livsmedelskedjan som publicerats av Sweden Food Arena bekräftar att det görs jämförelsevis små satsningar på forskning och innovation i livsmedelskedjan i Sverige, både från staten och från den privata sektorn (Sweden Food Arena, 2021). Rapporten visar även att livsmedelskedjans företag är svagt integrerade i det gängse innovationssystemet och därför har svårt att få del av de innovationsstöd som riktas mot näringslivet i bred bemärkelse.

Det pågår dock ett arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan. I regeringens forskningsproposition för åren 2021–2024 nästan fyrdubblades statliga medel till livsmedelsforskning (Regeringen, 2020).

För att följa företagens innovationskapacitet och förmågan att ta till sig ny kunskap och ny teknik krävs indikatorer. I dagsläget saknas det dessvärre officiell statistik som omfattar hela livsmedelskedjan. I budgetpropositionen används investeringar i forskning och utveckling (FoU) som en indikator för att belysa viljan och förutsättningarna att utveckla näringslivets innovationsförmåga (Regeringen, 2021). År 2019 uppgick FoU-utgifterna i det totala näringslivet till 123 miljarder kronor, vilket motsvarar 2,4 procent av BNP. SCB:s statistik om forskning och utveckling baseras dock på urvalsundersökningar som inte omfattar företag med färre än 10 anställda. Dessutom saknas primärproduktionen helt i underökningarna om innovationsverksamhet i företagen.

År 2020 var FoU-utgifterna i livsmedelskedjans större företag (fler än 10 anställda) 1 090 miljoner kronor, vilket var en ökning med 33 procent jämfört med år 2019. Livsmedelskedjans FoU-utgifter motsvarade 0,022 procent av BNP år 2020 och 0,016 procent år 2019. (SCB, 2021) Observeras bör att andelen företag med färre än 20 anställda uppgick till 98 procent i den totala livsmedelskedjan.

Utöver investeringar i FoU används i budgetpropositionen indikatorer som illustrerar företagens innovationsverksamhet och innovationssamarbeten[12]. Detta för att få en bild av om andelen innovativa företag ökar eller minskar i den svenska företagspopulationen samt om näringslivets innovationssamarbeten ökar eller minskar över tid. (SCB, 2021).

Under hösten 2020 genomförde Sweden Food Arena en innovationsundersökning[13] för att kartlägga innovationsgraden i livsmedelskedjan (Sweden Food Arena, 2021). Resultaten visar att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet. Andelen företag som gör innovationer som är nya för världsmarknaden eller den svenska marknaden är dock låg i jämfört med andra näringar. De flesta företag gör innovationer som enbart är nya för det egna företaget. Detta gäller i synnerhet för primärledet, där innovationsgraden släpar efter övriga led. Andra exempel på resultat från undersökningen är att de flesta innovationer bidrar till ökad omsättning och till viss del ökad export och att den mest värdefulla samarbetsparten är företag, inte universitet eller högskola. Vidare anger företagen att finansieringen är det område som är mest riskabelt och där mer stöd behövs, men även riskhantering och processledning innebär utmaningar. Slutligen menar företagen att det är svårt att hitta stöd som är inriktade mot den typ av satsningar de vill göra.

12 Under perioden 2016–2018 uppgav sex procent av företagen att de hade innovationssamarbeten och 55 procent att de har innovationsverksamhet.

13 Denna undersökning riktas till ett slumpmässigt urval av företag i hela livsmedelskedjan som omsätter minst 200 000 kronor. Undersökningen baseras på den enkät som används i den officiella innovationsundersökningen som görs av SCB, men har gjorts med telefonintervjuer istället för en postenkät.

3.3 Produktion

Enligt livsmedelsstrategin ska den totala livsmedelsproduktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås och det betonas att det ska vara en efterfrågestyrd produktionsökning. Som framgår av Figur 2 används flera indikatorer för att följa utvecklingen. I detta avsnitt fokuserar vi på produktionens utveckling i värde samt möjligheten att skapa arbetstillfällen. När det gäller resurseffektiv livsmedelsproduktion samt konsumenternas möjlighet att köpa och konsumera hälsosamma och miljömässigt hållbara livsmedels hänvisas till avsnitten om Livsmedelskedjans, miljö- och klimatpåverkan samt resurseffektivitet respektive Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen.

3.3.1 Förädlingsvärdets utveckling

I utvärderingen och uppföljningen av livsmedelsstrategin används förädlingsvärdet för att mäta produktionen. Livsmedelskedjans förädlingsvärde ökade med 36 procent till drygt 212 miljarder kronor (se Figur 12) mellan åren 2011–2019, vilket var två procentenheter lägre än i det totala näringslivet. En svagare tillväxt jämfört med näringslivet som helhet kan i förlängningen leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital eftersom förväntningar om framtida avkastning är högre när investeringar görs i andra sektorer. När det gäller utvecklingen sedan år 2016 var den sex procentenheter svagare i livsmedelskedjan jämfört med det totala näringslivet.

Figur 12. *Totalt förädlingsvärde i livsmedelkedjan 2011–2019, miljarder kronor löpande priser.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Som framgår av Figur 12 ökade förädlingsvärdet i hela livsmedelskedjan på aggregerad nivå, dock i varierande grad. Den kraftigaste procentuella ökningen var inom restaurang och storkök mellan åren 2011 och 2019, men detta led drabbades hårt av pandemin år 2020. Till exempel minskade turismens totala

förädlingsvärde med 33 procent jämfört med år 2019 och därför väljer vi att inte fokusera på utvecklingen i restaurangledet.

Tillväxten varierar också när utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras (se Figur 13). När figuren studeras måste man ha i åtanke att utvecklingen endast visas till år 2019, det vill säga året innan pandemin och innan priserna på insatsvaror började stiga under år 2021. Av betydelse för den procentuella utvecklingen är även nivån på förädlingsvärdet och att låga nivåer ger högre procentuella förändringar, vilket till exempel utvecklingen för vattenbruk visar.

Figur 13. *Förädlingsvärdets förändring i procent mellan år 2019 och 2011.*

Not: På grund av statistiksekretess saknas utvecklingen för tobaksvarutillverkning, framställning av drycker, framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter. Källa: (SCB, 2021).

Noteras bör att för tillväxt i företagen krävs effektivare tillverkningsprocesser och/eller en högre förädlingsgrad. Ett exempel är automatisering där det under vissa förutsättningar skapas en motsättning då arbetstillfällen försvinner. Primärledet har visat på en stark strukturrationalisering och ökad automatisering, vilket resulterat i färre företag men ökat förädlingsvärde.

Livsmedelskedjans tillväxt skiljer sig åt mellan olika regioner och i Avsnitt 5.4.2 diskuteras livsmedelskedjans förutsättningar att bidra till tillväxt i hela landet.

3.3.2 Produktionsvolymens utveckling

Förädlingsvärdets utveckling påverkas av flera olika faktorer, till exempel priser, valutakurser, insatsvaror, turism och handel. Därför följer vi även utvecklingen för produktionsvolymen i ett urval av sektorer i primärproduktionen (se Tabell 4). Sammantaget tyder tabellen på oförändrad produktionsvolym, även om den ökat inom tre sektorer.

Den svenska produktionen av griskött minskade under den studerade tidsperioden och även konsumtionen av griskött har haft en nedåtgående trend under många år. En god efterfrågan på svenskt kött har lett till stabilt höga producentpriser i relation till omvärldens prisnivå. Det är varit en stabil ökning i både produktion och konsumtion av matfågel och ägg mellan åren 2011 och 2020. Utbrottet av fågelinfluensa år 2021 ledde dock till ett kraftigt produktionsbortfall. Även produktionen av tomater har ökat och många svenska odlare har ställt om till småtomater (som har ett högre värde per producerat kilo) för att möta den ökade konkurrensen från importerade specialtomater.

Tabell 4. *Utvecklingen för produktionsvolymen i ett urval av sektorer 2011–2020.*
Utvecklingen visas med olikfärgade pilar där:
→ Röd pil = Volymen har minskat
→ Gul pil = Volymen har varit oförändrad eller fluktuerat
→ Grön pil = Volymen har ökat

Produkt	Volym 2020 1 000 ton	Utveckling 2011–2020	Produkt	Volym 2020 1 000 ton	Utveckling 2011–2020
Spannmål & oljeväxter	6 294	→ Oförändrad	Äpplen	29	→ Oförändrad
Potatis	877	→ Oförändrad	Tomater	19	↗ Ökat
Mjölkinvägning	2 773	→ Oförändrad	Morötter	118	→ Oförändrad
Nötkött	141	→ Oförändrad	Vattenbruks-produkter	14	→ Oförändrad
Griskött	247	↘ Minskat	Marint fiske	171	→ Oförändrad
Matfågel	172	↗ Ökat	Insjöfiske	2	→ Oförändrad
Ägg	149	↗ Ökat			

Källa: (Jordbruksverket, 2022).

Sverige har som mål inom livsmedelsstrategin att öka den totala livsmedelsproduktionen. För totalförsvaret behöver den inhemska produktionen av jordbruksprodukter även vara robust.

3.3.3 Den internationella handelns betydelse för produktionen

Enligt målet för det andra strategiska området ska den svenska livsmedelsexporten ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader. Jämfört med andra varor är handeln med jordbruksvaror och livsmedel över nationsgränser relativt liten.

Som framgår av Figur 14 har den svenska handeln med jordbruksvaror och livsmedel ökat kraftigt mellan åren 2011 och 2020. En betydande del av handeln

som ingår i den officiella handelsstatistiken är dock vidareexport, vilket höjer såväl export- som importsiffrorna. Ett tydligt exempel på vidareexport är norsk fisk, som exporteras via Sverige till många andra EU-länder.

Figur 14. *Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2011–2020, löpande priser.*
Källa: SCB, Jordbruksverket (Jordbruksverket, 2021).

Internationell handel är viktigt för att produktion ska vara effektiv och hela tiden utvecklas. Genom handel blir företag utsatta för konkurrens, vilket leder till ökad innovation och teknikutveckling. Dessutom visar studier att produktivitetstillväxten stimuleras av internationell handel, eftersom länder bl.a. kan specialisera sig på att producera varor som landet är bra på att producera och importera sådant som andra länder kan producera mer effektivt. Ett annat exempel är att en ökad konkurrens leder till att de mest effektiva företagen vinner marknadsandelar medan mindre produktiva företagen slås ut (Wagner, J., 2007). Sammantaget innebär detta att en mer avreglerad internationell handel leder till en mer effektiv global resursanvändning, vilket på sikt gör produktionen mer hållbar. En förutsättning för detta är dock att länderna har lagar och regler som styr produktionen i en mer hållbar riktning.

Internationell handel medför ofta längre transporter som i sig har en negativ påverkan på miljö och klimat. Godstransporter är effektiva och påverkar inte produkternas ekologiska avtryck särskilt mycket, men det finns en stor variation. Varor som transporteras med flyg har en stor klimatpåverkan, liksom varor med kort hållbarhet där långa transporter medför ett stort svinn.

Generellt sett kan man inte säga att det som är närproducerat är mer klimat- och miljövänligt eftersom den största delen av produkternas klimat- och miljöpåverkan sker i produktionen. Att produktionen sker på platser där negativa effekter kan minimeras och sedan transporteras till konsumenter runtom i världen på ett effektivt sätt innebär i många fall att livsmedelskonsumtionens klimat- och miljöeffekter minskar. Ökad internationell handel kan därigenom

bidra till en mer hållbar livsmedelskonsumtion. Den svenska livsmedelsproduktionen har kommit betydligt längre vad gäller omställningen till en mer hållbar produktion än produktionen i många andra länder (se 4.3.2). Detta innebär att en ökad svensk export av sådana livsmedel som vi har goda förutsättningar att producera kan bidra till att minska den globala livsmedelskonsumtionens negativa effekter på miljö och klimat. Det finns också vissa typer av produkter som är svåra att producera på ett hållbart sätt i Sverige vilket gör att importerade alternativ är bättre för miljö och klimat.

Det finns dock vissa risker med en ökande global specialisering inom jordbruk och livsmedelsproduktion. Ökad specialisering kan leda till en global strukturrationalisering som kan få negativa effekter på miljön. En ökad globalisering har lett till ett ökat beroende av fungerande handelsströmmar, som riskerar påverkas av bland annat konflikter i vår omvärld. Givet den höga graden av specialisering är det dessutom svårare att ställa om produktionen efter uppkomna behov utan betydande kostnader. Strukturrationaliseringen leder ofta till att anläggningar blir större, vilket kan leda till att dessa också i vissa hänseenden blir mer sårbara gentemot yttre hot.

En hållbar livsmedelsproduktion bygger på odlad mångfald och för näringsläckage, gödselutnyttjande och möjlighet till bete är det viktigt att det inte blir stora koncentrationer djur på små ytor eller för få djur på vissa ytor. De institutionella förutsättningarna kan förändras både till det bättre och till det sämre såväl i Sverige som i andra länder. Detta är viktigt att beakta i internationella handelsstrategier.

3.3.3.1 Hur fungerar marknaden?

Företagens konkurrensförmåga påverkas i hög grad av marknadsförhållanden. På de flesta marknader finns varje produkt i ett antal olika varianter. Om konsumenter betraktar dessa produktvarianter som perfekta substitut för varandra råder som regel en stark priskonkurrens. På marknader för produktgrupper som består av varianter som inte betraktas som substitut råder istället egenskapskonkurrens.

Marknadsförhållandena skiljer sig väsentligt mellan de olika leden i livsmedelskedjan. Trots att merparten av svensk livsmedelsproduktion avsätts på den inhemska marknaden är marknader för jordbruksråvaror och förädlade livsmedel i hög grad globaliserade marknader. Den internationella handeln med livsmedel är förvisso mer reglerad än handeln med andra tillverkade varor, men den svenska marknaden för livsmedel och jordbruksråvaror kännetecknas ändå av stark importkonkurrens. Marknaden för tjänsteproducerande företag är däremot i hög grad geografiskt begränsad och företag inom livsmedelshandel och restaurangled befinner sig huvudsakligen på en lokal marknad. Utbudet på denna marknad kan ibland rikta sig till konsumenter på mer avlägsna platser i och med att såväl handel som restauranger är viktiga branscher inom besöksnäringen. Handel och restauranger har en hög benägenhet att koncentreras

i geografin eftersom det samlade utbudet på en plats bidrar till att attrahera kunder. På så vis kan man säga att företagen inom handel och restaurang kompletterar varandra.

Marknaden för varor med låg förädlingsgrad präglas i allmänhet av stark priskonkurrens eftersom olika produktvarianter är snarlika och därför utgör perfekta substitut för varandra. Detta gäller i hög grad för jordbruksråvaror och livsmedel med låg förädlingsgrad. I takt med att konsumenter fäster större vikt vid hur och var livsmedlen produceras finns det möjlighet att utveckla produktegenskaper kopplade till produktionsmetoder och geografiskt ursprung. För primärproducenter ger det möjlighet till en viss produktdifferentiering även om råvaran inte förädlas vidare i traditionell mening. Förädlingsvärdet i råvaran ökar istället för att den innehåller egenskaper som konsumenten har en betalningsvilja för. Sådan produktdifferentiering gör att primärproducenten blir mindre utsatt för priskonkurrens. Hur stark denna effekt är beror dock på i vilken grad andra primärproducenter tillämpar samma produktionsmetoder. Produktionsmetoder som är ett resultat av lagstiftning begränsar utrymmet för produktdifferentiering på den inhemska marknaden eftersom alla producenter då tillämpar samma metoder. När lagstiftningen varierar mellan olika länder finns emellertid möjlighet att differentiera sin produkt från utländska varianter.

Förutsättningarna för egenskapskonkurrens ökar som regel med produktens förädlingsgrad, vilket gör att livsmedelsindustrin, i synnerhet när det kommer till mer sammansatta produkter, har bättre förutsättningar att påverka sitt säljpris. Att hitta produktegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för är också enklare för företag som är nära slutkonsumenten eftersom det då är enklare att få information och återkoppling från marknaden. När värdekedjan innehåller många led är det ofta svårt för primärledet att få betalt för egenskaper kopplade till produktionsmetoder och ursprung eftersom denna prispremie ofta delas mellan många led i kedjan. Dessa svårigheter ökar när marknadsinflytandet är mycket ojämnt mellan olika led. De flesta delar av primärproduktionen utgörs av många små företag medan omsättningen i förädlingsindustrin och livsmedelshandeln är koncentrerad till ett fåtal stora aktörer.

Detta leder på vissa platser till att primärproducenterna endast har en köpare att levererar till, såvida man inte på egen hand förädlar råvaran till en sådan grad att den kan säljas direkt till handeln eller till slutkonsument. Företag i förädlingsledet kan i viss mån ställas inför liknande problem, eftersom handelsledet är koncentrerat till ett fåtal aktörer. Dessa aktörer får då starkt inflytande i värdekedjan, vilket kan förklara varför avkastningen på eget kapital är högre i handeln jämfört med primärled och förädlingsindustri (jfr Figur 2 i Bilaga D, E, F och G).

3.3.3.2 Export av jordbruksvaror och livsmedel

Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till knappt 98 miljarder kronor år 2020, vilket var en ökning med 80 procent jämfört med år 2011. Om exporten av fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick exporten till drygt 57 miljarder kronor samma år, vilket var en ökning med 61 procent jämfört med år 2011. Den svenska exporten ökade för samtliga produktgrupper mellan åren 2011 och 2020, men de procentuellt kraftigaste ökningarna var för produktgrupperna Tobak och tobaksvaror, Fisk, kräft- och blötdjur, Djurfoder samt Levande djur. I den officiella handelsstatistiken ingår både export och import till andra EU-länder och till länder utanför EU. (Jordbruksverket, 2022) Noteras bör att exporten av jordbruksvaror och livsmedel har ökat avsevärt kraftigare än Sveriges totala varuexport, som ökade med 31 procent mellan åren 2011 och 2020. (SCB, 2021).

EU:s frihandelsavtal medför ett förbättrat marknadstillträde och därmed bättre förutsättningar för export till ett antal marknader. Andelen export av jordbruksvaror och livsmedel som går till länder EU har frihandelsavtal varierade mellan 13 och 15 procent mellan åren 2011 och 2020. Andelen uppgick till 15 procent år 2020, vilket var en ökning med två procentenheter jämfört med året före.

Mellan åren 2016 och 2020 ökade den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel i alla produktgrupper med knappt 15 miljarder kronor vilket motsvarar 18 procent. De produktgrupper vars exportvärde ökade mest var Tobak och tobaksvaror, Djurfoder, Oljor och fetter samt Diverse livsmedel. De produktgrupper som ökade sin export minst var Drycker, Fisk, kräft- och blötdjur samt Spannmål och varor därav. Figur 15 visar Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2020. En mer detaljerad analys visar att hel laxfisk och vodka är de två enskilt största exportprodukterna, men båda produkterna minskade sin andel av den totala exporten under år 2020. (Jordbruksverket, 2022).

Figur 15. *Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel år 2020 fördelad på produktgrupper.*
*Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.
** Här ingår levande djur (0,3 %), socker och sockervaror (1,9 %), djurfoder 2,4 %), tobak och tobaksvaror (4,2 %) oljefrön och oljehaltiga nötter (0,3 %) samt oljor och fetter (3,0 %).
Källa: (Jordbruksverket, 2022).

De största marknaderna för export av svenska jordbruksvaror och livsmedel under år 2020 var Norge, Danmark, Polen, Frankrike, Finland, Tyskland, Storbritannien, Spanien, Nederländerna och Italien och. Noteras kan att USA under början av 2000-talet var vår viktigaste exportmarknad, men hade passerats av tio länder år 2019. Ungefär 60 procent av exporten till USA utgörs av drycker, framförallt vodka, och det är värdet av den exporten som har minskat. Under år 2020 exporterade Sverige jordbruksvaror och livsmedel till länder utanför EU till ett värde av 30,1 miljarder kronor. Se Avsnitt 6.3.2 för hur exporten utvecklas för prioriterade marknader utanför Europa där Sverige har särskilda livsmedelsansvariga eller ett skogs- och lantbruksråd. (Jordbruksverket, 2022).

3.3.3.3 Import av jordbruksvaror och livsmedel

Det är viktigt att komma ihåg att import av jordbruksvaror och livsmedel i många fall är nödvändigt för att det ska vara möjligt att producera varor som efterfrågas av konsumenter. Importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder, utsäde och drivmedel är också nödvändigt för att jordbruket i Sverige ska kunna producera livsmedel. Utan de importerade insatsvarorna skulle den svenska jordbruksproduktionen i princip upphöra. Dessutom efterfrågar många konsumenter livsmedel som inte går att producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

Den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till 159 miljarder kronor år 2020, vilket var en ökning med 60 procent jämfört med år 2011. Om fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick importen till cirka 112 miljarder kronor år 2020, vilket var en ökning med 49 procent jämfört med år 2011. Mellan åren 2011 och 2020 ökade importen i samtliga produktgrupper och den procentuellt största ökningen fanns inom produktgrupperna Levande djur, Fisk, kräft- och blötdjur, samt Spannmål och varor därav. (Jordbruksverket, 2022) Som en jämförelse kan nämnas att Sveriges totala varuimport ökade med 32 procent mellan åren 2011 och 2020. (SCB, 2021).

Mellan åren 2016 och 2020 ökade den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel med knappt 18 miljarder kronor, vilket motsvarar 12 procent. De produktgrupper vars importvärde ökade mest var Diverse livsmedel, Drycker, Tobak och tobaksvaror. Importvärdet för Kött och köttvaror minskade mellan åren 2016 och 2020, samtidigt som importvärdet ökade svagt för Levande djur och Fisk, kräft- och blötdjur. Figur 15 visar Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2020 och en mer detaljerad analys visar att hel laxfisk, övriga fiskfiléer och fiskkött samt vin är de största import-produkterna. (Jordbruksverket, 2022).

Figur 16. *Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel år 2020 fördelad på produktgrupper.*
*Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.
** Här ingår levande djur (0,2 %), socker och sockervaror (2,1 %), djurfoder (3,2 %), tobak och tobaksvaror (1,4 %) oljefrön och oljehaltiga nötter (0,7 %) samt oljor och fetter (4,3 %).
Källa: (Jordbruksverket, 2022).

De viktigaste avsändningsländerna för jordbruksvaror och livsmedel till Sverige var under år 2019 Norge, följt av Danmark, Nederländerna och Tyskland. Dessa fyra länder svarade för drygt 55 procent av det svenska importvärdet. Observeras bör dock att produkterna inte nödvändigtvis har sitt ursprung i EU, bara för att de redovisas som import därifrån. Ett typiskt exempel är att vi importerar frukt

från Sydamerika, men eftersom merparten av den importen kommer till Sverige via Nederländerna så redovisas den som import från EU. Under år 2020 uppgick importvärdet från länder som inte är EU-medlemmar till 63 miljarder kronor och knappt 65 procent utgjordes av fisk från Norge, som i stor utsträckning vidare-exporterats utan någon bearbetning i Sverige. (Jordbruksverket, 2022).

3.3.4 Årsarbetstider och kompetensnivå

Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelskedjan visas i Figur 17. Utvecklingen ger en indikation på bland annat hur många arbetstillfällen som skapas i livsmedelssektorn. Om fler årsarbets-tider skapas kan det betyda att livsmedelskedjan expanderar. Beroende på vart dessa arbetstillfällen skapas kan det också bidra till en levande landsbygd och den sociala hållbarheten.

För att en näringsgren ska vara konkurrenskraftig över tid krävs att det görs effektiviseringar till exempel genom investeringar i ny teknik. Sett över tid har det varit lönsamt att investera i teknik som ersätter arbetskraft, kostnaderna för kapital har varit lägre än kostnaderna för arbetskraft. Det har inneburit att färre sysselsatta i primärledet kunnat producera mera per sysselsatt.

Figur 17. *Antalet årsarbetstider i livsmedelskedjan.*
Källa SCB, Företagens ekonomi.

Som framgår av Avsnitt 2.1 har produktivitet och förädlingsgrad betydelse för att skapa en konkurrenskraftig livsmedelskedja. Kunskap är centralt för en positiv utveckling i både förädlingsgrad och produktivitet (se Figur 1). En faktor som bidrar till att höja kunskapsnivån hos ett företag är tillgången till välutbildad arbetskraft. Behov av kompetensförsörjning och tillgång till kompetent arbets-kraft är något som lyfts av flera organisationer i livsmedelskedjan som en nöd-vändighet för att öka såväl produktionen och lönsamheten som att locka till sig investerare.

Enligt undersökningen Företagens villkor och verklighet upplevde 24 procent av de tillfrågade företagen i primärproduktionen att begränsad tillgång på lämplig arbetskraft eller kompetens var ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt. För livsmedelskedjan och övriga näringslivet är motsvarande siffra 37 respektive 33 procent. Utvecklingen över tid, enligt undersökningen, är oroväckande, då den generella trenden är att företag upplever en begränsad tillgång på lämplig kompetens. Figur 18 visar andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning. Antalet sysselsatta skiljer sig från årsarbetstider, där det sistnämnda mäter antalet heltidsekvivalenter och tar därmed hänsyn till hur mycket anställda jobbar.

Figur 18. *Andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning år 2019.*
Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

För 2019 hade 50 procent av de sysselsatta i livsmedelskedjan en gymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå. Ungefär 76 procent har inte en eftergymnasial utbildning och 20 procent har en eftergymnasial utbildning. Över tid har gruppen som har en eftergymnasial utbildning som är minst två år ökat från elva procent år 2011 till 13 procent år 2019. För sysselsatta i näringslivet som helhet har ungefär 43 procent minst en eftergymnasial utbildning. Det är således en stor skillnad mellan livsmedelskedjan och näringslivet som helhet i hur stor andel bland de sysselsatta som har en eftergymnasial utbildning.

En kommande rapport från Tillväxtverket visar att männen dominerar flera av de utbildningsgrupper inom primärproduktionen som är numerärt stora och som har en tydlig ämneskoppling till denna delsektor. Både kvinnor och män som ingår i de aktuella utbildningsgrupperna förvärvsarbetar, däremot är andelen kvinnor som till exempel tillhör utbildningsgruppen *Naturbruksutbildning på gymnasial* nivå och som arbetar i ett yrke som matchar deras utbildning låg. Det finns även ett tydligt mönster som visar att det underrepresenterade könet i en utbildningsgrupp tenderar att inte arbeta i yrken som matchar utbildningen. Det är extra tydligt för personer vars högsta uppnådda utbildning är gymnasie-

utbildning. Hälften av arbetsgivarna inom primärproduktionen uppger att det råder brist på personer med naturbruksutbildning, och därför är mönstret olyckligt för kompetensförsörjningen i primärproduktionen (SCB, 2022). Om den matchade förvärvsgraden för kvinnor med naturbruksutbildning ökade skulle den identifierade bristen kunna minska. Enligt SCB beräknas bristen på personer med naturbruksutbildning uppgå till cirka 8 100 år 2035. När det gäller Agronom- och hortonomutbildade är situationen mer jämställd och skillnader i matchad förvärvsgrad mellan könen är små. (Tillväxtverket, 2022).

Livsmedelsindustrin karaktäriseras av att få av de förvärvsarbetande tillhör utbildningsgrupper med tydlig koppling mot delsektorn. Det finns dock ett antal utbildningsgrupper som enligt SCB:s statistik är relativt stora och/eller överrepresenterade inom ledet. Det gäller till exempel gymnasieutbildningarna *Restaurang och livsmedel*, *Industriutbildning* samt *Data, el och energiteknisk utbildning*. Exempel på utbildningsgrupper som är överrepresenterade är *Teknikutbildning på gymnasial nivå samt Yrkeshögskolan (YH) samt Civilingenjörer med inriktning mot kemi och bioteknik*. När det gäller gymnasieutbildningarna visar den kommande rapporten på en tydlig mansdominans inom *Data, el och tele* och *Industriutbildningen*. Inom dessa båda utbildningsgrupper arbetar kvinnor i betydligt mindre utsträckning än männen inom matchande yrken. Inom den aktuella Civilingenjörsutbildningen finns en viss kvinnodominans, samtidigt som både kvinnor och män arbetar i matchande yrken i ungefär samma relativt höga utsträckning. År 2021 uppger hela 79 procent av arbetsgivarna att det råder brist på yrkeserfarna personer med industriutbildning, och när det gäller nyutbildade uppger 60 procent av arbetsgivarna att det råder brist (SCB, 2022). Något som inte är gynnsamt för kompetensförsörjningen inom livsmedelsindustrin. (Tillväxtverket, 2022).

3.3.5 Turismens betydelse för produktionen

Måltidsturismen är en del av livsmedelskedjan och i detta avsnitt visas utvecklingen för turismens förädlingsvärde i Sverige och turismens exportvärde. Avsnittet redogör för den totala turismen och inte enbart för sådan turism eller turismkonsumtion som direkt avser livsmedel.

Turismsektorn drabbades hårt av pandemin år 2020 och den totala turismkonsumtionen i Sverige minskade med 38 procent jämfört med år 2019. Även turismens andel av BNP sjönk kraftigt till 1,6 procent, vilket kan jämföras med en stabil nivå runt 2,6 procent tidigare år. Förändringen motsvarar en minskning av turismens totala förädlingsvärde med 33 procent jämfört med år 2019. (Tillväxtverket, 2021).

Som framgår av Figur 19 minskade turismens förädlingsvärde kraftigt år 2020 till knappt 80 miljarder kronor, vilket kan jämföras med drygt 123 miljarder kronor år 2016. När turismens förädlingsvärde studeras på branschnivå framgår att detaljhandelns andel uppgick till 9 procent under 2019 medan mat- och dryckesserveringens andel uppgick till 18 procent. Det bör dock poängteras att andelarna avser förädlingsvärdet år 2019. (Tillväxtverket, 2021).

Figur 19. *Turismens förädlingsvärde och exportvärde 2016–2020, fasta priser.*
Not: Fasta priser i 2020 års priser. Källa: (Tillväxtverket, 2021).

Av strategin framgår även att den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättning att öka och uppgifter om utländsk turismkonsumtion i Sverige visar turismens exportvärde. Under år 2020 uppgick turismens exportvärde till 47 miljarder kronor, vilket var en halvering jämfört med år 2019 (se Figur 19). Indirekt har de livsmedelsprodukter som utländska turister konsumerar i Sverige på restauranger eller i livsmedelsaffärer ett exportvärde, men det kan inte särredovisas i statistiken. Även internationellt drabbades turismsektorn hårt och kollapsen i det internationella resandet motsvarar en beräknad förlust på 1,6 biljoner US-dollar i exportintäkter enlig FN:s världsturismorganisation (UNWTO). Den beräknade förlusten är mer än 11 gånger högre än förlusten under den globala krisen år 2009. (Tillväxtverket, 2021).

Det dröjer innan en fullständig bild av pandemins effekter kan studeras, men det finns en oro för den framtida kompetensförsörjningen i besöksnäringen då det skett en kompetensflykt till andra branscher under pandemin. Även vikten av en omställning mot en mer hållbar besöksnäring har lyfts, för att kunna balansera miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet liksom policyåtgärder som stödjer och stimulerar en utveckling av en besöksnäring som står bättre rustad för framtida kriser och chocker. (Tillväxtanalys, 2021).

3.4 Sammanfattande kommentarer

Årets rapport inkluderar utvecklingen det första året med pandemin och innan priserna på insatsvaror började öka. Trots att vi inte sett de slutliga effekterna av pandemin, av prisutvecklingen för insatsvaror och energi och av de säkerhetspolitiska oroligheterna är det tydligt att livsmedelskedjan drabbas hårt.

Lönsamheten och konkurrenskraften fortsätter att försämras för livsmedelskedjan som helhet, samtidigt som nettomarginalen för det totala näringslivet ökar. En försämrad lönsamhet riskerar att minska produktionen av livsmedel, men också att försena insatser som minskar negativ miljöpåverkan och satsningar på produktutveckling, forskning och innovation. Trots försämrad lönsamhet visar flera av de indikatorer som används för att följa utvecklingen för konkurrenskraft och produktion att utvecklingen för hela livsmedelskedjan generellt går åt rätt håll, eller inte försämras, även om det finns en variation mellan olika led och delsektorer. Positivt är att rapporten visar en förbättrad lönsamhet mellan åren 2016 och 2020 i de tre första leden i livsmedelskedjan. Den fortsatt försämrade lönsamheten i livsmedelskedjan som helhet berodde på en kraftig minskning inom restaurangledet. Pandemins effekter på förädlingsvärdet går inte att utvärdera då officiell statistik endast finns fram till år 2019 och då fortsatte förädlingsvärdet att öka i hela livsmedelskedjan. Ökningen av förädlingsvärdet påverkades av en ökad handel och turism under år 2019. Under år 2020 halverades dock turismens förädlingsvärde, vilket gör att utvecklingen under år 2021 sannolikt kommer förändras.

4 Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet

Den andra delen om livsmedelskedjan utveckling handlar om den miljömässiga dimensionen av hållbarhet.

I detta kapitel diskuterar vi:

- övergripande teman i den miljömässiga hållbarheten och kopplingen till livsmedelsproduktionen
- resurseffektiv livsmedelsproduktion
- utvecklingen för indikatorerna för de miljömål som identifierats som relevanta (Avsnitt 2.3.1.3)

I livsmedelsstrategin anges att ”Det övergripande målet i strategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås”. Livsmedelskedjan har stor betydelse för miljön och är beroende av fungerande ekosystem och ett gott tillstånd i miljön. De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 och de svenska miljömålen kan endast nås med en hållbar produktionsökning och effektivitetsförbättringar. Den globala produktionen av livsmedel behöver öka till år 2050 för att föda jordens befolkning (FAO, 2018). Livsmedelskedjan står därför inför stora utmaningar i att möta den ökade efterfrågan och samtidigt minska belastningen på miljön. Dessutom behöver sektorn vara socialt hållbar och konkurrenskraftig.

Enligt det svenska övergripande Generationsmålet (se Avsnitt 4.3.1) ska de stora miljöproblemen lösas inom en generation, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sverige (Naturvårdsverket, 2022). Sverige är beroende av import av livsmedel, men i vissa fall kan konsumtionen av importerade livsmedel innebära en export av miljöproblem. Eftersom den svenska produktionen i många fall är mer miljövänlig än den som bedrivs i andra länder (OECD, 2018) (Tidåker, Karlsson Potter, Carlsson, & Röös, 2021) (Karlsson Potter, Lundmark, & Röös, 2020), kan miljöpåverkan på en global nivå minska om en större andel av konsumtionen i Sverige utgörs av inhemskt producerade livsmedel. I dagsläget följs de svenska konsumtionsbaserade utsläppen bara för växthusgaser (se Avsnitt 4.3.2), men det pågår även analyser av svensk konsumtions effekter på biologisk mångfald, markanvändning och användning av växtskyddsmedel i andra länder (the Prince project, 2022).

4.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

För att följa utvecklingen använder vi oss av ett antal indikatorer vars långsiktiga respektive kortsiktiga trender sammanfattas i Tabell 5. Den kortsiktiga trenden visar utvecklingen från år 2016 och fram till senast tillgängliga statistik (i många fall 2019/2020). Detta för att följa utvecklingen efter att livsmedelsstrategin beslutades år 2017. Den långsiktiga trenden visar utvecklingen de senaste femton åren, det vill säga från år 2006 fram till senast tillgängliga statistik. I kommande avsnitt kommer vi att översiktligt beskriva utvecklingen.

Tabell 5. *Utvecklingen för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja.*

Trenden för indikatorerna presenteras med olikfärgade cirklar där: röd = Utvecklingen går åt fel håll, gul= Utvecklingen oförändrad eller varierar, grön = Utvecklingen går åt rätt håll.

Trenden för indikatorerna presenteras med olikfärgade cirklar där:
- Röd cirkel = Utvecklingen går åt fel håll
- Gul cirkel = Utvecklingen oförändrad eller varierar
- Grön cirkel = Utvecklingen går åt rätt håll

Obs! Trenden säger inget om nivån är bra eller om målen är nådda

Vad kan dimensionen kan innehålla och exempel på indikator för att följa utvecklingen	Utvecklingen 2006–2019/2020	Utvecklingen 2016–2019/2020
Relevanta miljömål		
Begränsad klimatpåverkan		
Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel	Grön	Grön
Territoriella utsläpp av växthusgaser[1]	Gul	Gul
Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser[2]	Grön	Gul
Jordbrukets utsläpp av lustgas (Skyddande ozonskikt)	Grön	Gul
Giftfri miljö		
Växtskyddsmedel (hektardoser)	*	*
Ingen övergödning		
Växtnäringsbalanser (kväve)[3]	Grön	Gul
Växtnäringsbalanser (fosfor)[3]	Grön	Gul
Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv		
Skördar höstvete	Grön	Grön
Skördar vårkorn	Grön	Grön
Areal åkermark	Röd	Röd
Ängs- och betesmarker (arealer)	Gul	Grön
Andel ekologisk produktion i slättbygd	Grön	Grön
Odlingslandskapets fåglar (standardrutter)	Röd	Gul
Odlingslandskapets fjärilar i gräsmarker	Röd**	Gul
Rödlistade arter (index)	Röd	Röd
Hav i balans samt levande kust och skärgård		
Andel fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart	Gul	Röd
Indikator över hållbar fångst	Röd	Gul
God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)		
Matsvinn (livsmedelsavfall)	***	***
Ytterligare indikatorer		
Antal betesdjur (nöt)	Röd	Gul

Antal betesdjur (får)	Röd	Röd
Exploatering av jordbruksmark, kvalitativt resonemang	Röd	Röd
Ekologisk produktion i hela landet (andel av total åkermark)	Grön	Grön

[1] Bedömningen inkluderar territoriella utsläpp från; jordbruket i Sverige, arbetsmaskiner i jordbruket samt fiskebåtar i Sverige och livsmedelsindustrin i Sverige.

[2] Bedömningen inkluderar: produktionsbaserade utsläpp från jordbruksföretag, fiskare, vattenbrukare och livsmedelsindustrin.

[3] Bedömningen baseras på data från Eurostat (Eurostat, 2022).

Not: I tabellen redovisas en långsiktig trend samt utvecklingen från och med år 2016 och framåt, som visar utvecklingen efter livsmedelsstrategin beslutades. Noteras bör att för vissa indikatorer kan bedömningen bli positiv om utvecklingen går åt rätt håll, även om det är från en låg nivå.

Not: * Utformningen av indikatorn för växtskyddsmedel utvärderas för närvarande och därför redovisas ingen utveckling..

Not: **Bedömningen baseras på data från år 2010, då data över odlingslandskapets fjärilar i gräsmarker endast samlats in sedan dess.

Not: ***Ingen bedömning görs för utvecklingen, då metoderna som använts tidigare har uppdaterats och tidsserierna inte är jämförbara

4.2 Övergripande miljöaspekter kopplade till livsmedelskedjan

I avsnittet ger vi en bred beskrivning av olika miljöaspekters koppling till livsmedelskedjan och hur mekanismer påverkar utvecklingen i de redovisade miljöindikatorerna i Avsnitt 4.3. Vi diskuterar även betydelsen av resurseffektiviteten i livsmedelskedjan.

4.2.1 Livsmedelskedjan och klimatet

Sverige har undertecknat Parisavtalet, ett globalt klimatavtal som syftar till att begränsa den globala uppvärmningen (Prop. 2016/17:16), och har infört ett klimatpolitiskt ramverk för att skapa förutsättningar för att leva upp till det. För att nå klimatmålet om att begränsa ökningen av den globala medeltemperaturen till mindre än två grader, helst 1,5 grader, jämfört med den förindustriella nivån, måste utsläppen av växthusgaser minska.

Livsmedelskedjans påverkan på klimatet uppstår genom utsläpp från primärproduktionen i Sverige, i tillverknings- och förädlingsprocessen och genom utsläpp i andra länder kopplat till importerade livsmedel och insatsvaror. För att nå de uppsatta målen om begränsad temperaturökning krävs det bland annat att livsmedelskedjan genomför en omställning mot utvecklade produktionsmetoder, effektivare produktionsteknologi, skifte i konsumtionstrender samt minskat svinn (Brynglesson, Wirsenius, Hedenus, & Sonesson, 2016).

För en hållbar produktionsökning är en förbättrad resurseffektivitet i produktion, tillverkning och förädling en viktig faktor, men det går inte att endast förlita sig på effektivitetsförbättringar för att minska utsläppen från produktionen i tillräcklig omfattning. En viktig förutsättning är att det finns en efterfrågan

och betalningsvilja för livsmedel med ett lägre klimatavtryck. Klimatavtrycket påverkas också av konsumenternas val av livsmedel, till exempel typ av proteinkälla, hur den har producerats och vilka mängder som konsumeras. Konsumentens val av livsmedel har också andra effekter på miljön, exempelvis på biologisk mångfald. Efterfrågan på det som primärproduktionen producerar kommer från flera aktörer, exempelvis livsmedelsindustrin och handeln, offentlig sektor och enskilda konsumenter. Genom att följa utvecklingen av konsumtionsbaserade utsläpp (se Avsnitt 4.3.2) kan vi få en uppfattning om konsumtionen förändras, men också hur stor del av klimatavtrycket från svensk konsumtion av livsmedel som sker i andra länder till följd av ökad import. 14 Sedan år 2016 har hushållens konsumtionsbaserade utsläpp från livsmedelskonsumtion minskat med fyra procent (SCB, 2022).

För jordbruket är klimateffekterna av produktionen komplexa då utsläppen från sektorn främst uppstår genom en rad biologiska processer, kopplat till växtodling och djurhållning. Dessa utsläpp är svåra att mäta och därmed ofta att åtgärda. Utöver djurens matsmältning, hantering av gödsel och jordbruksmarken, bidrar också insatsvarornas klimateffekter, till exempel förbränning av fossila bränslen, till jordbrukets utsläpp. Samtidigt kan jordbruksmark bidra till kolinlagring. Jordbruket behöver anpassa markanvändningen och produktionsmetoderna både i syfte att minska klimatpåverkan och för att hantera de förändringar i nederbördsmönster, temperatur och följdverkningar i odlingsbetingelser som kan uppstå till följd av klimatförändringarna (IPCC, 2022). Klimatförändringar kan påverka djurhållningen via introduktion av nya sjukdomar och värmestress men det kan också ge möjlighet till utökad betesperiod och nya inhemska fodergrödor.

Klimatförändringarna ger följdeffekter på flera andra miljömål som är relevanta för livsmedelskedjan. Vilka grödor som kan odlas och vilka skadegörare som behöver hanteras för att skydda skördarna kan påverka användningen av växtskyddsmedel och därmed målet om giftfri miljö. Klimatförändringar har också stor påverkan på biologisk mångfald och ekosystem via förändrade livsmiljöer och påverkan på samspelet mellan arter. Temperaturförändringar kan också leda till att arters utbredningsområden krymper, utvidgas eller förändras (Bergström, o.a., 2020). I Avsnitt 4.3.2 presenteras utvecklingen för miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan.

4.2.2 Livsmedelskedjan och biologisk mångfald

Sverige har förbundit sig att bevara, skydda och stärka den biologiska mångfalden via konventionen om biologisk mångfald (CBD, 1992; Prop. 1992/93:227) och EUs strategi för biologisk mångfald (EU-kommissionen, 2020). Förutom att den biologiska mångfalden har ett värde i sig, är en rik biologisk mångfald i många fall en förutsättning för att ekosystemtjänster som gynnar människan ska fungera. I odlingslandskapet kan dessa ekosystemtjänster till exempel

14 Beräkningar baseras delvis på resultatet i PRINCE-projektet.

handla om nedbrytning av växtrester och annat dött organiskt material i åkerjorden, omvandling av växtnäring i jorden, pollinering av grödor och vilda växter och naturliga fienders kontroll av skadegörare.

Livsmedelskedjans direkta påverkan på den biologiska mångfalden sker via primärproduktionen, men påverkas indirekt av efterfrågan från andra delar i livsmedelskedjan.[15] Odlingslandskapet innehåller livsmiljöer för en stor mångfald av arter. Hälften av Sveriges rödlistade arter (arter som bedöms som nära hotade, hotade, nationellt utdöda eller som det råder kunskapsbrist om) förekommer i odlingslandskapet och för en tredjedel av dessa arter är odlingslandskapet en viktig livsmiljö (Eide, 2020). Särskilt värdefulla är naturbetesmarkerna, vars bevarande och värde som livsmiljö för en rik biologisk mångfald är beroende av att de betas regelbundet för att inte växa igen och övergå till skog.

Det senaste århundradet har odlingslandskapet förändrats kraftigt till följd av strukturrationalisering av jordbruket och intensifierade odlingsmetoder, till exempel förändrad teknik samt ökad användning av växtskyddsmedel och mineralgödsel. Ängar dominerade förr i tiden stora delar av odlingslandskapet, men dessa har nästan försvunnit helt (Jordbruksverket, 2019). Antalet gårdar har minskat kraftigt, medelstorleken på gårdarna har ökat och specialiseringsgraden på gårdsnivå har stigit (Jordbruksverket, 2015). Arealen betesmarker har minskat och landskapets variation har förenklats. Utvecklingen är tudelad; i slättbygd har åkrar slagits ihop och brukningshinder tagits bort för att bilda större och mer rationella enheter samtidigt som odlingen har intensifierats, medan hävden och jordbruket lagts ned i andra delar av landet. I båda fallen har det lett till att livsmiljöerna för arter som trivs i odlingslandskapet minskat eller försvunnit. Användningen av växtskyddsmedel och mineralgödsel har ökat odlingssäkerheten och medger ofta skördeökningar, men ger negativa effekter på odlingslandskapets biologiska mångfald på land och i vatten, samt tillgången till yt- och grundvatten av god kvalitet.

Den svenska livsmedelskonsumtionen påverkar också biologisk mångfald och hotade arter i andra delar av världen. Det svenska odlingslandskapet genomgick en kraftig förändring under den agrara revolutionen, och en stor del av populationsminskningarna och artutdöendena skedde i samband med detta. I andra delar av världen sker omvälvande landskapsförändringar istället idag. Ur denna aspekt talas det om exporterat artutdöende kopplat till livsmedelskonsumtion (Chaudhary & Kastner, 2016; Lenzen, Moran, Kanemoto, Foran, & Geschke, 2012).

15 I Avsnitt 4.3.5 presenterar vi utvecklingen för miljömål som är direkt kopplade till den biologiska mångfalden i Sverige, Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv, samt relevanta indikatorer för dessa.

4.2.3 Utformningen av odlingslandskapet och tillgång till produktiv jordbruksmark

Odlingslandskapet domineras av jordbruksmark i form av betesmarker och åkermark. Fördelningen av dessa markslag påverkas bland annat av naturgivna förutsättningar, men också av efterfrågan på produkter och lönsamheten för olika produktionsgrenar. Till exempel kan skogsmark och åkermark ställas om till betesmark om lönsamheten för animalieproduktion med betande djur ökar. Livsmedelskedjan kan också påverka åkermarkens egenskaper och halten av föroreningar via efterfrågan på vilka grödor som odlas och hur dessa odlas. Andra sektorer i samhället påverkar tillgången till produktiv jordbruksmark via exploatering, till exempel vid bygge av bostäder.

Odlingslandskapets utformning påverkar natur- och kulturvärden. Ett variationsrikt landskap innehåller livsmiljöer för en mångfald av organismer och fyller många funktioner för människors hälsa och välmående.

I Avsnitt 4.3.5 presenteras utvecklingen för miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap och indikatorer på areal jordbruksmark och exploatering av denna.

4.2.4 Livsmedelskedjan och hållbar hantering av vatten

Vatten är centralt för livsmedelskedjan; som ett livsmedel, som ett produktionsmedel inom livsmedelsindustrin, som ett produktionsmedel inom växtodling och djurproduktion och som livsrum för odlingslandskapets biologiska mångfald.

Livsmedelsindustrin förbrukar stora vattenvolymer, oftast av dricksvattenkvalitet, och genererar dessutom avloppsvatten. Inom djurproduktionen används också dricksvatten, men istället för avloppsvatten genereras animalieprodukter och gödsel.

Växtodlingen kräver stora vattenmängder men huvuddelen av det vatten som används är nederbörd som faller direkt på fältet. Grödornas rötter behöver luft och hämtar därför sitt vatten från markvattenmagasinet, det vill säga det förråd av vatten som finns i mindre porer ovanför grundvattenytan. Det går att öka mängden växttillgängligt vatten i markvattenmagasinet genom att arbeta med markstruktur och dränering. En väldränerad jord innebär att rötterna har tillgång till ett större markvattenmagasin och därför klarar torka bättre. Detta är viktigt att beakta eftersom det indirekt minskar behovet av bevattning. Behovet av bevattningsvatten är ojämnt och uppstår ofta när det generellt är brist på vatten och konkurrensen om vattenresurserna är stor (Jordbruksverket, 2020).

Endast en liten andel av åkermarken bevattnas idag i Sverige, men i framtiden förväntas behovet av bevattning öka och därmed kan en ökad konkurrens om vattnet uppstå. De pågående klimatförändringarna påverkar vädret och kommer att ge större nederbördsvariationer, vilket kommer att påverka livsmedelsproduktionens förutsättningar och leda till behov av insatser för att hantera.

Vattnets kvalitet är grundläggande för dess tjänlighet som dricksvatten och produktionsmedel, men också för livet i vattenförekomster i landskapet. Den ekologiska statusen på en vattenförekomst påverkas av vattnets kemiska kvalitet, till exempel förekomsten av miljö- och hälsofarliga ämnen och växtnäringsämnen, men också kemiska egenskaper och vattentemperatur. Primärproduktionen står för en betydande del av näringsämnesläckaget via vatten till känsliga miljöer där övergödning kan uppstå, vilket kan ge förändrade artsamhällen och negativa konsekvenser för de växter och djur som lever där (Jordbruksverket, 2020). Förbättringar av kantzoner kring vattenförekomster, restaurering av våtmarker och återskapande av öppna diken och meandrande[16] vattendrag är exempel på åtgärder som kan gynna vattnets ekologiska status i odlingslandskapet, men här uppstår ibland en målkonflikt med målet att öka jordbrukets produktionsförmåga (Jordbruksverket, 2020).

Hållbar hantering av vatten och påverkan på vattenmiljö kopplar till flera av miljömålen, till exempel miljökvalitetsmålen Ingen övergödning, Giftfri miljö, Begränsad klimatpåverkan, Ett rikt växt- och djurliv och Ett rikt odlingslandskap som vi diskuterar i detalj i Avsnitt 4.3, men också till miljökvalitetsmålen Grundvatten av god kvalitet, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans och Myllrande våtmarker som inte tas upp i denna rapport.

4.2.5 Cirkulära flöden i livsmedelskedjan

Livsmedelsproduktionen och konsumtionen hänger ihop i ett komplext system. En restprodukt i en del av produktionen eller i ett led av livsmedelskedjan kan utnyttjas i en annan del eller i ett annat led och leda till cirkulära flöden av till exempel vatten, kol och växtnäring. För att sluta kretsloppen är det viktigt att ha en helhetssyn, att se både matavfall samt rest- och biprodukter som en resurs och att arbeta för att minska förlusterna från kretsloppet.

Inom primärproduktionen sker ett omfattande arbete för att minska förlusterna av växtnäring och värna kretsloppen. Inom ekologiska odlingssystem finns en intention att utnyttja kretsloppen för att försörja växtproduktionen med växtnäring genom att i första hand använda gödsel och annan växtnäring från djur och växter på den egna gården.

I Avsnitt 4.3.4 presenterar vi utvecklingen för miljökvalitetsmålet Ingen övergödning och i Avsnitt 4.3.1 och 4.3.5 presenterar vi utvecklingen för ekologisk produktion.

4.2.6 Resurseffektiv livsmedelsproduktion

I likhet med utvecklingen i övriga delar av samhället har tillväxt inom livsmedelskedjan historiskt kommit från teknologisk utveckling och ökad användning av

16 Meandring är ett vattendrags naturligt utvecklade form med en slingrande strömfåra.

resurser. Över tid har dock miljöpåverkan ökat på grund av en produktion och konsumtion som totalt sett inte är hållbar. Resurseffektivitet handlar förenklat om att göra mer med mindre. För att nå livsmedelsstrategins mål behöver produktionen av livsmedel öka i högre takt än den använda mängden insatsvaror, samtidigt som negativa trender vänds till positiva för relevanta miljömålsindikatorer. I förlängningen leder resurseffektivitet även till en förbättrad lönsamhet och en konkurrenskraftig livsmedelskedja.

Livsmedelskedjan och livsmedelsproduktionen är en nödvändighet för samhället, och det är ofrånkomligt med påverkan på miljö och klimat från de varor som produceras. För alla steg i livsmedelskedjan sker en användning av olika råvaror och insatsvaror, som antingen förbrukas, blir del av livsmedelsprodukten eller blir svinn och restprodukter. Till exempel förekommer vattenanvändning i sju olika steg i kedjan från primärproduktionen via slutkonsument till avfallshantering (Aivazidou, 2016).[17] Livsmedelskedjans resurseffektivitet beror därför, bland annat, på förbrukningen av insatsvaror, utvecklingen i energiprestanda, en effektiv vattencykel, att förluster minimeras, omhändertagande av avfall och återanvändning av restprodukter.

Livsmedelskedjans resurseffektivitet kan också påverkas av i vilken mån vi lyckas utnyttja ekosystemtjänster inom primärproduktionen. Genom att identifiera och gynna ekosystemtjänster som till exempel kontroll av skadegörare eller pollinering av grödor, finns det möjlighet att öka eller bibehålla produktionen samtidigt som användningen insatsmedel bibehålls eller minskas. Konceptet kallas för ekologisk intensifiering och innebär en möjlighet att utveckla nya produktions- och brukningsmetoder som möjliggör en ökad resurseffektivitet. (Kleijn, o.a., 2019), (Garibaldi, o.a., 2019).

Resurseffektivitet kan ur ett livsmedelsperspektiv följas upp bl.a. genom att studera matsvinn[18]. Matsvinn utgörs av livsmedel som producerats i syfte att bli mat men som av olika anledningar inte går vidare i livsmedelskedjan och äts upp. Matsvinn mäts genom statistik över matavfall/livsmedelsavfall (se Avsnitt 4.3.8). Genom att komplettera detta mått med statistik för livsmedelsförluster[19] kan en bättre bild ges över resurseffektiviteten i livsmedelsproduktionen, redan i primärproduktionen men också för livsmedelsindustrins biprodukter. Var dessa flöden hamnar, om det lämnas i fält, blir foder, gödsel, biogas, kompost eller avfall, varierar stort mellan produktflöden, aktörsled och mellan aktörer. Miljö- och resurspåverkan är därmed olika stor, liksom den förlust det innebär ekonomiskt för livsmedelsproducenten.

Ur resursperspektiv bör svinn och förluster förebyggas. Möjligheten och potentialen att minska svinnet och öka mängden vara som kan säljas som livsmedel varierar beroende på tillgång till teknik såsom skördeutrustning,

17 Tillverkning, bearbetning/beredning, paketering, transport, handel, tillagning för konsumtion och avfallshantering.

18 Matsvinn kan uppkomma i hela livsmedelskedjan och benämnas på olika sätt, nationell uppföljning utgår från begreppen livsmedelsavfall och livsmedelsförluster.

19 Till exempel hur stor mängd som producerats i syfte att bli mat men som inte gick vidare till livsmedel.

lager, stallsystem, och möjlighet till förädling. För att hitta nya sätt att mer ska bli mat behövs också innovationer, ny kunskap och tillgång på skördepersonal. En lyhördhet gentemot kunders krav och agerande och kunskap om efterfrågan och marknadens svängningar är andra faktorer som är viktiga för att hitta vägar att minska svinnet och öka försäljningen. Det finns exempel som visar att företag kan få fjorton gånger tillbaka den insats man lagt på att minska svinnet (Hanson & Mitchell, 2017). Ofta är de resurser man lagt på det som går förlorat bara toppen av ett isberg, eftersom allt som producerats även krävt insatsvaror, drivmedel, mark och arbetskraft.

En annan metod att följa upp resurseffektivitet är att titta på materialflöden och materialkonsumtion. Konsumtionen av material drivs av hur mycket som går åt per producerad produkt (materialintensitet), hur mycket som produceras per person och hur stor befolkningen är. För Sverige som helhet har materialkonsumtionen ökat över tid totalt sett och per capita (SCB, 2022). Från år 2016 till år 2020 har materialkonsumtionen ökat med 11 procent. Detta motsvarar per capita en ökning på sex procent. Motsvarande siffror för perioden 2016–2019 indikerar en total ökning med 14 respektive 10 procent per capita. Covid-19 pandemin kan ha påverkat sifforna för år 2020 och resulterat i en större nedgång.

I statistiken över materialflöden anges även hur mycket biomassa som konsumeras. Kategorin biomassa inkluderar flera material som är relevanta för livsmedelskedjan: grödor, skörderester och betad biomassa, trä, fiskefångst, levande djur samt animaliska produkter och produkter framställda huvudsakligen ur biomassa. Genom att dela värdet av det som produceras i livsmedelskedjan med använd mängd biomassa kan vi förenklat se utvecklingen i resurseffektivitet i livsmedelskedjan.[20] Sedan år 2009 är trenden positiv, men utvecklingen avstannade eller bröts år 2016. Efter år 2016 har flera externa faktorer påverkat utvecklingen som gör det svårt att kommentera trenden. Effekterna av torkan år 2018 syns då den inhemska konsumtionen av biomassa sjönk, vilket kan indikera en ökad användning av import av halvfabrikat eller färdiga produkter där mängden råvara för dessa inte syns i statistiken.

För primärproduktionen kan vi använda volymindex framtagna av Eurostat som fångar förändring i både kvantitet och kvalitet över mängden insatsvaror och producerade varor.[21] Trenden över tid är att dessa index följer varandra, och från år 2016 har volymindex för insatsvaror och producerade varor ökat med cirka fem respektive fyra procent (Eurostat, 2022). Med andra ord finns det på ett aggregerat plan ingen trend att produktionen i jordbruket ökar snabbare än mängden insatsvaror som används. Utvecklingen i Sverige är jämförbar med utvecklingen i EU där det inte finns någon generell trend att produktionen ökar snabbare än användningen av resurser (Eurostat, 2022). Sett över en längre tidsperiod än den vi redovisar i den här rapporten har dock Sverige kunnat minska

20 Resurseffektivitet kan förenklat visas som kvoten mellan BNP (SCB, 2022). För denna beräkning använder vi BNP från produktionssidan för leden i livsmedelskedjan.

21 Motsvarande siffror finns inte beräknade för övriga led i livsmedelskedjan.

sin miljöbelastning samtidigt som produktionen av jordbruksvaror varit relativt stabil. Sveriges lantbruk minskade sina utsläpp av ammoniak, sitt överskott av kväve och fosfor samt energi- och vattenanvändning snabbare än andra länder inom EU och OECD mellan 2004 och 2014 (OECD, 2018).

4.3 Miljömål

Livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi som syftar till att öka konkurrenskraften i livsmedelskedjan och öka produktionen av livsmedel i Sverige. Tillväxten ska ske på ett hållbart sätt och produktionen ska öka samtidigt som relevanta nationella miljömål nås. Genom att följa utvecklingen av utvalda miljökvalitetsmål parallellt som livsmedelsstrategin genomförs, kan vi fånga upp indikatorer som utvecklas i fel riktning.

Att koppla produktionsökningar direkt till förändringar i miljön är svårt, eftersom olika miljöaspekter inte bara påverkas av livsmedelsstrategin, och eftersom effekterna kan vara indirekta och inte bli synliga eller mätbara förrän flera år senare. I uppföljningen av livsmedelsstrategin fokuserar vi på trender i indikatorerna som redovisas i Tabell 5. Bedömningen indikerar om utvecklingen går åt rätt håll. För vissa indikatorer kan därför bedömningen bli positiv om utvecklingen går åt rätt håll, även om det är från en låg nivå och målet för indikatorn inom miljömålssystemet inte är nått.

Nedan beskriver vi utvecklingen för indikatorer och relevanta miljömål som har en tydlig koppling till livsmedelsstrategin. Vi redovisar indikatorernas utveckling på lång och kort sikt, sedan år 2006 respektive år 2016 vilket är året innan livsmedelsstrategin beslutades.

4.3.1 Generationsmålet

Det övergripande Generationsmålet är vägledande för allt miljöarbete i samhället. Målet innebär att samhället ska ställa om så att de stora miljöproblemen är lösta när nästa generation tar över, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Den svenska livsmedelskonsumtionens påverkan på andra länders klimat, biologiska mångfald och andra miljöfaktorer måste minska för att den globala påverkan på miljön ska krympa inom de planetära gränserna (Steffen, 2015). Livsmedelsstrategin och ökad svensk produktion bedöms kunna bidra till att exporten av miljöproblem kopplat till livsmedelskedjan minskar, eftersom det finns goda förutsättningar för att de svenska livsmedlen produceras med mer miljövänliga metoder än de som annars skulle importeras. På det viset kan Sverige bidra till att minska klimatpåverkan och utarmning av naturresurser på en global nivå. Inom Naturvårdsverkets forskningsprogram PRINCE (Policy-Relevant Indicators for National Consumption and Environment) modelleras

importens miljöpåverkan utanför Sveriges gränser. Under år 2022 kommer uppdaterade resultat kring effekter på biologisk mångfald och påverkan på användningen av växtskyddsmedel via import av livsmedel att publiceras av Naturvårdsverket [22].

För att Generationsmålet ska nås behöver de 16 nationella miljökvalitetsmålen i huvudsak vara uppfyllda. Det återstår stora utmaningar för att öka produktionen på ett hållbart sätt, där lönsamheten stärks samtidigt som miljön gynnas och de negativa miljöeffekterna minskar. För att mäta utvecklingen för Generationsmålet följs indikatorer som beskriver status, drivkrafter eller påverkan på miljömålet, till exempel ekologiskt fotavtryck, ekologisk mat och konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp. Här har vi valt att belysa försäljningen av ekologiska livsmedel och konsumtionsbaserade växthusutsläpp.

Försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har ökat under de senaste åren till 20 miljarder kronor (SCB, 2021), vilket kan jämföras med åtta miljarder år 2011. Under år 2020 uppgick andelen ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker till knappt sju procent av den totala försäljningen, vilket är en minskning jämfört med år 2019. Den ekologiska andelen av Systembolagets totala försäljning uppgick till drygt 13 procent år 2020 och andelen har vuxit kontinuerligt sedan år 2013 (Ekoweb.nu, 2021). Noteras kan även att under 2020 fortsatte de stora detaljhandelskedjorna att tappa ekoandelar i butik för tredje året i rad (Ekoweb.nu, 2021).

Vi har valt att även i år redovisa utvecklingen för konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp under miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan (se Avsnitt 4.3.2).

4.3.2 Begränsad klimatpåverkan

Enligt miljökvalitetsmålet ska halten av växthusgaser i atmosfären stabiliseras, och detta ska ske i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras.

I livsmedelskedjan förekommer utsläpp av växthusgaserna lustgas, metan och koldioxid. För att mäta utvecklingen av klimatpåverkan i relation till livsmedelsstrategin tar vi här upp tre indikatorer. För det första följs hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel, vilket tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder. För det andra så följer vi de territoriella utsläppen av växthusgaser med koppling till livsmedelsproduktion. Territoriella utsläpp är utsläpp som sker inom Sveriges gränser och används som det huvudsakliga måttet för att följa upp klimatmålen. För det tredje följs produktionens klimatpåverkan via de produktionsbaserade utsläppen. Produktionsbaserade utsläpp omfattar utsläpp från svenska aktörer som sker både inom Sveriges gränser och utanför.

22 Publiceras våren 2022 med titeln “New methods and environmental indicators supporting policies for sustainable consumption in Sweden, Final report - PRINCE phase 2”.

Sverige följer också specifikt utsläppen av lustgas, vilket ingår i miljökvalitetsmålet Skyddande ozonskikt.

Hushållens totala **konsumtionsbaserade utsläpp** av växthusgaser, både i Sverige och i andra länder, uppgick år 2019 till knappt 54 miljoner ton koldioxidekvivalenter (SCB, 2022). Av dessa utgjordes strax under 15 miljoner ton koldioxidekvivalenter av utsläpp till följd av konsumtion specifikt av livsmedel (Figur 20), vilket är en minskning med sju procent sedan år 2018 (SCB, 2022).

Figur 20. *Utsläpp av växthusgaser i Sverige respektive i andra länder från hushållens konsumtion av livsmedel 2011–2019, ton koldioxidekvivalenter.*
Källa: (SCB, 2022).

De totala utsläppen av växthusgaser som sker inom Sveriges gränser, de **territoriella utsläppen**, uppgick år 2020 till ca 46 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Utsläppen har minskat kontinuerligt sen år 2016 och år 2020 minskade utsläppen med nio procent jämfört med föregående år, vilket är en rekordminskning som delvis kan förklaras av pandemin (Naturvårdsverket, 2022). I dessa siffror ingår inte utsläpp som uppstått utanför Sveriges gränser och inte heller utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändningssektorn som redovisas separat. Nettoupptaget av växthusgaser från markanvändningssektorn ingår inte heller. Utsläppen av växthusgaser från jordbrukssektorn stod för nästan sju miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2020, vilket motsvarar ungefär 15 procent av de totala territoriella utsläppen (Naturvårdsverket, 2022). Sett ur ett längre perspektiv minskar utsläppen från jordbrukssektorn långsamt och var år 2020 cirka 10 procent lägre än år 1990. De årliga utsläppen kan öka enskilda år på grund av olika omständigheter, exempelvis ökade sektorns utsläpp med cirka 1,5 procent mellan åren 2019 och 2020 vilket främst förklaras med en ökad försäljning av mineralgödsel. Utöver dessa utsläpp tillkommer utsläpp från fiskebåtar i Sverige (knappt 0,1 miljoner ton år 2020) och från jordbrukets arbetsmaskiner (0,5 miljoner ton år 2020) samt jordbrukets och skogsbrukets lokaler (0,1 miljoner ton år 2020). Jordbrukets markanvändning stod för nettoutsläpp av växthusgaser motsvarande tre miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2020 (Naturvårdsverket, 2022).

Utsläppen från livsmedelsindustrin står för ungefär en procent av Sveriges totala territoriella utsläpp (0,28 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2020) och har minskat med knappt 30 procent sedan år 2016, dock utifrån låga nivåer (Naturvårdsverket, 2021).

De totala **produktionsbaserade utsläppen** i Sverige uppgick till drygt 55 miljoner ton år 2019, vilket var en minskning med åtta procent jämfört med år 2016. De produktionsbaserade utsläppen från svenska aktörer inom jordbruk, fiske och vattenbruk uppgick till knappt åtta miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2019, vilket innebar en minskning med en procent sedan år 2016. För livsmedelsindustrin minskade de produktionsbaserade utsläppen med elva procent jämfört med 2016, vilket innebär att utsläppen numera utgörs av cirka 0,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter. (SCB, 2022).

I miljökvalitetsmålet Skyddande ozonskikt följs utsläppen av **lustgas**. Utsläpp av lustgas påverkar ozonskiktet i atmosfären som skyddar livet på jorden mot skadlig UV-strålning, men lustgas är dessutom en stark växthusgas och redovisas därför här. Lustgas avgår till atmosfären vid odling av organogena jordar[23], vid lagring och spridning av gödsel och vid tillverkning av mineralgödsel. Jordbrukets nationella utsläpp av lustgas uppgick år 2020 till ca 12 100 ton. Jordbrukets utsläpp av lustgas har minskat sedan 1990-talet, men sedan 2016 är de i stort sett oförändrade. Utsläppen år 2020 ökade dock med 3,7 procent sedan året innan (SCB, 2021). Utsläpp av lustgas som uppstår i andra länder vid produktion av foder och mineralgödsel som importeras till Sverige ingår inte i dessa siffror. Lustgasutsläpp från stallgödsellagring och från jordbruksmark ingår även i de territoriella utsläppen.

Sammantaget är den långsiktiga trenden för de svenska utsläppen av växthusgaser kopplade till livsmedelsproduktionen långsamt minskande, men förändringstakten är svag. För att livsmedelskedjan ska bidra till att vända den negativa utvecklingen inom miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan krävs kraftigt minskade utsläpp från de olika leden i livsmedelskedjan, till exempel genom effektiviserad produktion. Det finns andra sätt att minska utsläppen från jordbruket och jordbruksmarken, till exempel genom att återväta organogena jordar, öka kolsänkorna på jordbruksmark och att effektivisera hanteringen av gödsel (Naturvårdsverket, 2019). Jordbruket kan också fasa ut användningen av fossila bränslen och bidra till utsläppsminskningar inom andra sektorer genom att bidra med råvara till bioekonomin. Ytterligare utsläppsminskningar kan ske genom förändrad konsumtion av livsmedel och insatsvaror.

4.3.3 Giftfri miljö

Enligt miljökvalitetsmålet ska ämnen som har skapats i eller utvunnits av samhället inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

23 Torv- och gyttjejordar med högt innehåll av kol.

Naturfrämmande ämnens påverkan på människors hälsa och ekosystemen ska vara försumbar och halterna i miljön ska vara nära noll.

Jordbruksverket ser för närvarande över vilken indikator som ska användas för att följa användningen av växtskyddsmedel i form av ogräsmedel, svampmedel och insektsmedel, samt tillväxtreglerande medel kopplat till växtproduktion. Detta är kopplat till miljökvalitetsmålet En giftfri miljö. Indikatorn för växtskyddsmedel redovisas därför inte i årets utvärdering av livsmedelsstrategin.

I EU:s livsmedelsstrategi Farm to Fork finns det mål om att halvera användningen av och risken med kemiska växtskyddsmedel till 2030, men också att halvera användningen av växtskyddsmedel med hög risk till 2030. Direktivet om hållbar användning av bekämpningsmedel (Europaparlamentet, 2009) utgör en ram för EUs åtgärder för att uppnå en hållbar användning av bekämpningsmedel. I detta direktiv anges bland annat att medlemsstaterna ska fastställa nationella handlingsplaner. Sveriges nationella handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel för perioden 2019–2022 har nyligen utvärderats. I denna konstateras att riskerna för miljön och hälsoriskerna för användare av växtskyddsmedel har minskat kraftigt sedan 1990-talet, dock har ingen tydlig minskning skett de senaste åren (Jordbruksverket, 2021). Ett förslag till reviderad handlingsplan för perioden 2023–2027 kommer att skickas till regeringen under 2022.

4.3.4 Ingen övergödning

Enligt miljökvalitetsmålet ska halterna av näringsämnena kväve och fosfor inte ha negativ påverkan på förutsättningarna för biologisk mångfald eller användning av mark och vatten. Jordbruket står för en betydande del av utsläppen av kväve och fosfor, men utsläpp kommer också från avloppsreningsverk, trafik och industri. Vid odling och djurproduktion sker läckage av kväve och fosfor till vatten och ammoniakavgång till luft. Ammoniak som avgår till luft kan transporteras i atmosfären och falla ned som kvävenedfall på andra platser. Problemen med övergödning är störst i södra Sverige, där huvuddelen av livsmedelsproduktionen finns.

För att följa utvecklingen för miljökvalitetsmålet kopplat till livsmedelskedjan, har vi valt att studera jordbrukets flöde av fosfor och kväve. Risken för växtnäringsförluster kan bedömas via beräkning av växtnäringsbalanser som inkluderar såväl inflöde av växtnäring i form av gödselmedel och foder, som utflöde av producerad gröda, djur och gödsel. Sedan mitten av 1980-talet har överskottet av kväve i jordbruket minskat stadigt (Eurostat, 2022), delvis på grund av en viss minskad tillförsel av kväve via till exempel gödselmedel och foder men framför allt på grund av ökad bortförsel, till exempel av vegetabilier och animaliska produkter. Utvecklingen för fosforöverskott liknar den för kväve, men drivs i större utsträckning av minskad tillförsel än av ökad bortförsel (Eurostat, 2022). På kortare sikt, det senaste decenniet, har det skett en viss ökad tillförsel av både fosfor och kväve (Eurostat, 2022), men på grund av ökade

skördar och därmed högre bortförsel har överskottet fortsatt att minska. Den generella utvecklingen sedan år 2016 är svår att bedöma på grund av torkan år 2018, som gav låga skördar och därför stora överskott av både kväve och fosfor.

Var tredje år beräknar SCB kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark. Den senaste analysen visar att kväveöverskottet ökade från 37 kg/ha till 40 kg/ha mellan åren 2016 och 2019, orsakat av högre tillförsel av mineralgödsel till slåttervallar till följd av tömda foderlager under torråret 2018 (SCB, 2021). Fosforbalansen för Sveriges jordbruk var generellt i balans år 2019 (SCB, 2021). Förlusterna av växtnäring från primärproduktionen har minskat och resurseffektiviteten har ökat, men överskottet av kväve från jordbruket behöver minska ytterligare. Trots att tillförseln och bortförseln av fosfor i jordbruket är i balans på nationell nivå sker det fosforförluster till vatten. Det innebär att det fortsatt finns områden med överskott och en övergödningsproblematik förknippad till fosfor, men också att det finns områden där det råder underskott av fosfor och för höstsådda grödor råder det ett generellt underskott av näringsämnet (SCB, 2021).

I EU:s strategi Farm to Fork finns mål om att näringsförlusterna från jordbruket till vatten och luft ska minska med minst hälften och att användningen av gödselmedel ska minska med minst en femtedel. Sveriges lantbrukare har redan genomfört åtgärder och resurseffektiviseringar i växtnäringshushållningen som lett till minskningar av näringsförluster från jordbruket. Eventuella krav på ytterligare minskningar skulle kräva nya åtgärder som kan påverka möjligheten till ökad produktion.

4.3.5 Ett rikt odlingslandskap

I miljökvalitetsmålet är målsättningen att skydda odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion, samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärden bevaras och stärks.

Ett rikt odlingslandskap är beroende av att det bedrivs jordbruk i form av växt- och djurproduktion. Odlingslandskapets förmåga att producera livsmedel, fiber och foder är beroende av att det finns jordbruksmark och att dess tillstånd är gott, men också att viktiga ekosystemtjänster fungerar. Jordbruket måste därför bedrivas långsiktigt hållbart. Arealen jordbruksmark i Sverige minskar och minskningen sker i alla län (Jordbruksverket, 2021). Mellan åren 2016 till 2020 minskade den svenska åkerarealen med 30 000 hektar till 2 550 000 hektar, medan ängs- och betesmarksarealen ökade med cirka 12 000 hektar (Jordbruksverket, 2021). Merparten av åkermarken som avvecklas övergår till betesmark eller växer igen för att så småningom bli skog. Ungefär en tiondel av minskningen beror på exploatering, framförallt för bygge av bostäder, vilket är i samma storleksordning som mellan år 2011 och 2015 (Jordbruksverket, 2021).

Åkermarkens produktionsförmåga påverkas av brukningsmetoder och insatsmedel, men också av markens mullhalt, markstruktur och dränering. Organismerna i marken som bland annat bryter ned skörderester till växttillgänglig näring, är av stor betydelse för livsmedelsproduktionen. Utvecklingen för jordbruksmarkens produktionsförmåga följs via indirekta indikatorer i form av hektarskördar för höstvete och vårkorn. Skördarna av höstvete och vårkorn har varit höga sedan år 2016, med undantag för torråret 2018 då skördarna var exceptionellt låga (Jordbruksverket, 2021).

Odlingslandskapets struktur och kvalitet för biologisk mångfald följs via indikatorerna ängs- och betesmarker[24] och andel ekologisk produktion i slättbygd. Många organismer lever i ängs- och betesmarker och arealutvecklingen för dessa marker är därmed viktig för hur både miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv påverkas. Arealerna äng och betesmark har minskat kraftigt under det senaste århundradet, men under de senaste decennierna har minskningen avtagit (Jordbruksverket, 2019). Trots att det sker från mycket låga nivåer har arealen äng nära fördubblats sedan år 2016, och utgjorde 16 961 ha år 2021, varav 825 hektar tillkom mellan år 2020 och år 2021 (Jordbruksverket, 2021). Ökningen sker framförallt i Norrbotten till följd av återupptagen slåtter av myrmarker. Minskningen av arealen betesmarker har avtagit och betesmarksarealen uppgick år 2021 448 500 hektar (Jordbruksverket, 2021). Det sker en viss omvandling av åkermark till betesmark, vilket ger ett tillskott av yngre betesmarker som har potential att utvecklas till viktiga livsmiljöer för biologisk mångfald. Samtidigt kan den generella ökningen av betesmarksarealen maskera en kontinuerlig nedgång av arealen äldre naturbetesmarker som har högre naturvärden. På detta vis kan det ske en minskad kvalitet hos landets betesmarker, trots att arealen betesmarker totalt sett ökar (Jordbruksverket, 2019). För att uppnå gynnsam bevarandestatus för ängs- och betesmarker enligt EU:s art- och habitatdirektiv behövs betydligt större arealer än vad som finns idag, detta gäller för merparten av de gräsmarksnaturtyper som ska bevaras (Eide oa, 2014). Eftersom betesmarkerna med högst naturvärde är koncentrerade till sydöstra Sverige är det angeläget att säkerställa att fortsatt hävd av betesmarker i dessa områden (Larsson, 2020).

Den fortsatta utvecklingen för landets betesmarker är tätt förknippad med utvecklingen av den svenska animalieproduktionen och i vilken mån djuren betar naturbetesmarker. Dagens betesbehov hos lantbruksdjuren bedöms vara tillräckligt för att hävda de svenska naturbetesmarkerna, men lönsamheten i betesmarksdrift är för låg för att lantbrukare ska utnyttja naturbetesmarkerna fullt ut (Larsson, 2020). Fördelningen av lantbruksdjur i landet har också lyfts som ett problem för hävden av naturbetesmark (Larsson, 2020). Andra bedömningar visar att det finns för få betande djur för att hävda ett bredare urval av betesmarker, vilka också är viktiga för den biologiska mångfalden (Jordbruksverket, 2019).

24 I indikatorn ingår arealen betesmarker med miljöersättning vilket inkluderar marker med både allmänna och särskilda värden. För detaljerad information om indikatorn och utvecklingen av olika typer av betesmarker hänvisas till uppföljningen av miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap.

Mellan åren 2011 och 2021 har antalet nötkreatur, grisar och får minskat, även om det har förekommit variationer mellan åren (Tabell 6).

Tabell 6. *Antal nötkreatur, grisar och får under juni månad 2011–2020.*

	Nötkreatur	Gris	Får	Totalt
2011	1 511 846	1 482 591	622 711	3 617 148
2012	1 500 293	1 363 364	610 534	3 474 191
2013	1 496 526	1 398 875	576 769	3 472 170
2014	1 493 119	1 377 530	588 757	3 459 406
2015	1 480 058	1 356 027	594 753	3 430 838
2016	1 488 904	1 354 286	578 174	3 421 364
2017	1 501 345	1 361 934	606 079	3 469 358
2018	1 506 637	1 393 249	587 147	3 487 033
2019	1 466 295	1 456 047	548 890	3 471 232
2020	1 452 982	1 367 755	501 153	3 321 890
2021	1 453 303	1 350 947	523 449	3 327 699

Källa: (Jordbruksverket, 2022).

Ekologisk odling bidrar med ökad variation i Sveriges slättbygder och gynnar därför biologisk mångfald i slättlandskapet. I ekologisk odling används endast ett fåtal kemiska växtskyddsmedel. Därför följs indikatorn andelen ekologisk produktion i slättbygd i miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Sedan år 2009, då data började samlas in med nuvarande metod, har andelen ekologiskt odlad åkermark i slättbygd nästan fördubblats, från 7,9 till 13,8 procent (Sveriges miljömål, 2022), men ökningen har avstannat mellan 2019 och 2020. Arealen jordbruksmark under omställning till ekologisk produktion har också minskat år 2019 till 2020 med 12 600 hektar (27 procent) (Jordbruksverket, 2021). Det är oklart hur de minskade marknadsandelarna för ekologisk produktion (se Avsnitt 4.3.1) kommer att påverka arealen ekologiskt brukad åker på sikt. Enligt EU:s livsmedelsstrategi Farm to Fork är målet att den ekologiskt brukade arealen ska utgöra 25 procent år 2030 (EU, 2020), medan motsvarande mål som satts av Sveriges regering är 30 procent. Idag är 20 procent av den svenska åkerarealen ekologiskt odlad (Jordbruksverket, 2022).

Inom miljökvalitetsmålet följs också utvecklingen för biologisk mångfald via indikatorer för fjärilar och fåglar i odlingslandskapet och index över rödlistade arter. Dessa presenteras i denna utvärdering under miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv i följande avsnitt.

4.3.6 Ett rikt växt- och djurliv

I Ett rikt växt- och djurliv är målet att bevara den biologiska mångfalden och nyttja den på ett hållbart sätt, så att arternas livsmiljöer och ekosystemens funktioner och processer värnas. Variationen av livsformer, arter och genotyper är en grundläggande förutsättning för grundläggande funktioner i ekosystemen. Den

biologiska mångfalden på land och i vatten påverkas i många fall kraftigt av hur livsmedel produceras, men förväntas också påverkas av klimatförändringar.

Utvecklingen för biologisk mångfald följs via indikatorer för fåglar och dagfjärilar i odlingslandskapet och index över rödlistade arter. Index över rödlistade arter utkommer vart femte år och redovisades i förra årets rapport (Eide, 2020) (Jordbruksverket, 2021).

De senaste cirka 50 åren har läget försämrats för 15 utvalda fågelarter som lever i odlingslandskapet och ingår i indikatorn för odlingslandskapets fåglar (Green, 2021). Det senaste decenniet har populationsminskningarna dock avtagit, och sedan år 2016 är trenden stabiliserad på en lägre nivå.

För att följa utvecklingen av dagfjärilar som lever i gräsmarker i jordbrukslandskapet övervakas 12 fjärilsarter årligen sedan år 2010 (Pettersson, 2021). Det saknas data för att bedöma den långsiktiga trenden, men sedan mätningarna påbörjades minskar populationerna av gräsmarksfjärilar. Sedan år 2016 går utvecklingen fortsatt åt fel håll. De senaste åren är utvecklingen oförändrad, men det är för tidigt att säga något om det är en stabilisering av populationerna. Två dagfjärilsarter som är knutna till odlingslandskapet har med stor sannolikhet dött ut från Sverige; veronikanätfjäril har inte återfunnits sedan år 2018 och kronärtsblåvinge sedan år 2019. Krympande livsmiljöer har lett till små populationer av arterna, vilket har ökat risken för att de ska slås. För att vända den negativa trenden med minskade populationer av gräsmarksfjärilar behövs bland annat insatser för att återskapa och bevara blomrika livsmiljöer och en grön infrastruktur, vilket till exempel innebär att naturbetesmarker behöver hävdas för att inte växa igen och att fler pollen- och nektarproducerande växter odlas eller tillåts blomma.

4.3.7 Hav i balans samt levande kust och skärgård

Målsättningen i miljökvalitetsmålet är att Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och bevarad biologisk mångfald. I relation till livsmedelsstrategin har vi valt att följa indikatorn för andelen fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart samt indikator över hållbar fångst. Den första indikatorn som tagits fram av SLU tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten ger en samlad bild av hur många fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart. Enligt den senaste bedömning är andelen bestånd som nyttjas på ett hållbart sätt 40 procent för år 2019, vilket är en liten minskning jämfört med år 2018 (Sveriges Miljömål, 2021). Det är även en minskning sedan den första rapporterade siffran år 2015, då andelen hållbara bestånd bedömdes att vara 46 procent. Antal bedömda bestånd har dock succesivt ökat fram till år 2018, men minskade med ett bestånd till 60 stycken år 2019. Noteras bör att andelen bestånd som bedöms nyttjas hållbart varierar mellan olika havsområden. Bedömningen om bestånden är hållbart nyttjade eller inte baseras på principen

om maximal hållbar avkastning[25] för internationellt förvaltade bestånd samt på expertbedömningar för nationellt förvaltade bestånd (Havs- och vattenmyndigheten, 2020).

Nationella fiskeflottor som är i balans med fiskeresurserna är ett viktigt mål för EU:s gemensamma fiskeripolitik, eftersom en flotta som är i obalans riskerar att leda till överutnyttjande av fiskeresurserna. En beskrivning av den svenska fiskeflottan visar att antal fartyg och fiskekapacitet mätt i maskinstyrka och bruttotonnage minskat över tid. Genom att studera olika fiskebestånd, fångster och fiskeredskap som den svenska fiskeflottan använder kan en indikation ges om fiskebestånden nyttjas på ett hållbart sätt.

Havs- och vattenmyndigheten lämnar årligen en rapport till EU-kommissionen där balansen mellan fiskemöjligheter och kapacitet utvärderas för den svenska yrkesfiskeflottan. Detta görs med hjälp av olika indikatorer, bland annat två biologiska. Den ena av dessa är en *indikator för hållbart utnyttjande*, vilken är ett mått på i hur stor grad ett flottsegment är beroende av bestånd som överfiskas. Om det beräknade indikatorvärdet för ett segment är större än ett visar det att segmentet är beroende av fiskemöjligheter som ligger över nivåer motsvarande MSY, vilket indikerar överfiskning. Det senaste år som indikatorn är beräknad för är 2018 och värdena är större än ett för flera segment. Indikatorn varierar dock beroende på vilket typ av fiske som bedrivs och de högsta värdena återfinns för några längdsegment inom redskapsgrupperna snörpvadsfiske och pelagiska trålare. I rapporten anges även höga värden för vissa segment som fiskar med passiva redskap såsom nät. Indikatorn behöver dock sättas i relation till hur stor del av den totala fångsten de olika fiskemetoderna har. Passivt fiske har mellan åren 2012 och 2020 stått för mellan en till fyra procent av den årliga fångsten. (Havs- och vattenmyndigheten, 2021).

En annan indikator i rapporten till EU-kommissionen är *indikatorn för hotade bestånd*, som mäter hur många bestånd som påverkas av flottans aktiviteter som är biologiskt sårbara. Ett kritiskt tröskelvärde för denna indikator anses vara om ett segment i flottan tar mer än tio procent av sin fångst från ett eller flera fiskebestånd med hög biologisk risk eller om mer än tio procent av segmentets totala fångst kommer från fiskebestånd med hög biologisk risk. De senaste siffrorna från år 2018 visar att tolv segment i fiskeflottan tar mer än tio procent av sin fångst från hotade bestånd. (Havs- och vattenmyndigheten, 2021).

4.3.8 God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö och dess precisering för hållbar avfallshantering är relevant för en stor del av livsmedelskedjan. Preciseringen innebär att all avfallshantering ska vara effektiv i hela samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall

25 Maximal hållbar avkastning, MSY (Maximum Sustainable Yield). MSY är ett teoretiskt begrepp som motsvarar den högsta möjliga årliga fångst som kan upprätthållas över tiden genom att hålla ett bestånd på en nivå där det producerar maximal tillväxt.

som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

I livsmedelskedjan är det oundvikligt att det uppstår livsmedelsavfall. Vi använder oss av indikatorn matavfall/livsmedelsavfall för att följa utvecklingen för hållbar produktion och konsumtion. Underlaget till indikatorn har tidigare tagits fram som en del av uppföljningen av matavfall i etappmålet ökad resurshushållning i livsmedelskedjan. I livsmedelsavfall inkluderas både det oundvikliga (till exempel skal och kaffesump) och onödiga livsmedelsavfallet (till exempel matrester och oöppnade matförpackningar). Från och med basår 2020 kommer motsvarande uppgifter om uppkomna mängder tas fram för uppföljning av etappmålet för minskat matsvinn mätt i livsmedelsavfall. Uppföljning bygger på de uppgifter över livsmedelsavfall som årligen ska rapporteras till EU och som SMED (Svenska MiljöEmissionsData), på uppdrag av Naturvårdsverket sammanställer. Uppgifter om mängd livsmedelsavfall år 2020 kommer publiceras våren 2022.

Under år 2018 uppstod det 133 kilo matavfall[26] per person, inklusive hushållens avfall.[27] I de fyra[28] leden i livsmedelskedjan som presenteras i denna rapport var det sammanlagda matavfallet ungefär 38 kilo per person. Tillgänglig statistik över matavfallsmängder i Sverige finns från år 2012 och uppdateras vartannat år. Det är svårt att göra en jämförelse över tid för matavfall då metoderna som använts tidigare har uppdaterats och tidsserierna inte är jämförbara. Till exempel innebär förändringen i metod att matavfallet från livsmedelsbutiker mer än tredubblades mellan år 2016 och år 2018. Den nya metoden bedöms dock vara mer korrekt, och tidigare uppskattningar har troligtvis varit en underskattning av matavfallet (Andersson, 2020). För primärproduktionen bygger matavfallsstatistiken på siffror från 2014 och har inte uppdaterats sedan dess. Dessa bedöms enligt Naturvårdsverket som osäkra. För livsmedelsindustrin indikerar dock siffror från år 2018 att matavfallet succesivt har minskat, en del av minskningen bedöms samtidigt vara ändrad klassning från avfall till biprodukter som inte omfattas av matavfallsstatistiken. Den största mängd matavfall kommer från hushållen. Hushållen har minskat sitt matavfall under 2018 jämfört med år 2016. Hushållens matavfall motsvarar 95 kg per person år 2018, vilket är en betydande del av det totala matavfallet per person i livsmedelskedjan. (Naturvårdsverket, 2020).

I primärproduktionen kan det också uppkomma livsmedelsavfall men det bedöms i dagsläget vara mycket små mängder som klassas som livsmedelsavfall enligt EU:s definition. Däremot kan det snarare betecknas som livsmedelsförluster vilket Jordbruksverket i samråd med Naturvårdsverket, inom ramen för det gemensamma regeringsuppdraget med Livsmedelsverket, följer upp under åren 2021–2022. Uppföljningen utgår från produktflöden och fångar upp både

26 Vid kommande publicering och rapportering till EU över uppkomna mängder längs livsmedelskedjan, används begreppet livsmedelsavfall med samma betydelse i statistiksyfte. Vid uppföljning av ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall används fortsatt begreppet matavfall.

27 Statistiken uppdateras vartannat år och avfallsdata för år 2020 kommer att publiceras av Naturvårdsverket våren 2022.

28 Primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel samt restauranger inklusive storkök.

det som blir avfall men också det som blir kvar i fält, blir foder eller biprodukter på gård, packeri/slakteri och annan livsmedelsindustri. Den omfattar följande åtta produkter; nötkött, griskött, mjölk, sjömat[29], vete, potatis, morötter och jordgubbar. Resultaten presenteras i en slutrapport hösten 2022 vilket också blir uppföljning av etappmålet ”en ökad andel av livsmedelsproduktionen ska nå butik och konsument 2025”.

Under år 2020 genomfördes en nationell kartläggning av matsvinn i skola, förskola och äldreboenden i drygt hälften av Sveriges 290 kommuner. Kartläggningen visar mindre mängder matsvinn jämfört med år 2019, särskilt i samband med skolluncher. Det behövs dock längre tidsserier och standardiserade mätningar för att trenden ska anses säker, till exempel finns det stora variationer mellan kommunerna. (Livsmedelsverket, 2021).

4.4 Sammanfattande kommentarer

Indikatorer som används för att studera utvecklingen för den miljömässiga hållbarheten visar att utvecklingen i flera fall går åt rätt håll eller är oförändrad.

Utsläppen av växthusgaser kopplat till livsmedelskedjan minskar generellt, men i låg takt. För odlingslandskapets fåglar har den minskade trenden planat ut och populationerna har stabiliserats på en lägre nivå. Det finns regionala skillnader, till exempel är tillförseln och bortförseln för växtnäringsämnet fosfor nationellt i balans, men där det finns ett underskott i slättbygd och ett överskott i områden med mycket djur. Därmed finns det miljöproblem kopplat till fosforläckage kvar att arbeta med. Ett annat exempel där det finns stora regionala skillnader i utvecklingen är för betesmarker. I vissa län minskar arealerna, till exempel i Skåne, medan de ökar i andra län, till exempel i Norrbotten. I hela riket ökar betesmarksarealerna långsamt.

Trots att utvecklingen i flera fall är positiv eller oförändrad sker förbättringar i många fall inte tillräckligt fort för att nå upp till preciseringarna för relevanta miljömål eller för att uppnå gynnsam bevarandestatus enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

29 Sjömat är mat från fiske och produktion av vattenlevande organismer i hav och sjöar, inkluderar även alger.

5 Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen

Den tredje delen om utvecklingen i livsmedelskedjan fokuserar på den sociala dimensionen av hållbarhet och livsmedelskedjans betydelse för den dimensionen.

Visionen för den svenska livsmedelskedjan är att de svenska produktionsresurserna år 2030 används effektivt och hållbart, samtidigt som företagen bidrar till hållbar utveckling och sysselsättning i hela Sverige (Regeringskansliet, 2017). Konsumenter ska även, enligt livsmedelsstrategin, kunna göra informerade, medvetna och hållbara val utifrån bl.a. hälsa, hållbarhet, ursprung och etik. Avsikten är därför att i detta kapitel diskutera utvecklingen kopplat till bl.a. matmiljö, hållbara matvanor, djurvälfärd, levande landsbygd, företags- och arbetsmiljö, jämställdhet samt framtidstro och yrkesstolthet. I kommande rapporter är avsikten att arbetet utvecklas och detta är ett första steg att inom ramen för uppdraget tydliggöra livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet. I Bilaga H–K finns statistik från år 2008 till senast tillgängliga år.

5.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

För att följa utvecklingen använder vi oss av ett antal indikatorer vars långsiktiga respektive kortsiktiga trender sammanfattas i Tabell 7. Den kortsiktiga trenden visar utvecklingen från år 2016 och fram till senast tillgängliga statistik (i många fall 2019/2020). Detta för att följa utvecklingen efter att livsmedelsstrategin beslutades år 2017. Den långsiktiga trenden visar utvecklingen de senaste femton åren, det vill säga från år 2006 fram till senast tillgängliga statistik. I kommande avsnitt kommer vi att översiktligt beskriva utvecklingen.

Tabell 7. *Utvecklingen för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en socialt hållbar livsmedelskedja.*

Trenden för indikatorerna presenteras med olikfärgade cirklar där:
● Röd cirkel = Utvecklingen går åt fel håll
● Gul cirkel = Utvecklingen oförändrad eller varierar
● Grön cirkel = Utvecklingen går åt rätt håll

Obs! Trenden säger inget om nivån är bra eller om målen är nådda

Vad kan dimensionen kan innehålla och exempel på indikator för att följa utvecklingen	Utvecklingen 2006–2019/2020	Utvecklingen 2016–2019/2020
Folkhälsa (inklusive säkra och näringsriktiga livsmedel)		
Ohälsosamma matvanor	● Röd	● Röd
Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre	● Röd	● Röd
Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag	● Röd	● Röd
Andel som dricker sötad dryck minst 2 ggr per vecka	–	● Gul

Vad kan dimensionen kan innehålla och exempel på indikator för att följa utvecklingen	Utvecklingen 2006–2019/2020	Utvecklingen 2016–2019/2020
Minskade sociala klyftor i matvanor och därmed förbättrad hälsa		
Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag, fördelat på utbildningsnivå	Gul	Gul
Andel som dricker sötad dryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå	–	Gul
Djurhälsa, djurvälfärd och antibiotikaanvändning		
Försäljning av antibiotika	Gul	Gul
Levande landsbygd		
Antal företag (länsstatistik)	Grön	Gul
Antal årsarbetstider (länsstatistik)	Grön	Gul
Förädlingsvärde (länsstatistik)	Grön	Grön
Lokaliseringskvot	Gul	Gul
Utbildningsnivå		
Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning	Grön	Gul
Företags- och arbetsmiljö		
Begränsad tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt	Röd	Röd
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt	Röd	Röd
Myndighetsregler är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt	Röd	Röd
Begränsad tillgång till bredband är ett stort hinder för företagens utveckling och tillväxt	–	Gul
Arbetsskador	Gul	Gul
Jämlikhet		
Andel sysselsatta kvinnor	Gul	Gul
Andel sysselsatta män	Gul	Gul
Andel sysselsatta i olika åldersspann	Gul	Gul
Andel sysselsatta utifrån födelseland	Gul	Gul

Not: I tabellen redovisas en långsiktig trend samt utvecklingen från och med år 2016 och framåt, som visar utvecklingen efter livsmedelsstrategin beslutades. Noteras bör att för vissa indikatorer kan bedömningen bli positiv om utvecklingen går åt rätt håll, även om det är från en låg nivå.
Källa: Jordbruksverket.

5.2 Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa

Målet för det andra strategiska området i livsmedelsstrategin är bland annat att konsumenter ska ha ett högt förtroende för livsmedel och kunna göra medvetna och hållbara val utifrån bl.a. hälsa, hållbarhet, ursprung och etik. Vad som påverkar konsumenternas val och därmed deras matvanor och hälsa är framförallt faktorer i matmiljön, så som utbud och smak, men också varornas pris och tillgänglighet. Kultur, socioekonomi och sociala normer spelar också stor roll vad man väljer att äta (Folkhälsomyndigheten, 2021).

Grundläggande för en god hälsa är matkonsumtionen, men den är också en av de främsta orsakerna till ohälsa eftersom matrelaterad ohälsa, som övervikt och fetma, är riskfaktorer för sjukdomar som hjärtkärlsjukdom, diabetes typ 2 och cancer.

Ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige (IHME, 2021). Det vi äter påverkas av både den fysiska och sociala matmiljön, eftersom den påverkar vad konsumenten gör och hur konsumenten förhåller sig till mat. Ett stort utbud och nära tillgång till mat kan leda till överkonsumtion med övervikt och fetma som följd (Folkhälsomyndigheten, 2021). Andelen invånare mellan 16 och 84 år med övervikt och fetma uppgick till drygt 50 procent år 2021, vilket motsvarar en årlig ökning med i genomsnitt två till tre procentenheter per år under det senaste decenniet. (Folkhälsomyndigheten, 2021) (Folkhälsomyndigheten, 2017).

5.2.1 Konsumtionen av mat

Konsumtionen av mat har förändrats över tid och handlar i stor utsträckning om vad, hur mycket och när vi äter. En kost som baseras på grönsaker, frukt, fullkorn, fisk, vegetabiliska oljor och magra mejeriprodukter förknippas ofta med god hälsa, medan en kost som innehåller mycket läsk, godis, vitt mjöl, smör, rött kött och charkprodukter, liksom mat med hög salthalt ökar risken för kostrelaterade sjukdomar. (Livsmedelsverket, 2015).

Under de senaste 30 till 40 åren har till exempel utbudet av livsmedelsprodukter och måltider ökat avsevärt och livsmedel finns på fler platser än i matbutiker och på restauranger. Noterbart är att andelen invånare med fetma under samma tidsperiod tredubblats, vilket innebär att cirka en miljon vuxna har fetma i Sverige år 2021. Enligt den nationella folkhälsoenkäten har andelen med övervikt eller fetma ökat mellan åren 2011 och 2021 (6 %) och den största ökningen har skett i ålderskategorin 16–29 år (19 %) (Folkhälsomyndigheten, 2021). Det är tillgängligheten till mat, antalet inköpsställen, butiker och restauranger som påverkar köpbeteendet, matkonsumtionen och förhållandet till mat (Folkhälsomyndigheten, 2021). Enligt annan statistik så har energitillförseln från livsmedel per person och dag med fem procent mellan åren 1980 till 2018, medan den minskat mellan åren 2010 och 2018 (-5 %). Den totala konsumtionen av kött ökade med 60 procent mellan åren 1980 och 2018, medan den minskade med sex procent mellan åren 2010 och 2018. Även konsumtionen av choklad och konfektyrvaror ökade kraftigt mellan åren 1980 och 2018 (86 %), men minskade mellan åren 2010 och 2018 med sju procent. Konsumtionen av läskedrycker, cider m.m. ökade med över 200 procent mellan åren 1980–2018. Konsumtionen ökade även mellan åren 2010–2018 (15 %). (SCB, 2019).

Matutbudet i och omkring svenska skolor har kartlagts av Livsmedelsverket för att se om hållbar mat är tillgänglig för unga i vardagen (Livsmedelsverket, 2021).

Resultaten visar både möjligheter och hinder för hållbar livsmedelskonsumtion bland unga, exempelvis att lunchen håller hög näringsmässig kvalitet medan många skolkafeterior erbjuder godis och sötsaker i stort sett dagligen. Kartläggningen visar också att högstadie- och gymnasieskolan inte lever upp till Livsmedelsstrategins ambitioner om att koppla undervisning till primärproduktion.

För att följa matvanornas utveckling används bland annat enkätdata om konsumtionen av frukt, grönsaker och sötade drycker[30]. Den nationella folkhälsoenkäten visar att andelen svarande som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag minskat med 17 procent mellan åren 2011 och 2021 samtidigt som andelen svarande som dricker sötad dryck minst två gånger per vecka ökade något mellan åren 2016 och 2021. Det finns dock en stor variation mellan åldersgrupper. På en mer detaljerad nivå framgår att andelen som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag minskade mest i ålderskategorin 45–64 år (-27 %), motsvarande minskning i andelen med högst förgymnasial utbildning var sex procent. Andelen som dricker sötad dryck minst två gånger i veckan ökade mest i ålderskategorin 65–84 år (7 %) och i andelen med eftergymnasial utbildning (10 %). (Folkhälsomyndigheten, 2021).

Livsmedelsverkets senaste undersökning av vuxnas matvanor (Livsmedelsverket, 2012) visar att matvanorna blivit bättre, men inte tillräckligt bra ur ett folkhälsoperspektiv. Många, särskilt unga, äter alldeles för lite grönsaker, frukt och fullkorn och för mycket fet och sockerrik mat, saft, läsk och salt. Bland ungdomar är det färre än en av tio som når upp till rekommenderade 500 gram frukt och grönt per dag (Livsmedelsverket, 2018).

Nyckelhålsmärkningen finns som ett stöd till konsumenter för hälsosam livsmedelskonsumtion. 97 procent av de tillfrågade i en konsumentundersökning[31] känner till Nyckelhålsmärkningen och drygt hälften väljer att ofta eller alltid köpa Nyckelhålsmärkt mat. Kännedomen om Nyckelhålet är fortfarande lägre bland de unga, men de som känner till märkningen är mer positiva jämfört med den äldsta åldersgruppen. (Livsmedelsverket, 2021).

Den sociala matmiljön har betydelse för synen på mat och måltider och när, var och hur vi äter. Matmiljön ser olika ut i olika delar av världen, i olika delar av Sverige och i områden med olika socioekonomiska resurser. Det kan handla om skillnader i matkulturer, men också om skillnader i utbud och marknadsföring. Traditioner och synen på mat vid högtider har många gemensamt. Sociala normer och trender påverkar också vad och hur mycket vi väljer att äta. (Folkhälsomyndigheten, 2021).

30 Sedan år 2016 ingår dessa samt konsumtionen av fisk i undersökningen Hälsa på Lika villkor (HLV-enkäten)

31 Som genomförts på uppdrag av Livsmedelsverket.

5.2.2 Konsumenternas preferenser

För vissa konsumenter kan priset på mat vara helt avgörande för vilka varor de väljer att köpa, medan andra konsumenter baserar sina val på exempelvis smak, vilken hänsyn som tagits till djurhälsa och djurvälfärd, antibiotikaanvändning och användning av bekämpningsmedel i produktionen. Huruvida produkterna är närproducerade eller har producerats ekologiskt kan också avgöra konsumenters val av varor.

Enligt Matrapport 2021, som är en årlig konsumentundersökning om hur vi handlar, lagar och äter mat, ser sig 80 procent av svenska folket som allätare och tre procent som vegetarianer. Enligt undersökningen har pandemin förändrat svenskens intresse för mat och matlagning. Konsumtionen av grönsaker och vegetariska alternativ har planat ut efter en tidigare ökning samtidigt som minskningen i köttkonsumtion har mattats av. En femtedel av svenskarna anger att de ska minska sin konsumtion av nöt- och griskött under år 2021, vilket är färre än år 2020. Enligt undersökningen har konsumtionen av sjömat ökat varje månad under pandemin, vilket bidragit till att andelen som äter kött, fisk och/eller kyckling fem gånger i veckan eller oftare ökat under år 2021. Den huvudsakliga anledningen till att äta vegetariskt uppges vara att det är hälsosamt följt av att det är bra för miljön. Fler än hälften anger att de äter vegetariskt minst en gång i veckan, vilket är lite färre än år 2020 (Food & Friends, 2021). Enligt Axfoods Vegobarometer anges klimat- och miljöskäl vara den främsta drivkraften för minskad köttkonsumtion. Barometern visar att andelen vegetarianer och veganer närmar sig en tiondel av befolkningen, vilket är den högst uppmätta andelen hittills (Axfood, 2022). Enligt Livsmedelsverkets matvaneundersökning bland unga (Riksmaten Ungdom) så är 95 procent av ungdomarna allätare och få är veganer (Livsmedelsverket, 2018).

Köttkonsumtionen påverkas av priser och konsumenternas ekonomi, men också i allt större grad av konsumenternas värderingar och trender. Genom att bli mer medvetna i sitt köttätande kan konsumenter påverka sin egen hälsa och djurens välfärd, miljön och klimatet, landsbygdens utveckling och den globala livsmedelsförsörjningen. Det handlar inte bara om hur mycket kött vi äter, utan också om var köttet kommer ifrån och vilken typ av kött det är. Statistik för år 2021 visar att effekterna av pandemin avtagit på marknaden för kött, vilket betyder att både importen och konsumtionen ökade efter kraftiga minskningar år 2020. I konsumtionsökningen på en procent är matfågel drivande med en ökning på sex procent, medan konsumtionen av gris, nöt samt får och lamm minskade. Den svenska marknadsandelen för kött totalt var oförändrad på 72 procent, men i genomsnittet döljer sig en variation mellan köttslagen från 31 procent för får- och lammkött till 83 procent för griskött. (Jordbruksverket, 2022).

Närproducerat och ekologiskt nämns explicit i det andra strategiska målet i livsmedelsstrategin och enligt Food and Friends Matrapport 2021 är varumärket den viktigaste produktegenskapen (21 %), följt av närproducerat (16 %), billigt (16 %) och hållbart producerat (11 %) vid val av livsmedel. Varumärkets be-

tydelse för valet av livsmedel har fördubblats mellan år 2020 till år 2021. Detta kan bero på att konsumenter söker trygga och kända produkter i kristider. Att ett livsmedel ska vara närproducerat är fortfarande viktigt, men det har tappat något i betydelse. Betydelsen av att ett livsmedel är ekologiskt producerat har minskat i betydelse och är den femte viktigaste egenskapen hos matprodukten. Försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har ökat under de senaste åren till 20 miljarder kronor (SCB, 2021), vilket kan jämföras med 8 miljarder år 2011. Under år 2020 uppgick andelen ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker till knappt sju procent av den totala försäljningen, vilket är en minskning jämfört med år 2019. Den ekologiska andelen av Systembolagets totala försäljning uppgick till drygt 13 procent år 2020 och andelen har vuxit kontinuerligt sedan år 2013 (Ekoweb.nu, 2021). Noteras kan även att under 2020 fortsatte de stora detaljhandelskedjorna att tappa ekoandelar i butik för tredje året i rad (Ekoweb.nu, 2021).

Under år 2020 hade konsumenterna 8 354 KRAV- och MSC-märkta artiklar att välja på i konsumentledet, vilket var något fler jämfört med år 2018 (KRAV, 2021).

Livsmedlens andel av hushållens konsumtionsutgifter ökade med en halv procentenhet till 12,6 procent mellan år 2011 och 2021, vilket kan jämföras med 14 procent år 1995. Mellan åren 2016 och 2019 var andelen oförändrad på 12,5 procent. Motsvarande andel för alkoholhaltiga drycker och tobak har varit stabil på cirka 3,5 procent under de studerade åren, vilken kan jämföras med knappt fem procent år 1995. (Ekonomifakta, 2022).

Svenska konsumenter har ett högt förtroende för svensk livsmedelsproduktion. Enligt den senaste konsumentundersökningen från Livsmedelsverket (år 2016) är det i stort sett inga konsumenter som bedömer det som en stor risk att bli matförgiftad på en servering. Bara en tiondel av konsumenterna bedömer det som en stor risk att bli avsiktligt lurad av butik eller restaurang och lika många bedömer det som en stor risk att informationen som finns på livsmedelsförpackningen är felaktig. Något högre är andelen konsumenter som bedömer det som en stor risk att bli sjuk av skadliga ämnen i mat och att informationen vid servering av livsmedel är felaktig.

5.3 Djurhälsa och djurvälfärd

Sverige har internationellt sett en god djurhälsa och en god djurvälfärd. Med djurhälsa så menas att djuret ska vara fysiskt friskt och fritt från sjukdomar, medan det med djurvälfärd menas att djuret ska må bra både fysiskt och psykiskt. Djurskyddet påverkar djurvälfärden och när man talar om djurskydd så menar man vad vi människor gör för att förebygga och förhindra lidande hos djur, samt främja en god djurvälfärd.

Faktorer såsom att djuren hålls lösa i en miljö som tillgodoser deras behov, att de inte utsätts för smärtsamma ingrepp utan bedövning och att de inte transporteras långa sträckor när de körs till slakt är viktiga för en god djurvälfärd, men det saknas en enkel indikator som fångar dessa. Sådant som är viktigt för djurvälfärden är reglerat i djurskyddslagstiftningen, som kontinuerligt följs upp av myndigheterna när det gäller efterlevnad och behov av utveckling. Noteras bör att Jordbruksverket år 2020 beslutade en djurskyddstrategi (Jordbruksverket, 2020) och i den följs kontinuerligt djurskyddsarbetet upp med fokus på efterlevnad och utveckling av djurskyddsreglerna (Jordbruksverket, 2021).

Sverige har ofta högre ställda djurskyddskrav än många andra länder och svensk livsmedelsproduktion kännetecknas i en internationell jämförelse av en hög djurvälfärdsstandard (OECD, 2018). Under år 2020 påbörjade den Europeiska kommissionen en översyn av EU:s gemensamma djurskyddslagstiftning och i detta arbete ingår bland annat att fasa ut burhållning av djur inom lantbruket. Sverige har idag generellt sett högre ställda djurskyddskrav i sin nationella djurskyddslagstiftning och redan genomfört en del av de ändringar som diskuteras.

Kommissionen ser även på möjligheten att införa en EU-gemensam djurskyddsmärkning för att säkerställa en likvärdig informationsnivå för alla konsumenter i EU. En gemensam djurskyddsmärkning kan också öka insynen på marknaden och ge ett bättre skydd till de EU-producenter som tillämpar en hög djurskyddsnivå. Om en sådan märkning blir verklig skulle den kunna ge svenska lantbrukare, och andra lantbrukare inom EU som har en högre djurskyddsnivå, möjlighet att få ekonomisk ersättning för det.

Antibiotikaanvändningen används för att följa utvecklingen gällande djurhälsa. Sveriges internationellt sett låga antibiotikaanvändning visar att djurhälsan är god (se Avsnitt 5.3.1). Den goda djurhälsan upprätthålls bland annat genom kontroll över införsel av djur och ett aktivt förebyggande arbete i nära samarbete med näringen, till exempel i form av frivilliga kontrollprogram.

Djurhälsa, djurvälfärd samt antibiotikaanvändning kan inkluderas i både den miljömässiga och i den sociala dimensionen av hållbarhet. I rapporten har vi valt att utveckla resonemangen under den sociala dimensionen, eftersom all användning av antibiotika är kopplat till utveckling av resistens och därmed människors och djurs hälsa. En ansvarsfull användning av antibiotika är därför viktigt.

5.3.1 Antibiotikaanvändning

Sverige är ett av de länder i Europa som har lägst förbrukning av antibiotika till djur (Figur 18). Antibiotika för veterinärmedicinskt bruk är receptbelagt i Sverige. Som framgår av Figur 17 har den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet minskat kraftigt sedan 1980-talet. Sverige var först i världen att förbjuda antibiotika i tillväxtfrämjande syfte (år 1986) och inom EU blev det förbjudet år 2006.

Figur 21. *Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur i Sverige uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU) 1980–2020.*

PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet. Data för 2010–2015 är något osäkra på grund av ett visst bortfall. Källa: (Folkhälsomyndigheten; SVA, 2021).

Drygt hälften av försäljningen av antibiotika för djur är penicillin, främst produkter för behandling av enskilda djur (grön stapel i Figur 21) och det används vanligtvis för behandling av nötkreatur, grisar och hästar. Den blå delen av stapeln i Figur 21 visar försäljning för behandling av djurgrupper via foder eller vatten och det är främst grisar som kan behöva gruppbehandlas. Som framgår av figuren har denna typ av behandling minskat kraftigt över tid och motsvarar mindre än 10 procent av den totala försäljningen. (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021).

Mellan år 2011 och 2021 minskade antalet nötkreatur, grisar och får (se Tabell 6), men det har förekommit variationer mellan åren. Samtidigt som djurantalet ökade under några år, så fortsatte försäljningen av antibiotika att minska. Tyvärr är det i dagsläget inte möjligt att studera antibiotikaanvändningen per djurslag, eftersom det inte finns en tillräcklig uppdelning i statistikunderlaget. Den nya EU-förordningen om veterinärmedicinska läkemedel (2019/6) ställer dock krav på uppdelning i djurslag med första rapportering år 2024 för insamlad data från år 2023.

I strategin Från Jord till Bord finns ett mål att halvera användningen av antibiotika, vilket inte skulle vara realistiskt för Sverige som redan har låg och försiktig användning i jämförelse med de flesta andra länder. Det skulle kunna innebära att sjuka djur inte får lämplig behandling vilket skulle orsaka onödigt lidande och bli ett djurskyddsproblem. Figur 22 visar försäljningen av antibiotika för livsmedelsproducerande djur i Europa år 2020 uttryckt som mg aktiv substans populationskorrektionsenhet PKU.

Figur 22. *Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur 2020 uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU).*

PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet. Den streckade linjen illustrerar den genomsnittliga försäljningen i de 31 rapporterade länderna. Källa: Europeiska läkemedelsmyndigheten.

Som framgår av Figur 22 är det stora skillnader i försäljningen av antibiotika mellan länderna i Europa. Skillnaderna i antibiotikaanvändning kan bland annat förklaras av djurpopulationernas sammansättning, vilken sorts antibiotika som används, hur antibiotikan används, men också av sjuklighet och hur sjukdomar förebyggs (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021). De nordiska länderna har de lägsta siffrorna och dessutom är oftast penicillin (smalspektrum) det antibiotikum som dominerar. I andra länder är tetracyklinder (bredspektrum) vanligast och medicinering av hela djurgrupper via foder eller vatten vanligare än i Sverige. (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021) .

Användningen av antibiotika för djur i Sverige är internationellt sett låg och antibiotikaresistensläget är gynnsamt. Det goda läget är resultatet av många års arbete med fokus på att förebygga sjuklighet. Nära samverkan mellan myndigheter, akademi, organisationer och djurägare har gjort att känd kunskap kommer till användning i praktiken. I det globala arbetet med att minska antibiotikaanvändningen kan därför Sverige bidra mycket, genom att sprida såväl kunskap som erfarenhet till andra länder.

5.4 Levande landsbygd

En av målsättningarna med livsmedelsstrategin är att en ökad livsmedelsproduktion ska bidra till tillväxt i hela landet. Livsmedelskedjans företag är spridda över landet, men förutsättningarna för tillväxt varierar mellan regioner och kan påverka företagens konkurrenskraft. Det är därför viktigt att livsmedelsstrategin kan bidra till att skapa hållbara företag som kan verka i hela landet.

5.4.1 Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan

Företagen i livsmedelskedjan och därmed livsmedelsproduktionen finns i stor utsträckning i områden där det finns mycket människor. Historiskt har befolkningen vuxit där det funnits bra förutsättningar för livsmedelsförsörjning. När städer och regioner växer och tillväxten ökar blir det dock konkurrens om mark och andra produktionsfaktorer, eftersom efterfrågan ökar till andra användningsområden än livsmedelsproduktion. Detta gör att storstadsregionerna inte nödvändigtvis erbjuder särskilt starka fördelar för livsmedelsproduktion, trots att det finns goda naturliga förutsättningar.

För att se hur viktig livsmedelkedjan är för olika regioner och kan man studera livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen med hjälp av så kallade lokaliseringskvoter. Dessa kvoter indikerar om branschen har en högre andel sysselsatta inom den aktuella branschen i regionen jämfört med motsvarande andel i riket som helhet. Med andra ord visar lokaliseringskvoten om en viss näring relativt sett är överrepresenterad eller underrepresenterad i näringslivet i en viss kommun, region eller län.[32]

Kartan i Figur 23 visar att livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen är störst utanför storstadsregionerna. Den högsta kvoten finns i Gotlands län, följt av Kalmar län, Skåne län och Hallands län, medan de lägsta kvoterna finns i Kronobergs län, följt av Jönköpings län och Norrbottens län.

Den beräknade lokaliseringskvoten år 2019 är i stort sett oförändrad jämfört med motsvarande för år 2011 i merparten av länen. Noteras kan dock att kvoten ökat i Kalmar län, Södermanlands län, Västernorrlands län och för riket som helhet, medan den minskat i Östergötlands län, Värmlands län och Örebro län.

32 Om kvoten är större än 1 har kommunens näringsliv en relativt sett hög grad av specialisering till branschen vilket tyder på att det finns vissa lokaliseringsfördelar. Om kvoten däremot är mindre än 1 har branschen en relativt sett liten vikt i kommunens näringsliv vilket kan tolkas som ett tecken på att det finns lokaliseringsnackdelar.

	2019
Gotlands län	1,97
Kalmar län	1,31
Skåne län	1,26
Hallands län	1,18
Jämtlands län	1,14
Blekinge län	1,12
Södermanlands län	1,08
Västerbottens län	1,01
Värmlands län	1,00
Östergötlands län	0,98
Västmanlands län	0,98
Dalarnas län	0,97
Västra Götalands län	0,95
Stockholms län	0,90
Uppsala län	0,90
Örebro län	0,90
Gävleborgs län	0,89
Norrbottens län	0,86
Västernorrlands län	0,82
Jönköpings län	0,76
Kronobergs län	0,73

Figur 23. *Livsmedelskedjans lokaliseringskvot 2019.*
Källa: (SCB, 2021), egna beräkningar.

På en mer detaljerad nivå har primärproduktionen lokaliseringsfördelar på Öland, Gotland och Götalands slättbygd, vilka är områden med mycket goda odlingsmöjligheter. Även områden där övrig näringsverksamhet är relativt liten är primärproduktionen viktig, exempelvis i Norrlands inland. Det motsatta observeras för storstadsregionerna där övrig näringsverksamhet har en stor betydelse. Livsmedelsindustrin följer primärproduktionens mönster, dock framträder Västmanland och Jämtland som områden med stark specialisering inom livsmedelsförädling. De två sista leden i livsmedelskedjan, livsmedelshandeln och restaurangledet lokaliserar sig till befolkningstäta områden, eller områden med stor besöksnäring, såsom Öland, Gotland, Österlen, Bohuslän och vissa områden i fjällvärlden. Gränshandeln syns tydligt i lokaliseringskvoterna där områden nära den norska gränsen utmärker sig. (Jordbruksverket, 2020).

5.4.2 Kan livsmedelkedjan bidra till tillväxt i hela landet?

För att skapa en levande landsbygd krävs att det går att leva samt arbeta på landsbygden. Det är dock tydligt att förutsättningarna för de olika leden i livsmedelskedjan geografiskt sett skiljer sig åt och det är tydligt att det finns olika typer av lokaliseringsfördelar för olika led i livsmedelkedjan. Följden av detta blir att möjligheten för tillväxt i de olika leden kommer att variera över landet. Exempelvis, är möjligheten för tillväxt inom primärproduktionen större i Götalands slättbygder där förutsättningarna är goda. Vidare varierar tillgången till de faktorer som påverkar konkurrenskraften och tillväxten över landet. Exempelvis gynnas företag i livsmedelsindustrin av hög koncentration och bra tillgång till högutbildad arbetskraft, vilket oftast finns i storstadsregioner (Jordbruksverket, 2021).

För en levande landsbygd krävs det att arbetstillfällen bevaras och att nya kan skapas. Mellan åren 2011 och 2019 har antalet företag i den totala livsmedelskedjan ökat i Stockholms län och minskat med mer än tre procent i 13 län[33]. I övriga län var utvecklingen förhållandevis stabil. Om antalet årsarbetstider studeras, ökade det i samtliga län mellan åren 2011 och 2019. Den kraftigaste ökningen var i Uppsala län (29 %), följt av Jönköpings län (24 %) och Stockholms län (23 %). Den svagaste ökningen noteras i Blekinge län, Hallands län samt Värmlands län där antalet årsarbetstider ökade med två procent mellan de båda åren. (SCB, 2021).

Det finns potential för livsmedelskedjan att bidra till tillväxt i hela landet. För livsmedelsindustrin är trenden under det senaste decenniet att sektorn har goda förutsättningar att bidra till tillväxt i såväl förädlingsvärde som sysselsättning i mindre tätbefolkade delar av södra Sverige, samt i Mälardalen. Norrlandslänen tycks däremot ha mindre goda förutsättningar för tillväxt i livsmedelsförädling. Livsmedelshandeln och restaurangledet har en stor potential och har haft en stark tillväxt i hela landet och trots att konkurrensen är hård och drar ner

33 Kronobergs län, Kalmar län, Gotlands län, Blekinge län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Dalarnas län, Gävleborgs län, Västernorrlands län samt Jämtlands län.

lönsamheten i storstadsregionerna är det här som handel och restaurang växer starkast. Dessa näringar är också en del av besöksnäringen och kompletterar varandra genom att skapa ett lokalt utbud som attraherar köpkraft till en viss plats och bidrar till att göra landsbygden attraktiv för boende. Landsbygdsturismen har vuxit kraftigt och skapar förutsättningar för lokal produktion av varor och tjänster (Sveriges kommuner och landsting, 2018).

Primärproduktionen är som nämnts tidigare i hög grad beroende av geografiskt fasta produktionsfaktorer, vilket påverkar möjligheterna att bidra till tillväxt i hela landet. Primärledet är därför underrepresenterat i storstadsregionerna, även i de kommuner som har mycket bördig jordbruksmark eftersom det i storstadskommunerna råder stark konkurrensen om mark, vilket driver upp markpriserna. Även livsmedelsindustrin är underrepresenterat i storstadsregionerna, inte minst eftersom långa avstånd till primärproducenter leder till dyra transporter. (Jordbruksverket, 2021).

5.5 Företags- och arbetsmiljö

Företagsklimat och arbetsmiljö är aspekter som ligger under den sociala hållbarheten och inkluderar de grundläggande förutsättningarna för att kunna starta företag och möjligheten att bedriva affärsverksamhet samt ha en trygg arbetsmiljö utan onödiga risker. Exempel på faktorer som kan påverka möjligheterna att bedriva en verksamhet är tillgång till lån och krediter, tillgång till lämplig arbetskraft eller tillgång till bredband och relevant infrastruktur. Lagar, regler och företagens administrativa börda påverkar även företagsklimatet. Tillväxtverkets undersökning, Företagens villkor och verklighet, ger en bild av hur små och medelstora företag uppfattar några av de beskrivna faktorerna. Statistiken som används här kommer från 2020 års undersökning, som genomfördes precis innan pandemin, om inget annat anges. (Tillväxtverket, 2022).

Många företag inom livsmedelskedjan upplever att deras utveckling och tillväxt är begränsad på grund av dålig tillgång till lån och krediter. För år 2020 tyckte en fjärdedel av de tillfrågade, förutom primärproduktionen, att tillgången till lån och krediter var ett stort hinder för utvecklingen och tillväxten i verksamheten. Denna siffra har ökat över tid. Inom primärproduktionen svarade nästan en femtedel att tillgången till lån och krediter var ett stort hinder. I övriga näringslivet är trenden motsatt, och för 2020 var det endast en tiondel som upplevde begränsad tillgång till lån och krediter som ett stort hinder. Inom primärproduktionen upplevde år 2020 mer än hälften att myndighetsregler och lagar utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt. För livsmedelskedjan exklusive primärproduktionen var motsvarande siffra 34 procent, i övriga näringslivet var motsvarade siffra 24 procent. Även om det är en oroande utveckling att en ökande andel företag upplever bristande kapitalförsörjning som ett hinder för utveckling och tillväxt finns det studier som visar på skillnader mellan upplevd och reell brist på kapitalförsörjning. Orsakerna till så kallade

kapitalförsörjningsgap är flera, t.ex informationsasymmetri[34] eller att finansiärens samlade bedömning av företagets lönsamhet och affärsidé resulterar i en allt för hög risk och därför nekas lån eller krediter (Tillväxtanalys, 2011).

För en fungerande livsmedelskedja och näringsliv krävs adekvat infrastruktur så som bredband eller transportsystem, som vägar och järnvägar. För primärproduktionen upplever endast sju procent att begränsad tillgång till transportsystem är ett stort problem. Motsvarande siffra för livsmedelskedjan exklusive primärproduktionen är tolv procent, dock har den ökat lite över tid för övriga näringslivet är det endast fem procent som upplever ett stort hinder. Livsmedelskedjan har idag stora förhoppningar på att digitalisering ska kunna förbättra konkurrenskraften (Jordbruksverket, 2018). Ungefär 15 procent av tillfrågade primärproducenter upplever att begränsad tillgång till bredband utgör ett stort hinder för företagets utveckling, för livsmedelskedjan exklusive primärproduktionen är motsvarande siffra 10 procent och i näringslivet 8 procent. Digitaliseringen inom primärproduktionen ställer krav på tillgången till stabila uppkopplingar, och är avgörande för att ny teknik som potentiellt kan förbättra konkurrenskraften och resurseffektiviteten kan användas, till exempel precisionsodling. Digitalisering kan också leda till nya affärsmöjligheter inom sektorn. När den digitala tekniken inom primärproduktionen mognar så kommer kraven på uppkoppling att öka. Om befintliga uppkoppling inte följer med en högre kravbild så kan det visa sig i enkätundersökningen Företagens villkor och verklighet.

5.5.1 Arbetsmiljö

För en socialt hållbar livsmedelskedja krävs det att arbetsmiljön är god samt att det finns en trygg och säker arbetsplats med få arbetsolyckor och arbetssjukdomar.[35] I utvärderingen och uppföljningen av livsmedelsstrategin används statistik över arbetsskador för att följa utvecklingen över tid.

I primärproduktionen har arbetsskadestatistiken varierat mellan fyra till fem anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta och år. Regeringen har nyligen beslutat att ta fram en strategi för att minska olycksriskerna och förbättra arbetsmiljön i jordbruket och trädgårdsnäringen. Primärproduktionen är den bransch i näringslivet där flest dödsolyckor inträffar per 100 000 sysselsatta (Arbetsmiljöverket, 2021). Under perioden 2011–2020 var det 7,3 arbetsolyckor per 100 000 sysselsatta med dödlig utgång i primärproduktionen (Arbetsmiljöverket, 2021).

Det led i livsmedelkedjan som har flest arbetsskador per 1 000 sysselsatta är livsmedelsindustrin med 18 per 1 000 för 2020. Generellt går det inte att se en trend över tid i arbetsskadestatistiken i livsmedelskedjan utan den ligger på en samma nivå över tid. Samma utveckling är det i näringslivet som helhet.

34 Till exempel att den enskilde företagaren har bättre kunskap om sitt företag än finansiären, medan finansiären har bättre kunskap om marknaden samtidigt som de har svårt att kommunicera sin kompetens.

35 Arbetsolyckor och arbetssjukdomar finns i statistikbilagan refererade till som arbetsskada.

För livsmedelsindustrin skulle det dock kunna ha skett ett trendbrott med en sjunkande arbetsskadestatistik.

5.6 Jämlikhet inom livsmedelskedjan

Målet för jämställdhetspolitiken (Regeringen, 2016) är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv och kan därför vara en förutsättning för en hållbar utveckling i livsmedelskedjan. Det handlar om en jämställd fördelning av inflytande och resurser i samhället men även om normer och kultur. Utvecklingen inom både verksamheters affärsområde och miljöarbete kan gynnas av en heterogen miljö och fokus på mångfald i rekrytering (United Minds, 2020). I förlängningen leder jämställdhet till skapandet av heterogena grupper som kan ha en positiv effekt på bland annat innovationsgraden (United Minds, 2020), vilket är en viktig komponent för företags lönsamhet (se Figur 1).

Tillväxtverket har undersökt jämställdheten inom livsmedelskedjans fyra led och kommer under våren 2022 presentera ett arbete kring matchningsstatistiken och den forskning som finns på området. Bakgrunden till utredningen är att tidigare analyser visat att delar av livsmedelskedjan har på sina håll en ojämn könsfördelning och att en jämnare fördelning troligen skulle leda till förbättrad kompetensförsörjning (Tillväxtverket, 2022). Utredningen kring jämställdhet är ett led i att arbeta för en fungerande kompetensförsörjning och i förlängningen en attraktiv livsmedelskedja. Till denna rapport finns endast preliminära resultat för primärproduktion och livsmedelsindustri. SCB:s matchningsstatistik för primärproduktionen visar en del ojämställdheter inom delsektorn. Framförallt syns obalanserna bland de gymnasieutbildade där flickor/kvinnor är minoritetskönet, medan könsfördelningen är mycket jämn i högre utbildning till exempel hortonom/agronom.

Forskningsöversikt som tagits fram på uppdrag av Tillväxtverket visar att normer om maskulinitet och femininitet har betydelse. Många av livsmedelssektorns arbeten är manligt könsmärkta och dessa yrken har även en stor övervikt av män i yrket. Detta handlar inte minst om flertalet yrken inom primärproduktionen och delar av livsmedelsindustrin. Inom andra delar av livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln och restaurangnäringen innehåller arbetsplatserna ofta flera olika yrkesgrupper, där vissa är mansdominerade och har en maskulin könsmärkning, medan andra är kvinnodominerade och har en feminin könsmärkning. En tydlig könsmärkning av yrken innebär att de uppfattas vara yrken där det ena könet upplevs passa in, men där det andra könet görs till en avvikare. Detta sker vanligen i grupper där det ena könet understiger 15 procent. I en sådan miljö finns en risk att arbetsplatskulturen blir skev och individer ur minoritetsgruppen blir extra synliga och tolkade utifrån stereotyper i den egna gruppen. I takt med att könsfördelningen blir mer balanserad ökar minoritetsgruppens möjligheter att påverka arbetsplatsens kultur och deras möjlighet att bli sedda som individer i stället för representanter för sitt kön.

Enligt den kommande rapporten är det först när könsfördelningen hamnar inom 40/60 som det är rimligt att tala om grupprocesserna som balanserade. (Tillväxtverket, 2022).

5.6.1 Ålders och könsfördelning inom livsmedelskedjan

Fördelningen mellan könen för antalet anställda i livsmedelskedjan har sedan 2008 har varit relativt jämn. Mellan leden i kedjan finns det dock variation. Största skillnaden observeras i primärproduktionen där endast 24 procent var kvinnor år 2019. Denna andel har dock ökat från 21 procent år 2008. Livsmedelsindustrin har också en lägre andel kvinnor, 39 procent. Restaurang och livsmedelshandeln är mer jämt fördelade med 47 respektive 56 procent kvinnor. Svenskt Näringsliv sammanställer statistik om andelen kvinnor i ledande positioner bland sina medlemsföretag. Sammanställningen för 2020 visar att inom jord- och skogsbruk var andelen kvinnor på ledande positioner 26 procent, en ökning från 13 procent 2008 men en minskning från 30 procent 2016 (Svenskt näringsliv, 2021). Inom handel, hotell och restaurang har motsvarande siffra varit stabil på ungefär 48 procent (Svenskt näringsliv, 2021).

Antalet anställda inom hela livsmedelskedjan fördelat på åldersgrupperna: 15–24, 25–39 och 45–64 år är relativt oförändrad sedan 2008, där cirka en tredjedel finns i respektive grupp. För 2019 är dock fyra procent av anställda i gruppen över 65 år. Figur 24 visar åldersfördelningen för 2019 för livsmedelskedjan samt för alla leden individuellt. Primärproduktionen sticker ut där 66 procent är 40 år eller äldre varav 23 procent är äldre än 65 år. En förklaring till att åldersstrukturen i primärproduktionen ser ut så här är att många äldre jordbrukare fortsätter att bruka sin mark efter pensionsålder. I restaurangledet är det led där andelen yngre är störst, 42 procent är mellan 15–24 år.

Figur 24. *Åldersfördelning inom livsmedelskedjan och övriga led för år 2019.*
Källa: (SCB, 2021).

Bland de som är sysselsatta inom livsmedelskedjan har för 2019 cirka 71 procent Sverige som födelseland, nio procent från Europa utom Sverige, och ungefär 19 procent kommer från övriga världen. Restaurangledet har flest personer som är födda utanför Europa sysselsatta på ungefär 31 procent.

5.7 Framtidstro och yrkesstolthet

Årets rapport visar utvecklingen fram till senast tillgängliga data, vilket oftast innebär år 2020 men i en del fall har vi bara siffror till 2019. Detta betyder bl.a. att vi inte har underlag från Företagens ekonomi för att fånga hur prisökningarna på insatsvaror och Rysslands invasion av Ukraina har påverkat företagen i livsmedelskedjan. För att ändå fånga den senaste utvecklingen så långt möjligt har vi använt oss av andra källor, bl.a. olika index och barometrar. Överhuvudtaget råder en stor osäkerhet nu både säkerhetspolitiskt och makroekonomiskt som gör det svårt att prognosticera hur företagens lönsamhet och produktion kommer att utvecklas.

Snabba kostnadsökningar under senare delen av år 2021 har gjort att det spridit sig en stark oro om den framtida lönsamheten inom jordbrukssektorn. Under år 2021 har avräkningspriserna utvecklats starkt för flera viktiga produkter och prognoser tyder på en relativt hög prisnivå även under år 2022. Samtidigt har kostnaderna för flera produktionsmedel ökat mycket snabbt och är på rekordhöga nivåer. LRFs gröna näringslivsindex för första kvartalet år 2022, mäter hur konjunkturen utvecklas bland 950 svenska lant- och skogsbruksföretag, visar på en dramatisk nedgång sedan tredje kvartalet 2021 även om fallet har planat ut det sista kvartalet (LRF, 2022). Försvagningen kan framförallt kopplas till de ökade priserna på insatsvaror. Samtidigt har de flesta produktionsgrenar en god efterfrågan och bra försäljningspriser. Även Lantbruksbarometerns lönsamhetsindex har försämrats kraftig jämfört med för ett år sedan. Våren 2021 låg lönsamhetsindexet på minus 2, vilket kan jämföras med minus 38 procent våren 2022. När lantbrukarna bedömer lönsamheten om ett år, det vill säga våren 2023, ligger lönsamhetsindexet på minus 31. Den produktionsgren som tror på störst förbättring av lönsamheten är grisföretagen, men även mjölkföretagen tror på en förbättring. Både växtodlingsföretagen och nötköttsproducenterna tror däremot på en försämrad lönsamhet under det kommande året. (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2022) Vid en jämförelse med lönsamhetsindex 2016, det vill säga året innan livsmedelsstrategin beslutades så ligger ändå indexet år 2022 högre, trots den dramatiska försvagningen. År 2016 låg lönsamhetsindex på minus 43.

Sista kvartalet 2021 innebar en tydlig volymtillväxt på den svenska marknaden för svensk livsmedelsindustri. Efter att ha utvecklats svagt under två år utvecklades även exporten positivt. Även sett till helåret 2021 utvecklades försäljningsvolymerna positivt. Samtidigt har 2021 inneburit höga kostnadsökningar. Alltsedan inledningen av pandemin har det uppstått flaskhalsar i de globala varuströmmarna som har resulterat i att efterfrågan överstigit utbudet. Under

sista kvartalet uppgav 80 procent av livsmedelsföretagen att de hade påverkats av dessa flaskhalsar, och lika många tror att det kommer att påverka dem under första kvartalet 2022. (Livsmedelsföretagen, 2022).

Dagligvaruindex för december 2021 visar att den totala försäljningen ökade med 1,3 procent under år 2021. Butiksförsäljningen ökade med 0,2 procent och e-handeln med 24 procent.

Turismsektorn både globalt och i Sverige drabbades av en efterfrågekris till följd av Covid 19-pandemin. Jämfört med år 2019 minskade turismkonsumtionen med 38 procent. Minst 21 000 har varslats och till detta kommer att många tillfälliga anställningar aldrig tillsattes. Antalet löntagare inom hotell och restaurang minskade under 2020 (helår) med mer än 52 000 jämfört med 2019 varav 65 procent var under 26 år. Personalbrist kan bli en utmaning. Branschorganisationen Visita bedömer att hushållen sannolikt inte kommer att lägga pengar på restaurangbesök i en väsentligt högre omfattning än innan krisen.

5.8 Sammanfattande kommentarer

Flera indikatorer som används för att följa den sociala dimensionen visar att utvecklingen är oförändrad, till exempel försäljning av antibiotika, indikatorer för levande landsbygd och jämlikhet. För att företag ska kunna utvecklas och bidra till livsmedelsstrategins mål om ökad konkurrenskraft och ökad matproduktion behöver företagen bland annat kompetent arbetskraft samtidigt som att myndigheternas regler inte hämmar dom, men enligt enkätundersökningen Företagens Villkor och verklighet går utvecklingen för dessa indikatorer åt fel håll. Även utvecklingen för de indikatorer som används för att följa folkhälsans utveckling går åt fel håll. Utvecklingen för dessa indikatorer behöver brytas för att det ska vara möjligt att nå livsmedelsstrategins mål om en ökande och hållbar matproduktion. Noteras bör att primärproduktionen är den bransch där flest dödsolyckor inträffar, och livsmedelsindustrin är det led om har flest arbetsskador i såväl livsmedelskedjan som i näringslivet.

6 Uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner

I kapitlet följer vi upp de uppdrag som genomfördes år 2020 i livsmedelsstrategins handlingsplaner. Utgångspunkten i avsnittet är den sammanställning som gjorts, på uppdrag av Tillväxtverket, av de årsrapporter som myndigheterna lämnade i februari 2021 (Analysys Mason, 2021). De myndigheter som ansvarar för uppdragen har haft möjlighet att lämna förslag på korrigeringar och kompletteringar för att så långt möjligt i detta kortfattade format ge en rättvisande bild av uppdragens genomförande.

6.1 Inledning

Totalt satsade regeringen 236 miljoner kronor på uppdragen i livsmedelsstrategins andra handlingsplan år 2020. Utöver detta tillkommer uppdrag som genomfördes under år 2020 om att inrätta en samordningsfunktion för ekologiska livsmedel/ Uppdrag att, inom ramen för livsmedelsstrategin, vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel som var en del av livsmedelsstrategins första handlingsplan.

För respektive strategiskt område i livsmedelsstrategin redovisas i tabellform uppdrag som genomfördes år 2020, vilken handlingsplan de ingår i, ansvarig myndighet, huvudsakliga aktiviteter, huvudsakliga resultat och myndigheternas förslag på fortsatt arbete. Därefter följer en diskussion om hur uppdragen bidrar till det strategiska området. I denna diskussion väver vi in synpunkterna från branschorganisationerna Lantbrukarnas riksförbund, Livsmedelsföretagen, Svensk Dagligvaruhandel samt Visita. Dessa har blivit tillfrågade om det är något i uppdragen eller genomförandet av uppdragen som de tycker har varit bra respektive mindre bra, om det är något i uppdragen som behöver ändras och om hur de anser resultaten i uppdragen kan tas vidare.

Genom att inkludera respektive uppdrags huvudsakliga aktiviteter, resultat och förslag på fortsatt arbete kan vi på övergripande nivå visa vad som genomförts i uppdragen, vad respektive myndighet anser att resultaten är och hur uppdragen skulle kunna utvecklas. Detta kompletteras med branschorganisationernas perspektiv, för att indirekt fånga upp vad företagen anser om de olika uppdragen i livsmedelsstrategin och hur de genomförs.

Att det blir en eftersläpning med ett år när Tillväxtverkets sammanställning används, av de årsrapporter som myndigheterna lämnade i februari 2021, ser vi inte som något större problem. Mycket av den statistik som används avser också uppgifter som är ett par år gamla. Det ska dock noteras att branschorganisationernas synpunkter inte är helt synkroniserade med de årsrapporter som lämnats av myndigheterna, vilket inte är helt optimalt. Vi bedömer dock att det för det fortsatta arbetet med livsmedelsstrategin är viktigare att ha

synpunkter från branschorganisationerna som är aktuella än att de är helt synkroniserade med myndigheternas årsrapporter.

6.2 Strategiskt område Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor är att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta sker genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

6.2.1 Uppföljning av åtgärderna

Totalt har vi följt elva uppdrag inom det strategiska området Regler och villkor år 2020. Jordbruksverket var ansvarig för sex åtgärder, Livsmedelsverket för tre, Tillväxtverket för två och SLU för en åtgärd. (se Tabell 8).

Tabell 8. *Uppföljning av uppdrag inom strategiskt område Regler och Villkor.*

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Analyser av den samlade regelgivningen för livsmedelskedjan.	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Arbete med att skapa en överblick över den samlade regelgivningen.
- Kunskapsanalys avseende företagen i livsmedelskedjans upplevelse av regler.
- Inventering av befintliga förslag och inspel.

Huvudsakliga resultat år 2020

Regelförenklingsarbete riktat mot primärproduktionen kan ge effekt på upplevt regelkrångel.

- Förenklingsarbete handlar inte enbart om reglers utformning, utan även om tillämpning, t.ex. digitala tjänster och samlad information till företagen. Utveckling av verksamt.se är viktigt i detta sammanhang.
- Regelhinder i livsmedelskedjan skulle kunna minskas genom förbättringar i regelgivningen, och då särskilt i arbetet med EU-regler.
- I uppdrag där företagsperspektivet är viktigt, ska dessa genomföras i samverkan och dialog med berörda och utgångspunkten ska vara företagens behov.
- För långsiktigt förenklingsarbete kräves förändringar på systemnivå.

Förslag på fortsatt arbete

- Fokus på primärproducenter i samarbete med företag, myndigheter och andra intressenter.
- Systematisera inventeringen av befintliga inspel för att säkerställa bedömning av dessa.
- Fokus på restaurangbranschen samt följa pågående insatser för att främja besöksnäringen.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förenkling genom utveckling av verksamt.se (medel får användas för att medfinansiera åtgärder hos andra myndigheter, t.ex. Bolagsverket).	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Behovsanalys med utveckling, digital tjänst för att starta vattenbruk (Jordbruksverket).
- Utveckling av material och tjänster samt enkätundersökning (Tillväxtverket).

Huvudsakliga resultat år 2020

- De uppgifter som vattenbruksföretag ska lämnas in till myndigheter har kartlagts och standardiserats.
- Utveckling av en digital infrastruktur på och mellan myndigheterna.
- Klargöranden av juridiska förutsättningar och förvaltning avseende vattenbruk.

Förslag på fortsatt arbete

Målsättning att inkludera tillstånd som hanteras av länsstyrelserna.

En förstudie tillsammans med Livsmedelsverket som ska omfatta hur en digital tjänst som stöd för anmälan av registrering av livsmedelsanläggning och hur integrationen med kommunerna kan fungera.

- Fortsatt arbete med tjänster för en sammanhållen guidad process och ett koordinerat uppgiftslämnande med målbilden ”en uppgift en gång”.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder.	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Skapa kunskap om utbildningsvägar inom livsmedelssektorn.

Inköp av statistik från SCB angående demografi, utbildningsnivåer, förvärvsgrad m.m.

- Pilotprojekt.

Huvudsakliga resultat år 2020

–

Förslag på fortsatt arbete

Uppdraget kommer arbeta kunskapsdrivet och explorativt då det är relativt begränsat med medel. Fokus ligger på att bedriva kartläggningar, analyser och utvecklingsprojekt för att identifiera indikationer på vad som är problembilderna. Med detta kommer vi sedan föra dialog med ett antal intressenter för att skapa hävstång genom att aktivera andra aktörer med de insikter och kunskap som framkommer ur det kunskapsdrivna arbetet.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Arbetat med en strategi för Jordbruksverkets arbete med en hållbar hantering av vatten i jordbruket.
- Medverkat i diskussionen om framtida förvaltning av vatten.
- Arbetat med att utveckla en modell för bevattningsuttag.
- Medverkat i kurser och konferenser.
- Deltagit i arbetsgrupper, referensgrupper och nätverk inom vattenområdet.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Strategi för Jordbruksverkets arbete med en hållbar hantering av vatten i jordbruket.
- Publicerat en rapport om vad som behövs för att öka takten i täckdikningen.
- 10 publikationer.

Förslag på fortsatt arbete

Med utgångspunkt från framtagen strategi, i samverkan med andra myndigheter i olika processer, projekt och nätverk fortsätta arbetet med att utveckla regler och villkor som stödjer en hållbar hanterings av vatten i jordbruket.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Vattenbrukspaketet (vidareutveckla främjandet av svenskt vattenbruk).	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Kartläggning.
- Utredning.
- Kunskapshöjande projekt.
- Rådgivning.
- Utlysning.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Kartläggning av nationella och EU-bestämmelser om tillståndsprövning och annan prövning av vattenbruksverksamheter.
- Utredning av förutsättningarna för en förenklad prövning av vattenbruksverksamheter.
- Upphandling av fyra kunskapshöjande projekt inom fiskvälfärd samt om miljöeffekter av fiskodling i öppna kassar.
- Rådgivning till kräftodlare utifrån en manual som utvecklats i ett tidigare projekt.
- Utlysning av stöd till projekt som kopplar till handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk. 21 ansökningar kom in och fem projekt beviljades stöd.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Stärka växtskyddsrådet.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Arbete med åtgärder i växthus som läcker växtskyddsmedel.
- Stöd till fältförsök för att studera tekniker för att klara vallbrott utan glyfosat.
- Påbörjat samverkansarbete i branschen för att hitta långsiktiga lösningar avseende tillgång till ett effektivt växtskydd.
- Utveckling av riskbedömningsmetoder/ regeltillämpning.
- Framtagning av statistik.
- Dialog, kampanj och kunskapsutveckling, uppstart av arbetsgrupp, fältmöten, publikationer och deltagande av vid nationella växtskyddskonferensen.

Huvudsakliga resultat år 2020

Växtskyddsrådets uppdrag om precisionsbekämpning och hållbara odlingsmetoder.

Förslag på fortsatt arbete

- Skapa överblick kring utvecklingen av effektiva och hållbara effektiva åtgärder.
- Fortsatt arbete med gemensam digital samarbetsyta för växtskyddsrådet.
- Fortsätta insatserna om statistik för växtskyddsmedel.
- Ökat fokus på användningen av växtskyddsmedel inom den yrkesmässiga trädgårdsodlingen, där insamlingen är begränsad idag.
- Initiera en förstudie och en workshop för att komma vidare i det gemensamma arbetet om digitalisering.
- Undersöka det danska initiativet om att ge ekonomiskt stöd för att främja utbudet av alternativa växtskyddsmedel.
- Dra lärdom från ”green deal” i Nederländerna.
- Kontakta forskare och andra aktörer angående utvecklingen av alternativa metoder och tekniker.
- Följa upp och dra lärdomar av kampanjerna om diflufenikan och prosulfokarb.
- Anordna webbinarium för att kommunicera om växtskyddsrådets aktiviteter.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Finansierat arbete med minor-use-projektet för att förbättra tillgången till växtskyddsmedel för att hantera växtskadegörare i trädgårdsodlingen.

Huvudsakliga resultat år 2020

- 41 genomförda försök under 2020.
- Kemikalieinspektionen beviljade fem ansökningar om dispens för produktgodkännanden och 10 ansökningar om utvidgade produktgodkännanden.
- LRF lämnade in sju UPMA[36] ansökningar 2020.

Förslag på fortsatt arbete

–

36 Utvidgning av produktgodkännande för mindre användningsområde.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Avelsarbete på regnbåge.	Handlingsplan 2 2020–2025	Sveriges lantbruksuniversitet

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Avelsarbetet med årsklass 2019 har under 2020 omfattat individmärkning och tillväxtmätningar, samt DNA-provtagning för utvärdering av bl.a. inavelsgrad. Detta lägger grunden för kommande urval.
- Planeringsarbete för utveckling av avelsprogrammet tillsammans med näringen.
- Försök genomförda med triploidmaskin i syfte att förbättra metoder, samt jämföra tillväxt hos triploid och normal regnbåge.

Huvudsakliga resultat år 2020

Märkning och mätning av årsklass 2019 framgångsrikt genomförd. Två parallella avelsbesättningar har etablerats, varav en flyttats till en av näringens odlingar.

- Avelsrådet har satt upp konkreta mål för utveckling av en gemensam avelslinje och smittsäker produktion av svensk regnbåge.
- Triploidbehandling av regnbågsrom som har gjorts fram t.o.m. 2020 visar på vikten av att uppnå god romkvalitet.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förstudie för databasinfrastruktur för lantbruket för att systematiskt lagra och använda data.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Analys av juridiska frågor, informationsklassning, finansieringsmöjligheter, databehov och datadelning.
- Genomfört RFI-process samt kartläggning av bl.a. plattformar för datadelning.
- Tagit fram en konceptuell analys av en plattform samt gjort diverse analyser av bl.a. databehov och finansieringsmodeller.

Huvudsakliga resultat år 2020

I samverkan med näringsliv och akademi har potentiell datainfrastruktur kartlagts och viktiga delar i en sådan har analyserats.

Förslag på fortsatt arbete

Förslag på statlig delfinansiering av en satsning på databasinfrastruktur för jordbruket. Regeringen har avsatt 50 miljoner kronor i landsbygdsprogrammet till utvecklingen av Lantbrukets dataplattform.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Stärkt finansiering av åtgärder inom ramen för havs- och fiskeriprogrammet.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Förstärkt finansiering av investeringar och kompetensutveckling inom fiske och vattenbruk samt planeringsstöd för vattenbruket.

Huvudsakliga resultat år 2020

–

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Kontroll avseende tvåskaliga blötdjur (musslor och ostron).	Handlingsplan 2 2020	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Provtagning och analys.

Huvudsakliga resultat år 2020

60 provtagningar visade på halter över gränsvärdet för A-klass.

Förslag på fortsatt arbete

–

Källa: (Analysys Mason, 2021), egen bearbetning.

6.2.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?

Inom livsmedelskedjan upplever fler företag än inom övriga näringslivet att myndighetregler är ett hinder för företagens utveckling och tillväxt (se Avsnitt 5.5). Då det är svårt att mäta hur myndighetsregler påverkar företagen, är ett sätt att mäta upplevelsen av reglerna. Uppdragen inom det strategiska området regler och villkor handlar om att regler och villkor ska stötta målen i livsmedelsstrategin.

I uppdraget om den samlade regelgivningen för livsmedelskedjan ska Tillväxtverket löpande genomföra analyser av den samlade regelgivningen för att identifiera regler som försämrar konkurrenskraften, tillväxtmöjligheterna eller innovationsförmågan för företagen i livsmedelskedjan samt identifiera eventuella brister i transparens och tillämpning av regelverken. Ett resultat i uppdraget om analyser av den samlade regelgivningen i livsmedelskedjan är att regelhinder skulle kunna minskas genom förbättringar i regelgivningen, det vill säga hur regler utformas, och då särskilt i arbetet med EU-regler. Just arbetet med förbättringar av regelgivningen på EU-nivå lyfts av ett par branschorganisationer, och en av branschorganisationerna poängterar särskilt att regelgivningen på EU-nivå behöver vara anpassad till svenska förhållanden. Ett annat konstaterande i uppdraget är att även tillämpning av regler är viktigt och då kan till exempel digitala tjänster och samlad information till företagen innebära en förenkling. En branschorganisation vill särskilt lyfta fram att myndigheterna vid tillämpning av EU-regler beaktar hur de tillämpas i andra EU-länder, och då även betydelsen av att myndigheterna har samråd med branschorganisationerna i EU-processer.

I uppdraget om verksamt.se ska Tillväxtverket genomföra regelförenkling med fokus på hela livsmedelskedjan i linje med den s.k. värdemodellen, det vill säga ett system för enkla digitala myndighetskontakter. Under år 2020 har de uppgifter som vattenbruksföretag ska lämna in till myndigheter kartlagts, digital infrastruktur på och mellan myndigheter utvecklats och vissa juridiska och förvaltningsmässiga frågor klargjorts. En branschorganisation menar att pilotstudierna om vattenbruk och biodling i verksamt.se är intressanta. En annan branschorganisation anser att det är ett problem att få med kommunerna i verksamt.se. Jordbruksverket menar att verksamt.se är ett bra exempel på förenkling men att det krävs att berörda myndigheter satsar långsiktigt på samarbeten avseende förenklingar.

Uppdraget om att analysera kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder består av två steg. Det första steget är en analys och förslag på åtgärder för att underlätta kompetensförsörjning inom livsmedelssektorn. Det andra steget handlar om att bidra till kompetensförsörjningsinsatser för en hållbar och konkurrenskraftig livsmedelssektor. Under år 2020 har kunskapen om utbildningsvägar inom livsmedelssektorn byggts upp, statistik har köpts in avseende demografi, utbildningsnivåer förvärvsgrad m.m. och ett pilotprojekt har genomförts. Enligt enkätundersökningen Företagens villkor och verklighet upplevde 24 procent av de tillfrågade företagen i primärproduktionen att be-

gränsad tillgång på lämplig arbetskraft eller kompetens var ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt (Se Avsnitt 3.3.4). Flera branschorganisationer är positiva till att det görs analyser av behoven avseende kompetensförsörjningen inom livsmedelskedjan. En branschorganisation menar att det saknas medel att åtgärda bristerna och att det är en brist att myndigheter såsom Skolverket, Arbetsförmedlingen och Myndigheten för yrkeshögskolan saknar uppdrag att arbeta med kompetensförsörjning för livsmedelskedjan. Vad Jordbruksverket kan bedöma finns det en samsyn om att frågan om kompetensförsörjning inom livsmedelskedjan är viktig.

Uppdraget om kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket ska stödja utveckling och tillämpning av regler och andra styrmedel som leder till en hållbar hantering av vatten som bidrar till att målen i livsmedelsstrategin nås. Kompetenscentrum ska även ta fram underlag som regering och riksdag behöver för att utveckla politik och lagstiftning inom området. Under år 2020 togs en strategi fram för Jordbruksverkets arbete med hållbar hantering av vatten i jordbruket, en rapport om vad som behövs för att öka täckdikningen och flera andra publikationer. När det gäller uppdraget om hållbar hantering av vatten i jordbruket menar en branschorganisation att man har en bra dialog med Jordbruksverket, men att samråd med andra myndigheter bör kunna utvecklas ytterligare. Branschorganisationen undrar också om centrets verksamhet även riktar sig till länsstyrelserna. Branschorganisationen menar att länsstyrelserna är snabba att agera när det gäller markavvattningens miljöpåverkan, men att kunskapen är bristande när det gäller varför det behövs markavvattning. Ett resultat av arbetet inom uppdraget är satsningar på dränering och bevattning i strategiska planen i kommande CAP.

Växtskyddsrådet ska bl.a. stödja prövningen av produktgodkännande och bistå med att utreda effektiva och hållbara förebyggande åtgärder och bekämpningsåtgärder för växtskadegörare samt att förbättra tillgången till växtskyddsmedel. Växtskyddsrådet bedöms av en branschorganisation som en mycket bra plattform för dialog, men menar att det finns behov att tydliggöra mandatet och beslutsfattandet. Jordbruksverket menar att växtskyddsrådet, med ett gemensamt sekretariat med en medarbetare från Kemikalieinspektionen och en medarbetare från Jordbruksverket, visat sig vara gynnsamt för att hantera växtskyddsfrågor på ett lösningsinriktat sätt.

Uppdraget om att säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden ska bidra till att förbättra tillgången till växtskyddsmedel som effektivt kan hantera de växtskadegörare som inverkar på odlingen och minimera riskerna för människors hälsa och miljö. Arbetet med att säkra tillgång till växtskyddsmedel för mindre användningsområden bedöms av samma branschorganisation som helt nödvändigt för trädgårdsnäringens överlevnad och för att kunna öka produktionen. Jordbruksverket delar uppfattningen att åtgärden behövs för att säkerställa tillgången av växtskyddsmedel för mindre användningsområden. Uppdraget och det projekt som bedrivs är viktigt för konkurrenskraften för den svenska yrkesmässiga trädgårdsodlingen. Mellan åren 2016 och 2020 har lön-

samheten utvecklats positivt för företag som huvudsakligen odlar spannmål och oljeväxter, potatis, sockerbetor, grönsaker på friland samt grönsaker i växthus. För företag som huvudsakligen bedriver odling i växthus utvecklades dock avkastningen av eget kapital negativt.

Den avslutade förstudien för databasinfrastruktur för lantbruket för att systematiskt lagra och använda data är ett exempel på hur ett uppdrag inom livsmedelsstrategin har kunnat utgöra ett bra underlag för en större satsning. Efter det att uppdraget redovisades har regeringen avsatt 50 miljoner kronor i landsbygdsprogrammet till utvecklingen av lantbrukets dataplattform. En förstudie om ett kunskapsnav avseende digitalisering har också initierats. I den ska förutsättningarna för ett kunskapsnav inom digitalisering undersökas. Förstudien ska även ta fram ett konkret förslag på hur ett sådant kunskapsnav kan etableras och sedan arbeta. I vattenbrukspaketet ska Jordbruksverket vidareutveckla främjandearbetet av vattenbruket och genom koordinering av den svenska vattenbruksnäringen skapa en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig livsmedelskedja. Under år 2020 har det gjorts en kartläggning av nationella och EU-bestämmelser m.m., genomförts en utredning för en förenklad prövning av vattenbruksverksamheter samt genomförts upphandlingar, utlysningar och rådgivning.

Under år 2020 förstärktes finansieringen av Havs- och fiskeriprogrammet tillfälligt. Åtgärderna avsåg investeringar och kompetensutveckling inom fiske och vattenbruk samt planeringsstöd för vattenbruket.

Livsmedelsverket hade ett uppdrag år 2020 om att fortsätta utföra offentlig kontroll av bakterier och toxiner i vissa havsområden där livsmedel odlas. Aktiviteter i uppdraget var provtagning och analys.

Uppdraget om att fortsätta utveckla avelsarbetet på regnbåge syftar till att förbättra den odlade fiskens egenskaper. Märkningen och mätningen av årsklass 2019 bedöms av SLU som framgångsrik. Två parallella avelsbesättningar har etablerats varav en har flyttats till en av näringens odlingar. Avelsrådet har satt upp konkreta mål för utveckling av en gemensam avelslinje och smittsäker produktion av svensk regnbåge.

Det verkar finnas en samstämmighet mellan myndigheterna som har uppdrag inom detta strategiska område och branschorganisationerna om att arbete med att förenkla, utveckla och tillämpa regler är bra åtgärder som kan göra skillnad för företagen, och bidra till att livsmedelsstrategins nås. Mot bakgrund av att företagen i livsmedelskedjan i högre omfattning än andra företag i näringslivet upplever att myndighetsregler hindrar utveckling och tillväxt så verkar det också finnas ett behov av att myndigheterna, i dialog med branschen, fortsätta att arbeta med dessa frågor. Det finns förklaringar till att det finns många regler inom livsmedelsområdet, eftersom det handlar om att den mat vi äter och om hantering av djur, Jordbruksverket vill poängtera betydelsen av att prioritera. Det kan både handla om att prioritera insatser som förväntas ge ett stort resultat på lång sikt och insatser som kan leda till resultat på kort sikt. Det är sannolikt

också så att det oftast är lättare att nå resultat vid utformningen av nya regler och i tillämpningen av regler än att ändra befintliga regler. Branschorganisationerna ser ett behov av att inkludera myndigheter som inte arbetar direkt med livsmedelsstrategin och även kommuner i det fortsatta arbetet. Jordbruksverket anser också att även myndigheter som inte direkt arbetar med livsmedelskedjan kan ha påverkan på i vilken omfattning livsmedelsstrategins mål kan nås.

6.3 Strategiskt område Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad är att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

6.3.1 Uppföljning av åtgärderna

Totalt har vi följt 16 uppdrag inom det strategiska området Konsument och marknad. Livsmedelsverket var ansvarigt för åtta åtgärder, Jordbruksverket för sju åtgärder och Business Sweden för en åtgärd. (Se Tabell 9).

Tabell 9. *Uppdrag inom strategiskt område Konsument och marknad.*

Uppdrag	**Handlingsplan/genomförande**	**Ansvarig myndighet**
Ett kraftfullt vildsvinspaket	Handlingsplan 2	Livsmedelsverket
• *utreda system för subventioner*	• 2020	
• *framtagande av förslag till ny lagstiftning (2021)*	• 2020–2021	
• *uppdatera vägledningar*	• 2020–2022	
• *informationsinsatser för företag*	• 2020–2022	
• *uppdatera branschriktlinjer.*	• 2020–2022	

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Avseende vägledning om registrering och kontroll av uppsamlingsanläggningar har en enkät skickats till samtliga länsstyrelser.
- Kontrollmyndigheterna har informerats om förslagen till nationella bestämmelser som Livsmedelsverket har överlämnat till regeringen.
- Anpassning av vägledningar och information på Livsmedelsverkets webbplats som berörs av förslagen till nationella bestämmelser.
- Tagit fram underlag för en svensk anmälan till EU-kommissionen att överlämna små mängder vildsvinskött direkt till konsument små mängder vildsvin med päls till detaljhandeln.
- Utrett och lämnat förslag på ett system för hantering av subventioner för trikinanalyser, cesiumanalyser och hantering av riskavfall.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Kunskapen om uppsamlingscentraler har ökat, vilket underlättar framtagandet av vägledning.
- Information har identifierats som behöver uppdateras med anledning av de föreslagna föreskrifterna.
- Ett inriktningsbeslut har fattats om formen för utbildningarna riktade till kontroll myndigheter.
- Ett underlag för en svensk anmälan till EU-kommissionen har överlämnats till regeringen.
- Regeringen beslutade i juni 2021 om en ny förordning (2021:576) om ersättning för vissa analyskostnader avseende vildsvinskött.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Vildsvinspaket	Handlingsplan 2	Jordbruksverket
• Främjande av vildsvinskött. • Vidareutveckling av smittsäkrad besättning gris.	• 2020 • 2020	

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Utlysningar av främjande av vildsvinskött.
- Arbetet med utlysning av främjande av vildsvinskött i offentlig sektor påbörjades.
- Arbetet med utvärdering av hela vildsvinspaketet påbörjades.
- Utveckling av smittskyddsprogrammet smittsäkrad besättning gris.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Ett stort intresse för området. Den första utlysningsomgången kom 34 ansökningar motsvarande 36 miljoner kronor 13 ansökningar om 17 miljoner kronor bifölls.

Förslag på fortsatt arbete

- Fortlöpande avstämningar med projektägare från pågående projekt visar att stöd riktat till en bredare marknad bör prioriteras framför offentlig sektor i kommande utlysning. Exempel på behov är insatser för attitydförändringar och incitament riktat mot jägarkår och vilthanteringsanläggningar så att mer kött når slutkonsument.
- Gård & Djurhälsan utvecklar en modul i aktuellt program i syfte att förebygga introduktion av afrikansk svinpest i tamgrisbesättningar.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Insatser mot livsmedelsfusk.	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Omvärldsbevakning och analys av systematiskt bevakade källor.
- Kontrollprojekt framtagna men inte genomförda pga. Corona.

Huvudsakliga resultat år 2020

Analys av fuskarbetet är påbörjat.

- Rapport om fusket omfattning och karaktär producerad och presenterad vid Vintermötet 2020.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Minskat matsvinn.	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Strategiskt myndighetssamarbete mellan Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Naturvårdsverket.
- Analys av senaste konsumentundersökningen och fortsatt utveckling av kommunikationsinsatser riktade till konsument.
- Dialog med livsmedelsbranschen för att se över möjligheter till regelförenklingar inom livsmedelslagstiftningen samt uppmuntra till att åtgärder för minskat matsvinn är en del av de branschriktlinjer som tas fram och granskas av Livsmedelsverket.
- Arbeta med datummärkning i EU.

Jordbruksverket har haft dialogmöten och kunskapshöjande insatser om matsvinn med framförallt tidigare led i livsmedelskedjan.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Under 2020 genomfördes två omfattande konsumentkampanjer. Intresset för matsvinn har ökat såväl hos konsumenter som hos nyhetsmedia.
- Definierat begreppen livsmedelsavfall och livsmedelsförluster.
- Dialogmöten och kunskapshöjande insatser har bidragit till en ökad samsyn hos forskare, myndigheter och bransch avseende livsmedelsförluster i primärproduktion och industri.

Metoder har tagits fram, för att följa upp livsmedelsförluster, vilka ska användas både för uppföljning av etappmål inom miljömålssystemet och inom Agenda 2030.

Förslag på fortsatt arbete

- Analys av den senaste konsumentundersökningen och fortsatt utveckling av kommunikationsinsatser som riktas till konsument.
- Dialog med livsmedelsbranschen för att se över möjligheter till regelförenklingar inom livsmedelslagstiftningen samt uppmuntra till att åtgärder för minskat matsvinn är en del av de branschriktlinjer som tas fram och granskas av Livsmedelsverket.
- Vägledning till kommuner för att underlätta och konkretisera möjligheter för deras avfallsförebyggande arbete kopplat till matsvinn.
- Uppföljning av livsmedelsförluster utifrån framtagen metod som presenteras i rapporten Livsmedelsförluster i Sverige.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Vidareutveckling av nyckelhålet.	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Arbete med att förbättra lagstiftning.

Kunskaps- och informationsspridning.

- Baslinjemätning.
- Livsmedelsverket har drivit det nordiska arbetet med att uppdatera gemensamt material riktat till företag.
- Företag som skulle kunna märka med nyckelhålet, men inte gör det har kontaktats.

Huvudsakliga resultat år 2020

- När det gäller räckvidd har kampanjen varit lyckad. Hela målgruppen, första egna hushållet (1,3 miljoner), nåddes av kampanjen.
- I rådsslutsatser kom formulering om existerande framsidesmärkningar med.
- Sverige har en framträdande roll i dessa frågor, vilket bekräftades av att Livsmedelsverket fick ge sin bild av märkningsfrågan vid ”Nutrition labelling the way forward”, arrangerat av "European Food Forum” som drivs av ett antal EU-parlamentariker.
- Positiv respons från företag.

Förslag på fortsatt arbete

- Kampanjer riktade till personer i yngre medelåldern.
- Samarbete med regioner för att sprida information om Nyckelhålet, t.ex. i samband med SFI-undervisning.
- Internationellt planeras för inspel till EU och Codex.
- Publicering av nytt material/vägledning samt nordiska kommunikationsinsatser när ny lagstiftning träder i kraft.
- I samband med utvärderingen av Nyckelhålet planeras kommunikation av resultaten samt att utvärdera kunskapen om och attityden till Nyckelhålet ur ett socioekonomiskt perspektiv i samarbete med akademin.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Verka för en fortsatt utveckling av offentliga måltider.	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Kartläggning.
- Kunskapsspridning.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Nationella riktlinjer för måltider på sjukhus och handbok för minskat matsvinn har publicerats och kommunicerats.
- Etablerat ett innovationsprojekt kring ett nytt svenskt skolmåltidssystem med finansiering från Vinnova.

Förslag på fortsatt arbete

En intervjuundersökning av politiker och tjänstemän med syftet att få deras uppfattning av måltidernas roll i arbetet med hållbar utveckling och vilket stöd de behöver utgör ett underlag för fortsatt arbete inom Kompetenscentrum för måltider inom vårs, skola och omsorg.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror.	Handlingsplan 2 2020–2025.	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Beskriva Sveriges system för kontroll.
- Förhandla exportintyg.
- Upprätta exportlistor.

I förekommande fall ta emot delegationer för inspektioner.

- Upprätthålla exportgodkännanden till importländer.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Metod för att prioritera exportärenden.
- Arbetat med frågeformulär för skalägg och äggprodukter till Vietnam och spannmål och malt till Kina.

66 ärenden kopplade till marknadstillträde och 68 ärenden som syftar till att underhålla en marknad.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Arbetet består av att besvara frågeformulär, förhandla exportintyg, registrera företag för export, ta emot delegationer för inspektion samt upprätthålla exportgodkännanden till importländer.
- Samverkan med andra myndigheter, företag, branschorganisationer och andra länder.
- Deltagande i rådsarbetsgrupperna Roosendaal och Potsdam.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Under 2020 arbetades med frågeformulär för skalägg och äggprodukter till Vietnam, samt spannmål och malt till Kina samt ett frågeformulär för att upprätthålla exporten av griskött till Filippinerna.
- Jordbruksverket har parallellt med detta arbete påbörjat en intern prioriteringslista av ärenden som rör jordbruksprodukter och som hanteras av Jordbruksverket. Totalt har 20 ärenden avseende marknadstillträde hanterats, och två ärenden som syftar till att underhålla marknader.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land.	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Framtagande av arbetsunderlag.
- Pga. av Covid-19-pandemin har inga aktiviteter genomförts. Möjligheten till videoinspektioner har undersökts.

Huvudsakliga resultat år 2020

–

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Pga. av Covid-19-pandemion har inga aktiviteter genomförts. Möjligheten till videoinspektioner har undersökts.

Huvudsakliga resultat år 2020

–

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Exportfrämjande • Genomföra ett livsmedelsexportprogram med fokus på små och medelstora företag. • Ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag. Fortsatt satsning på livsmedelsexport-ansvariga stationerade på potentiella tillväxtmarknader.	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Webbinarer, mässor och företagsstödjande aktiviteter.

Huvudsakliga resultat år 2020

- 16 kostnadsfria webbinarer riktade till företag i Sverige där 200 olika företag har deltagit.
- 24 företag har valts ut till att få kostnadsfri coaching av personal från Business Sweden efter webbinarserien om USA.
- 28 säljfrämjande aktiviteter, 2 mässor, 4 inköpssamarbeten samt ett digitalt match-making webbinar genomfördes.
- Subventionerat individuellt säljstöd till 9 livsmedelsföretag i 11 olika projekt. 16 företag har genomgått ”Food Accelator-programmet”.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förmedla bidrag för det svenska deltagandet i Bocuse d’Or 2020.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Förberedelser inför Bocuse d’Or Europé i Tallinn i oktober 2020 och sedan inför finalen i Lyon (som sköts fram till september 2021).

Huvudsakliga resultat år 2020

Sverige kom på tredjeplats i Tallinn och kvalificerade sig finalen där totalt 24 länder från hela världen deltog.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Arbeta för likvärdig kontroll.	Handlingsplan 2 2020	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Utbildningsinsatser.
- Arbete med att ta fram en riskklassificeringsmodell som ger bättre förutsättningar för styrning och uppföljning.
- Föreskriftsarbete.
- Samråd.
- Rutinerna för branschriktlinjer har setts över, förteckningen har uppdaterats.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Digitala utbildningar i form av webbseminarier med fokus på kontrollprocessen.
- Information har publicerats på Livsmedelsverkets webbplats.
- Pilotgrupper om märkning/konsumentinformation respektive livsmedelshygien har startats upp.
- Livsmedelsverket har tagit fram en vägledning om skyddade ursprungsbeteckningar och uppdaterat en intern rutin.
- En konsekvensutredning om avgiftsnedsättning för handläggningen av skyddade beteckningar.
- En arbetsgrupp som arbetar med målgruppsanpassad information till företag på Livsmedelsverkets webbplats har tillsatts.

Förslag på fortsatt arbete

- Fortsatt arbete med att ta fram en ny riskklassningsmodell som ska implementeras i livsmedelskontrollen 2023.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Delta på livsmedels- och jordbruksmässan Grüne Woche i Berlin 2021.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Kommunikationsplan.
- Planering av utställare.
- Upphandling av monterbyggnation.

Huvudsakliga resultat år 2020

Projektaktiviteterna avbröts då mässan ställdes in pga. av Covid-pandemin.

Förslag på fortsatt arbete

- Budgetförstärkning för att kunna genomföra de insatser som har potential att öka effekten av mässdeltagandet.
- Större spridning av deltagande företag.
- Utökad utbildning av utställare.
- Eftersom Sverige är ordförandeland i EU 2023 finns en förväntan på att Sverige ska vara ett partnerland det året.
- Jordbruksverket beviljades inom ramen för uppdraget om ekologiskt att delta i mässan i januari 2022. Även denna mässa ställdes in pga. av Covid.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Studie för hållbara livsmedelssystem.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Kartläggning.
- Dialoger.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Kartläggning av vad som pågår på temat hållbara livsmedelssystem.
- Förslag på hur begreppet kan definieras.
- Inventering av pågående initiativ och behov.

Förslag på fortsatt arbete

- Innovation och samverkan är nycklar för att större förändringar ska komma till stånd på sikt. Regering och myndigheter behöver stötta initiativ genom samordning, bättre uppföljning och kommunikation samt genom att underlätta nyttjandet av hållbara lösningar.
- Tydligare myndighetsansvar, dels genom att uppdatera myndighetsinstruktioner, dels genom specifika regeringsuppdrag om utveckling av styrmedel, ytterligare analyser kring omställningen till hållbara livsmedelssystem och kunskapssammanställningar om hållbar konsumtion.
- Utveckling av mål, datainsamling, och analysmetoder behövs för att förbättra styrning och uppföljning av livsmedelssystemen.
- I arbetet med EU-strategin Från jord till bord bör Sverige verka för att konsekvensanalyser görs utifrån alla tre hållbarhetsdimensioner.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Uppdrag om att inrätta en samordnings-funktion för ekologiska livsmedel/ uppdrag att, inom ramen för livsmedelsstrategin, vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel.	Handlingsplan 1 2018–2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Projekt verksamma inom flera områden i handlingsplanen, bl.a. privat handel och restaurang, offentlig konsumtion, samt primärproduktion inklusive forskning och kommunikation.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Statistik för 2020 visar en minskad andel ekologiska livsmedel i försäljningsled och inom offentlig mat. Samtidigt som den uppgående trenden för ekologiskt odlad jordbruksmark har stannat av. Detta kan kopplas till minskad prispremie, överskott på ekologisk råvara och låg lönsamhet i primärledet. En förklaring till avmattningen generellt är att ekologiska livsmedel konkurrerar om de hållbarhetsmässigt medvetna konsumenterna med andra koncept som svenskt, klimatsmart, vegetariskt och närproducerat.

Förslag på fortsatt arbete

- Större fokus framöver på livsmedelsindustri, dagligvaruhandel och konsumenter i främjandearbetet.
- Förslag också om att koppla ihop nationella satsningar med regionala livsmedelsstrategier.
- Tvärgående tema är att det går utmärkt att koppla ihop ekologiskt med närproducerat, svenskt och vegetariskt.

Källa: (Analysys Mason, 2021), egen bearbetning.

6.3.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?

Uppdragen inom detta strategiska område har olika inriktning kopplat till bl.a. högt förtroende för livsmedel, möjlighet för konsumenterna att göra medvetna val och export.

Vildsvinpaketet innehåller flera olika åtgärder, bland annat utredningar, informationsinsatser, förslag på lagstiftning och främjandeinsatser. Under år 2020 har kunskapen om uppsamlingscentraler ökat, inriktningsbeslut om utbildningsinsatser för kontrollmyndigheter fattats, ett underlag för en svensk anmälan till EU-kommissionen och ett förslag till system för hantering och subventioner av trikinanalyser lämnats till regeringen. Det har också varit ett stort intresse för främjandeinsatser inom vildsvinspaketet. En branschorganisation menar att det är bra med satsningar för att öka försäljningen av viltsvinskött och ser positivt på att Livsmedelsverket har involverats samt att det sker samordning med branschen. Branschorganisationen menar dock att ökad konsumtion inte enbart löser vildsvinsproblematiken. Två insatser som särskilt lyfts fram av branschorganisationen är MAT-tanken[37] och arbetet med smittsäkrad tamgrisuppfödning. Branschorganisationer menar att något som hittills inte prioriterats tillräckligt är mätning och inventering av skador samt jämförelser mellan var tamgrisuppfödning sker och var det finns vildsvin. Dessutom anser branschorganisationen att det behövs bättre uppföljning av var vildsvinsköttet i offentliga måltider kommer ifrån. På lång sikt menar branschorganisationen att det krävs en översyn av jaktlagstiftningen. Jordbruksverket har signalerat att det viktigt att utlysningar framöver även kan riktas till privat sektor. Kostnader på grund av vildsvin uppstår för jordbrukare i form av skador på grödor, mark och maskiner. Därmed kan vildsvinspopulationen påverka möjligheten att nå livsmedelsstrategins mål om ökad konkurrenskraft och produktion.

Uppdraget om insatser om livsmedelsfusk handlar om att förstärka och vidareutveckla insatserna för att motverka livsmedelsfusk. Under år 2020 har en analys av fuskarbetet påbörjats och det har producerats en rapport om fuskets

37 MATtanken är ett projekt som genom nätverkande, kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte vill bidra till hållbara offentliga måltider.

omfattning och karaktär. Branschorganisationerna är positiva till insatser mot ökat livsmedelsfusk, satsningar på ”högriskprodukter” och till den workshop som hölls på Livsmedelsverkets vintermöte. Det som efterfrågas, av branschorganisationerna, är mer information om hur arbetet har tagits vidare. Något som också efterfrågas är fler regionala punktinsatser samt en nationell enhet som jobbar med livsmedelsfusk i linje med det arbetssätt som införts i Malmö.

Uppdraget om minskat matsvinn handlar om att Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Jordbruksverket ska fortsätta arbeta i enlighet med handlingsplanen för minskat matsvinn ”Fler gör mer – handlingsplan för minskat matsvinn 2030” som man gemensamt beslutat. Under år 2020 genomfördes det två omfattande konsumentkampanjer och intresset för matsvinn har ökat hos såväl konsumenter som nyhetsmedia. Myndigheterna har också definierat begreppen livsmedelsavfall och livsmedelsförluster, dialogmöten har bidragit till ökad samsyn avseende livsmedelsförluster i primärproduktion och industri och metoder har tagit fram för att följa upp livsmedelsförluster. Branschorganisationerna är positiva till det myndighetsgemensamma arbetet och till SAMS (Samarbete för minskat matsvinn) och vill se fortsatta satsningar. En branschorganisation menar att det är relativt få aktörer anslutna till SAMS, vilket ibland innebär en oklar arbetsfördelning. En annan branschorganisation anser att det måste till förenklingar i lagstiftningen för att minska svinnet i dagligvaruhandeln. En tredje branschorganisation tycker att det behövs mer resurser till mätning. Jordbruksverkets bedömning är att de kommit tydliga leveranser från projektet och att detta är ett långsiktigt arbete. Utöver de positiva miljöeffekterna av minskat svinn kan det även på längre sikt få positiva effekter på såväl företagens lönsamhet som produktion om mer av det som produceras kan användas som livsmedel.

I uppdraget om att underlätta för företagen genom likvärdig kontroll ska Livsmedelsverket vidareutveckla det arbete som pågår inom livsmedelskontrollen avseende att öka likvärdigheten, utveckla bemötandefrågor och på andra sätt underlätta för företagen. I uppdraget ingår kompetenshöjande insatser, arbete för att etablera en god kontroll sed, målgruppsanpassningar, nationella anpassningar av livsmedelslagstiftning m.m. Under år 2020 har det inom uppdraget bl.a. genomförts utbildningar och informationsinsatser, tagits fram en vägledning om skyddade ursprungsbeteckningar, pilotgrupper har tillsatts och en konsekvensutredning har genomförts. En branschorganisation anser att det är positivt att frågan om likvärdighet lyfts fram i ett uppdrag. Branschorganisationen anser vidare att det är bra att samrådsgrupper har permanentats och fler grupper har tillkommit, men menar att det i andra fall varit brister i samrådet med branschen. Samma branschorganisation vill lyfta fram att mycket handlar om förbättringar i det dagliga arbetet, och vill därför se löpande utvärderingar. En annan branschorganisation anser att uppdraget borde varit tydligare, bl.a. att det omfattar hela livsmedelskedjan och att målet med åtgärderna är en ökad produktion. Samma branschorganisation menar att uppdraget hade vunnit på en bredare samverkansmodell där olika intressenters perspektiv vägts in från start. Flera av de åtgärder som hittills genomförts,

tycker branschorganisationen, är svåra att följa upp och koppla till effektivitetsökning. En tredje branschorganisation vill se att Livsmedelsverket utnyttjar sin rätt att utfärda föreskrifter till att få kontrollen likvärdig i hela landet. Samma branschorganisation menar också att arbetet med riskklassificeringsmodellen har dragit ut på tiden och utvecklats åt ett håll som inte garanterar likvärdighet. Jordbruksverket konstaterar att det är ett långsiktigt arbete med att nå likvärdig kontroll, och att Livsmedelsverket fick ett uppdrag i livsmedelsstrategins tredje handlingsplan i inledningen av år 2021 att öka likvärdigheten i livsmedelskontrollen i hela landet. Jordbruksverket konstaterar också att likvärdigheten i livsmedelskontrollen är en fråga som engagerar branschorganisationerna i de flesta led och de har många synpunkter. Mot den bakgrunden, och för att nå livsmedelsstrategins mål, bedömer Jordbruksverket att det är viktigt med en nära dialog med branschen i genomförandet av uppdraget i den tredje handlingsplanen. De erfarenheter som kommer fram i detta uppdrag skulle kunna vara intressanta även för andra myndigheters kontroller.

Uppdraget om vidareutveckling av Nyckelhålet avser bland annat spridning av information om märkningen för att underlätta för konsumenter att göra hälsosamma val vid köp av livsmedel. Arbetet ska ske i nära samarbete med branschen. En kampanj har varit lyckad när det gäller räckvidd. Sverige har internationellt sett en framträdande roll i denna typ av frågor. I rådslutsatser om märkningar kom formuleringar om existerande framsidesmärkningar med. Branschorganisationerna är positiva till nyckelhålsmärkningen. En branschorganisation lyfter fram att kriterierna utvecklas kontinuerligt och visar på de bästa valen inom en livsmedelskategori. Flera branschorganisationer anser också att det behöver satsas mer på nyckelhålsmärkningen. Det är däremot inte helt tydligt för delar av branschen hur nyckelhålsmärkningen kopplar till livsmedelsstrategin och dess mål. Jordbruksverket bedömer att det finns ett brett stöd för satsningen på Nyckelhålsmärkningen. Det som kan finnas skäl att titta vidare på inom uppdraget är varför delar av branschen uppfattar det som att kopplingen till livsmedelsstrategin och dess mål inte är helt tydlig.

Uppdraget om offentliga måltider innebär att Kompetenscentrum för måltider inom vård, skola och omsorg ska verka för en fortsatt utveckling av offentliga måltider. Under år 2020 har nationella riktlinjer för måltider och sjukhus samt en handbok för minskat matsvinn tagits fram. En branschorganisation menar att det är positivt att branschen är remissinstans och till samarbetet med MAT-tanken. Branschorganisationen tycker dock att det är svårt att förstå de olika uppdragen kopplade till offentliga måltider och vilka möjligheter det finns för branschen att engagera sig. Det är inte heller för branschorganisation tydligt hur arbetet med offentliga måltider kopplar till livsmedelsstrategin och dess mål. Jordbruksverket konstaterar att Statskontoret år 2020 utvärderade statens stöd till offentliga måltider och fann att måltidsansvariga inom kommuner och regioner känner väl till Kompetenscentrums verksamhet och anser att de kunskaper som förmedlas av centrumet är relevanta. De flesta måltidsansvariga anser att centrumets kunskapsstöd har bidragit till att kommunerna och regionerna tagit beslut om riktlinjer för den egna måltidsverksamheten. Det gäller

bland annat hur måltider ska utformas för att bli hälsosamma och miljömässigt hållbara. Därmed bidrar Kompetenscentrum också till god folkhälsa och miljömässigt hållbar produktion av livsmedel. (Statskontoret, 2020), Av livsmedelsstrategins övergripande mål framgår att produktionsökningen ska vara hållbar. Det som kan finnas anledning att titta vidare på inom uppdraget är varför delar av branschen inte anser att det är tydligt hur arbetet kopplar till livsmedelsstrategin och dess mål.

Uppdraget att utveckla arbetet med exportgodkännande för svenska livsmedel och jordbruksvaror handlar om att fortsatt utveckla arbetet med exportgodkännanden i syfte att underlätta för ökad export. Arbetet ska ske i nära samarbete med branschens aktörer. Offentliga insatser och myndighetsarbetet ska matcha dels livsmedelsindustrins förmåga att exportera, dels omvärlden efterfrågan på svenska livsmedel samt tillvarata de möjligheter som följer av det svenska EU-medlemskapet. När det gäller arbetet med exportgodkännande har berörda myndigheter arbetat med ärenden avseende dels marknadstillträde, dels att underhålla marknader samt tagit fram en metod för att prioritera exportärenden. En branschorganisation menar att intentionerna från myndigheterna har varit goda, men att det är svårt för branschen att förstå att det behövs prioriteringar när exportmöjligheter uppstår, så frågan är om det behöver tillskjutas resurser. En annan branschorganisation menar att myndigheterna skjuter ansvaret från sig till andra aktörer och att intrycket är att genomslaget är sämre än innan livsmedelsstrategin. Branschorganisationen anser dialogen med branschen, inklusive specialistförbunden, behöver fortsätta och förbättras. Branschorganisationen menar att varje enskilt ärende behöver en tydlig färdplan. Jordbruksverket menar att myndigheternas främsta uppgift är att öppna nya exportmarknader och se till att de som öppnats fungerar problemfritt vilket i praktiken innebär att handlägga ärenden om godkännande för export till nya marknader och att arbeta med att vårda och underhålla befintlig export. Jordbruksverket och Livsmedelsverket har båda viktiga roller i arbetet och kompletterar varandra i arbetet med exportärenden. Det är därför viktigt att de resurser som tillförs respektive myndighet är på likartad nivå för att inte skapa onödiga flaskhalsar i arbetet.

Arbetet med exportgodkännanden avser både vegetabilier och animalier, men de offentliga insatser som krävs är oftast större inom animalieområdet. Mellan åren 2016 och 2020 ökade värdet av den svenska exporten av kött och köttvaror med cirka 13 procent motsvarande knappt 260 miljoner kronor. Under samma period minskade importen av kött och köttvaror med drygt fem procent eller drygt 710 miljoner kronor. Importen av kött och köttvaror är dock fortsatt mer än fem gånger större än exporten (Jordbruksverket, 2022).

Inom uppdragen att finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land har på grund av Covid 19-pandemin inga egentliga aktiviteter genomförts.

Business Sweden har tre uppdrag avseende exportfrämjande. Det första handlar om att genomföra ett livsmedelsprogram med fokus på små och medelstora företag, det andra avser en fortsatt satsning på livsmedelsansvariga hos Business Sweden stationerade på potentiella tillväxtmarknader och det tredje avser ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag inom ramen för Business Swedens regionala exportrådgivning. Under år 2020 har Business Sweden hållit kostnadsfria webbinarier där 200 företag har deltagit, genomfört kostnadsfri coaching, genomfört säljfrämjande aktiviteter, mässor m.m., subventionerat individuellt säljstöd och företag har genomgått ”Food Accelator programmet”. En branschorganisation menar att Business Sweden under pandemin varit duktigt på att ställa om från mässor till andra typer av exportfrämjande aktiviteter. Samma branschorganisation anser att finansieringen av exportfrämjandet måste vara långsiktig och uthållig, inte minst med tanke på att livsmedelsbranschen historiskt sett har varit orienterad mot den svenska marknaden och att företagen ofta har små marginaler. Branschorganisationen anser också att det skulle kunna gå att förena export- respektive innovationsagendan”. Ett par av branschorganisationerna lyfter fram behov av ökade satsningar i närområdet, och en av dem kan tänka sig att istället dra ner på satsningarna i Asien. En annan branschorganisation tycker att exportsatsningarna behöver ha ett ökat fokus på den svenska besöksnäringen. En branschorganisation anser att exportprogrammet ”Try Swedish ” har en viss slagsida mot vegetabilieproduktionen och att Sveriges hållbara animalieproduktion kunde lyftas fram mer och tycker att det i styrgruppen borde finnas någon som representerar export av animalieprodukter. Jordbruksverket delar uppfattningen att finansiering av exportsatsningar måste vara långsiktig och uthållig. Frågan om exportsatsningar på närområdet har lyfts av flera branschorganisationer och bland annat mot bakgrund av att den absolut största andelen av livsmedelsexporten går till Europa så kan det vara en synpunkt som finnas skäl att undersöka mer noggrant. Jordbruksverket anser också att synpunkten om att förena export- respektive innovationsagendan kan finnas skäl att studera vidare.

Figur 25 visar exportens utveckling till prioriterade marknader utanför Europa där Sverige har särskilda livsmedeslansvariga eller ett skogs- och lantbruksråd. Sverige har även livsmedelsanvariga i Europa; i Tyskland, Storbritannien samt i Belgien och Nederländerna. Exporten till alla marknader utom till USA har haft en positiv utveckling under åren 2016 till 2021. Exporten till USA har istället minskat med tio procent. Ungefär 60 procent av exporten till USA utgörs av drycker, framförallt vodka, och det är värdet av den exporten som har minskat. Den marknad som exporten har ökat mest till under perioden är Kina och de varugrupper som dominerar i exporten dit är mjölk, mejeriprodukter samt ägg och drycker.

Figur 25. *Export till tillväxtmarknader mellan åren 2016–2021.*
Källa: SCB.

Under perioden 2016 till 2020 ökade den totala svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel med 18 procent eller drygt 15 miljarder kronor. Under samma period ökade importen med 12 procent eller knappt 18 miljarder kronor (se Avsnitt 3.3.3).

Det avslutade uppdraget avseende Bocuse d'Or handlade om att stödja det svenska genomförandet. Uppdraget avsåg förberedelser inför deltävlingen i Europa, där Sverige kvalificerade sig till finalen där 24 länder deltog och i finalen slutade Sverige på en femteplats.

Uppdraget avseende Grüne Woche handlade om att genomföra Sveriges deltagande på jordbruksmässan Grüne Woche, i Berlin, men pga. Covid 19-pandemin avbröts förberedelserna. En branschorganisation menar att det är ett bra skyltfönster för Sverige, men vill se mer nätverksbyggande mellan olika led i livsmedelskedjan före, under och efter mässan och en tydligare koppling för alla inblandade till livsmedelsstrategins mål. Jordbruksverket delar uppfattningen att Grüne Woche är ett bra skyltfönster för Sverige.

I studien om hållbara livsmedelssystem skulle Jordbruksverket i nära samarbete med Livsmedelsverket, Sveriges lantbruksuniversitet, näringsliv och andra aktörer i livsmedelskedjan, bl.a. sammanställa och analysera pågående arbeten inom hållbara livsmedelssystem. Studien resulterade i en kartläggning av vad som pågår avseende hållbara livsmedelssystem, förslag på hur begreppet kan definieras och en inventering av pågående initiativ och behov. En branschorganisation anser att rapporten om hållbara livsmedelssystem är användbar både i det fortsatt hållbarhetsarbetet och i arbetet med EU processer, såsom Farm to Fork. Vidare menar branschorganisationen att det är viktigt att även uppmärksamma det företags- och marknadsdrivna hållbarhetsarbetet. En annan branschorganisation menar att uppdraget var otydligt och det var oklar-

heter avseende referensgrupperna. Det syntesarbete som Livsmedelsverkets genomför inom ramen för miljömålsarbetet (åren 2021–2022) tog avstamp från resultaten i denna rapport. Rapporten utgjorde också ett underlag till regeringens arbete i anslutning till toppmötet om livsmedelssystem sommaren 2021. Jordbruksverket bedömer att resultaten från studien, som genomfördes i nära samarbete med många aktörer, har blivit användbara i flera processer, bl.a. Farm to Fork, syntesarbetet inom miljömålssystemet och FN:s toppmöte om livsmedelssystem.

Inom uppdraget om att inrätta en samordningsfunktion för ekologiska livsmedel och uppdrag att inom ramen för livsmedelsstrategin vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel har projekt avseende bl.a. privat handel, restaurang, offentlig konsumtion och primärproduktion, inklusive kommunikation och forskning, genomförts under 2020. En branschorganisation tycker att det var bra att ta fram en branschgemensam åtgärdsplan för ekologisk produktion och en annan branschorganisation ser positivt på satsningar att främja ekologiskt, men att det är viktigt att det sker en koordinering med efterfrågan. Samma branschorganisationer lyfter fram att kontrollen av ekologiskt ska in i den ordinarie livsmedelskontrollen och att nya EU-regler fördyrar ekologiska varor. En annan branschorganisation menar att samordningsfunktion behöver ta över driften och riktlinjerna för ekologisk produktion och en annan branschorganisation anser att samordningsfunktionen särskilt bör se över de åtgärder som i planen identifierades som myndigheternas ansvar.

De senaste åren har den uppåtgående trenden för andelen ekologisk jordbruksmark och offentlig konsumtion mattats av (se Figur 26). Ekologiska livsmedel har mött en hårdnande konkurrens från andra koncept, så som vegetariskt, veganskt, svenskt, klimatsmart och närproducerat. Jordbruksverket konstaterar att ekouppdraget ska ge effekter på en marknad där stora och komplexa faktorer påverkar utbud och efterfrågan. Man bör ha realistiska förväntningar på de resultat som kan skapas i uppdraget, i många fall behöver åtgärderna draghjälp av andra marknadskrafter.

Figur 26. *Andel ekologiskt i offentlig sektor (värde) samt andel jordbruksmark som är omställd eller under omställning (hektar).*
Källa: (Ekomatcentrum, 2021), (SCB, 2021).

6.4 Strategiskt område Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation är att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

6.4.1 Uppföljning av åtgärderna

Totalt har vi följt sex uppdrag inom det strategiska området Kunskap och Innovation. Jordbruksverket var ansvarigt för tre av dessa, Tillväxtverket för två, medan SLU, Vinnova och Formas var ansvariga för en åtgärd vardera. (Se Tabell 10).

Tabell 10. *Uppföljning av åtgärderna i strategiskt område Kunskap och innovation.*

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla kompetenscentrum för växtförädling, SLU Grogrund.	Handlingsplan 2 2020–2025	Sveriges lantbruksuniversitet

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Projektportföljen har förstärkts i förhållande till det ursprungliga uppdraget. Centret har lanserats och planerat nya projekt och säkerställt framsteg i de projekt som startats upp tidigare men fortsatt genomföras under 2020.
- Digital frukostseminarieserie.
- Kontakt med studenter.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Genom projekt och nätverk engageras drygt 140 personer från ett 30-tal organisationer inom akademi, näringsliv och offentlig sektor i verksamheten.
- Fem långsiktiga projekt har beslutats och startats.

Förslag på fortsatt arbete

–

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förmedla bidrag till Sweden Food Arena.	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Framtagande av forskningsagenda.
- Seminarier och dialoger.
- Projektansökningar.

Huvudsakliga resultat år 2020

- 200 deltog vid lanseringen av Sweden Food Arenas gemensamma innovations- och forskningsagenda.
- Kunskapsspridning och dialog med ett 30-tal politiker och tjänstemän.
- Två utvecklingsprojekt beviljades finansiering.

44 betalande medlemmar. En ökning med 14 medlemmar.

- Sweden Food Arena har utvecklat sin roll och breddat verksamheten.

Förslag på fortsatt arbete

- Samverkan mellan flera delar av samhället regering, akademi/institut, forskningsfinansiärer och andra myndigheter. Därtill behövs en tydlig satsning på innovation och forskning till livsmedelssektorn.
- Regeringen har beslutat om en satsning på 380 miljoner kronor till livsmedelsforskning.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan.	Handlingsplan 2 2020–2025	Vinnova

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Rekrytering av livsmedelskompetens till Vinnova.

Dialogmöten, presentationer och workshops har genomförts med syfte att öka kontaktytorna mellan aktörer i det svenska livsmedelssystemet.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Strategiska myndighetssamarbeten har etablerats med Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Tillväxtverket där nu konkreta projekt som syftar till att stärka och utveckla innovationsarbetet i den svenska livsmedelskedjan har utvecklats.
- Ett av Vinnovas tio operativa områden är nu hållbara livsmedelssystem.
- Finansiering av två projekt, som redan visar på lovande resultat i form av nya konstellationer, samarbeten och synergier.

Förslag på fortsatt arbete

- Konkreta projekt som syftar till att stärka och utveckla innovationsarbetet i den svenska livsmedelskedjan utvecklas och kommer fortsätta sitt arbete framåt i projekten.
- Uppdraget har bidragit med resultat som legat till grund för Vinnovas interna utvecklingsprocess, och utgör nu grunden till att ett av Vinnovas tio operativa områden har blivit ”Hållbara matsystem”.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Medel till Nationella forskningsprogrammet.	Handlingsplan 2 2020	Formas

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Utlysningar.
- Möten.
- Seminarier.
- Webbplats.
- Nyhetsbrev.

Huvudsakliga resultat år 2020

Tre nya utlysningar inom det nationella forskningsprogrammet för livsmedel samt en program gemensam utlysning. Ytterligare en utlysning inleddes under 2020.

Förslag på fortsatt arbete

Ramboll har på uppdrag av Formas utvärderat det nationella forskningsprogrammet för 2020 där de, för att utveckla och stärka det fortsatta arbetet, rekommenderar att:

1) Tydliggöra roller, ansvar och nyckelprocesser i programmen för alla samverkande parter i programmen.
2) Bejaka och dra nytta av forsknings-finansiärernas olika roller i forsknings- och innovationssystemet och skapa ett lärande kring hur denna typ av samverkan kan bedrivas.
3) Hitta tydligare former för löpande involvering av olika aktörer och behovsägare.

- Uppdraget är avslutat och finansiering framöver sker genom den forskningspolitiska propositionen.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Studie för utveckling av kött- och chark-utbildningar, efter ansökan ge medel till KCF.	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Rapporter.

Huvudsakliga resultat år 2020

- KCF har inventerat utbudet av utbildningar i relation till behovet av arbetskraft med rätt kompetens. Inventeringen ger en entydig bild av brist på såväl utbildningsmöjligheter som arbetskraft med rätt kompetens.
- KCF har även uppdaterat och utvecklat befintligt utbildningsmaterial, vilket kommer tillgängliggöras digitalt under 2021.

Förslag på fortsatt arbete

- Rapporterna var ett inspel i uppdraget från regeringen till Tillväxtverket att ge förslag på åtgärder för att bidra till kompetensförsörjning i livsmedelskedjan.

Kött- och charkakademin lanserades i februari 2022.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Hållbar och konkurrenskraftig animaliesektor (förstudie nationellt kunskapsnav).	Handlingsplan 2 2020	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Förstudie.
- Samråd.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Förslag till finansiering, organisation och styrning av ett kunskapsnav.

Förslag på fortsatt arbete

- Kunskapsnavet ska ha en statlig huvudman.
- Kunskapsnavet placeras vid RISE.
- Kunskapsnavet ska koncentrera sig på produktionsfrågor på gårdsnivå inom animalieproduktionen, såsom uppfödningssystem, utfodring, avel, arbets- och djurmiljö, teknik av olika slag, byggnads-lösningar, insatsvaror m.m.
- Långsiktig statlig basfinansiering av det nationella kunskapsnavets verksamhet.

Källa: (Analysys Mason, 2021), egen bearbetning.

6.4.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?

Uppdraget om att utveckla kompetenscentrum för växtförädling, syftar till att säkerställa tillgång till nya växtsorter anpassade för svenska odlings-förhållanden. Fem långsiktiga projekt har startats upp. Eftersom arbete med växtförädling är långsiktigt är det svårt att bedöma resultaten av uppdraget. En branschorganisation lyfter fram satsningar på växtförädling som mycket viktig för växtodlingen både för att öka produktionen, möta konsumenternas efterfrågan och klimatförändringarna. En annan branschorganisation menar att växtförädling och sortprovning i svenska förhållanden ska vara ett prioriterat område. Förstnämnda branschorganisationen anser också att det är positivt

att sortprovning kan inrymmas där växtförädling inte är aktuellt. Vidare menar branschorwganisationen att prydnadsväxter, buskar och träd bör inrymmas i uppdraget. Branschorganisationen anser att då denna forskning genomförs med allmänna medel behöver forskningsresultaten tillgängliggöras för dem som använder resultaten.

Formas uppdrag om medel till nationella forskningsprogrammet har avslutats och finansiering sker framöver genom den forskningspolitiska propositionen. Jordbruksverket gör bedömningen att satsningen i den forskningspolitiska propositionen är positiv för att nå livsmedelsstrategins mål. Några branschorganisationer menar att det är viktigt att fler intressenter involveras i forskningsarbetet och att det finns ett nyttofokus, det vill säga att forskningsresultat ska vara enkla att omsätta i företagen. Sweden Food Arena är en fortsättning av det arbete som Tillväxtverket har utfört med att facilitera etableringen av en samverkansarena för bättre samordning mellan företag och aktörer inom livsmedelssektorn. Under år 2020 lanserade Sweden Food Arenas bl.a. den gemensamma innovations- och forskningsagenda. En branschorganisation anser att Sweden Food Arena fungerar bra, och dess verksamhet är i enlighet med branschens behov. En annan branschorganisation lyfter fram att Sweden Food Arenas arbete har resulterat i ett omfattande kunskapsunderlag. En branschorganisation understryker att det är viktigt att Sweden Food Arena får fortsatt finansiering, medan en annan branschorganisation vill se en utökad finansiering. En branschorganisation anser att Sweden Food Arena skulle kunna bidra till ökad kunskapsspridning, omvärldsbevakning och till att ta fram kunskapsrapporter. Jordbruksverket konstaterar att branschorganisationerna är positiva till etableringen av Sweden Food Arena och hur Arenan fungerat när den väl etablerats. Även Jordbruksverket anser att Sweden Food Arena fyller en viktig roll när det bl.a. gäller att driva innovationsfrågor.

Uppdraget om innovationsfrämjande syftar till att stärka innovationsarbetet inom den svenska livsmedelskedjan, dels genom ökad innovationshöjd, dels genom att främja tvärsektoriell samverkan. Under år 2020 har strategiska myndighetssamarbeten upprättats och konkreta projekt påbörjats, till exempel är hållbara livsmedelssystem nu ett av Vinnovas operativa områden och två projekt har påbörjats. När det gäller det innovationsfrämjande arbetet menar en branschorganisation att det behövs en stor satsning och då helst i form av ett strategiskt innovationsprogram. En annan branschorganisation tycker att det är viktigt att Vinnova får ett fortsatt arbete och då i nära samarbete med Sweden Food Arena. En tredje branschorganisation tycker också det är viktigt att Vinnovas arbete kopplas till den förstudie som Sweden Food Arena genomför. Jordbruksverket kan konstatera att branschorganisationerna anser att innovationssatsningar är viktiga. Jordbruksverket konstaterar också att innovation är viktig för att öka företagens lönsamhet och stärka konkurrenskraften (Se Avsnitt 3.2.3).

Uppdraget om studier för utveckling av kött och charkutbildningar är avslutat. Som framkommit tidigare i rapporten är kompetensförsörjning och tillgång till kompetent arbetskraft något som lyfts av aktörer inom livsmedelskedjan

som centralt för att öka produktionen och lönsamheten (Se Avsnitt 3.3.4) En branschorganisation lyfter fram att det behövs satsningar på utbildningar inom livsmedelskedjan och medel till att genomföra de förslag som har presenterats. Vidare lyfts fram att resultaten från uppdraget varit goda, fått god spridning och administrationen varit smidig.

Även uppdraget om förstudien om kunskapsnav för animaliesektorn har avslutats och förslaget är att navet har en statlig huvudman, att det placeras vid RISE och att det har fokus på produktionsfrågor på gårdsnivå. En statlig basfinansiering behövs och regeringen har också lämnat ett sådant förslag.

Sammanfattningsvis är forskning och innovation är centrala för att långsiktigt öka produktiviteten och förädlingsgraden i livsmedelskedjan (Se Avsnitt 3.2.3). De satsningar som görs inom det strategiska området kunskap och innovation får också stöd av branschorganisationerna. En branschorganisation vill se ökade satsningar på innovation och ett par branschorganisationer understryker vikten av ett nära samarbete mellan Vinnova och Sweden Food Arena.

6.5 Horisontella uppdrag

De horisontella uppdragen sträcker sig över alla tre strategiska områden, och bidrar på det sättet till att livsmedelsstrategins övergripande mål nås.

6.5.1 Uppföljning av åtgärderna

Två horisontella uppdrag finns i den andra handlingsplanen (se Tabell 11). Tillväxtverket är ansvarigt för en åtgärd och Jordbruksverket för den andra.

Tabell 11. *Uppföljning av horisontella åtgärder.*

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Samordning av livsmedelsstrategin.	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

- Fördjupade dialoger med relevanta aktörer.
- Tematiska seminarier.
- Nationell digital livsmedelskonferens.
- Beviljat pilotprojekt.

Huvudsakliga resultat år 2020

- Dialoger med företrädare för myndigheter, branschorganisationer, länsstyrelser och regioner.
- Genomfört digitala möten med regionala aktörer med olika teman.

Genomfört digital livsmedelskonferens med fokus på tillvaratagandet av potentialen i livsmedelskedjan.

Förslag på fortsatt arbete

- Fortsätta samla offentliga och privata aktörer i gemensamma arenor i syfte att skapa ännu bättre förståelse för varandras verksamhet.
- Skapa långsiktighet i de relationer och samarbeten som etableras för att nå förändring som bidrar till livsmedelsstrategins mål.
- Fortsätta arbeta med att lyfta företagens behov och skapa förtroende och agera tillsammans.
- Verka för att livsmedelsfrågor tar plats och får genomslag i olika nationella och internationella åtaganden och i det politiska systemet.
- Rekommendation till regeringen att det i myndighetsuppdragen där det finns ett företagsfokus inkludera branschen tidigt och att arbetet därmed sker i nära samverkan.
- För att underlätta ett tydligt åtagande och ansvar i genomförandet av livsmedelsstrategin hos myndigheterna bör regeringen precisera ansvar för livsmedelsstrategin tydligare i fler myndighets-instruktioner och regleringsbrev.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin.	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2020

Skrivit rapport, upphandlat rapport, samråd med myndigheter och inhämtat synpunkter från branschorganisationer.

Huvudsakliga resultat år 2020

Inom uppdraget har två rapporter tagits fram: Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport 2020 och Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft.

Förslag på fortsatt arbete

De årliga rapporterna utvärderas och förbättras kontinuerligt för att bli ett viktigt underlag i arbetet med livsmedelsstrategins genomförande.

Källa: (Analysys Mason, 2021), egen bearbetning.

6.5.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?

I uppdraget att samordna den nationella och de regionala livsmedelsstrategierna ingår bland annat samordna och främja samverkan mellan alla aktörer i livsmedelskedjan, kommunicera livsmedelsstrategin och föreslå eventuella justeringar i handlingsplanerna. Under år 2020 har det inom uppdraget bland annat genomförts dialoger med relevant aktörer, tematiska seminarier, pilotprojekt och en nationell livsmedelsstrategikonferens.

Uppdraget om uppföljning och utvärdering av handlar om att löpande följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt följa och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin. Under år 2020 har det inom uppdraget skrivits en årlig rapport och fördjupningsrapport. Samråd har skett med myndigheter och synpunkter har inhämtats från branschorganisationer.

En branschorganisation anser att det är positivt att flera myndigheter arbetar tillsammans med livsmedelsstrategin och att det är bra att Tillväxtverket har ansvaret för det signalerar att livsmedelskedjan är en viktig industrigren. En branschorganisation menar att samordningsuppdragets GD/VD-grupp fungerar bra. Branchorganisationen ser också gärna att Tillväxtverket stöttar andra myndigheter i hur man förenar kontroll- och främjandeuppdrag. En annan branschorganisation anser att Tillväxtverket kunde vara mer lyhört för branschens synpunkter och att livsmedelskedjans regelförenklingar borde prioriteras högst.

Branschorganisationerna anser att det är bra att det finns ett uppdrag att följa upp och utvärdera livsmedelsstrategin och att det är av stort värde. Det är också bra med ett årligt större ”event” kopplat till livsmedelsstrategin. En av branschorganisationerna önskar en mer kritisk granskning av uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner och att externa granskare skulle kunna tas in för att utvärdera vissa större uppdrag. En annan branschorganisation konstaterar att det i utredningen Vägen mot fossiloberoende jordbruk (SOU 2021:67) har föreslagits att Jordbruksverket löpande tar ansvar för att analysera det svenska jordbrukets konkurrensläge och att det även skulle kunna få bäring på andra led i livsmedelskedjan.

Vikten av samarbete och nära dialog mellan såväl myndigheter som mellan branschorganisationer och myndigheter är viktigt i båda dessa uppdrag. En branschorganisation lyfter särskilt behovet av att myndigheterna kan hjälpa varandra i arbetet med att nå livsmedelsstrategins övergripande mål. En annan synpunkt är att det önskas en mer kritisk granskning av uppdragen i regeringens handlingsplaner.

Jordbruksverket delar uppfattningen att samarbete är både viktigt och nödvändigt. Det är dock ett gemensamt ansvar för hela livsmedelskedjan och andra relevanta aktörer att bidra till att målen i livsmedelskedjan nås. Det arbete som genomförts inom ramen för samordningsuppdraget har haft en tydlig inriktning på att samordna arbetet med livsmedelsstrategin och inkludera berörda aktörer. Om livsmedelsstrategins mål ska nås behöver både livsmedelskedjan, myndigheter och andra berörda aktörer arbeta mot dessa mål och myndigheter behöver integrera livsmedelsstrategin i relevanta delar av sin ”ordinarie” verksamhet. Vidare vill Jordbruksverket understryka betydelsen av att kommunicera livsmedelsstrategins genomförande brett, inklusive regeringens handlingsplaner, regionala livsmedelsstrategier, integrering av livsmedelsstrategin i myndigheters ordinarier verksamhet (där det är relevant) och hur branschen arbetar med livsmedelsstrategin.

7 Avslutande diskussion

En långsiktig hållbar utveckling behöver vara ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar. För att nå livsmedelsstrategins övergripande mål om en ökad och hållbar livsmedelsproduktion i hela landet samtidigt som relevanta miljömål nås, behöver företagen i livsmedelskedjan ha en bra lönsamhet och god konkurrenskraft. En god lönsamhet i livsmedelskedjan underlättar hanteringen av de utmaningar som livsmedelsproduktionen står inför, såväl att öka produktionen som att minska miljöpåverkan och negativa effekter inom den sociala dimensionen.

Rapporten redogör för utvecklingen i livsmedelskedjan under åren 2011–2019/2020. För vissa indikatorer redovisas utvecklingen till och med det första året med pandemin (2020), medan andra indikatorer visar utvecklingen fram till och med året före pandemin (2019). I rapporten visas områden där utvecklingen går såväl åt rätt som åt fel håll, samt diskuteras utmaningar och möjligheter i arbetet med livsmedelsstrategins genomförande.

Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011?

Årets rapport visar utvecklingen i livsmedelskedjan under det första året med pandemin och innan prisökningarna på insatsmedel år 2021. Trots att vi inte har sett de slutliga effekterna är det tydligt att framförallt restaurangledet har påverkats mycket av pandemin. Mellan åren 2016 och 2020 ökade lönsamheten i de tre första leden i livsmedelskedjan (primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel), men den kraftiga försämringen i restaurangledet bidrog till att lönsamheten i livsmedelskedjan som helhet fortsatte att minska. Precis som tidigare år varierar lönsamheten mellan olika delsektorer. Exempel på delsektorer med förbättrad lönsamhet är företag med huvudsaklig verksamhet inom vattenbruk (0,1 %), framställning av vegetabiliska och animaliska oljor (3 %[38]), mejerivaru- och glasstillverkning (2 %) samt detaljhandel med brett sortiment (27 %). Inom parantes anges de olika delsektorernas andel av livsmedelskedjans totala nettoomsättning år 2019.

På lite längre sikt det vill säga sedan år 2011, har lönsamheten och konkurrenskraften försämrats med 14 procent för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan, samtidigt som nettomarginalen i det totala näringslivet har ökat med två procent. Skulle lönsamheten i livsmedelskedjan fortsätta att sjunka över tid finns det en risk att även produktionen kommer att minska eftersom sektorn kan få svårt att attrahera kapital. En svag lönsamhet minskar dessutom utrymmet att hantera risker och oförutsedda händelser samt privata

38 Andelen avser ett tidigare år.

investeringar i forskning och utveckling, vilket kan leda till att svenska företag halkar efter utvecklingen i andra länder.

Utvecklingen efter år 2018 tydliggör att livsmedelskedjans konkurrenskraft och lönsamhet är beroende av yttre omständigheter som är svåra att påverka, till exempel torkan år 2018 och pandemin år 2020. De slutliga effekterna på livsmedelskedjan av pandemin, liksom prisutvecklingen för insatsvaror och energi samt de säkerhetspolitiska oroligheterna, är ännu oklar. En försämrad lönsamhet riskerar att minska produktionen av livsmedel, men också att försena insatser som minskar negativ miljöpåverkan och satsningar på produktutveckling, forskning och innovation. Detta förstärker vikten av att företagen har en buffert för att klara av yttre omständigheter, och en diversifierad verksamhet för att hantera risker så som väderberoende produktion och oförutsedda omständigheter.

Kompetensförsörjning begränsar utveckling och tillväxt

Företagens lönsamhet påverkas av deras produktivitet och förädlingsgrad, som i sin tur beror på möjligheterna att ta till sig nya tekniker och kunskap för att tillgodose konsumenternas behov. Rapporten visar att kompetensförsörjning är ett problem i livsmedelskedjan och att det finns en begränsad tillgång på lämplig arbetskraft. Detta begränsar företagens utveckling och konkurrenskraft. Andelen företag som upplever brist på arbetskraft har ökat över tid, vilket försvårar möjligheterna att nå livsmedelsstrategins mål om en ökad produktion. För att öka intresset för livsmedelsbranschen behövs ett gemensamt ansvar och insatser i hela kedjan. Dessutom behöver branschen vara attraktiv och lönsam för att locka både arbetskraft och investerare.

Forskning och utveckling är centralt för att nå livsmedelsstrategins mål och skapa en långsiktig produktivitetstillväxt och ökande förädlingsgrad. Sverige har satsat förhållandevis lite på livsmedelsorienterad forskning, men nu pågår ett arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan. I dagsläget saknas officiell statistik för mindre livsmedelsföretag, vilket begränsar möjligheterna att dra slutsatser som omfattar hela livsmedelskedjan. SCB:s statistik om forskning och utveckling baseras på urvalsundersökningar som inte omfattar företag med färre än 10 anställda. Dessutom saknas primärproduktionen helt i undersökningarna om innovationsverksamhet i företagen. Detta gör att statistiken bör tolkas med försiktighet och jämförelser med övriga sektorer bör undvikas. För större företag ökade utgifterna för egen FoU mellan åren 2019–2020, sett till andel av BNP. En undersökning från Sweden Food Arena visar att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet.

Hur har produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011?

Det totala förädlingsvärdet fortsatte att öka under år 2019, det vill säga året innan pandemin, till 212 miljarder kronor vilket var en ökning med 36 procent jämfört med år 2011. Trots en relativt kraftig ökning var tillväxten i livsmedelskedjan svagare än i det totala näringslivet. En svagare tillväxt jämfört med näringslivet som helhet kan leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital, eftersom förväntningar om framtida avkastning är högre när investeringar görs i andra sektorer.

Tillväxten i förädlingsvärde skiljer sig åt mellan livsmedelskedjan olika led och delbranscher. Rapporten visar att procentuellt sett var tillväxten kraftigast bland företag med huvudsaklig verksamhet inom restaurangverksamhet, vattenbruk och annan livsmedelsframställning mellan åren 2011 och 2019. Den kraftiga procentuella tillväxten bland företag som huvudsakligen bedriver vattenbruk sker dock från en relativt låg nivå. Turismsektorn drabbades hårt av pandemin år 2020, till exempel minskade turismens totala förädlingsvärde med 33 procent jämfört med år 2019 samtidigt som turismens exportvärde halverades jämfört med år 2019.

Då förädlingsvärdets utveckling påverkas av flera olika faktorer, till exempel priser, valutakurser, insatsvaror, turism och handel och är det intressant att följa utvecklingen för produktionsvolymen för ett urval av sektorer i primärproduktionen. Dessutom har Sverige som mål i livsmedelsstrategin att öka den totala livsmedelsproduktionen. Den inhemska produktionen behöver för totalförsvaret även vara robust. Mellan åren 2011 och 2020 visar rapporten på en oförändrad produktionsvolym, även om det finns variationer mellan leden. Produktionsvolymen ökade till exempel för matfågel, ägg och tomater, men minskade för griskött. Medan utvecklingen var relativt oförändrad för spannmål och oljeväxter, potatis, mjölkinvägning, nötkött, äpplen, morötter, vattenbruksprodukter, marint fiske samt insjöfiske.

Från ett samhällsekonomiskt perspektiv genereras mervärden både av resurseffektivitet och ökade förädlingsvärden, vilket leder till att konsumenter kan ta del av varor av bättre kvalitet till ett lägre pris. Konkurrenskraftiga företag kan, genom innovation och ny kunskap, generera positiva effekter utöver de rent företagsekonomiska vinsterna som uppstår.

Ökad export bidrar till ökad tillväxt

Internationell handel är viktigt för att produktion ska vara effektiv och utvecklas, för genom handel blir företag utsatta för konkurrens, vilket leder till ökad innovation och teknikutveckling.

Handeln med jordbruksvaror och livsmedel, som ökade kraftigt mellan åren 2011–2020, påverkar förädlingsvärdet. En ökad export påverkar såväl produktionen som lönsamheten, eftersom en större marknad ger ett ökat nyttjande av investeringar, möjliggör avsättning under produktionstoppar samt erbjuder avsättning av biprodukter som det inte finns avsättning för på närmare håll. En ökad efterfrågan leder i sin tur till ökad produktion och stärkt konkurrenskraft.

Svensk export och import av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till närmare 98 respektive 159 miljarder kronor år 2020, vilket var en ökning med 80 respektive 60 procent jämfört med år 2011. Import av jordbruksvaror och livsmedel är i många fall nödvändigt för att det ska vara möjligt att producera varor i Sverige. Importerade insatsvaror som gödselmedel, växtskyddsmedel, foder, utsäde och drivmedel behövs också för att jordbruket i Sverige ska kunna producera livsmedel.

Hur ser utvecklingen för relevanta miljömålsindikatorer ut sedan år 2011?

Det övergripande målet med livsmedelsstrategin är att livsmedelsproduktionen och konkurrenskraften ska öka samtidigt som relevanta miljömål nås. Inom det svenska miljömålssystemet sker ett kontinuerligt arbete för att följa upp och utvärdera miljömålen. I de årliga och fördjupade utvärderingarna av miljömålen bedöms i vilken mån miljömålen nås och vilka åtgärder som krävs för det fortsatta arbetet. I denna rapport görs varken bedömningar av måluppfyllelser eller åtgärder. Istället presenteras utvecklingens riktning för relevanta miljömålsindikatorer, men också för ytterligare miljöaspekter och dess indikatorer som utifrån livsmedelsstrategin kan inkluderas i en miljömässigt hållbar livsmedelskedja.

Rapporten visar att indikatorerna som används för att följa utvecklingen i många fall går åt rätt håll, men i flera fall är det viktigt att poängtera att förbättringar sker i för långsam takt för att uppsatta miljömål och direktiv ska uppnås. Livsmedelskedjans klimatpåverkan minskar, men inte i tillräcklig omfattning för att nå målen. Odlingslandskapets biologiska mångfald har tidigare minskat kraftigt, men det finns indikationer på att minskningarna avtar och att populationer av till exempel fåglar har stabiliserats på en lägre nivå. Minskningen av odlingslandskapets omfattning, det vill säga att arealen jordbruksmark krymper, är oroväckande både för möjligheten att producera livsmedel och för de miljö- och kulturvärden som är knutna till odlingslandskapet. Indikatorn för växtskyddsmedelsanvändning är under utveckling och bedöms inte i denna årsrapport.

Primärproduktionen och framförallt jordbrukets ställning i livsmedelskedjan innebär en central roll i arbetet för att nå flera av miljömålen. Jordbruket står för viktiga livsmiljöer och bidrar med viktiga ekosystemtjänster. Samtidigt behöver produktionen anpassas för att minska de negativa miljöeffekterna, till exempel

förlust av växtnäring som bidrar till övergödning, utsläpp av växthusgaser, läckage av växtskyddsmedel och försämring och förlust av livsmiljöer för biologisk mångfald vid för intensivt brukande eller igenväxning.

Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet

Eftersom handeln med jordbruksvaror och livsmedel är global är många miljöproblem kopplade till livsmedelskedjan också globala. Det område där det idag finns bäst kunskap om exporterade miljöproblem är för utsläppen av koldioxid. Majoriteten av hushållens konsumtionsbaserade utsläpp kopplade till livsmedel sker i andra länder än Sverige. Det pågår ett arbete för att även kartlägga påverkan av svensk konsumtion av livsmedel på biologisk mångfald och miljö i andra länder.

Odlingslandskapets biologiska mångfald är till stor del knuten till naturbetesmarker. Miljöersättningarna och deras ersättningsnivåer inom landsbygdsprogrammet är ett av flera viktiga styrmedel som bidrar till att lantbrukarna fortsätter att hålla djuren på de biologiskt mest värdefulla gräsmarkerna och påverkar hur många djur som i slutändan kommer ut på naturbetesmarker. En ökad efterfrågan på inhemskt betesbaserat kött är en annan möjlighet att stödja hävden av svenska betesmarker.

Livsmedelsstrategins mål förutsätter även att resurseffektiviteten blir bättre. Med andra ord måste de varor och tjänster som livsmedelskedjan producerar framställas med en mindre mängd insatsvaror. Sverige var tidigt ute med att arbeta med miljöfrågor inom jordbruket, men sett till resurseffektivitet är den nationella utvecklingen jämförbar med utvecklingen i EU. Det finns ingen generell trend att produktionen ökar snabbare än användningen av resurser sedan livsmedelsstrategin beslutades. För att frigöra produktionsökningar från användningen av insatsvaror krävs nya produktions- och brukningsmetoder.

Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet

Enligt livsmedelsstrategin ska konsumenter kunna göra informerade, medvetna och hållbara val av livsmedel utifrån bland annat hälsa, hållbarhet, ursprung och etik. Rapporten visar att utvecklingen för flera indikatorer går åt rätt håll, men också att det finns indikatorer där utvecklingen går åt fel håll.

Svensk livsmedelsproduktion kännetecknas i en internationell jämförelse av höga krav inom miljö, klimat och djurvälfärd (OECD, 2018), vilket är något som i större utsträckning skulle kunna användas som ett konkurrensmedel. Studier visar att förädlingsgraden har större än betydelse för lönsamheten i företag som huvudsakligen ägnar sig åt animalieproduktion, blandat jordbruk, fiske och vattenbruk. Detta betyder att konkurrenskraften inom dessa sektorer i primär-

ledet framförallt skapas genom att attraktiva produktegenskaper och att varumärken som bygger på mervärden kopplat till miljö, smittskydd och djurvälfärd utvecklas i företagen. Sveriges internationellt sett låga antibiotikaanvändning visar att Sverige har en god djurhälsa. Den goda djurhälsan upprätthålls bland annat genom kontroll över införsel av djur och ett aktivt förebyggande arbete i nära samarbete med näringen i form av frivilliga kontrollprogram m.m.

Svenska konsumenter har ett högt förtroende för svensk livsmedelsproduktion. Till exempel är det i stort sett inga konsumenter som bedömer det som en stor risk att bli matförgiftad på en servering. Men utvecklingen för flera indikatorer kopplade till folkhälsa går åt fel håll och ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige. Det konsumenter äter påverkas av både den fysiska och sociala matmiljön, eftersom de påverkar hur konsumenter förhåller sig till mat och vad de äter. Under de senaste 30 till 40 åren har till exempel utbudet av livsmedelsprodukter och måltider ökat avsevärt och livsmedel finns på fler platser än i matbutiker och på restauranger. Under samma tidsperiod tredubblades andelen invånare med fetma.

Noteras kan även att social hållbarhet för första gången lagts in som villkor för att bli berättigade till gårdsstödet i landsbygdsprogrammet. Även minimilöner och arbetsskydd finns med bland de villkor som ska vara uppfyllda för att stöd ska medges.

Förändrade konsumtionsvanor kan påverka den svenska livsmedelsproduktionen

Under pandemin har varumärkets betydelse ökat och blivit den viktigaste produktegenskapen vid val av livsmedel enligt Food and Friends Matrapport 2021, följt av närproducerat, billigt och hållbar producerat. Att varumärkets betydelse har ökat kan vara kopplat till att konsumenter i kristider söker trygga och kända produkter. Förändringar i konsumenters preferenser påverkar efterfrågan på olika livsmedel, vilket gör att både livsmedelskedjans produktion och lönsamhet delvis beror på hur effektivt företagen kan svara på förändrade konsumtionsmönster.

Konsumentundersökningar visar bland annat att konsumtionen av sjömat ökat samtidigt som andelen som uppger att de ska minska sin köttkonsumtion och öka konsumtionen av vegetariska alternativ har minskat. Detta bekräftas av ny statistik som visar att effekterna av pandemin avtagit på marknaden för kött, vilket betyder att både importen och konsumtionen ökade efter kraftiga minskningar år 2020. På sikt kan förändrade konsumtionsvanor påverka delar av den svenska livsmedelsproduktionen. Efterfrågan på växtbaserade livsmedel ökar, men Sverige ligger efter andra länder när det gäller produktion av växtbaserade proteinkällor som alternativ till kött. Den huvudsakliga anledningen till att äta mer vegetariskt uppges i konsumentundersökningar vara att det är hälsosamt, följt av att det är bra för miljön.

Företagsklimat och arbetsmiljö påverkar möjligheten att nå målen

Ett gott företagsklimat och en trygg arbetsmiljö utan stora risker är viktiga förutsättningar för att kunna starta företag och att bedriva affärsverksamhet. Rapporten visar att det är en ökande andel företag inom livsmedelskedjan som upplever att deras utveckling och tillväxt begränsas av dålig tillgång till lån och krediter, brist på kompetent arbetskraft och av myndigheternas regler. För att nå livsmedelsstrategins mål behöver denna trend brytas. Noteras kan att primärproduktionen har en anmärkningsvärt stor andel av sysselsatta som är 65 år eller äldre och en förklaring till att åldersstrukturen i primärproduktionen ser som den gör är att många äldre jordbrukare fortsätter att bruka sin mark efter pensionsålder. Livsmedelsproduktionen är omgärdad av mycket regler och villkor i syfte att säkerställa djurhälsa och djurvälfärd, säker mat till konsumenter och begränsade miljöeffekter. Myndigheterna behöver dock ha en helhetssyn vid utformning och tillämpning av regler, så att de också stödjer en konkurrenskraftig och ökande matproduktion.

Även om det är en oroande utveckling att en ökande andel företag upplever bristande kapitalförsörjning som ett hinder för utveckling och tillväxt finns det studier som visar på skillnader mellan upplevd och reell brist på kapitalförsörjning. Orsakerna till så kallade kapitalförsörjningsgap är flera, t.ex informationsasymmetri eller att finansiärens samlade bedömning av företagets lönsamhet och affärsidé resulterar i en allt för hög risk och därför nekas lån eller krediter.

Den ökade digitaliseringen inom bland annat primärproduktionen ställer krav på tillgång och stabila uppkopplingar till internet. Dessutom är digitalisering avgörande för att ny teknik som potentiellt kan förbättra konkurrenskraften och resurseffektiviteten kan användas, till exempel precisionsodling. Digitalisering kan också leda till nya affärsmöjligheter inom sektorn. När den digitala tekniken mognar så kommer kraven på uppkoppling att öka. Rapporten visar att det är en minskande andel företag som upplever att begränsad tillgång till bredband är ett stort hinder för tillväxt.

För en socialt hållbar livsmedelskedja krävs det att arbetsmiljön är god och att det finns en trygg och säker arbetsplats med få arbetsolyckor och arbetssjukdomar. I det totala näringslivet är primärproduktionen den bransch där flest dödsolyckor inträffar per 100 000 sysselsatta. Livsmedelsindustrin är det led i livsmedelkedjan som har flest arbetsskador per 1 000 sysselsatta.

Livsmedelskedjan kan bidra till tillväxt i hela landet

Livsmedelsstrategin ska bland annat bidra till tillväxt, sysselsättning och hållbar utveckling i hela landet. Samtliga indikatorer som används för att följa denna utveckling går åt rätt håll, eller är oförändrade, vilket tyder på att livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet.

Livsmedelskedjans företag är spridda över landet, men förutsättningarna för tillväxt varierar mellan regioner och kan påverka företagens konkurrenskraft. För en levande landsbygd krävs det att arbetstillfällen bevaras och att nya kan skapas. Mellan åren 2011 och 2019 har antalet företag i den totala livsmedelskedjan ökat i Stockholms län och minskat med mer än tre procent eller mer i 13 län[39]. I övriga län var utvecklingen förhållandevis stabil med en förändring på +/- två procent mellan de två åren. Om antalet årsarbetstider studeras, ökade det i samtliga län mellan åren 2011 och 2019. Den kraftigaste ökningen var i Uppsala län, följt av Jönköpings län och Stockholms län. Den svagaste ökningen noteras i Blekinge län, Hallands län samt Värmlands län där antalet årsarbetstider ökade med två procent mellan de båda åren.

Primärproduktionen är som nämnts tidigare i hög grad beroende av geografiskt fasta produktionsfaktorer, vilket påverkar möjligheterna att bidra till tillväxt i hela landet. Primärledet är till exempel underrepresenterat i storstadsregionerna, även i de kommuner som har mycket bördig jordbruksmark, eftersom det i storstadskommunerna råder stark konkurrensen om mark vilket driver upp markpriserna.

Livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen är störst utanför storstadsregionerna och allra störst betydelse har livsmedelskedjan i Gotlands län, följt av Kalmar län, Skåne län och Hallands län. Rapporten visar att det finns olika typer av lokaliseringsfördelar för olika led i livsmedelkedjan och därför kommer möjligheten för tillväxt i de olika leden att variera över landet. Exempelvis är möjligheten för tillväxt inom primärproduktionen större i Götalands slättbygder där förutsättningarna är goda.

Livsmedelsstrategins handlingsplaner

I rapporten följer vi 35 uppdrag som genomfördes år 2020 inom livsmedelsstrategins handlingsplaner. Utgångspunkten är den sammanställning som gjorts, på uppdrag av Tillväxtverket. Några av uppdragen avslutades år 2020, men flertalet löper till och med år 2025.

Myndigheter och näringen behöver fortsätta arbete med regler

Uppdragen inom det strategiska området regler och villkor handlar om att dessa ska stötta målen i livsmedelsstrategin. Bakgrunden till detta är bland annat att företagen i livsmedelskedjan i högre omfattning än andra företag i näringslivet upplever att myndighetsregler hindrar utveckling och tillväxt. Därför finns det ett behov av att myndigheterna, i dialog med branschen, fortsätter att arbeta med dessa frågor. Det finns förklaringar till att det är många regler inom livsmedelsområdet eftersom det till exempel handlar om hantering av djur och den

39 Kronobergs län, Kalmar län, Gotlands län, Blekinge län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Dalarnas län, Gävleborgs län, Västernorrlands län samt Jämtlands län.

mat vi äter. I arbetet med att utforma och tillämpa regler spelar prioritering en betydande roll. Det kan både handla om att prioritera insatser som förväntas ge ett stort resultat på lång sikt och om insatser som kan leda till resultat på kort sikt. Sannolikt är det oftast lättare att nå resultat vid utformningen av nya regler och i tillämpningen av regler, än att ändra befintliga regler.

Branschorganisationerna ser ett behov av att inkludera myndigheter som inte direkt arbetar med livsmedelsstrategin och även kommuner i det fortsatta arbetet. Jordbruksverket stödjer detta, speciellt då myndigheter som inte direkt arbetar med livsmedelskedjan kan ha påverkan på i vilken omfattning livsmedelsstrategins mål kan nås. Den avslutade förstudien för databasinfrastruktur för lantbruket för att systematiskt lagra och använda data är ett bra exempel på hur ett uppdrag inom livsmedelsstrategin blivit underlag för en större satsning. Efter det att uppdraget redovisades har regeringen avsatt ytterligare 50 miljoner kronor i landsbygdsprogrammet till utvecklingen av lantbrukets dataplattform.

Behov av likvärdiga kontroller engagerar och kan vara intressanta för andra kontroller

Jordbruksverket konstaterar när det gäller uppdraget om likvärdighet i livsmedelskontrollen att det är en fråga som engagerar branschorganisationerna och de har många synpunkter. Mot den bakgrunden, och för att nå livsmedelsstrategins mål, bedömer Jordbruksverket att det är viktigt med en nära dialog med branschen i genomförandet av det nu pågående uppdraget i livsmedelsstrategins tredje handlingsplan om att öka likvärdigheten i livsmedelskontrollen i hela landet. De erfarenheter som kommer fram i detta uppdrag skulle kunna vara intressanta även för andra myndigheters kontroller.

Arbetet med export behöver fortsätta och flaskhalsar undvikas

Myndigheternas främsta uppgift i arbetet med exportkontroller är att öppna nya exportmarknader och se till att de som öppnats fungerar problemfritt. I praktiken innebär det att handlägga ärenden om godkännande för export till nya marknader och att arbeta med att vårda och underhålla befintlig export. Jordbruksverket och Livsmedelsverket kompletterar varandra i arbetet med exportärenden. Det är därför viktigt att de resurser som tillförs respektive myndighet är på likartad nivå för att inte skapa onödiga flaskhalsar i arbetet.

Ökad konkurrens för ekoprodukter

De senaste åren har den uppåtgående trenden för andelen ekologisk jordbruksmark och offentlig konsumtion mattats av. Samtidigt har ekologiska livsmedel mött en hårdnande konkurrens från andra koncept, så som vegetariskt,

veganskt, svenskt, klimatsmart och närproducerat. Med andra ord återfinns de ekologiska produkterna på en marknad där stora och komplexa faktorer påverkar utbud och efterfrågan och därför behöver man ha realistiska förväntningar på de resultat som kan skapas i uppdraget i livsmedelsstrategins handlingsplan, i många fall behöver åtgärderna draghjälp av andra marknadskrafter.

Satsningar på forskning och innovation centralt för ökad lönsamhet

Forskning och innovation är centrala för att långsiktigt öka produktiviteten och förädlingsgraden i livsmedelskedjan. De satsningar som görs inom det strategiska området kunskap och innovation får också stöd av branschorganisationerna. Jordbruksverket gör bedömningen att satsningen i den forskningspolitiska propositionen är positiv för att nå livsmedelsstrategins mål. För att följa företagens innovationskapacitet och förmågan att ta till sig ny kunskap och ny teknik krävs indikatorer. I dagsläget saknas det officiell statistik som omfattar hela livsmedelskedjan.

Arbeta mot att livsmedelsstrategins mål integreras i den ordinarie verksamheten

När det gäller de horisontella uppdragen i livsmedelsstrategin är samarbete och dialog mellan myndigheter och mellan myndigheter och branschorganisationer viktigt. Det arbete som genomförts inom ramen för samordningsuppdraget har haft en tydlig inriktning på att samordna arbetet med livsmedelsstrategin och inkludera berörda aktörer. Om livsmedelsstrategins mål ska nås behöver både livsmedelskedjans aktörer, myndigheter och andra berörda aktörer arbeta mot dessa mål och myndigheter behöver integrera livsmedelsstrategin i relevanta delar av sin ”ordinarie” verksamhet.

7.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

Målet med livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås och att det skapas en hållbar tillväxt och sysselsättning i hela landet.

Årets rapport visar utvecklingen i livsmedelskedjan under åren 2011–2019/2020, det vill säga fram till pandemins första år (år 2020) och innan priserna på insatsvaror ökade under 2021. Trots att vi inte sett de slutliga effekterna är det tydligt att livsmedelskedjan drabbades hårt av pandemin, speciellt restaurangledet.

Lönsamheten ökade i de tre första leden i livsmedelskedjan (primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel) mellan åren 2016–2020. Den kraftiga

försämringen i restaurangledet medförde dock en fortsatt försämrad lönsamhet i livsmedelskedjan som helhet. Under samma period ökade nettomarginalen för det totala näringslivet. En försämrad lönsamhet i livsmedelskedjan riskerar att minska produktionen av livsmedel, men också försena insatser som minskar negativ miljöpåverkan och satsningar på produktutveckling, forskning och innovation. Flera andra av de indikatorer som används för att följa **utvecklingen för konkurrenskraft och produktion** visar att utvecklingen för hela livsmedelskedjan generellt går åt rätt håll, eller inte försämras, men det finns variation mellan olika led och delsektorer. Fram till pandemin fortsatte produktionen att öka, även om tillväxten var svagare än i det totala näringslivet. Pandemins effekter på förädlingsvärdet går inte att utvärdera då officiell statistik endast finns fram till år 2019, och då fortsatte förädlingsvärdet att öka i hela livsmedelskedjan även om tillväxten var svagare än i det totala näringslivet. Ökningen av förädlingsvärdet påverkades av en ökad handel och turism under år 2019. Under år 2020 halverades dock turismens förädlingsvärde, vilket gör att utvecklingen under år 2021 sannolikt kommer förändras.

Indikatorer som används för att studera utvecklingen för **den miljömässiga hållbarheten** visar att utvecklingen i flera fall går åt rätt håll eller är oförändrad. Trots att utvecklingen till stor del är oförändrad eller positiv, förbättras den i många fall inte tillräckligt fort för att nå upp till preciseringarna för relevanta miljömål eller för att uppnå gynnsam bevarandestatus enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

Utsläppen av växthusgaser kopplat till livsmedelskedjan minskar generellt, men i låg takt. För odlingslandskapets fåglar har den minskade trenden planat ut och populationerna har stabiliserats på en lägre nivå. Det finns regionala skillnader, till exempel är tillförseln och bortförseln för växtnäringsämnet fosfor nationellt i balans, men där finns det ett underskott i slättbygd och ett överskott i områden med mycket djur. Därmed finns det miljöproblem kopplat till fosforläckage kvar att arbeta med. Ett annat exempel där det finns stora regionala skillnader i utvecklingen är betesmarker. I vissa län minskar arealerna, till exempel i Skåne, medan de ökar i andra län, till exempel i Norrbotten. I hela riket ökar betesmarksarealerna långsamt.

Slutligen visar flera indikatorer som används för att följa den **sociala dimensionen** att utvecklingen är oförändrad, till exempel försäljning av antibiotika, indikatorer för levande landsbygd och jämlikhet. För att företag ska kunna utvecklas och bidra till livsmedelsstrategins mål om ökad konkurrenskraft och ökad matproduktion behöver företagen bland annat kompetent arbetskraft samtidigt som att myndigheternas regler inte hämmar dom, men enligt enkätundersökningen Företagens Villkor och verklighet går utvecklingen för dessa indikatorer åt fel håll. Även utvecklingen för de indikatorer som används för att följa folkhälsans utveckling går åt fel håll. Utvecklingen för dessa indikatorer behöver brytas för att det ska vara möjligt att nå livsmedelsstrategins mål om en ökande och hållbar matproduktion. Noteras bör att primärproduktionen är den bransch där flest dödsolyckor inträffar, och livsmedelsindustrin är det led om har flest arbetsskador i såväl livsmedelskedjan som i näringslivet.

8 Referenser

Aivazidou, E. T. (2016). The emerging role of water footprint in supply chain management: A critical literature synthesis and a hierarchical decision-making framework. *Journal of Cleaner Production*, 1018-1037.

Analysys Mason. (2021). *Rapport till Tillväxtverket, Sammanfattning och analys av lägesrapporter från uppdrag inom Livsmedelsstrategin.* Stockholm: Analysys Mason.

Arbetsmiljöverket. (2021, 06 01). *Arbetsskator 2020, Arbetsmiljöstatistik Rapport 2021:01.* Retrieved from Arbetsmiljöverket: https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsskador-2020/arbetsmiljostatistik-arbetsskador-2020.pdf

Axfood. (2022). *Axfood*. Retrieved from Vegobarometern: KLimat ohc miljö allt viktigare när vegetariskt fortsätter öka: https://www.axfood.se/nyhetsrum/pressmeddelanden/2022/01/vegobarometern-klimat-och-miljo-allt-viktigare-nar-vegetariskt-fortsatter-oka/

BAS nyckeltal. (2010). *För bättre analys och effektivare ekonomistyrning upplaga 4:4*. Norstedts juridik.

Bergström, L., Borgström , P., Smith, H. G., Bergek, S., Caplat , P., Casini, M., . . . Sandin, L. (2020). *Klimatförändringar och biologisk mångfald - Slutsatser från IPCC och IPBES i ett svenskt perspektiv.* Naturvårdsverket.

Bruntlandsrapporten. (1987). Vår Framtid.

Brynglesson, D., Wirsenius, S., Hedenus, F., & Sonesson, U. (2016). How can the EU climate targets be met? A combined analysis of technological and demand-side changes in food and agriculture. *Food Policy*, 152-164.

CBD, 1992, Convention on Biodiversity (CBD), Konventionen om biologisk mångfald. 1992. (https://www.cbd.int/)

Chaudhary, A., & Kastner, T. (2016). Land use biodiversity impacts embodied in international food trade. *Global Environmental Change, 38*, 195-204. doi:10.1016/j.gloenvcha.2016.03.013

Clark, M., Domingo, N., Colgan, K., Thakrar, S., Tilman, D., Lynch, J., . . . Hill, J. (2020). *Global food system emissions could preclude achieving the 1.5° and 2°C climate change targets.*

Dixit, A., & Stiglitz, J. (1977). Monopolistic Competition and Optimum Product Variety. *American Economic Review, Vol. 67*, pp. 297-308.

Eide oa. (2014). *Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige*. Uppsala: ArtDatabanken SLU.

Eide, W. A. (2020). *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2020*. Uppsala: SLU Artdatabanken rapporterar 24.

Ekologiska lantbrukarna. (2021). *Svenskt ekoindex, Kvartal 4 och helår 2020*. https://www.ekolantbruk.se/pdf/176683.pdf

Ekomatcentrum. (2021). *Marknadsrapport 2021, Ekologiskt i offentlig sektor 2020*. Sigtuna: Ekomatcentrum.

Ekonomifakta. (2022, 03 16). *Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål*. Retrieved from Ekonomifakta: https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Hushallens-ekonomi/Hushallens-konsumtionsutgifter-efter-andamal/

Ekoweb. (2021). *Ekologisk livsmedelsmarknad. Rapport om den ekologiska branschen sammanställd av Ekoweb.nu 28 januari 2021*. Retrieved from Ekoweb: http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf

Ekoweb.nu. (2021, 02 18). *Ekologisk livsmedelsmarknad*. Retrieved from ekoweb.nu: http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf

Ekoweb.nu. (2021, 02 03). *Ekoweb.nu*. Retrieved from Ekologisk livsmedelsmarknad. Rapport om den ekologiska branschen sammanställd av Ekoweb.nu: http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf

EU. (2020). Retrieved from COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381

EU-kommissionen, 2020, EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030. EU-kommissionen (2020) 380 (COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives).

Europaparlamentet. (2009). *Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/128/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder för att uppnå en hållbar användning av bekämpningsmedel*. Retrieved from Document 32009L0128: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=celex:32009L0128

Europeiska kommissionen. (2021). Context indicator 14: Labour productivity in agriculture 2020. https://agridata.ec.europa.eu/extensions/IndicatorsSectorial/LabourProductivityInAgriculture.html

Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report. (2019). Economic Report of the EU Aquaculture sector (STECF-18-19). *Scentific, Technical and Economic Committe for Fisheries (STECF)*.

Eurostat. (2022, Januari 25). *Eurostat*. Retrieved from Eurostat-webbplats: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector#cite_note-1

Eurostat. (2022). *online data code: AEI_PR_GNB last update: 10/02/2022 23:00*. Retrieved from Gross nutrient balance: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/aei_pr_gnb/default/table?lang=en

FAO. (2013). *Climate-smart agriculture. Sourcebook*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.

FAO. (2018). Feeding people, protecting the planet. *FAO and the GEF: Partners in action*.

Folkhälsomyndigheten & SVA. (2020). *Swedres-Svarm 2019. Sales of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden.*

Folkhälsomyndigheten. (2017, 05 02). *Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet*. Retrieved from Folkhälsomyndigheten: https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/forslag-till-atgarder-for-ett-starkt-langsiktigt-arbete-for-att-framja-halsa-relaterad-till-matvanor-och-fysisk-aktivitet/

Folkhälsomyndigheten. (2021, 12 16). Matmiljöns betydelse för vår hälsa. Solna, Östersund, Sverige.

Folkhälsomyndigheten. (2021, 12 15). *Många faktorer påverkar vad vi äter.* Retrieved from Folkhälsomyndigheten: https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/faktorer-paverkar-vad-vi-ater/

Folkhälsomyndigheten. (2021). *Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor.* Folkhälsomyndigheten.

Folkhälsomyndigheten. (2021). *Nationella folkhälsoenkäten, nationella och regionala resultat*. Retrieved from Folkhälsomyndigheten: http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/B_HLV/?rxid=19215807-23cd-44cf-8f63-b1eed980d297

Folkhälsomyndigheten; SVA. (2021). *Swedres-Svarm 2020. Sales of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden*. Uppsala: Folkhälsomyndigheten och Statens veterinärmedicinska anstalt.

Food & Friends. (2021, 06 14). *Food & Friends Matrapport 2021*. Retrieved from Food & Friends: https://www.foodfriends.se/wp-content/uploads/2021/07/Matrapporten_2021_web.pdf

Garibaldi, L. A., Pérez-Méndez, N., Garratt, M. P., Gemmill-Herren, B., Miguez, F. E., & Dicks, L. V. (2019). Policies for Ecological Intensification of Crop Production. Trends in Ecology & Evolution, 34, 282-286. doi:10.1016/j.tree.2019.01.003.

Green, M. H. (2021). Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2020. . Rapport, Biologiska institutionen, Lunds universitet, 94 s.

Hanson, C., & Mitchell, P. (2017). *The Business Case for Reducing Food Loss and Waste*. Washington, DC: Champions 12.3.

Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Fisk- och skaldjursbestånd i hav och sötvatten 2019*. Havs- och vattenmyndigheterna.

Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Swedish fleet capacity report 2019*.

Havs- och vattenmyndigheten. (2021). *Swedish Fleet Capacity Report 2020, Rapport 2021:5*.

Havs- och vattenmyndigheten. (2022). Beräkning.

Havs- och vattenmyndigheten. (2022). Beräkningar.

IHME. (2021, 12 16). *IHME*. Retrieved from Sweden: http://www.healthdata.org/sweden

IPCC. (2022). *Climate Change 2022 Impacts, Adaptation and Vulnerability.*

IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. In Press.

ITPS. (2007). *Sveriges konkurrenskraft - Att förstå och mäta nationell konkurrenskraft*. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.

Jordbruksverket. (2015). *Jordbrukspolitik, inläsning och strukturomvandling (RA 15:14). Jönköping: Jordbruksverket.*

Jordbruksverket. (2018). *Det digitaliserade jordbruket (RA 18:33). Jönköping: Jordbruksverket.*

Jordbruksverket. (2018). *Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin 2018. Jönköping: Jordbruksverket.*

Jordbruksverket. (2019). EEA - Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2007–2018 (JO SM 1902).

Jordbruksverket. (2019). *Plan för odlingslandskapets biologiska mångfald*. Rapport 2019:1.

Jordbruksverket. (2019). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2019 (RA2019:9). Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2020). EAA-Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2008–2019 (JO0205).

Jordbruksverket. (2020). Fysisk påverkan i jordbruksvatten. *Rapport 2020:01*, 26.

Jordbruksverket. (2020). *Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft – vilka faktorer förklarar konkurrenskraft på företagsnivå? (RA 20:21). Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2020). *Jordbruksverkets djurskyddsstrategi*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/download/18.11fe5df175bad8d832135f0/1605183024106/Jordbruksverkets-djurskyddsstrategi.pdf

Jordbruksverket. (2020). Jordbruksverkets strategi för hållbar hantering av vatten i jordbruket. *Rapport 2020:16*, 34.

Jordbruksverket. (2020). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2020 (RA 20:3). Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2021). *Exploatering av jordbruksmark 2016–2020*. Rapport 2021:08.

Jordbruksverket. (2021). *Hållbara livsmedelssystem – Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder, RA 21:3. Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2021). *Jordbruksmarkens användning 2021*. JO0104.

Jordbruksverket. (2021). *Jordbruksmarkens användning 2021. Preliminär statistik*. JO0104.

Jordbruksverket. (2021). Jordbruksstatistisk sammanställning 2021 (JO1901).

Jordbruksverket. (2021, 03 17). *Konsumtion av kött*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/hallbar-produktion-och-konsumtion-av-mat/konsumtion-av-kott

Jordbruksverket. (2021, 03 17). *Priser och marknadsinformation för livsmedel*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/handel-och-marknad/

priser-och-marknadsinformation-for-livsmedel#h-Marknadsbalanserforkottmjolkochagg

Jordbruksverket. (2021, 02 25). *Statistikdatabasen*. Retrieved from Jordbruksverkets officiella statistik: http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625

Jordbruksverket. (2021, 06 16). *Svensk marknadsandel 2020*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/download/18.3f5783ca17a0d6fa37e4b8af/1623843705032/Pa-tal-om-jordbruk-och-fiske-juni-2021.pdf

Jordbruksverket. (2021). *Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2020*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/download/18.1155bdf117880dfd1477c84b/1617293359482/Utrikeshandel-arssammanstallning-2020.pdf

Jordbruksverket. (2021, 06 24). *Uppföljning av Jordbruksverkets djurskyddsstrategi*. Retrieved from Jordbruksverket: https://jordbruksverket.se/download/18.2753ec5417a473009e07f8b9/1624878939944/Uppfoljning-av-djurskyddstrategin.pdf

Jordbruksverket. (2021). *Utvärdering av den nationella handlingsplanen för hållbar användning av växtskyddsmedel för perioden 2019–2022*. Jordbruksverkets rapport 2021:10.

Jordbruksverket. (2021). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2021 (RA21:1). Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2022, 03 17). *Avklingande pandemieffekter på kött-, mejeri- och äggmarknaden 2021*. Retrieved from Jordbruksverket: https://www.mynewsdesk.com/se/jordbruksverket/pressreleases/avklingande-pandemieffekter-paa-koett-mejeri-och-aeggmarknaden-2021-3168997

Jordbruksverket. (2022). EAA - Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn. Preliminär utveckling för 2020–2021.

Jordbruksverket. (2022). *Jordbruksverkets statistikdatabas*.

Jordbruksverket. (2022). *Jordbruksverkets årsredovisning 2021. Jönköping: Jordbruksverket*.

Jordbruksverket. (2022, 01 21). *Statistikdatabasen*. Retrieved from Jordbruksverkets officiella statistik: https://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/

Jordbruksverket. (2022). *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2018-2020 (Rapport 2021:9)*. Jönköping: Jordbruksverket.

Karlsson Potter, H., Lundmark, L., & Röös, E. (2020). *Environmental impact of plant-based foods – data collection for the development of a consumer guide for plant-based foods*. Institutionen för energi och teknologi, NL Fakulteten. Uppsala: SLU.

Kleijn, D., Bommarco, R., Fijen, T. P., Garibaldi, L. A., Potts, S. G., & van der Putten, W. H. (2019). Ecological Intensification: Bridging the Gap between Science and Practice. *Trends in Ecology & Evolution, 34*, 154-166. doi:10.1016/j.tree.2018.11.002

KOM, 2020, EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030. KOM (2020) 380.

KRAV. (2021). *Hållbarhetsrapport 2020*. Retrieved from KRAV: https://wwwkravse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/sites/2/2021/04/h_rapport_2020_webb.pdf

Kungliga Tekniska Högskolan. (2019, 12 16). *Ekonomisk hållbarhet*. Retrieved from KTH: https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/ekonomisk-hallbarhet-1.431976

Larsson, C. B. (2020). *Naturbetesmarkens framtid – en fråga om lönsamhet*. Agrifood Rapport 2020:1.

Lenzen, M., Moran, D., Kanemoto, K., Foran, B., & Geschke, A. (2012). International trade drives biodiversity threats in developing nations. *Nature, 486*, 109-112. doi:10.1038/nature11145.

Livsmedelsföretagen . (2021). Svenskt, premium och hälsosamt hetaste konsumenttrenderna i pandemins spår. *Konjunkturbrev Q4 2020*.

Livsmedelsverket. (2012). *Riksmaten vuxna, Livsmedel och näringsintag bland vuxna i Sverige*. Retrieved from Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2011/riksmaten_2010_20111.pdf

Livsmedelsverket. (2015). *Råd om bra matvanor – risk- och nyttohanteringsrapport (Rapport 5)*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Livsmedelsverket. (2018). *Riksmaten ungdom 2016-2017. Så äter ungdomar i Sverige*. Retrieved from Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2018/2018-nr-14-riksmatenungdom-huvudrapport_del-1-livsmedelskonsumtion.pdf

Livsmedelsverket. (2021). *Matsvinn i kommunala förskolor, skolor och äldreboenden*. Livsmedelsverket nr. 22.

Livsmedelsverket. (2021). *Matutbudet i ungdomars vardag Karläggning av utbudet på och omkring ett nationellt urval av högstadie- och gymnasieskolor.* Retrieved from Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2021/l-2021-nr-07-matutbudet-i-ungdomars-vardag.pdf

Livsmedelsverket. (2021). *Vad tycker konsumenterna om Nyckelhålet? En kvantitativ undersökning om konsumenternas kännedom om och attityd till Nyckelhålet*. Retrieved from Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2021/l-2021-nr-06-vad-tycker-konsumenterna-om-nyckelhalet.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1

LRF. (2021). Grönt näringslivsindex.

LRF. (2022). Grönt näringslivsindex.

LRF. (2022). Grönt näringslivsindex.

Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna. (2022, 03 17). *Lantbruksbarometern 2022*.

Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna. (2022, Mars 17). *Lantbruksbarometern våren 2022*.

Naturvårdsverket. (2019). *Begränsad klimatpåverkan – underlagsrapport till den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019*. Stockholm: Rapport 6859.

Naturvårdsverket. (2021). *Industri, utsläpp av växthusgaser*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-industrin/

Naturvårdsverket. (2022). *Arbetsmaskiner, utsläpp av växthusgaser*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-arbetsmaskiner/

Naturvårdsverket. (2022). *Egen uppvärmning av bostäder och lokaler, utsläpp av växthusgaser*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-egen-uppvarmning-av-bostader-och-lokaler/

Naturvårdsverket. (2022). *Generationsmålet*. Retrieved from Sveriges miljömål: https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/

Naturvårdsverket. (2022). *Jordbruk, utsläpp av växthusgaser*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-jordbruk/

Naturvårdsverket. (2022). *Nettoutsläpp och nettoupptag av växthusgaser från markanvändning (LULUCF)*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-nettoutslapp-och-nettoupptag-fran-markanvandning/

Naturvårdsverket. (2022). *Territoriella utsläpp och upptag*. Retrieved from https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-territoriella-utslapp-och-upptag

OECD. (2018). *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Sweden*. Paris: OECD.

Pettersson, L. A. (2021). *Svensk Dagfjärilsövervakning, årsrapport för 2020*. Biologiska institutionen, Lunds universitet.

Prop. 1992/93:227, Regeringens proposition 1992/93:227 Om godkännande av konventionen om biologisk mångfald.

Prop. 2016/17:16, Regeringens proposition 2016/17:16 Godkännande av klimatavtalet från Paris.

Regeringen. (2016, 12 21). *Mål för jämställdhet*. Retrieved from Regeringskansliet: https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/mal-for-jamstalldhet/

Regeringen. (2017). *En Livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Regeringens proposition 2016/17:104*. Stockholm: Regeringen.

Regeringen. (2017, Februari 09). Uppdrag att genomföra åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin. *N2017/01029/SUN*. Stockholm.

Regeringen. (2019, December 19). Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020–2025 inom ramen för livsmedelsstrategin. *N2019/0324/JL*. Stockholm.

Regeringen. (2020, 12 17). *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Proposition 2020/21:60*. Retrieved from Regeringen: https://www.regeringen.se/4af915/contentassets/da8732af87a14b689658dadcfb2d3777/forskning-frihet-framtid--kunskap-och-innovation-for-sverige.pdf

Regeringen. (2021, 01 24). *Budgetpropositionen för 2022 UO24 Näringsliv*. Retrieved from Regeringen: https://www.regeringen.se/4a66b1/contentassets/cdd922ce835e4da0a87edcb38aafef65/utgiftsomrade-24-naringsliv.pdf

Regeringskansliet. (2017, 01 30). *Kortversion: En livsmedelsstrategi för Sverige*. Retrieved from Regeringskansliet: https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/01/kortversion-en-livsmedelsstrategi-for-sverige/

SCB. (2021). *Sysselsättningsregistret*. Örebro.

SCB. (2007). *Struktur för Svensk näringsgrensindelning 2007*. Retrieved from SCB: https://www.scb.se/contentassets/d43b798da37140999abf883e206d0545/struktur-sni2007.pdf

SCB. (2019). *SCB*. Retrieved from LIvsmedelskonsumtion och näring-sinnehåll. Uppgifter till och med 2018: https://www.scb.se/contentassets/8af9fcac17634fc197825dfec6e2b0ce/jo1301_2018a01_sm_jo44sm1901.pdf

SCB. (2021). *Ekologiskt brukad jordbruksmark. Arealer, andel ekologisk areal och företag efter län/riket 2005-2020*. Retrieved from SCB: https://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets %20statistikdatabas/Jordbruksverkets %20statistikdatabas__Ekol-ogisk %20produktion__1 %20Ekologiskt %20odlad %20jordbruksmark/JO0104C06.px/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625

SCB. (2021, 12). FoU- och innovationsundersökning. SCB.

SCB. (2021). Företagens ekonomi. Örebro.

SCB. (2021). Företagens Ekonomi. Örebro.

SCB. (2021). *Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2019*. MI 40 SM 2101.

SCB. (2021, 09 30). *Livsmedelsförsäljningsstatistik 2020*. Retrieved from SCB: https://www.scb.se/contentassets/60a6d2ccca624815a518e04e8736b2a9/ha0103_2020a01_sm_ha24sm2101.pdf

SCB. (2021, 09 14). *Sveriges export*. Retrieved from SCB Statistik-myndigheten: https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/sveriges-export/#:~:text=Sverige %20 %C3 %A4r %20beroende %20av %20handel %20med %20andra %20l %C3 %A4nder.,minskning %20med %2010 %20procent %20j %C3 %A4mf %C3 %B6rt %20med %20 %C3 %A5ret %20innan

SCB. (2021). *Utsläpp av växthusgaser från jordbruk efter växthusgas och delsektor. År 1990–2020*. Retrieved from https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0107/MI0107JordbrukN/

SCB. (2022). https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/konsumtion/vaxthusgaser-konsumtionsbaserade-ut-slapp-i-sverige-och-andra-lander/

SCB. (2022, 02). *Arbetskraftsbarometern 2021 – Vilka utbildningar ger jobb?* Retrieved from SCB: https://www.scb.se/contentassets/2523aa42021a40e38675e630a327b706/uf0505_2021a01_am78br2201.pdf

SCB. (2022, 01 12). *Försäljning (inkl moms) av livsmedel och drycker inom handeln, löpande priser, mnkr efter varugrupp och år samt försäljning (inkl moms) av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker inom handeln efter varugrupp (enligt COICOP)*. Retrieved from Statistiska centralbyråns statistikdatabas: https://www.statistikdatabasen.scb.se

SCB. (2022, Januari 25). *Miljöräkenskaperna*. Retrieved from Statistiska Centralbyråns webbplats: https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/statistiknyhet/miljorakenskaper--materialflodesrakenskaper-2020/

SCB. (2022). *Miljöräkenskapernas analysverktyg*. Retrieved from https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/tabell-och-diagram/miljorakenskapernas-analysverktyg2/miljorakenskapernas-analysverktyg/

SCB. (2022, Januari 26). *SCB*. Retrieved from SCB: https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/statistiknyhet/miljorakenskaper---miljopaverkan-fran-konsumtion-2019/

Statens Veterinärmedicinska anstalt. (2021, 11 23). *Antibiotika och djur inom EU*. Retrieved from Statens Veterinärmedicinska anstalt: https://www.sva.se/media/wuqkol14/antibiotika-och-djur-i-eu.pdf

Statens Veterinärmedicinska anstalt. (2021, 02 16). *Försäljning av antibiotika för djur*. Retrieved from Statens Veterinärmedicinska anstalt: https://www.sva.se/media/8d967af89dobba2/faktab-lad-antibiotikaf%C3%B6rs%C3%A4ljning-sverige.pdf

Statskontoret. (2020). https://www.statskontoret.se/publicerat/publikationer/publikationer-2020/utvardering-av-statens-stod-till-utvecklingen-av-offentliga-maltider/

Steffen, W. R. (2015). Planetary boundaties: Guiding human development on a changing planet. *Science*, Vol. 347; No. 6223. doi:10.1126/science.1259855.

Svensk dagligvaruhandel. (2022). Dagligvaruindex december 2021.

Svenskt näringsliv. (2021). *Fakta om löner och arbetstider 2021*. Svenskt näringsliv.

Sveriges kommuner och landsting. (2018). *Besöksnäring i städer och på landsbygd. Dess betydelse för utvecklingen i kommunerna*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Miljömål. (2021, 03 08). *Hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav 201-2019*. Retrieved from Sveriges Miljömål: https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard/hallbart-nyttjade-fisk--och-skaldjursbestand-i-kust-och-hav/

Sveriges miljömål. (2022, 02 14). *Ekologisk produktion i slättbygd*. Retrieved from https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/ekologisk-produktion-i-slattbygd/

Sweden Food Arena. (2021). *Livsmedelskedjans nationella innovations-system. En systembeskrivning*. Retrieved from Sweden Food Arena: https://swedenfoodarena.se/wp-content/uploads/Livsmedelskedjans-nationella-innovationssystem_210226_SFA.pdf

The Prince project. (2022). Retrieved from The PRINCE – Policy-Relevant Indicators for National Consumption and Environment - project: https://www.prince-project.se/

Tidåker, P., Karlsson Potter, H., Carlsson, G., & Röös, E. (2021). Towards sustainable consumption of legumes: How origin, processing and transport affect the environmental impact of pulses. *Sustainable Production and Consumption*, *27*, 496-508.

Tillväxtanalys. (2009). *Svensk konkurrenskraft – Utfall och förslag till metoder för framtida analys. Rapport nr 2009:9*.

Tillväxtanalys. (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv. Rapport 2011:1*. Östersund: Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

Tillväxtanalys. (2021). *Tillväxtanalys*. Retrieved from Besöksnäringen i pandemins spår: https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.4361092d17d3a4157cb1c478/1638348681306/Rapport_2021_08_Bes %C3 %B6ksn %C3 %A4ringen_i_pandemins_sp %C3 %A5r.pdf

Tillväxtverket. (2020). Fakta om svensk turism 2020.

Tillväxtverket. (2021). *Fakta om svensk turism 2020*. Retrieved from Tillväxtverket: https://tillvaxtverket.se/download/18.361cfdb517c0c1bd7cc80cca/1634191360297/Fakta %20om %20svensk %20turism %20TA_Slutleverans.pdf

Tillväxtverket. (2022). *Attraktiv och jämställd livsmedelssektor, Rapport 0399*. Tillväxtverket.

Tillväxtverket. (2022). *Företagens villkor och verklighet 2020*. Retrieved from Tillväxtverket: https://tillvaxtverket.se/download/18.49a17dcc17ee2fc778024e07/1644928888387/F %C3 %B6retagens

%20villkor
%20och %20overklighet %20- %20huvudrapport.pdf

Tillväxtverket. (2022, Januari 26). *Tillväxtverket*. Retrieved from https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/affarsutveckling/livsmedelsstrategi-for-sverige/jamstalldhet-inom-livsmedelssektorn.html

United Minds. (2020). *Skörda lika*. United Minds.

Visita. (2022). Underlag från Visita.

Wagner, J. (2007). Exports and Productivity: A Survey of the Evidence from Firm-level Data. *The World Economy, Vol 30*, 60 – 82.

Bilaga A: Benämning av SNI-koder

Benämning av SNI-koder som i denna rapportering ingår i livsmedelskedjan.

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj-grupp	Benämning
A	**1**		**JORDBRUK OCH JAKT SAMT SERVICE I ANSLUTNING HÄRTILL**
	01.11		Odling av spannmål (utom ris), baljväxter och oljeväxter
	01.13		Odling av grönsaker och meloner, rotfrukter och stam- eller rotknölar
		01.131	*Potatisodling*
		01.132	*Sockerbetsodling*
		01.133	*Odling av grönsaker (köksväxter) på friland*
		01.134	*Odling av grönsaker (köksväxter) i växthus*
		01.135	*Svampodling*
	01.2		Odling av fleråriga växter
	01.41		Mjölkproduktion och uppfödning av nötkreatur av mjölkras
	01.42		Uppfödning av andra nötkreatur och bufflar
	01.45		Uppfödning av får och getter
	01.46		Uppfödning av svin
	01.47		Äggproduktion och uppfödning av fjäderfä
		01.491	*Renskötsel*
	01.5		Blandat jordbruk
	3		**FISKE OCH VATTENBRUK**
	03.1		Fiske
	03.2		Vattenbruk
C	**10**		**LIVSMEDELSFRAMSTÄLLNING**
	10.1		Beredning och hållbarhetsbehandling av kött och köttvaror (slakt, styckning bl.a.)
	10.2		Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk samt skal- och blötdjur
	10.3		Beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker
	10.4		Framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter
	10.5		Mejerivaru- och glasstillverkning
	10.6		Tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse
	10.7		Tillverkning av bageri- och mjölprodukter
	10.8		Annan livsmedelsframställning
	11		**FRAMSTÄLLNING AV DRYCKER**
	11.01		Destillering, rening och tillblandning av spritdrycker
	11.03		Framställning av cider och andra fruktviner
	11.05		Framställning av öl
	11.06		
	11.07		

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj-grupp	Benämning
	12		**TOBAKSVARUTILLVERKNING**
G			
	46.11		Provisionshandel med jordbruksråvaror, levande djur, textilråvaror och textilhalvfabrikat
	46.17		Provisionshandel med livsmedel, drycker och tobak
	46.21		Partihandel med spannmål, råtobak, utsäde och djurfoder
	46.3		Partihandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.11		Detaljhandel med brett sortiment, mest livsmedel, drycker och tobak
	47.2		Specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.81		Torg- och marknadshandel med livsmedel, drycker och tobak
I	56.1		Restaurangverksamhet
	56.2		Cateringverksamhet

Bilaga B: Grundläggande indikatorer

De grundläggande indikatorerna baseras på officiell statistik och finns för samtliga led i livsmedelskedjan. Dessa indikatorer kan aggregeras och disaggregeras på regional nivå samt på olika delar i livsmedelskedjan och håller över tid.

Som framgår av tidigare årsrapporter är det en fördel att använda grundläggande kvantitativa indikatorer som indikerar måluppfyllelse för alla led[40] i kedjan för att utvärdera och följa upp hela livsmedelskedjan. Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi har vi valt att använda ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från Företagens Ekonomi (SCB) som grundläggande indikatorer. I denna statistikkälla är det ekonomin för de företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas och följs upp och dessa företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Av Tabell 1 framgår vad som ska mätas med hjälp av ekonomiska nyckeltal, hur det ska mätas samt vilka mål som berörs av nyckeltalen.

Nettomarginalen speglar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning för att skapa ett överskott.

Produktiviteten mäts i denna rapport i termer av arbetskraftsproduktivitet och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Arbetskraftens produktiva förmåga beror bland annat på mängden och den produktiva förmågan hos andra produktionsfaktorer samt på företagets organisation, ledning med mera.

Förädlingsgraden kan användas som ett grovt mått på innovationskraft eftersom förädlingsgradens utveckling över tid visar hur företagens förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden utvecklas över tid. Förutsättningarna för produktdifferentiering är större i varugrupper som har högre förädlingsgrad. Det är därför relevant att undersöka hur förädlingsgraden relaterar till lönsamhet och produktivitet.

Rörelsemarginalen används som ett mått på lönsamhet men även för att studera marknadsförhållanden. En hög rörelsemarginal kan vara ett tecken på att företag på grund av bristande konkurrens har möjlighet att ta ut ett högre pris/högre marginal, men det behöver inte vara så. En högre rörelsemarginal hos företag kan även bero på att de är effektivare, har mer automatiserad produktion, lägre inköpspriser eller att de har lägre andra kostnader än sina konkurrenter. En genomsnittligt högre rörelsemarginal i ett led i livsmedelskedjan kan bero på att det ledet har högre andel vidareförädling som gör det möjligt att ta ut en högre rörelsemarginal än i ett led med låg vidareförädling, men konkurrensen mellan företagen i förädlingsledet kan likväl vara hög.

40 Vi kommer i möjligaste mån att använda aggregaten primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel och restauranger i rapporten.

Avkastning på eget kapital och **rörelsemarginalen** är två olika mått på lönsamhet. Avkastning på eget kapital visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det. Rörelsemarginalen visar det procentuella överskottet som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

De olika ekonomiska nyckeltalen redovisas som ett aggregat för hela livsmedelskedjan samt för aggregaten primärproduktion, livsmedelshandel, livsmedelsindustri samt restaurang.

Tabell 1. *Ekonomiska nyckeltal som används som grundläggande indikator.*

Vad ska mätas	Indikator	Definition	Relaterade mål
Konkurrenskraft	Nettomarginal	Resultat efter finansiella poster/ nettoomsättningen	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
	Lönsamhet	Se nedan	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
Produktivitet	Arbetskrafts-produktivitet	Förädlingsvärde/ antal årsarbetstider	Strategiskt område 3
Innovation	Förädlingsgrad	Förädlingsvärde/ nettoomsättning	Strategiskt område 3
Konkurrens	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 2
Produktion	Förädlingsvärde	Produktionsvärde minus förbrukningsvärde	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
Lönsamhet	Avkastning på eget kapital	Rörelseresultat efter finansiella poster/ eget kapital	Strategiskt område 1
			Strategiskt område 3
	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 1
			Strategiskt område
Socialt hållbar livsmedelskedja	Årsarbetstider		Strategiskt område 1
			Strategiskt område 3
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Förädlingsvärde		Strategiskt område 2
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Antal företag		Strategiskt område 2

Not: Observeras bör att det som utvärderas är ekonomin för de företag som har en viss SNI-kod och att ett företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Not: Med **produktionsvärde** avses den faktiska produktionen utförd av företagen. Det som ingår är företagens försäljning, det vill säga nettoomsättningen, förändringar av lager och pågående arbete, aktiverat arbete för egen räkning och övriga rörelseintäkter.

Not: I **förbrukningsvärdet** ingår företagens kostnader för råvaror, övriga externa kostnader (inkl. köpta tjänster), övriga rörelsekostnader och ett fåtal personalkostnader. De personalkostnader som ingår i förbrukningsvärdet är kostnader för utbildning, sjuk- och hälsovård, skattefria traktamenten/bilersättningar, arbetskläder, personalrepresentation, rekryteringskostnader etc.

Källa: (Regeringen, 2017), (BAS nyckeltal, 2010) egen bearbetning.

Bilaga C: Uppställning av en resultaträkning med kostnadsindelning

Rörelsens intäkter och kostnader

+ Nettoomsättning
+ Övriga rörelseintäkter[1]
- Material- och varukostnader
- Övriga rörelsekostnader m.m.[2]
- Personalkostnader
- Nedskrivningar och återföringar
- Avskrivningar
+/- Jämförelsestörande poster
= Rörelseresultat efter avskrivningar

Finansiella intäkter och kostnader

+ Finansiella intäkter[3]
- Finansiella kostnader[4]
= Resultat efter finansiella poster

Extra ordinära intäkter och kostnader

Bokslutsdispositioner och skatt

+/- Bokslutsdispositioner
- Skatt
= Årets resultat

[1] inkluderar förändringar av lager, produkter i arbete, färdiga varor och pågående arbeten samt aktiverat arbete för egen räkning. Posten inkluderar även subventioner.

[2] avser såväl övriga externa kostnader som övriga rörelsekostnader.

[3] Inkluderar resultat från andelar i koncern- och intresseföretag och övriga finansiella anläggningstillgångar (inklusive nedskrivningar och återföring av nedskrivningar), övriga ränteintäkter och liknande resultatposter.

[4] Inkluderar räntekostnader samt liknande resultatposter.

[5] uppgiften hämtas från den interna redovisningen.

Not: Observeras bör att årsredovisningen kan se olika ut beroende på bolagsform. Till exempel behöver enskilda näringsidkare vanligtvis inte lämna in en årsredovisning och kan om omsättningen understiger 3 miljoner kronor använda sig av förenklat årsbokslut.

Källa: (BAS nyckeltal, 2010).

Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i det första ledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2020. I Bilaga H–K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i Bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som består av följande näringsgrenar:

- Jordbruk och trädgårdsnäring
- Fiske
- Vattenbruk
- Rennäring

Primärproduktionen präglas av många små företag, med få årsarbetstider och förhållandevis stora tillgångar. Primärproduktionens behov av mark, byggnader och maskiner är anledningen till att ledet har relativt sett stora tillgångar i Företagens ekonomi.

Antalet företag med huvudsaklig verksamhet i primärproduktionen och en omsättning över 200 000 kronor uppgick till cirka 45 000 år 2019 och antalet årsarbetstider uppgick till drygt 18 000 stycken samma år. Figur 1 visar strukturen i primärproduktionen år 2019, det vill säga hur primärproduktionens totala förädlingsvärde, nettoomsättning, antal anställda och antal företag fördelas över olika storleksklasser av företag. Figuren visar att primärproduktionen nästan uteslutande består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Dessa företag står för över 90 procent av såväl förädlingsvärde som nettoomsättning i primärledet. I primärledet är det således småföretagen som skapar merparten av de ekonomiska värdena, vilket särskiljer primärproduktionen från övriga led i kedjan.

Figur 1. *Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i primärproduktionen år 2019.*
Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Konkurrenskraft

Primärproduktionens nettomarginal ligger högre än i livsmedelskedjan totalt under den studerade perioden, vilket beror på att en jämförelsevis stor andel av företagen i primärledet drivs som enskilda firmor. Kostnad för eget arbete är inte medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring, vilket gör att de redovisar ett högre resultat än exempelvis ett aktiebolag. I enskilda firmor utgör företagets vinst ersättning för både eget arbete och eget kapital, medan vinsten i ett aktiebolag utgör avkastning på aktieägarnas kapital. Något som också kan bidra till den höga nivån är att samtliga subventioner[41] är medräknade i resultatet. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre för primärproduktionen. För livsmedelskedjan som helhet har rörelsemarginalen varit relativt stabil men inom primärproduktionen finns en större variation mellan olika år.

Jordbruket

Figur 2 visar tre lönsamhetsmått för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom primärproduktionen mellan åren 2011 och 2020: nettomarginal[42], rörelsemarginal[43] samt avkastning på eget kapital[44]. När nyckeltalen som speglar lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även ska täcka insatsen för eget arbete.

När utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras framgår att rörelsemarginalen och nettomarginalen ökade mellan åren 2011 och 2020 bland företag som bedrev odling av ett- och tvåårigа växter samt odling av fleråriga växter. På ännu mer detaljerad nivå har framförallt odlingen av grönsaker i växthus haft en positiv utveckling. För företag som bedrev odling av fleråriga växter ökade även rörelsemarginalen medan den minskade för företag med odling av ett- och tvåårigа växter. Lönsamheten för samtliga nyckeltal minskade för företag med husdjursskötsel och blandat jordbruk under perioden 2011 till 2020. Även lönsamheten för företag som bedriver uppfödning av smågrisar och uppfödning av slaktsvin som huvudsaklig verksamhet utvecklats positivt under perioden. Utvecklingen av avkastning på eget kapital var negativ för såväl växtodlingsföretagen, husdjursföretagen och det blandade jordbruket, men på mer detaljerad nivå har grissektorn haft en positiv utveckling. En av förklaringarna till att avkastningen på eget kapital minskar kan vara en längre period av sjunkande lönsamhet. Det finns en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet. (SCB, 2021).

41 Detta är en skillnad mot nationalräkenskaperna och Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn (EAA) som Jordbruksverket gör där frikopplade produktionsstöd, gårdsstöd och miljöstöd inte ingår i förädlingsvärdet.

42 Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning

43 Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader

44 Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

Figur 2. *Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och jordbruket 2011–2020.*
Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. KPI . Källa: SCB, Företagens ekonomi, Jordbruksverket.

Då jordbruket utgör den i särklass största sektorn inom primärproduktionen får utvecklingen i sektorn också störst genomslag på beskrivningen av utvecklingen inom primärledet. EAA (Economic Accounts for Agriculture) är ett system av statistiska beräkningar av värdet och kostnaderna för jordbruksproduktionen, inklusive rennäringen. I princip all jordbruksproduktion ingår i kalkylen och syftet är att upprätta en resultaträkning för denna produktion. Beräkningarna baseras på en förteckning över de aktiviteter som anses vara karaktäristiska för jordbruket och de inkluderas i beräkningarna oberoende av i vilken typ av företag produktionen sker. Observeras bör att i EAA ingår all jordbruksproduktion, även uppgifter för företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kronor.

Som framgår av Figur 2 var år 2017 ett relativt bra år för det svenska jordbruket. Under detta år ökade produktionsvärdet betydligt mer än produktionskostnaderna, vilket hade en positiv påverkan på jordbrukets lönsamhet. Den varma och torra sommaren år 2018 hade en stor påverkan på jordbruket. Skördarna av spannmål och oljeväxter var mycket låga. Brist på grovfoder orsakade problem för djurhållare och priserna på grovfoder, halm och spannmål steg kraftigt. Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för primärproduktionen, baserade på Företagens ekonomi, minskade något under år 2018. Att det inte blev några stora förändringar under året tyder på att andra verksamheter i företagen mildrade torkans effekter på företagens ekonom, vilket tydliggör att en diversifierad verksamhet är viktigt för många jordbruksföretag, inte minst för att hantera den risk som väderberoende produktion medför.

År 2019 skedde en återhämtning i jordbrukets lönsamhet (se Figur 2). Ökningen av rörelse- och nettomarginalerna är större om utvecklingen studeras utifrån EAA-kalkylen jämfört med motsvarande utveckling baserat på uppgifter från Företagens ekonomi, vilket är rimligt med tanke på den låga lönsamheten i jordbruksverksamheten till följd av torkan 2018. Kostnaderna för insatsvaror och tjänster ökade emellertid också om än inte lika mycket som produktionsvärdet (Jordbruksverket, 2020).

Mellan åren 2019 och 2020 minskade rörelsemarginalen och nettomarginalen i primärproduktionen (inklusive fiske- och vattenbruksföretag). Tittar man isolerat på jordbruket baserat på EAA-kalkylen minskade nettomarginalen, medan rörelsemarginalen ökade marginellt. Mellan åren 2019 och 2020 ökade produktionsvärdet både för vegetabilie- och animalieproduktionen, och då inte minst avseende spannmål, frukt och grisproduktionen. Mellan åren minskade även kostnader för insatsvaror något, men även produktionssubventionerna. (Jordbruksverket, 2021). Det senare förklaras framförallt av att det år 2019 betalades ut ett stöd till jordbruket på grund av torkan år 2018.

Studeras istället avkastningen på eget kapital (se Figur 2) har lönsamheten minskat för företag inom primärproduktionen (här ingår även fiske- och vattenbruksföretag) över tid. Den negativa utvecklingen är sannolikt ett resultat av en längre period av sjunkande lönsamhet.

Fisket

Nettomarginalen för företag med huvudsaklig verksamhet inom yrkesfisket har varierat sedan år 2011 men har, undantaget år 2014, varit positiv. Figur 3 visar att nettomarginalen för fisket har fallit sedan toppåret 2016. Lönsamheten i det storskaliga pelagiska fisket styrs av kvotvolym, bränslekostnader och växelkurser. Det är främst det storskaliga fisket som har tappat i lönsamhet under senare år (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Rörelsemarginalen sjönk mellan 2016 och 2018, men ökade något mellan 2019 och 2020. Yrkesfisket kännetecknas av höga fasta kostnader vilket gör att det inte är så enkelt att snabbt ställa om produktionen vid behov och en hög rörelsemarginal är nödvändigt för att få en rimlig avkastning på eget kapital. Situationen skiljer sig markant åt mellan olika segment i fisket. Det storskaliga fisket har haft en positiv nettomarginal och rörelsemarginal under alla år sedan år 2008, medan nettomarginalen och rörelsemarginalen varit negativ i det småskaliga fisket under hela perioden. Utvecklingen kan dock skilja sig åt mellan olika segment i det stor- respektive småskaliga fisket[45].

Enligt mer detaljerad statistik från SCB minskade lönsamheten och antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom trålfiske i saltvatten och övrigt saltvattenfiske mellan åren 2011 och 2018. (SCB, 2021).

45 Småskaligt fiske definieras som fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap. Storskaligt fiske är fartyg som fiskar med aktiva redskap och fartyg som är över 12 meter och som fiskar med passiva redskap.

Figur 3. *Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och fisket 2011–2019.*
Not: Nyckeltalet för 2018 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi. Havs- och Vattenmyndigheten (DCF-data).

Avkastningen på eget kapital har varit positiv alla år utom 2008 och 2014. Inom det storskaliga fisket har avkastningen på eget kapital varierat mellan åren men varit positiv alla år sedan år 2008. För det småskaliga fisket har avkastningen på det egna kapitalet varit negativ alla år under samma period. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Som framgår av avsnitt Svenskt yrkesfiske och vattenbruk styrs utvecklingen inom det marina fisket till stor del av storleken på fiskekvoterna, som beslutas av EU. Observeras bör att data i Data Collection Framework (DCF) även avser företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Vattenbruket

Nettomarginalen för företag i Sverige vars huvudsakliga verksamhet är vattenbruk har varierat relativt kraftigt mellan åren sedan år 2011 (Figur 4). Trenden är dock stigande (Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report, 2019). Det verkar som att den senaste statistiken, som sträcker sig till 2018, från STECF[46] kan ha påverkats av årsskiften och att kostnader som delvis avser år 2017 hamnat på år 2018. När vi beräknat nettomarginalen och rörelsemarginalen har vi därför använt oss av medelvärdet för de båda åren i nämnaren. Utvecklingen för rörelsemarginalen har varit mycket lik utvecklingen för nettomarginalen.

46 Scientific Technical and Economic Committee for Fisheries

Observeras bör att data i STECF även kan avse företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Enligt mer detaljerad statistik från SCB ökade lönsamheten för företag vars huvudsakliga verksamhet var fiskodling i sötvatten mellan åren 2011 och 2020, medan den minskade för företag vars huvudsakliga verksamhet var fiskodling saltvatten under samma tidsperiod. (SCB, 2021).

Figur 4. *Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och vattenbruket 2011–2020.*
Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi. STECF (18-19) Economic Report of the EU Aquaculture sector.

Svensk marknadsandel

Ett annat sätt att mäta den svenska produktionens konkurrenskraft är svensk marknadsandel, som visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent. Man bör dock ha i åtanke att marknadsandelen är ett relativt mått och påverkas av både efterfrågan och utbud. Om efterfrågan ökar snabbare än produktionen sjunker marknadsandelen trots att produktionen ökar.

Jordbruksverket har valt att inte beräkna eller presentera någon total siffra över den svenska marknadsandelen för jordbruksvaror och livsmedel. Det finns flera anledningar till detta, bland annat ser det mycket olika ut i sektorerna, flera livsmedel går inte alls att odla eller producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

Tabell 2 visar den svenska marknadsandelen för ett urval sektorer för åren 2011 till 2020. Sedan Sverige gick med i EU har utvecklingen av politiken såsom avskaffade marknadsregleringar och frikoppling av stöd haft en stor påverkan på produktionen och därmed marknadsandelarna för jordbruksprodukter. Den svenska marknadsandelen för mejeriprodukter har sjunkit sedan år 2011. Efter

EU inträdet år 1995 minskade den svenska marknadsandelen av kött och ägg, men sedan år 2011 har den ökat. Mellan åren 2019 och 2020 är det en markant ökning som sannolikt kan förklaras av att efterfrågan på närproducerat och svenskt ökat under pandemin. Den svenska marknadsandelen har varit relativt stabil för socker och matpotatis mellan åren 2011 och 2020. För spannmål har den svenska produktionen haft en marknadsandel som har överstigit 100 procent samtliga år sedan år 2011, med undantag av torkåret år 2018. Mellan olika frukter och grönsaker varierar marknadsandelen och vissa frukter och grönsaker kan endast produceras under viss tid av året och en del livsmedel går inte alls att producera i Sverige. Sedan år 2011 har dock den svenska marknadsandelen avseende tomater och äpplen ökat.

Tabell 2. *Svensk marknadsandel i ett urval av sektorer 2011–2020.*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Morötter	95 %	91 %	93 %	93 %	91 %	93 %	91 %	89 %	92 %	96 %
Äpple	19 %	20 %	23 %	22 %	22 %	24 %	21 %	28 %	21 %	25 %
Tomater	13 %	14 %	14 %	14 %	15 %	14 %	15 %	18 %	17 %	18 %
Nötkött	56 %	51 %	51 %	52 %	53 %	52 %	54 %	56 %	56 %	61 %
Griskött	73 %	68 %	67 %	69 %	70 %	70 %	73 %	75 %	76 %	80 %
Matfågel	69 %	65 %	65 %	66 %	67 %	67 %	68 %	70 %	72 %	77 %
Ägg	92 %	91 %	94 %	90 %	91 %	94 %	93 %	93 %	97 %	98 %
Smör	59 %	58 %	71 %	66 %	59 %	57 %	58 %	55 %	56 %	55 %
Ost	58 %	56 %	47 %	45 %	46 %	45 %	45 %	42 %	41 %	41 %
Mjölkekvivalenter	78 %	77 %	78 %	77 %	77 %	75 %	74 %	72 %	70 %	70 %
Matpotatis	90 %	91 %	92 %	91 %	91 %	92 %	92 %	91 %	92 %	94 %
Socker	100 %	113 %	104 %	116 %	95 %	106 %	101 %	98 %	93 %	107 %
Spannmål	111 %	117 %	114 %	144 %	137 %	124 %	134 %	79 %	136 %	139 %

Källa: Jordbruksverket.

Svensk marknadsandel visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. För att jordbruket i Sverige ska kunna producera nuvarande mängder av livsmedel krävs exempelvis importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder och drivmedel. Dessutom krävs importerade maskiner och reservdelar. Utan dessa importerade insatsvaror skulle den svenska jordbruksproduktionen vara betydligt mindre. Genom att använda begreppet svensk marknadsandel vill Jordbruksverket tydliggöra att det handlar om andelen svenska produkter av den totala förbrukningen, under de förutsättningar som råder på den svenska marknaden i dagsläget.

Förädlingsgrad

Förädlingsgraden visar företagens förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden och förädlingsgraden inom primärproduktionen som helhet har legat på ungefär 35 procent under den undersökta perioden.

Figur 5 visar förändringen i förädlingsgrad mellan åren 2011 och 2019 för olika delbranscher i primärproduktionen. Den största ökningen har skett inom företag som bedriver fiske följt av de företag som bedriver vattenbruk. En orsak till den ökande förädlingsgraden inom fisket kan vara införandet av det pelagiska förvaltningssystemet. Däremot minskade förädlingsgraden mellan åren 2011 och 2019 bland företag som odlar fleråriga växter och bedriver husdjursskötsel.

Figur 5. *Förädlingsgrad inom olika delbranscher i primärproduktionen 2011 och 2019.*
Källa: SCB Företagens ekonomi, egen bearbetning.

Arbetskraftsproduktivitet

Nyckeltalet arbetskraftsproduktivitet beräknas som förädlingsvärde per årsarbetstid och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Mellan åren 2011–2019 ökade arbetskraftsproduktiviteten i primärproduktionen med 19 procent till drygt 1,7 miljoner kronor per årsarbetstid (Figur 6). Noteras bör att subventioner är medräknade i förädlingsvärdet för primärledet, vilket är en skillnad gentemot andra led i livsmedelskedjan. Dessutom drivs en stor andel av företagen i primärledet som enskilda firmor och arbete som utförs av ägare till enskilda firmor räknas inte med bland antal årsarbetstider. Detta gör att förädlingsvärdet per årsarbetstid blir betydligt högre i primärproduktionen än i övriga led i livsmedelskedjan. Om det skulle vara möjligt att räkna bort subventioner från förädlingsvärdet i Företagens ekonomi och inkludera ägare till enskilda firmor i antal årsarbetstider, skulle arbetskraftsproduktiviteten bli avsevärt lägre. Vid en jämförelse, baserad på jordbruksstatistik, beräknade EU-kommissionen arbetskraftsproduktiviteten i det svenska jordbruket till 32 456 euro år 2020 (Europeiska kommissionen, 2021).

Figur 6. *Arbetskraftsproduktivitet för primärproduktionen 2011–2019, tusen kronor per årsarbete.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom primärproduktionen ökade med 20 procent mellan åren 2011–2019 till knappt 32 miljarder kronor. Efter en minskning av förädlingsvärdet mellan år 2017 och torkåret 2018 ökade det med nästan 2 miljarder kronor 2019. (Figur 7).

Utvecklingen av förädlingsvärdet netto, enligt EAA-kalkylen, följer den utveckling som redovisas i Figur 7. Undantaget är år 2016 då EAA-kalkylen visar på ett sämre resultat jämfört med året innan. Under torkåret 2018 var det en kraftig minskning av jordbrukets förädlingsvärde netto. Detta förklaras både av minskade produktionsvärde till följd av minskade volymer och ökade kostnader för insatsvaror (Jordbruksverket, 2019).

Enligt STECF-18-19 har förädlingsvärdet inom vattenbruket ökat under perioden. En viktig förklaring till detta är en ökad omsättning (Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report, 2019). För yrkesfisket har förädlingsvärdet haft en positiv trend sedan år 2015. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022).

Figur 7. *Totalt förädlingsvärde i primärproduktionen 2011–2019, löpande priser.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Mellan åren 2011 och 2019 ökade förädlingsvärdet kraftigast[47] procentuellt sett för företag som huvudsakligen ägnar sig åt vattenbruk, följt av företag som huvudsakligen ägnar sig åt blandat jordbruk och husdjursskötsel.

Produktionsuppgifter

Priser, valutakurser, löner, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling och därför har vi valt att visa volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste sektorerna i primärledet i Tabell 3.

Tabell 3. *Produktionsvolym i ett urval av sektorer 2011–2021 (1 000 ton).*

Produkt	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 p
Spannmål & oljeväxter	4 919	5 404	5 334	6 118	6 542	5 753	6 421	3 454	6 535	6 294	5 324
Potatis	882	805	806	822	802	861	853	720	847	877	826
Mjölkinvägning	2 850	2 861	2 868	2 931	2 933	2 862	2 817	2 761	2 705	2 773	2 782
Nötkött	138	125	126	132	133	131	132	137	140	141	135
Griskött	256	233	234	236	234	233	241	250	240	247	253
Matfågel	121	117	126	138	146	158	159	157	165	172	183
Ägg	116	122	129	122	127	140	137	141	150	149	iu
Äpplen	21	23	27	25	25	27	22	31	22	29	iu
Tomater	14	14	15	15	15	15	14	18	17	19	iu
Morötter	105	129	113	119	116	112	109	93	107	118	iu
Vattenbruks-produkter	15	15	14	14	13	17	16	14	11	14	iu
Marint fiske	180	150	177	172	202	196	218	212	176	171	152
Insjöfiske	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	iu

Källa: JordbruksverketSvensk produktion av vegetabilier

47 Det finns en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet.

Totalskörden av **spannmål** beräknas uppgå till knappt 5 miljoner ton under år 2021. Den är därmed betydligt lägre än förra årets spannmålsskörd och ungefär sju procent lägre än genomsnittet för de senaste fem åren. Besvärlig väderlek under sådd och skörd gjorde att framförallt skörden av de vårsådda grödorna blev lägre men även skörden för den största grödan, höstvete, blev något lägre än år 2020.

Totalskörden av **raps** och **rybs** samt oljelin beräknas preliminärt till knappt 343 000 ton, vilket är i nivå med skörden föregående år. Jämfört med femårsgenomsnittet ökade totalskörden av oljeväxter med åtta procent. Höga priser på raps under den senare tiden bidrar till ett ökat odlingsintresse. Det är i huvudsak höstraps som odlas i Sverige.

Totalskörden av **matpotatis** beräknas år 2021 uppgå till 456 900 ton. Det är i nivå med den låga skörden under torkåret 2018. Jämfört med femårgenomsnittet är skörden tolv procent lägre. Rekordlåg areal och lägre hektarskördar är orsakerna till den låga skörden år 2021. Den minskade odlingen av matpotatis är en fortsättning på den långsiktiga trenden i landet. Minskad odling beror på flera faktorer, bland annat ändrade konsumtionsvanor och låg lönsamhet jämfört med odling av andra grödor.

Den totala skörden **potatis för stärkelse** beräknas däremot öka till 369 500 ton, vilket är åtta procent mer än år 2020 och 18 procent mer än femårsgenomsnittet. Den odlade arealen potatis för stärkelse ökade med nästan 870 hektar, till 8 810 hektar, jämfört med år 2020. God efterfrågan på olika stärkelseprodukter är bidragande orsaker till det ökade odlingsintresset. Potatis för stärkelse odlas främst i Skåne, Blekinge och Kalmar län.

Senast tillgängliga uppgifter för skörden av **sockerbetor** visar på en i stort sett oförändrad skörd år 2020 jämfört med föregående år (drygt 2 miljoner ton).

Svensk animalieproduktion

Produktionen av **griskött** minskade med åtta procent mellan åren 2012–2021 Andelen svenskt griskött av förbrukningen försvagades i början och mitten av perioden, men har återhämtat sig de senaste åren. Den svenska andelen av konsumtionen ligger på knappt 83 procent. Under år 2021 ökade den svenska grisköttsproduktionen med drygt två procent. Konsumtionen av griskött har haft en nedåtgående trend under flera år. En god efterfrågan på svenskt kött har lett till stabilt höga producentpriser i relation till omvärldens prisnivå.

Produktionen av **nötkött** ökade med drygt åtta procent mellan åren 2012 och 2021. Under år 2021 minskade produktionen med knappt fyra procent, främst på grund av att köttproducenterna sparat djur för att på sikt få fler kalvar. Konsumenternas ökade medvetenhet om svenska mervärden har stärkt efterfrågan på svenskt nötkött och den svenska marknadsandelen har ökat successivt under många år till 58 procent 2021. Konsumtionen av nötkött har sjunkit under flera år. Den svenska producentprisnivån har länge varit högre än EU:s genom-

snittliga prisnivå, men det senaste halvåret har priserna stigit över den svenska nivån i flera andra medlemsländer.

Produktionen av **lammkött** minskade med sex procent mellan åren 2012 och 2021. Under år 2021 minskade produktionen med tre procent. Konsumtionen av lammkött har minskat under flera år, samtidigt som den svenska marknadsandelen legat strax under 30 procent. Producentpriserna för lammkött varierar normalt sett cykliskt över året enligt samma mönster som de flesta andra EU-länder, sedan halvårsskiftet 2021 ligger den svenska prisnivån under EU:s genomsnittliga lammpris.

Produktionen av **matfågel** ökade med 56 procent mellan åren 2012–2021, det är en betydligt större uppgång än för andra köttslag med ökad svensk produktion. Likaså har konsumtionen av matfågel stigit under lång tid och mellan åren 2012–2021 var ökningen 22 procent. Den svenska marknadsandelen har ökat under flera år och landade på 76 procent 2021. Vi har inga officiella prisnoteringar avseende producentpriset för kyckling.

Produktionen av **ägg** har ökat stadigt under det senaste decenniet, mellan åren 2011–2020 var ökningen 28 procent men på grund av utbrottet av fågelinfluensa 2021 är ökningen mellan 2012–2021 endast 5 procent. Produktionen av ägg i Sverige sjönk med 14 procent under år 2021. Det kraftiga produktionsbortfallet förra året gav också en importökning med 22 procent och en försvagad svensk marknadsandel från 98 till 89 procent. Reaktionen på producentpriserna är en svag ökning under år 2021 och kraftigt fluktuerande priser i partiledet.

Invägningen av **mjölk** sjönk med tre procent mellan åren 2012–2021. Under år 2021 ökade invägningen med 0,3 procent. Konsumtionen av mjölkprodukter har haft en ökande trend överlag, dock har konsumtionen av dryckesmjölk minskat till förmån för ökad konsumtion av syrade mejeriprodukter och ost samtidigt som importandelen stigit.

Produktionen av **viltkött** i Sverige, alltså avskjutningen, varierade mellan 18 000 och 22 000 ton mellan åren 2012 till 2021. Den största kategorin viktmässigt är älg följt av vildsvin.

Svensk produktion av vissa frukter och grönsaker

Den svenska totalkonsumtionen av frukt och grönsaker har ökat under en längre tid. År 2019 låg konsumtionen av frukt på ungefär 650 000 ton och konsumtionen av grönsaker på ungefär 630 000 ton. Konsumtionen av färska frukter och färska grönsaker har båda ökat med 16 procent vardera de senaste tio åren.

Den svenska produktionen av **äpplen** har varierat något de senaste åren från att tidigare ha uppgått till ungefär 25 000 ton om året. År 2017 minskade avkastningen något framför allt på grund av frostskador under våren, skörden år 2018 var dock rekordhög. År 2019 låg skörden åter på 2017 års nivå, vilket sett till de senaste tio åren är lågt. Till år 2020 ökade skörden åter till drygt 29 000 ton,

vilket är den näst högsta äppelproduktionen någonsin. Avkastningen per hektar har ökat i Sverige eftersom ny odlingsteknik har introducerats. I takt med att odlingarna moderniseras ökar den genomsnittliga avkastningen och är idag drygt 20 procent högre än för tio år sedan.

Säsongen för svenska **jordgubbar** är kort, under juni och juli är det högsäsong för den svenska produktionen. Sedan år 2011 har produktionen ökat med 34 procent, vilket beror på betydligt högre avkastningsnivåer än tidigare och även en ökad areal. År 2020 uppgick skörden till knappt 17 000 ton, vilket är rekordhögt, strax över 2015 års tidigare högsta produktion.

Den svenska **tomatproduktionen** har ökat under de senaste åren. För tjugo år sedan producerades 19 000 ton tomater och under ett antal år låg nivån på runt 15 000 ton. För att möta konkurrensen från de importerade specialtomaterna har många svenska odlare ställt om till småtomater som har ett högre värde per producerat kilo. År 2018 bidrog den långa och varma sommaren till en stor skörd på drygt 18 000 ton. 2019 års skörd var även den stor, bara något under 2018 års nivå. Skörden år 2020 uppgick till drygt 19 000 ton, vilket innebär att produktionen av tomater åter är på de nivåer som producerades för tjugo år sedan.

Produktionen av **växthusgurka** har varit relativt konstant de senaste fem åren, med viss årlig variation. År 2016 var förhållandena gynnsamma under främst första halvan av odlingssäsongen, vilket resulterade i en något högre skörd jämfört med föregående år. Skörden år 2019 var även den hög, drygt 32 000 ton, vilket nästan är i nivå med år 2016 då skörden låg på 33 000 ton.

Den svenska frilandsodlingen av grönsaker utgörs till stor del av **morötter**, ungefär en femtedel av den totala grönsaksarealen används för att odla morötter. Morotsproduktionen har dock inte följt någon tydlig trend de senaste tio åren, utan har varierat mellan åren. Detta beror delvis på ganska stora variationer i hur stora arealer som används för morotsodling från år till år.

Produktionen av **isbergssallat** har legat stabilt runt 20 000–24 000 ton under de senaste åren, dock med årsvisa variationer. År 2018 var dock skörden något lägre, 17 800 ton, vilket berodde på en dålig avkastning det året. Skörden av isbergssallat låg år 2019 på 22 000 ton, för att sedan minska något år 2020 då den uppgick till knappt 19 000 ton. Från och med år 2014 finns även produktionsuppgifter för annan **sallat** (inkluderar all stor- och småbladig sallat exkl. isbergssallat). År 2020 uppgick den produktionen till ungefär 10 000 ton, vilket innebär en ökning med 85 procent sedan 2014.

Svenskt yrkesfiske och vattenbruk

Utvecklingen av fångstvolymerna inom det **marina fisket** styrs till stor del av storleken på fiskekvoterna, vilka beslutas av EU. Vissa kvoter nyttjas dock inte fullt ut vilket dels kan bero på att det inte är ekonomiskt lönsamt att fiska upp

dem, eller på grund av blandfiskeproblematiken med choke species[48]. 2020 har varit ett speciellt år också för fisket eftersom efterfrågan från restauranger i stort sett försvunnit under Corona-pandemin. Stora problem för torskbestånden i Östersjön har gjort att ett sommarstopp för sillfisket infördes. Fångstvolymen på 152 000 ton är drygt elva procent lägre än året innan.

Det svenska **insjöfisket** är volymmässigt litet men flera fiskarter betingar ett högt kilopris vilket ger ett förhållandevis högt totalt värde. Ekonomiskt viktiga arter i insjöfisket är gös som främst fiskas i Mälaren, Hjälmaren och Vänern, kräfta från framför allt Vättern, Hjälmaren och Vänern samt siklöja (löjrom) från Vänern. De genomsnittliga fångsterna från insjöfisket har de senaste tio åren har legat runt 1 500 ton och värdet uppgår till cirka 110 miljoner kronor per år.

Vattenbruksproduktionen ökade fram till 2016. Den sjönk därefter fram till och med 2019 för att därefter öka 2020. Den i särklass viktigaste arten i den svenska matfiskproduktionen är regnbåge följd av röding och det är produktionen av regnbåge som minskat År 2020 uppgick produktionen av matfisk inom vattenbruket till knappt 9 900 ton med ett värde på drygt 370 miljoner kronor. Till detta kommer produktionen av sättfisk.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Som framgår av Figur 8 så har antalet årsarbetstider i primärproduktionen varit ganska stabil mellan år 2011 och år 2019. Av de sysselsatta har drygt 50 procent gymnasieutbildning och ytterligare 17 procent eftergymnasial utbildning. (Figur 9).

Figur 8. *Antal årsarbetstider i primärproduktionen 2011–2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

48 Med Choke species avses det mest begränsande fiskbeståndet.

Ungefär 76 procent av alla som är anställda inom primärproduktionen är män och de flesta, både män och kvinnor, är i åldersspannet 40–64 år. Av de sysselsatta inom primärproduktionen hade 90 procent Sverige som födelseland år 2019.

Figur 9. *Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2019 i primärledet.*
Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Pandemins påverkan på primärproduktionen

Totalt sett förstärktes jordbrukssektorns ekonomi under år 2020. Förklaringen ligger dels i ett bra skördeår, dels bra internationella priser. Därutöver märks en effekt på råvarupriserna i Sverige som en effekt av Covid-19. Den effekten hänger i sin tur samman med att svenska konsumenter i allt högre utsträckning efterfrågar närproducerade varor, och att försäljningen av livsmedel via butik har ökat när färre äter på restaurang. Sedan tidigare är andelen svenskproducerad högre när konsumenterna själva handlar sina livsmedel än i restaurang och catering, vilket ökat efterfrågan på svenskt under pandemin.

Bedömningarna för sektorns ekonomi för år 2021 är att den är på ungefär samma nivå som 2020. Det är höga priser både på insatsmedel och på den försålda produktionen. (Jordbruksverket, 2022).

Enskilda lantbrukare och trädgårdsföretagare har främst under år 2020 fått jobba hårt för att styra om leveranser från restaurang och catering till andra kanaler som detaljhandeln. En del företag har också fått bekymmer med arbetskraftsförsörjningen under säsongen år 2020 men i det stora hela har problem kunnat lösas på olika sätt.

Det svenska vattenbruket har påverkats negativt både direkt på grund av minskad efterfrågan från restauranger i Sverige och indirekt genom den globalt minskade efterfrågan som påverkat priserna.

Senaste utvecklingen

Snabba kostnadsökningar under senare delen av 2021 har gjort att det spridit sig en stark oro om den framtida lönsamheten.

Under år 2021 har avräkningspriserna utvecklats starkt för flera viktiga produkter och prognoser tyder på en relativt hög prisnivå även under början av år 2022. Höstsådden av spannmål och oljeväxter har varit stor och vid normal väderlek ger det förutsättningar för en stor skörd. Tillgången till grovfoder är generellt sett god. Tillgången på gödningsmedel för innevarande växtodlingssäsong bedöms vara förhållandevis god, men det finns begränsningar. Minskad tillgång på gödning riskerar leda till mindre skördar och sämre kvalitet. Kostnaderna för flera produktionsmedel har dock ökat mycket snabbt och är på rekordhöga nivåer. Ökad inflation kan också innebära att konsumenter minskar sin efterfrågan på livsmedel av hög kvalitet.

LRFs gröna näringslivsindex för första kvartalet 2022, mäter hur konjunkturen utvecklas bland 950 svenska lant- och skogsbruksföretag, visar på en dramatisk nedgång det senaste halvåret även om det är en viss utplaning av nedgången det senaste kvartalet (LRF, 2022). Försvagningen kan framförallt kopplas till de ökade priserna på insatsvaror. Undersökningen genomfördes innan regeringens beslut att stötta svenskt lantbruk med 1 miljard kronor och innan kriget i Ukraina. De flesta produktionsgrenar har dock en god efterfrågan och bra försäljningspriser.

Animalieindexet har fallit kraftigt sedan tredje kvartalet 2021, men är på ungefär samma nivå som fjärde kvartalet 2021. Animaliesektorn har en något mindre negativ bild av prisutvecklingen på insatsvaror än förra kvartalet, men man ser mer negativt på hur den egna produktionen kommer att utvecklas. De produktionsgrenar som är mest negativa under första kvartalet 2022 är gris- och äggnäringen. Mjölk- nöt och fjäderfäproducenterna är något mer positiva än förra kvartalet. Tack vare högt mjölkpris får mjölkproducenterna täckning för ungefär hälften av sina kostnadsökningar. Indexet för växtodlingen är högre än för animalieproduktionen, och även för denna produktionsgren har fallet i indexet planat ut. Höga priser kompenserar delvis för höga kostnader på insatsvaror. Växtodlingen bedöms stå väl förhållandevis väl rustad inför år 2022 om de höga spannmålspriserna består och det blir normal väderlek. Även trädgårdsnäringen ser mindre positivt på framtiden på grund av höga priser på insatsvaror, höga elpriser och oro kring tillgången på säsongsarbetare inför odlingssäsongen. Efterfrågan och priser är dock bra (LRF, 2022).

Lantbruksbarometern är en årlig rapport, som visar lantbrukarnas uppfattning om det aktuella läget inom lantbruket (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbank-

erna, 2022). Upplagan från våren år 2022 baseras på 1 000 intervjuer under inledningen av år 2022.

Enligt Lantbruksbarometern upplever lantbrukarna att lönsamheten försämrats kraftigt jämfört med för ett år sedan. Våren 2021 upplevde ungefär hälften av lantbrukarna att de hade en god lönsamhet och hälften av dem att lönsamheten var dålig. Motsvarande siffror våren 2022 är att 30 procent upplever en god lönsamhet och 68 procent upplever en dålig lönsamhet, så lönsamhetsindex hamnar på minus 38, vilket är 30 indexenheter lägre än för ett år sedan. Lantbrukarna bedömer dock att det blir en viss förbättring till våren 2023. Lönsamhetsindex då bedöms hamna på minus 31. Mjölkproducenternas lönsamhetsindex är på samma nivå som hösten 2021, men 18 indexenheter lägre än våren 2021. Under år 2021 har mjölkpriset stigit, men så har även kostnaderna för insatsvaror. Mjölkproducenterna tror också på en viss förbättring av lönsamheten till våren 2023. Lönsamhetsindexet för växtodlingen har förbättrats något jämfört med hösten 2021, men är 36 indexenheter lägre än för ett år sedan. Växtodlarna förväntar sig också en försämring av lönsamheten under det kommande året. Sannolikt förklarar höga priser på gödsel och bränsle att växtodlarna ser negativt på lönsamhetsutvecklingen det närmaste året. Grisproducenterna var de som upplevde högst lönsamhet för ett år sedan, men är nu den sektor som upplever den sämsta lönsamheten. De svenska slaktsvinspriserna har varit höga, men stigande kostnader för energi och foder har gjort att lönsamheten sjunkit under året. Grisföretagen tror emellertid på en kraftig återhämtning under det närmaste året. Nötköttsproducenternas lönsamhetsindex har försämrats både jämfört med våren och hösten 2021 och de tror på en ytterligare försämring fram till våren 2023. Nästan nio av tio lantbrukare planerar vidta åtgärder att åtgärder för att förbättra lönsamheten. De vanligaste åtgärderna är att effektivisera och öka produktionen. Under år 2021 ökade byggnadsinvesteringarna i alla produktionsgrenar utom nötköttsproduktionen, däremot är viljan att investera 2022 lägre. Maskininvesteringarna ökade kraftigt bland grisföretagne 2021, medan det var mindre förändringar bland övriga produktionsgrenar.

Bilaga E: Fördjupning – Livsmedelsindustrin

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion för livsmedelsindustrin (det andra ledet i livsmedelskedjan) mellan åren 2011–2020. I Bilaga H–K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i Bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Livsmedel
- Drycker
- Tobak

Under år 2019 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedelsindustrin och med en omsättning över 200 000 kronor till drygt 3 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till knappt 50 000 stycken. Figur 10 visar strukturen i livsmedelsindustrin år 2019, det vill säga hur livsmedelsindustrins totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Som framgår av Figur 10 utgör företag med färre än 20 anställda drygt 90 procent av företagen i livsmedelsindustrin, vilket kan jämföras med 98 procent i livsmedelskedjan som helhet. Däremot skapas mer än hälften av nettoomsättningen och förädlingsvärdet av den dryga procent företag som har fler än 250 anställda. Cirka 56 procent av nettoomsättningen och 61 procent av förädlingsvärdet finns i företag med fler än 250 anställda, vilket kan jämföras med 43 procent respektive 32 procent i den totala livsmedelskedjan. Livsmedelsindustrin är med andra ord en sektor med många små företag och ett fåtal stora, som skapar merparten av de ekonomiska värdena.

Figur 10. *Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i livsmedelsindustrin år 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Konkurrenskraft

Konkurrenskraften mäts i rapporten utifrån tre olika lönsamhetsmått (nettomarginal[49], rörelsemarginal[50] samt avkastning på eget kapital[51]). I Figur 11 visas de tre nyckeltalen för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin mellan åren 2011–2019. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete och därför bör man undvika att jämföra nivåerna mellan de olika leden.

Figur 11. *Lönsamhetsmått (median) för livsmedelsindustrin 2011–2020.*
Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Figur 11 visar att livsmedelsindustrins nettomarginal ökade med 15 procent mellan åren 2011 och 2020, men också att den legat på en stabil nivå runt fem procent. Att nivån på nettomarginalen är jämförelsevis låg kan bero på att det i detta led finns några större företag som verkar på en global marknad med stor priskonkurrens och icke-cyklisk och stabil efterfrågan och som därmed har fokus på stora volymer. Livsmedelsindustrin är förhållandevis kapitalintensiv med höga fasta kostnader som gör att det kan ta tid att ställa om produktionen. Då ledet hanterar stora volymer behöver dock inte nettomarginalen vara lika hög som i led som hanterar lägre volymer för att få en rimlig avkastning på eget kapital.

En stabil nettomarginal tyder på en stabil marknad. Även rörelsemarginalen i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelsindustrin har

49 Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning

50 Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader

51 Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det

varit stabil under den studerade tidsperioden och har med undantag för åren 2017 till2018 legat på fem procent. Som framgår av Figur 11 har lönsamhetsmåttet avkastningen på eget kapital haft en nedåtgående trend under den studerade perioden, även om fluktuationer finns mellan åren. Under år 2020 förbättrades dock nyckeltalet något.

Företagens lönsamhet påverkas av deras förädlingsgrad[52] och produktivitet. Mellan åren 2011 och 2020 har förädlingsgraden varit förhållandevis stabil och varierat mellan 22 och 24 procent.

Det finns dock skillnader mellan olika delbranscher inom livsmedelsindustrin och Figur 12 visar förädlingsgraden år 2011 och år 2019 för olika delbranscher. Av dessa delbranscher är det bara mejerivaru- och glasstillverkning som har ökat sin förädlingsgrad. I övriga branscher har den sjunkit mellan de studerade åren. Noteras bör att det inte var möjligt att beräkna förädlingsgrader för framställning av drycker och tobakstillverkning år 2011 och framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter på grund av statistiksekretess.

Figur 12. *Förädlingsgrad i olika branscher i livsmedelsindustrin 2011 och 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

52 Visar företagens förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

Mellan åren 2011–2019 ökade arbetskraftsproduktiviteten[53] i livsmedelsindustrin med 23 procent till nästan 922 000 kronor per årsarbetstid (se Figur 13). Under den studerade tidsperioden har arbetskraftsproduktiviteten aldrig varit så hög som år 2019, vilket delvis kan förklaras av en ökad automatisering men även av ökade produktionsvolymer.

Figur 13. *Arbetskraftsproduktivitet för livsmedelsindustrin 2011–2019, tusen kronor per årsarbete.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin ökade med 20 procent mellan åren 2011–2019 (Figur 14). Tillväxten i förädlingsvärde varierar sannolikt mellan livsmedelsindustrins tre delbranscher: livsmedel, drycker samt tobak, men på grund av statistiksekretess är det inte möjligt att redovisa utvecklingen för delbranscherna. Enligt uppgifter från Livsmedelsföretagen ökade förädlingsvärdet med cirka 65 procent mellan åren 2011 och 2020 i delbranschen tobak, vilket kan jämföras med övriga delar av livsmedelsindustrin där förädlingsvärdet ökade med 23 procent under samma period.

53 Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Figur 14. *Totalt förädlingsvärde i livsmedelsindustrin 2011–2019, löpande priser.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Mellan åren 2011 och 2019 ökade förädlingsvärdet mest bland företag som huvudsakligen bedriver annan livsmedelsframställning, följt av företag som bedriver tillverkning av bageri- och mjölprodukter, företag som bedriver mejeri- och glasstillverkning och företag som bereder och hållbarhetsbehandlar kött och köttprodukter. Däremot minskade förädlingsvärdet bland företag som tillverkar kvarnprodukter och stärkelse, företag som bereder och hållbarhetsbehandlar frukt, bär och grönsaker samt företag som bereder och hållbarhetsbehandlar fisk samt skal- och blötdjur. Uppgifter om utvecklingen saknas för framställning av vegetabiliska oljor och fetter. Utvecklingen av dryckesframställning och tobakstillverkning har vi inga uppgifter om på grund av statistiksekretess.

I Bilaga D presenterades volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som produceras i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i Bilaga H–K. När dessa uppgifter studeras bör man ha i åtanke att vissa delbranscher i livsmedelsförädling saknas på grund av statistiksekretess. Noteras bör även att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror med mera påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som till exempel innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Antalet årsarbetstider i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin har mellan åren 2011–2019 legat relativt stabilt på cirka 50 000 årsarbetstider (Figur 15). Utvecklingen mot mer automation i livsmedelsindustrin har dock inneburit att antalet årsarbetstider minskat något, men noteras kan även att antalet årsarbetskrafter ökat inom delbranscherna drycker samt tobak.

Figur 15. *Antal årsarbetstider i livsmedelsindustrin 2011–2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Då både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation visas i Figur 16 andelen sysselsatta i livsmedelsindustrin efter högsta uppnådda utbildning år 2019.

Figur 16. *Andelen sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2019 .*
Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av Figur 16 har tre fjärdedelar (75 procent) av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2019 högst förgymnasial eller gymnasial utbildning. Noterbart är att andelen med forskarutbildning är låg. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgår till 22 procent, vilket är något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 61 procent av antalet sysselsatta är män,
- merparten av antalet sysselsatta män och kvinnor finns i spannet 40–64 år, och
- 74 procent av de sysselsatta hade Sverige som födelseland, fem procent hade EU 28 utanför Norden som födelseland, fem procent hade Europa utanför EU28 och Norden som födelseland och en procent hade Norden utom Sverige som födelseland och 15 procent övriga världen som födelseland.

Pandemins påverkan på livsmedelsindustrin

Alltsedan våren 2020 har pandemieffekter resulterat i globala flaskhalsar där efterfrågan på alla typer av insatsvaror kraftigt överträffar utbudet. Detta har bidragit både till stigande kostnader och till störningar av leveranser. En konsekvens av osäkerheten som pandemin inneburit för hushållens ekonomiska situation är ett ökat intresse för butikernas låg- och mellanprissegment. Det märks inte minst i dagligvarukedjornas EMV-tillväxt under de senaste åren. Pandemin har ytterligare ökat det redan stora intresset för svenska livsmedel (Livsmedelsföretagen, 2022).

Senaste utvecklingen

Livsmedelsindustrierna har ett konjunkturbrev som kommer ut en gång per kvartal. Medverkande företag står för cirka 50 procent av branschens omsättning. Svaren viktas efter företagets omsättningsstorlek.

Sista kvartalet 2021 innebar en tydlig volymtillväxt på den svenska marknaden och efter att ha utvecklats svagt under två år utvecklades även exporten positivt. Även sett till helåret 2021 utvecklades försäljningsvolymerna positivt.

Samtidigt har 2021 inneburit höga kostnadsökningar för den svenska livsmedelsindustrin. Alltsedan inledningen av pandemin har det uppstått flaskhalsar i de globala varuströmmarna som resulterat i att efterfrågan överstigit utbudet. Till detta ska läggas väderpåverkan på skördar och globala logistikproblem. Under sista kvartalet uppgav 80 procent av livsmedelsföretagen att de hade påverkats av dessa flaskhalsar, och lika många tror att det kommer att påverka dem under första kvartalet 2022. Sedan prognosen gjordes har Ryssland invaderat Ukraina och detta har inneburit ytterligare påfrestningar för den svenska livsmedelsindustrin avseende kostnader och tillgång till insatsvaror.

Det livsmedelsföretagen tycker är viktigast att satsa på efter pandemin är produktutveckling följt av att hitta nya/fler försäljningskanaler. Omsättningshastigheten i företagens produktportföljer går allt snabbare så det är inte förvånande att företagen lyfter fram satsningar på produktutveckling. Satsningar på att hitta nya och fler försäljningskanaler kan vara ett sätt att riskminimera efter erfarenheterna av Covid-19 pandemin.

Den i särklass viktigaste konsumenttrenden är lokalproducerat/svenskt. Denna trend har toppat de sju senaste åren, så det verkar inte vara en tillfällig trend. Pandemin har förstärkt trenden och Livsmedelsföretagen tror att det osäkra säkerhetspolitiska lägetkan förstärka trenden ytterligare. På andra plats kommer öka intresset ytterligare för svenska produkter. Den näst viktigaste konsumenttrenden är produkter med lågt klimatavtryck. och på tredje plats kommer hälsosamma alternativ.

Glädjande för livsmedelsindustrin är att försäljningen av premiumprodukter-upplevde den starkaste tillväxten i företagens produktportfölj. (Livsmedelsföretagen, 2022).

Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelshandeln

I denna bilaga visas utvecklingen för konkurrenskraft och produktion handelsledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2020. I Bilaga H–K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i Bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- provisionshandel[54] med jordbruksråvaror och livsmedel, drycker och tobak,
- partihandel[55] med spannmål, råtobak, utsäde och djurfoder samt livsmedel, drycker och tobak, och
- detaljhandel[56] med brett sortiment (mest livsmedel, drycker och tobak) samt specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak.

Under år 2019 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedelshandeln och en omsättning över 200 000 kronor till cirka 13 500 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till cirka 112 000 stycken. Figur 17 visar strukturen i livsmedelshandeln år 2019, det vill säga hur livsmedelshandelns totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Huvuddelen av företagen i livsmedelshandeln (94 procent) består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Ungefär 60 procent av förädlingsvärdet och hälften av nettoomsättningen finns i företag med färre än 250 anställda.

Figur 17. *Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelshandeln år 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

54 SNI-kod 46.11 och 46.17, se Bilaga A.
55 SNI-kod 46.21 och 46.3, se Bilaga A.
56 SNI-kod 47.11 och SNI 47.2, se Bilaga A.

Konkurrenskraft

Som tidigare nämnts mäts konkurrenskraften utifrån tre lönsamhetsmått: nettomarginal[57], rörelsemarginal[58] samt avkastning på eget kapital[59]. I Figur 18 visas nyckeltalens utveckling för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln mellan åren 2011–2020. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete.

Figur 18. *Lönsamhetsmått (median) för hela livsmedelshandeln 2011–2020.*
Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln har legat på en stabil nivå på fyra till fem procent under den studerade perioden (Figur 18). Att nivån på nettomarginalen ligger på en jämförelsevis låg nivå kan bero på att hälften av handelns omsättning sker i företag med fler än 250 anställda. Dessa företag hanterat mycket stora volymer och kan därför göra tillfredställande resultat trots låga vinstmarginaler.

Figur 18 visar att såväl nettomarginalen som rörelsemarginalen är förhållandevis låg, medan avkastningen på eget kapital är förhållandevis hög (drygt 30 procent) jämfört med hela livsmedelskedjan. Dagligvaruhandel är en relativt personalintensiv verksamhet. Variationer i lönekostnaden påverkar därför lönsamheten. Det kan också vara så att risken i detta led är lägre, eftersom affärsmodellen ofta bygger på stora volymer med relativt låga prispåslag. Den finansiella

57 Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

58 Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

59 Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

hävstången gör att en låg men stadig nettomarginal innebär att soliditeten kan minskas, vilket i sin tur resulterar i att avkastningen på eget kapital ökar.

Enligt Svensk Dagligvaruhandel har pandemin haft en påverkan på livsmedelshandeln under år 2021 som liknar den påverkan som var under år 2020. Ökad omsättning, ökad e-handel, ansträngt personalläge, ökade kostnader och fler arbetstimmar för att hantera minskad trängsel i butik är några exempel. Vissa volymer i e-handeln gick tillbaka till ordinarie handel. Svens Dagligvaruhandel bedömer att lönsamheten i e-handelskanalen fortsatt är låg eller negativ, men samtliga aktörer genomför stora investeringar för att effektivisera e-handelsförsäljningen med sikte på att nå lönsamhet. I slutet av 2021 och under början av 2022 var det ett kritiskt läge gällande tillgång på personal på grund av reglerna kring karantän.

Som nämnts tidigare påverkas lönsamheten av företagens förädlingsgrad[60] och produktivitet. För detta led har förädlingsgraden legat stabilt runt tolv procent mellan åren 2011–2019, även om det varit en viss nedgång de senaste två åren, och utvecklingen varierat mellan sektorer. Utvecklingen på lång sikt kan tyda på att livsmedelshandeln har förbättrat förmågan att ta betalt för olika typer av produktegenskaper och att produktsortimentet har utvecklats.

Mellan åren 2011 och 2020 ökade förädlingsgraden mest inom partihandel med jordbruksråvaror och levandedjur, följt av detaljhandel med brett sortiment, medan förädlingsgraden minskade för torg och marknadshandel, partihandel med livsmedel, drycker och tobak och specialiserad butikshandel med livsmedel, tobak och dryck.

Figur 19 visar arbetskraftsproduktivitetens[61] utveckling i livsmedelshandeln. Mellan åren 2011–2019 ökade arbetskraftsproduktiviteten med 16 procent till 728 111 kr per årsarbetstid. Produktiviteten har haft en stabil tillväxt över tid, vilket visar på att handeln hela tiden effektiviseras. Mellan åren 2018 och 2019 har dock arbetskraftsproduktiviteten planat ut.

60 Visar företagets förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för.

61 Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Figur 19. *Arbetskraftsproduktivitet för livsmedelshandeln 2011–2019.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som har någon form av livsmedelshandel som huvudsaklig verksamhet ökade med 33 procent mellan åren 2011–2019 till knappt 82 miljarder kronor (Figur 20).

Figur 20. *Totalt förädlingsvärde i livsmedelshandeln 2011–2019, löpande priser.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Detaljhandeln svarar för knappt 60 procent av förädlingsvärdet i ledet livsmedelshandel, medan andelen för partihandeln var drygt 30 procent och motsvarande andel för provisionshandel[62] med jordbruksråvaror, livsmedel, drycker och var tio procent. Om utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras framgår att förädlingsvärdet ökade med 35 procent för företagen i detaljhandeln mellan åren 2011–2019. Förädlingsvärdet för de företag som har partihandel som huvudsaklig verksamhet ökade med 26 procent (jämfört med år 2011). Under samma period ökade förädlingsvärdet för de företag som har provisionshandel som huvudsaklig verksamhet med 34 procent.

I Bilaga D presenteras volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som producerats i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i senare led i Bilaga I. Noteras bör att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som t.ex. innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelshandeln har ökat med 15 procent sedan år 2011, vilket motsvarar drygt 14 000 personer (Figur 21).

Figur 21. *Antal årsarbetstider i livsmedelshandeln 2011–2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation. Därför är det intressant att få en uppfattning om utbildningsnivån

62 Provisionshandel (agenturhandel, handelsförmedling) man äger inte varan utan förmedlar varan mellan säljare och köpare. Oftast har provisionshandeln inte några varor i lager.

i livsmedelshandeln. I Figur 22 visas andelen sysselsatta i livsmedelshandeln efter högsta uppnådda utbildning.

Figur 22. *Andelen sysselsatta i livsmedelshandeln, efter högsta uppnådda utbildning i november år 2019.*
Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av Figur 22 liknar utbildningsnivån i livsmedelshandeln den i livsmedelsindustrin. Drygt tre fjärdedelar (77 %) av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2019 hade som högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och mycket få, 135 stycken, hade forskarutbildning. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgick till 21 procent, vilket var något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 56 procent av antalet sysselsatta var kvinnor,
- 36 procent är i spannet 15–24 år för kvinnor och 29 % för män.
- 83 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, två procent hade EU28 utom Norden som födelseland, en procent hade Norden utom Sverige som födelseland, tre procent hade övriga Europa som födelseland och 11 procent hade övriga världen som födelseland.

Pandemins påverkan på livsmedelshandeln

Under år 2021 har pandemin varit den enskilt viktigaste påverkansfaktorn på dagligvaruhandelns verksamhet.

Enligt Svensk Dagligvaruhandel kvarstår konsumentbeteendet och konsumentmönster från år 2020 kopplat till de restriktioner som införts, framför allt att många arbetar hemifrån, men också kopplat till den dramatiska minskning som skett inom restaurangbranschen. Generellt har dagligvarubranschens omsättning ökat, men för butiker i vissa lägen har omsättningen minskat och ibland mycket

kraftigt. Gränshandelsregionerna mot Norge, men även i viss mån Finland, hade mycket stora problem under hela år 2021 på grund av stängda gränser.

När restaurangernas försäljning minskade drastiskt miste flera leverantörer viktiga distributionskanaler. Dagligvaruhandelsaktörerna anpassade sina avtalsprocesser och uppmanade svenska företag att kontakta dem för eventuell distribution till dagligvaruhandeln istället. Flera leverantörsföretag, oftast mindre, har fått avtal med dagligvaruhandelsaktörerna. Svenskmärkning AB (gemensamt ägt av Svensk Dagligvaruhandel, Livsmedelsföretagen och LRF) har ökat, främst beroende på att andelen svensk mat är högre inom dagligvaruhandeln än inom restaurangsektorn.

Varutillförseln har påverkats något, men i stort sett har handelsvägarna från andra EU-länder fungerat bra, vilket har varit extremt viktigt för att kunna upprätthålla ett konstant varuflöde till butik. Även varuflödet från inhemska leverantörer har fungerat väl med få undantag. Även om andelen svenska livsmedel i svensk dagligvaruhandel är hög så finns det många livsmedel eller insatsvaror som inte går att producera i Sverige. Fokus på försörjningsförmåga, dvs. fungerande handel och transporter, visade sig fungera bra.

Den bunkring som företagen upplevde under början av pandemin avtog helt och var princip inte förekommande under år 2021. Ökade varuflöden i kombination med högre sjukfrånvaro har bitvis varit utmanande för dagligvaruhandelsaktörerna.

Försäljningsutvecklingen i e-handeln fortsatte att vara stark. Aktörerna har byggt ut kapaciteten successivt, men utbudet har begränsats något av möjligheten till kapacitetsuppbyggnad.

I de fysiska butikerna har mycket fokus varit på de trängselförebyggande åtgärderna, såväl frivilliga initiativ som de som varit sprungna ur myndigheternas rekommendationer och senare även föreskrifter. Åtgärderna har krävt både ekonomiska och personella resurser. Dagligvaruhandelsaktörerna enades om gemensamma riktlinjer för butik i mars år 2020. Riktlinjerna har löpande uppdaterats i takt med nya och förändrade restriktioner från myndigheterna.

Svensk dagligvaruhandel och medlemsföretagen haft en tät dialog med myndigheter, departement och andra aktörer i livsmedelkedjan för att hantera det rådande läget. Det var ett för branschen viktigt principbeslut att livsmedelssektorn under 2020 klassades som samhällsviktig verksamhet. En erfarenhet från år 2020 är betydelsen av en tydlig, sammanhållen och genomtänkt kommunikation till allmänheten för att undvika t.ex. hamstring. Dialogen med myndigheter och departement och aktörer i kedjan har fungerat mycket väl. Samordningen har fungerat bra trots att officiella strukturer för detta inte fanns på plats på förhand (Svensk Dagligvaruhandel, 2022).

Senaste utvecklingen

Svensk dagligvaruhandel tar i samarbete med HUI Research fram ett dagligvaruindex. Syftet med dagligvaruindex är att publicera trovärdig och kvalitetssäkrad statistik om dagligvaruhandelns försäljningsutveckling på månadsbasis. Indexet mäter försäljningstillväxten i dagligvaruhandeln, inte den specialiserade livsmedelshandeln eller servicehandel. Försäljningsstatistik samlas in tolv gånger om året från dagligvaruaktörer och dagligvaruhandelns tillväxt följs både i butik och på nätet. Dagligvaruindex för december 2021 visar att den totala försäljningen ökade med 1,3 procent under år 2021. Butiksförsäljningen ökade med 0,2 procent och e-handeln med 24 procent. Om det sista kvartalet år 2021 studeras så ökade den totala försäljningen med en halv procent. Den totala butiksförsäljningen ökade med 1,6 procent och e-handeln minskade med drygt 16 procent. (Svensk dagligvaruhandel, 2022).

Bilaga G: Fördjupning – Restauranger

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i livsmedelskedjans sista led mellan åren 2011–2019. I Bilaga H–K finns uppgifter från år 2008 fram till sista tillgängliga år och i Bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Restaurang
- Catering inkl. storkök.

Under år 2019 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom restaurang och storkök och en omsättning över 200 000 kronor till drygt 23 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 105 000 stycken. Figur 23 visar företagsstrukturen i restaurangledet, det vill säga hur restaurangledets totala förädlingsvärde, omsättning, anställda och företag fördelar sig mellan olika storleksklasser av företag. Restaurangledet består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Andelen uppgick till 97 procent i restaurangledet år 2019, vilket är en procentenhet lägre än i den totala livsmedelskedjan.

Figur 23. *Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för restaurangledet år 2019.*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Konkurrenskraft

Figur 24 visar konkurrenskraftens utveckling utifrån de tre lönsamhetsmåtten för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom restaurangledet mellan åren 2011–2020. De lönsamhetsmått som används är nettomarginal[63], rörelsemarginal[64] samt avkastning på eget kapital[65].

När nyckeltalen som speglar lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete. Restaurangledet kännetecknas av många små företag, där ägarna ofta utför mycket oavlönat arbete och kostnaden för eget arbete är inte medräknat i resultatet, vilket påverkar nivån på nyckeltalen.

Figur 24. *Lönsamhetsmått (median) för restaurangledet 2011–2020.*

Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Figur 24 visar att både nettomarginalen och rörelsemarginalen i de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom restaurangledet har varit relativt stabila under perioden 2011–2018 för att därefter minska. Sedan år 2018 har nettomarginalen minskat med fyra procentenheter och rörelsemarginalen med två procentenheter. Pandemin är en viktig förklaring till förändringarna mellan åren 2019 och 2020, men värt att notera är att lönsamheten hade börjat minska redan tidigare. Dessutom är volymerna och företagen små, vilket gör att det behövs en högre marginal för att hantera perioder med lägre lönsamhet. Avkastningen på eget kapital, som visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera har haft en nedåtgående

63 Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

64 Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

65 Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

trend under den studerade tidsperioden, och minskade med tio procentenheter mellan åren 2019 och 2020. Även till denna utveckling är pandemin sannolikt en viktig förklaring.

Som framgått tidigare påverkas lönsamheten av företagens förädlingsgrad[66] och produktivitet. Förädlingsgraden ökat kontinuerligt mellan åren 2011 och 2016 i företag som har sin huvudsakliga verksamhet i restaurangledet och har därefter stabiliserats på 45 procent. Man bör ha i åtanke att restaurangnäringen är en relativt konjunkturkänslig och att den studerade tidsperioden präglas av högkonjunktur. När data på en mer detaljerad nivå studeras framgår att förädlingsgraden ökade mest bland företag som huvudsakligen bedriver restaurangverksamhet mellan åren 2011 och 2019. Över tid tyder den ökande förädlingsgraden tyder på att det finns en stark marknad för mat- och måltidsupplevelser där allt fler restauranger kan servera måltider till ett relativt högt pris. Att det finns en god betalningsvilja för restaurangupplevelser innebär att det finns en god marknad för nischade och högklassiga restauranger vilket i sin tur skapar en god grund för måltidsturism.

Mellan åren 2011–2019 ökade arbetskraftsproduktiviteten[67] i restaurangledet med 29 procent (Figur 25).

Figur 25. *Arbetskraftsproduktivitet för restaurangledet 2011–2019.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Figur 25 visar arbetskraftsproduktivitetens utveckling i livsmedelshandeln. Mellan åren 2011–2019 ökade arbetskraftsproduktiviteten med 29 procent till drygt 502 000 kr per årsarbetstid. Enligt Visita är den dominerande förklaringen till ökningen sannolikt driven av prisökningar.

66 Visar företagens förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

67 Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som har restaurang[68] eller catering[69] (inklusive storkök) som huvudsaklig verksamhet ökade med 75 procent mellan åren 2011–2019 till drygt 53 miljarder kronor. Ledet domineras av företag som driver restauranger som huvudsaklig verksamhet och förädlingsvärdet för de företag som bedriver catering inklusive storkök uppgår endast till knappt sex procent av detta leds totala förädlingsvärde.

Figur 26. *Totalt förädlingsvärde i restaurangledet 2011–2019, löpande priser.*
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. Källa: Företagens ekonomi.

Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för detta led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i Bilaga J. Förädlingsvärdet för de företag som driver restaurang ökade med 75 procent mellan åren 2011–2019 till 50,1 miljarder kronor. Detta kan jämföras med förädlingsvärdet för de företag som bedriver catering, vars förädlingsvärde ökade med 76 procent mellan åren 2011–2019 till knappt 3 miljarder kronor.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom restaurangledet har ökat med 36 procent sedan år 2011 (Figur 27), vilket motsvarar knappt 28 000 årsarbetstider. Mellan åren 2018 och 2019 minskade dock antalet årsarbetstider med ungefär 1 500 årsarbetstider.

68 SNI-kod 56.1, se Bilaga A.

69 SNI-kod 56.2, se Bilaga A.

Figur 27. *Antal årsarbetstider i restaurangledet 2011–2019*
Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Då både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation visas i Figur 28 andelen sysselsatta i restaurangledet efter högsta uppnådda utbildning.

Figur 28. *Andelen sysselsatta i restaurangledet efter högsta uppnådda utbildning i november 2019.*
Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av figuren liknar utbildningsnivån i restaurangledet de tidigare leden i livsmedelskedjan. Tre fjärdedelar (76 procent) av de sysselsatta inom restaurangledet år 2019 hade högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och mycket få, 92 stycken, hade forskarutbildning. 17 procent av de som är sysselsatta i restaurangledet har eftergymnasial utbildning, vilket är en något lägre andel än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 47 procent av antalet sysselsatta var män,
- flest sysselsatta kvinnor fanns i spannet 15–24 år (52 %), medan flest sysselsatta män fanns i spannet 25–39 år (38 %).
- 56 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, fyra procent hade EU28 utom Norden som födelseland, sju procent hade Europa utom EU28 och Norden som födelseland samt 32 procent hade övriga världen som födelseland.

Pandemins påverkan på restaurangledet

Tillväxtverket konstaterar i Fakta om svensk turism 2020 att en efterfrågekris till följd av pandemin gjorde att turismsektorn drabbades hårt, både globalt och i Sverige. Jämfört med år 2019 minskade turismkonsumtionen med 38 procent. Den utländska turismkonsumtionen minskade med 52 procent och den svenska turismkonsumtionen med 29 procent. Turismens andel av BNP har under perioden 2015 till 2019 legat på runt 2,5 procent, men minskade till 1,6 procent år 2020. Medelantalet sysselsatta inom turismen minskade med 9 procent 2020 jämfört med 2019 (Tillväxtverket, 2020).

Besöksnäringen har drabbats mycket hårt av pandemin och effekterna kan sammanfattas enligt följande (Visita, 2022).

- Minst 21 000 har varslats, och merparten av de normalt mer än 25 000 sommar- och julbordsanställningarna har inte tillsatts.
- Över 64 000 anställda omfattades av korttidpermittering t.o.m. november år 2020 och sedan december 2020 har knappt 36 000 ansökningar om kortidspermittering kommit in. Antalet löntagare inom hotell och restaurang minskade under helåret 2020 med mer än 52 000 jämfört med år 2019 varav 65 procent var under 26 år.
- Restaurangförsäljningen har uppskattats minska med 50 miljarder kronor (23 procent) jämfört med den förväntade försäljningen.
- Under år 2020 har försäljningsutvecklingen försämrats mest för hotell-restauranger, följt av nöjesrestauranger, trafiknärarestauranger och personalrestauranger. Snabbmatsförsäljaningen har istället ökat något.

Senaste utvecklingen

Visita publicerar fakta och statistik om besöksnäringen. Organisationen konstaterar att hushållen höll tillbaka sin konsumtion och ökade sitt sparande med 66 miljarder under år 2020 och förväntas ha ökat det ytterligare något under 2021. Under år 2022 prognosticerar Konjunkturinstitutet att hushållen kommer att minska sitt sparande med drygt 29 mdkr. En del av pengarna kommer alltså tillbaka in i systemet. Visita bedömer att hushållen sannolikt inte kommer att lägga mer pengar på restaurangkonsumtion i någon väsentligt högre omfattning än innan krisen under överskådlig framtid mer än möjligtvis under en kort period. Dessutom begränsas möjliga konsumtionsökningar av naturliga tak på utbud (fullt samt kompetensbrist) och efterfrågan (mättnad) (Visita, 2022).

Bilaga H: Statistikbilaga – Övergripande målet

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	15 %	13 %	16 %	16 %	15 %	14 %	14 %	15 %	15 %	16 %	14 %	15 %	14 %	%	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	523 999	534 784	542 642	558 267	571 277	589 849	605 796	625 255	642 351	658 818	689 351	719 044	iu	Miljoner SEK	1
	Varuimport	S	92 938	96 823	99 808	104 689	108 718	115 606	123 208	136 179	147 439	150 541	164 283	170 509	165 935	Miljoner SEK	1
	Varuexport	S	48 981	51 083	55 494	56 249	60 044	65 365	70 169	76 855	84 513	85 625	93 760	99 414	99 754	Miljoner SEK	1
	Handelsbalans	S	-43 957	-45 741	-44 314	-48 441	-48 675	-50 240	-53 039	-59 324	-62 927	-64 917	-70 523	-71 095	-66 181	Miljoner SEK	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	132 986	133 926	149 855	156 278	161 694	167 906	176 764	184 945	193 689	202 500	206 815	212 502	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	369 317	369 707	394 683	413 168	424 031	436 378	449 050	459 726	481 145	499 741	518 365	541 334	iu	Miljoner SEK	1
Sysselsättning	Antal anställda (årsarbetstider)	G	231 435	231 947	237 750	244 670	251 783	259 722	264 940	273 551	286 581	285 932	285 877	285 864	iu	Antal	1
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjölk	S	203 430	228 130	259 400	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	481 200	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	227 200	231 700	192 000	193 100	228 300	261 100	269 600	307 400	335 000	390 400	241 000	472 700	459 800	Ton	2
Relevanta nationella miljömål																	
Ett rikt odlingslandskap	Betesmarker & slåtterängar	S	457 748	436 301	451 908	446 901	440 574	442 896	435 676	449 843	451 943	453 168	455 144	461 284	iu	Hektar	2
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, jordbruk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,913	iu	iu	0,911	Index	4
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, marin miljö	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,927	iu	iu	0,896	Index	4
En giftfri miljö	Växtskyddsmedel, hektarsdos	S	Utformningen av indikatorn för växtskyddsmedel utvärderas för närvarande och därför redovisas ingen utveckling														
Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, kväve	S	52	30	38	42	31	34	31	32	36	35	60	iu	iu	kg/ha	6
	Växtnäringsbalans, fosfor	S	2	-2	0	0	0	1	0	0	1	1	4	iu	iu	kg/ha	6
Begränsad klimatpåverkan	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter i Sverige	S	62 953	58 680	64 714	60 372	57 509	55 843	53 944	54 106	53 702	53 101	52 150	50 811	46 285	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruket i Sverige	S	6 969	6 726	6 845	6 838	6 765	6 841	6 899	6 923	6 890	7 054	6 879	6 824	6 931	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från arbetsmaskiner i jordbruket samt fiskebåtar i Sverige	S	698	684	752	746	730	713	681	670	629	613	584	602	588	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från livsmedelsindustrin i Sverige	S	494	492	489	487	497	462	442	391	403	341	328	288	281	Tusen ton	21
Konsumenternas efterfrågan	Handelsbalans	S	-43 957	-45 741	-44 314	-48 441	-48 675	-50 240	-53 039	-59 324	-62 927	-64 917	-70 523	-71 095	-66 181	Miljoner SEK	1
Självförsörjningsgrad	Svensk marknadsandel	S	Se Bilaga H "Svensk marknadsandel i jordbruket"														

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Hållbar utveckling i hela landet																	
Stockholms län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	663 106	660 694	679 513	712 515	726 965	742 495	759 589	773 367	815 643	824 302	836 255	845 063	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	545 859	557 803	596 245	625 689	632 240	647 598	696 987	741 949	760 144	783 572	833 063	896 311	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	154 168	147 999	156 343	163 638	165 424	165 955	169 203	174 077	179 346	182 672	187 403	189 654	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	57 040	58 579	59 640	62 069	64 387	67 323	70 449	73 428	77 579	76 698	76 962	76 585	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	30 209	31 990	35 604	37 899	38 452	40 777	43 170	46 025	48 842	51 345	52 781	53 240	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	11 616	11 530	12 343	12 523	12 710	12 737	12 908	12 999	13 084	13 145	13 215	13 227	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	10 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	7 %	6 %	6 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**13 %**	iu	**20 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**0 %**	iu	**20 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**4 %**	iu	**36 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	19 %	iu	iu	15 %	iu	iu	33 %	iu	iu	15 %	iu	iu	44 %	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	5 %	iu	iu	3 %	iu	iu	8 %	iu	iu	6 %	iu	iu	**12 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 %	iu	iu	**15 %**	Andel	8
Uppsala län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	63 177	62 216	63 508	67 280	69 075	69 932	71 409	73 431	78 951	79 642	80 274	81 333	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	48 793	46 935	52 917	56 225	58 997	59 768	63 499	69 046	69 649	73 738	75 846	79 204	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	19 743	18 923	20 152	21 067	20 996	20 941	21 182	21 533	22 159	22 519	23 094	23 387	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 607	5 592	5 677	5 760	6 094	6 269	6 509	6 806	7 111	7 468	7 303	7 406	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 239	2 984	3 368	3 406	3 634	3 706	3 936	4 197	4 440	4 976	4 724	5 269	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 090	2 988	3 394	3 448	3 415	3 349	3 314	3 296	3 320	3 341	3 337	3 375	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	7 %	6 %	7 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**15 %**	iu	**33 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**2 %**	iu	**11 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**5 %**	iu	**12 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	26 %	iu	iu	17 %	iu	iu	19 %	iu	iu	**21 %**	iu	iu	**19 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	16 %	iu	iu	8 %	iu	iu	17 %	iu	iu	**1 %**	iu	iu	**3 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**9 %**	iu	iu	**3 %**	Andel	8
Södermanlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	57 010	54 125	55 397	58 786	58 644	58 133	59 666	61 094	61 231	62 409	63 511	63 376	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	44 201	37 308	45 289	46 877	47 843	44 758	46 324	47 396	49 700	54 574	59 311	58 914	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 022	14 481	15 123	15 552	15 764	15 500	15 659	15 948	16 462	16 633	17 086	17 345	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	4 863	5 185	5 632	5 849	6 017	6 126	6 249	6 587	6 420	6 795	6 847	6 877	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 724	2 673	3 143	3 325	3 483	3 531	3 790	4 038	4 043	4 390	4 591	4 700	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 330	2 273	2 508	2 594	2 528	2 461	2 502	2 499	2 551	2 568	2 586	2 626	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	11 %	10 %	11 %	10 %	11 %	11 %	11 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	8 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	**39 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11 %	iu	**22 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	17 %	iu	iu	8 %	iu	iu	7 %	iu	iu	**24 %**	iu	iu	**8 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	8 %	iu	iu	1 %	iu	iu	7 %	iu	iu	**4 %**	iu	iu	**21 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**20 %**	iu	iu	**7 %**	Andel	8
Östergötlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	107 768	105 548	104 317	107 955	108 925	109 325	110 713	113 451	116 998	119 103	120 694	122 121	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	71 742	71 090	75 637	78 879	79 338	81 430	85 665	90 611	94 100	98 722	100 538	105 681	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	23 798	22 636	24 075	24 926	25 070	24 828	25 066	25 617	26 118	26 315	26 705	27 091	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	10 069	10 010	10 409	10 958	11 270	11 462	11 809	12 301	12 573	12 380	12 144	12 078	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	5 804	5 647	6 406	6 940	7 332	7 538	7 985	8 414	8 928	9 230	9 127	9 021	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	4 245	4 101	4 619	4 686	4 718	4 632	4 628	4 636	4 664	4 631	4 671	4 666	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	18 %	18 %	19 %	19 %	19 %	19 %	18 %	18 %	18 %	18 %	17 %	17 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	**35 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	**6 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31 %	iu	**10 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	7 %	iu	iu	17 %	iu	iu	13 %	iu	iu	**33 %**	iu	iu	**16 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	2 %	iu	iu	1 %	iu	iu	4 %	iu	iu	**10 %**	iu	iu	**1 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**1 %**	iu	iu	**20 %**	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Jönköpings län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	96 633	89 515	90 733	94 698	95 410	94 338	94 870	97 035	100 651	102 748	104 825	104 936	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	63 875	56 089	62 136	67 055	66 008	65 854	70 129	74 905	80 983	86 097	89 179	91 780	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	20 176	19 218	20 643	21 198	21 307	20 844	21 330	21 842	22 075	22 420	23 099	23 550	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 813	6 052	6 196	6 531	6 744	6 966	7 046	7 625	7 941	8 053	7 944	8 082	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 563	3 564	4 263	4 381	4 366	4 683	5 178	5 704	5 926	6 347	6 372	6 499	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 329	3 174	3 697	3 695	3 712	3 590	3 710	3 697	3 691	3 696	3 675	3 773	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	17 %	18 %	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	**49 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	18 %	iu	iu	13 %	iu	iu	9 %	iu	iu	27 %	iu	iu	**29 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	5 %	iu	iu	12 %	iu	iu	3 %	iu	iu	8 %	iu	iu	**1 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17 %	iu	iu	**14 %**	Andel	8
Kronobergs län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	53 538	49 880	50 260	52 482	52 413	51 605	51 264	52 442	54 332	55 317	57 121	57 823	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	37 380	31 816	36 719	39 083	38 635	38 282	39 981	43 371	46 006	50 327	53 820	54 040	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	11 982	11 161	12 300	12 616	12 483	12 118	12 505	12 506	12 755	12 717	12 970	13 287	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	3 884	3 380	3 471	3 607	3 644	3 663	3 673	3 812	4 020	4 291	4 270	4 238	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 372	1 867	2 156	2 181	2 224	2 276	2 431	2 467	2 601	2 811	2 854	2 867	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 922	1 783	2 151	2 127	2 176	2 059	2 089	2 010	2 031	2 015	2 043	2 060	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	7 %	7 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	5 %	5 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**22 %**	iu	**96 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**4 %**	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**22 %**	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	24 %	iu	iu	15 %	iu	iu	40 %	iu	iu	**29 %**	iu	iu	**17 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	12 %	iu	iu	9 %	iu	iu	1 %	iu	iu	**iu**	iu	iu	**11 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**1 %**	iu	iu	**12 %**	Andel	8
Kalmar län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	57 741	54 802	54 709	56 041	55 485	55 018	56 020	57 332	58 392	58 818	59 147	58 867	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	38 553	36 276	39 798	40 720	40 392	40 540	42 761	44 680	45 584	47 369	49 464	50 512	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 803	14 173	15 489	15 901	15 840	15 503	15 893	15 991	16 111	16 106	16 319	16 755	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 066	6 371	6 623	6 659	6 820	6 845	7 005	7 333	7 892	7 920	7 836	7 775	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 577	3 626	4 194	4 239	4 527	4 735	5 006	5 238	5 452	5 889	6 021	6 058	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 162	3 009	3 491	3 471	3 541	3 351	3 386	3 352	3 302	3 334	3 278	3 324	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	14 %	13 %	13 %	13 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	10 %	11 %	10 %	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	21 %	21 %	23 %	22 %	22 %	22 %	21 %	21 %	20 %	21 %	20 %	20 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	**12 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17 %	iu	**8 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24 %	iu	**32 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	23 %	iu	iu	15 %	iu	iu	40 %	iu	iu	**20 %**	iu	iu	**22 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	11 %	iu	iu	12 %	iu	iu	13 %	iu	iu	**15 %**	iu	iu	**16 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**8 %**	iu	iu	**6 %**	Andel	8
Gotlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	10 977	10 961	11 605	12 231	12 281	11 878	12 188	12 414	12 644	12 939	12 858	12 980	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	9 206	9 039	9 953	10 783	10 936	11 111	11 038	11 550	11 689	12 108	11 861	12 199	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	4 740	4 585	5 029	5 220	5 275	5 178	5 228	5 291	5 387	5 423	5 476	5 574	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	2 033	2 082	2 164	2 284	2 381	2 334	2 446	2 490	2 497	2 555	2 598	2 574	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 302	1 255	1 383	1 455	1 586	1 628	1 712	1 711	1 827	2 024	1 925	2 048	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 506	1 433	1 639	1 645	1 641	1 577	1 568	1 535	1 552	1 567	1 541	1 574	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	19 %	19 %	19 %	19 %	19 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	14 %	14 %	14 %	13 %	14 %	15 %	16 %	15 %	16 %	17 %	16 %	17 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	32 %	31 %	33 %	32 %	31 %	30 %	30 %	29 %	29 %	29 %	28 %	28 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**30 %**	iu	**17 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**29 %**	iu	**24 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**3 %**	iu	**4 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	20 %	iu	iu	25 %	iu	iu	10 %	iu	iu	**33 %**	iu	iu	**48 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	2 %	iu	iu	16 %	iu	iu	12 %	iu	iu	**8 %**	iu	iu	**5 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**10 %**	iu	iu	**6 %**	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Blekinge län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	35 064	33 028	33 184	33 922	33 165	32 876	32 519	32 864	33 777	35 210	35 321	34 675	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	24 116	22 298	24 406	24 225	23 741	24 566	25 481	27 721	27 738	28 589	31 381	30 718	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	8 083	7 690	8 090	8 368	8 351	8 148	8 278	8 441	8 593	8 601	8 654	8 881	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	3 850	3 732	3 786	3 838	3 770	3 804	3 709	3 983	3 901	3 782	3 873	3 901	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 153	2 462	2 689	2 645	2 697	2 861	2 957	3 052	3 163	3 424	3 616	3 755	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 589	1 492	1 686	1 702	1 704	1 614	1 607	1 596	1 593	1 595	1 596	1 617	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	12 %	12 %	12 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	20 %	19 %	21 %	20 %	20 %	20 %	19 %	19 %	19 %	19 %	18 %	18 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**14 %**	iu	**34 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**iu**	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**1 %**	iu	**11 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	20 %	iu	iu	19 %	iu	iu	31 %	iu	iu	**47 %**	iu	iu	**34 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	4 %	iu	iu	14 %	iu	iu	4 %	iu	iu	**30 %**	iu	iu	**10 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**42 %**	iu	iu	**7 %**	Andel	8
Skåne län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	301 635	297 145	303 184	311 475	313 499	312 247	316 070	322 567	334 868	341 720	348 742	351 737	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	211 614	199 880	223 147	229 219	227 580	234 098	247 583	263 500	275 147	290 497	307 095	323 093	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	78 561	75 549	79 290	82 446	83 016	82 084	82 997	84 591	86 103	87 267	88 318	89 968	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	36 997	36 467	37 748	38 249	39 353	41 140	41 698	42 682	44 465	43 929	44 235	44 667	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	22 367	22 261	24 766	25 511	27 394	27 545	29 606	29 903	30 929	31 958	32 352	33 829	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	12 860	12 413	13 400	13 372	13 569	13 300	13 252	13 240	13 115	13 193	13 082	13 519	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22 %	iu	**20 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 %	iu	**5 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	**14 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	23 %	iu	iu	12 %	iu	iu	18 %	iu	iu	40 %	iu	iu	**36 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	3 %	iu	iu	1 %	iu	iu	9 %	iu	iu	4 %	iu	iu	**14 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12 %	iu	iu	**6 %**	Andel	8
Hallands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	67 253	65 953	67 566	70 880	71 516	72 150	72 977	74 450	77 429	78 172	79 012	79 834	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 850	44 804	49 489	52 698	52 998	52 055	55 012	58 916	61 209	64 501	67 572	69 548	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	19 878	19 353	20 564	21 626	21 680	21 389	21 793	22 172	22 802	23 131	23 575	23 981	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	8 292	8 362	8 682	9 272	9 370	9 251	9 458	9 803	10 181	10 190	9 713	9 475	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	5 033	4 994	5 685	5 999	6 091	6 045	6 435	6 765	7 029	7 294	6 752	6 895	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 416	3 327	3 715	3 748	3 768	3 546	3 628	3 544	3 571	3 566	3 539	3 489	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	12 %	12 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	18 %	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	**11 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 %	iu	**10 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	**18 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	17 %	iu	iu	26 %	iu	iu	44 %	iu	iu	44 %	iu	iu	**36 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	6 %	iu	iu	13 %	iu	iu	3 %	iu	iu	6 %	iu	iu	**13 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	iu	**0 %**	Andel	8
Västra Götalands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	440 393	419 566	422 344	439 060	444 021	444 708	450 841	463 890	482 518	493 926	505 693	511 328	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	314 855	290 468	326 833	340 034	341 937	345 056	367 228	411 748	430 149	451 967	471 974	496 552	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	97 872	94 028	98 866	103 516	103 442	102 244	103 402	105 805	107 732	109 390	111 112	113 179	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	39 712	39 227	40 625	41 220	42 458	44 171	44 839	45 025	48 093	48 334	48 780	49 909	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	23 876	24 236	27 413	28 052	29 317	30 750	32 205	32 482	34 725	36 079	37 530	38 751	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	15 000	14 447	16 527	16 743	16 724	15 950	15 948	15 935	15 951	16 024	16 155	16 181	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	10 %	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	15 %	15 %	17 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	**17 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	**6 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	**6 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	25 %	iu	iu	11 %	iu	iu	17 %	iu	iu	44 %	iu	iu	**36 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	5 %	iu	iu	10 %	iu	iu	0 %	iu	iu	7 %	iu	iu	**7 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	iu	**5 %**	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Värmlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	62 905	59 667	59 839	61 804	61 583	61 717	61 364	61 547	63 218	64 848	64 983	65 016	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	42 037	36 707	42 607	45 521	44 992	44 505	46 194	48 492	51 420	54 940	57 780	57 701	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 547	14 719	15 711	16 553	16 272	15 947	16 158	16 410	16 549	16 909	17 195	17 635	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 543	6 358	6 481	6 430	6 701	6 688	6 719	6 798	6 797	6 986	6 694	6 560	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 538	3 455	3 662	3 896	3 960	4 090	4 146	4 238	4 556	4 582	4 603	4 805	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 527	2 427	2 871	2 909	2 821	2 585	2 621	2 618	2 594	2 649	2 633	2 680	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	11 %	11 %	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	18 %	18 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22 %	iu	**4 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	**2 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	**2 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	20 %	iu	iu	15 %	iu	iu	41 %	iu	iu	**10 %**	iu	iu	**81 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	13 %	iu	iu	8 %	iu	iu	7 %	iu	iu	**24 %**	iu	iu	**35 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**24 %**	iu	iu	**4 %**	Andel	8
Örebro län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	71 194	68 488	68 867	73 004	71 550	70 899	71 842	74 496	77 889	78 625	79 837	80 815	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 846	46 924	51 534	56 628	57 092	54 659	57 305	59 873	64 468	68 797	71 113	73 113	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 931	14 165	14 902	15 450	15 481	15 239	15 459	15 789	16 099	16 465	16 741	17 018	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 192	6 221	6 288	6 609	6 846	6 870	6 916	7 257	7 578	7 453	7 163	7 369	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 872	3 757	4 116	4 370	4 470	4 564	4 882	5 413	5 561	5 550	5 482	5 772	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 433	2 322	2 565	2 607	2 602	2 486	2 476	2 462	2 475	2 455	2 483	2 478	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	**7 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	**22 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	**33 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	23 %	iu	iu	20 %	iu	iu	16 %	iu	iu	**67 %**	iu	iu	**57 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	12 %	iu	iu	1 %	iu	iu	34 %	iu	iu	**0 %**	iu	iu	**2 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**2 %**	iu	iu	**20 %**	Andel	8
Västmanlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	66 353	64 002	64 718	67 548	68 109	68 807	68 859	69 960	71 495	**70 842**	72 314	70 121	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	46 023	42 215	47 536	50 267	50 455	51 558	52 440	56 705	58 153	60 690	62 620	61 382	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 117	12 597	13 425	13 749	13 882	13 837	13 907	14 210	14 600	14 773	15 056	15 329	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 927	5 973	6 030	6 311	6 458	6 536	6 562	6 759	6 831	6 621	6 848	6 923	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 739	3 935	4 263	4 520	4 700	4 789	4 915	5 167	5 319	5 317	5 474	5 624	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 986	1 893	2 124	2 152	2 136	2 099	2 029	2 060	2 090	2 067	2 063	2 096	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	15 %	15 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**24 %**	iu	**50 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**9 %**	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**38 %**	iu	**50 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	21 %	iu	iu	22 %	iu	iu	18 %	iu	iu	**15 %**	iu	iu	**29 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	3 %	iu	iu	2 %	iu	iu	0 %	iu	iu	**iu**	iu	iu	**2 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**iu**	iu	iu	**7 %**	Andel	8
Dalarnas län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	68 120	65 376	65 958	68 315	68 347	68 279	68 454	69 092	71 105	70 665	71 156	73 418	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 887	44 933	48 720	51 854	49 320	49 278	52 011	52 188	56 766	59 063	60 660	62 657	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	16 489	15 776	16 677	17 236	17 208	16 691	16 855	17 020	17 261	17 553	17 943	18 308	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 292	6 180	6 529	6 400	6 308	6 625	6 556	6 744	7 073	7 029	7 219	7 152	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 481	3 436	3 887	3 824	3 954	4 237	4 464	4 705	4 912	5 232	5 355	5 451	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 085	2 018	2 239	2 263	2 217	2 086	2 062	2 056	2 033	2 061	2 094	2 102	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	10 %	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	8 %	8 %	7 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	11 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**7 %**	iu	**53 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**19 %**	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**19 %**	iu	**6 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	22 %	iu	iu	21 %	iu	iu	18 %	iu	iu	**30 %**	iu	iu	**17 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	7 %	iu	iu	11 %	iu	iu	6 %	iu	iu	**21 %**	iu	iu	**1 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**8 %**	iu	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Gävleborgs län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	67 708	65 244	65 045	66 615	67 829	66 431	66 019	65 845	67 172	68 313	68 968	68 306	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 740	43 619	47 411	46 200	47 869	46 946	50 532	51 199	54 357	56 480	61 333	62 894	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 573	15 082	15 685	16 314	16 336	15 832	15 887	16 015	16 367	16 614	16 778	16 956	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 699	5 776	5 445	5 741	5 812	5 955	5 700	5 903	6 314	6 382	6 358	6 157	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 078	2 934	3 036	3 301	2 942	3 292	3 210	3 303	3 563	3 757	3 706	3 744	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 513	2 396	2 589	2 628	2 648	2 455	2 410	2 384	2 416	2 450	2 429	2 382	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	9 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	6 %	7 %	6 %	7 %	6 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	17 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**28 %**	iu	**61 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**10 %**	iu	**5 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**12 %**	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	8 %	iu	iu	16 %	iu	iu	13 %	iu	iu	31 %	iu	iu	**27 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	5 %	iu	iu	8 %	iu	iu	1 %	iu	iu	2 %	iu	iu	**11 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1 %	iu	iu	**11 %**	Andel	8
Västernorrlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	56 738	54 806	54 267	55 963	57 273	56 790	56 076	56 852	57 774	58 184	58 429	58 624	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 405	42 347	46 698	48 776	48 899	47 490	49 909	51 891	50 713	52 573	56 343	58 675	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 225	13 588	14 234	14 760	14 872	14 264	14 553	14 659	14 831	14 873	14 989	15 118	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	4 170	4 162	4 049	4 184	4 444	4 571	4 556	4 631	4 827	4 865	4 848	4 847	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 159	2 079	2 259	2 416	2 559	2 617	2 767	2 851	2 961	3 060	3 138	3 157	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 382	2 248	2 404	2 407	2 434	2 235	2 233	2 192	2 188	2 171	2 151	2 129	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	8 %	7 %	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	6 %	6 %	5 %	6 %	6 %	6 %	5 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**16 %**	iu	**3 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**2 %**	iu	**2 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**47 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	19 %	iu	iu	16 %	iu	iu	40 %	iu	iu	**19 %**	iu	iu	**50 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	6 %	iu	iu	3 %	iu	iu	25 %	iu	iu	**11 %**	iu	iu	**1 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**13 %**	iu	iu	**3 %**	Andel	8
Jämtlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	29 282	28 076	27 857	28 104	28 362	28 084	28 400	28 562	29 302	29 726	29 637	30 023	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	19 658	18 501	19 979	19 628	19 104	18 988	20 819	20 759	21 941	23 299	24 497	24 952	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	9 733	9 134	9 683	10 138	10 118	9 849	10 050	10 093	10 252	10 377	10 623	10 984	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	2 942	3 025	2 986	3 106	3 069	3 185	3 187	3 320	3 412	3 409	3 339	3 456	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 520	1 556	1 714	1 678	1 792	1 862	1 930	2 064	2 142	2 246	2 323	2 353	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 618	1 556	1 669	1 700	1 699	1 589	1 652	1 645	1 667	1 631	1 634	1 642	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	12 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	10 %	9 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**11 %**	iu	**14 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**9 %**	iu	iu	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**31 %**	iu	**9 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	25 %	iu	iu	10 %	iu	iu	11 %	iu	iu	28 %	iu	iu	**48 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	6 %	iu	iu	13 %	iu	iu	19 %	iu	iu	36 %	iu	iu	**44 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	iu	**22 %**	Andel	8
Västerbottens län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	59 417	55 228	55 974	57 675	59 098	59 600	59 158	59 954	62 503	62 723	63 719	64 146	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	42 141	38 404	43 173	44 874	45 153	44 646	46 730	50 855	52 566	56 228	59 118	62 078	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 072	13 310	14 064	14 783	14 695	14 382	14 488	14 433	14 930	15 240	15 614	16 012	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 028	5 835	5 740	5 677	6 155	6 295	6 308	6 360	6 886	6 793	6 586	6 557	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 191	3 091	3 223	3 282	3 464	3 595	3 751	3 820	4 081	4 196	4 284	4 273	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 140	2 037	2 281	2 311	2 315	2 200	2 255	2 215	2 197	2 246	2 229	2 257	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	11 %	10 %	10 %	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	7 %	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	7 %	7 %	7 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	15 %	15 %	16 %	16 %	16 %	15 %	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**6 %**	iu	**47 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**12 %**	iu	**16 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**16 %**	iu	**13 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	30 %	iu	iu	22 %	iu	iu	9 %	iu	iu	18 %	iu	iu	**44 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	15 %	iu	iu	3 %	iu	iu	8 %	iu	iu	1 %	iu	iu	**29 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	iu	**18 %**	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Norrbottens län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	56 982	55 546	57 189	60 419	61 829	61 488	62 699	62 847	64 246	63 709	64 403	64 733	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 415	40 055	58 841	62 719	60 873	57 046	56 814	55 049	57 147	66 578	71 531	75 780	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 639	12 764	13 509	13 990	13 917	13 557	13 566	13 719	13 913	14 296	14 946	15 175	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	4 964	4 925	5 037	5 135	5 131	5 122	5 257	5 629	5 952	5 657	5 697	5 587	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 471	2 486	2 710	2 813	2 905	3 011	3 199	3 331	3 462	3 634	3 767	3 852	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 957	1 833	2 075	2 070	2 049	1 894	1 940	1 952	1 938	1 989	2 132	2 100	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	5 %	6 %	5 %	4 %	5 %	5 %	6 %	6 %	6 %	5 %	5 %	5 %	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	14 %	14 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**1 %**	iu	**5 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**19 %**	iu	**1 %**	Andel	8
(primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**33 %**	iu	**30 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- brist på lämplig arbetskraft*	S	22 %	iu	iu	7 %	iu	iu	18 %	iu	iu	**40 %**	iu	iu	**36 %**	Andel	8
(exkl. primär)	*- tillgång till transportsystem*	S	1 %	iu	iu	23 %	iu	iu	6 %	iu	iu	**37 %**	iu	iu	**14 %**	Andel	8
(exkl primär)	*- tillgång tillbredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	**5 %**	iu	iu	**4 %**	Andel	8

Bilaga I: Statistikbilaga – Regler och villkor, SO1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela **livsmedelskedjan** (om inget annat anges)																	
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Arbetar företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	0 %	iu	iu	45 %	iu	iu	38 %	iu	iu	36 %	iu	iu	34 %	Andel	8
Hållbar livsmedelskedja, miljö																	
(exkl. primärprod.)	"Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?"	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	39 %	iu	iu	51 %	iu	iu	40 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Säljer företaget miljö-anpassade varor/tjänster?	S	41 %	iu	iu	45 %	iu	iu	27 %	iu	iu	40 %	iu	iu	30 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Har företaget en framtagen policy för miljöarbete?	S	iu	iu	iu	54 %	iu	iu	17 %	iu	iu	31 %	iu	iu	24 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	39 %	iu	iu	34 %	iu	iu	20 %	iu	iu	34 %	iu	iu	31 %	Andel	8
Konkurrenskraft	Svensk marknadsandel	S	Se Bilaga D														
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(exkl. primärprod.)	*- begränsad tillgång till lån och krediter*	S	14 %	iu	iu	17 %	iu	iu	17 %	iu	iu	18 %	iu	iu	24 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- begränsad tillgång till externt ägarkapital*	S	13 %	iu	iu	14 %	iu	iu	12 %	iu	iu	11 %	iu	iu	18 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft*	S	21 %	iu	iu	15 %	iu	iu	23 %	iu	iu	31 %	iu	iu	37 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- begränsad tillgång till transportsystem*	S	6 %	iu	iu	6 %	iu	iu	7 %	iu	iu	8 %	iu	iu	12 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- lokaler och utrustning*	S	18 %	iu	iu	18 %	iu	iu	21 %	iu	iu	17 %	iu	iu	21 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- brist på egen tid*	S	29 %	iu	iu	23 %	iu	iu	18 %	iu	iu	18 %	iu	iu	23 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- myndighetsregler*	S	38 %	iu	iu	32 %	iu	iu	26 %	iu	iu	29 %	iu	iu	35 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- begränsad tillgång till bredband*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	10 %	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över **primärproduktionen**																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	16 %	13 %	18 %	19 %	15 %	14 %	15 %	15 %	15 %	20 %	18 %	18 %	17 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	35 %	31 %	35 %	35 %	36 %	35 %	36 %	36 %	36 %	38 %	36 %	37 %	iu	Andel	1
	Import		87 586	92 151	95 147	99 367	103 278	110 337	117 951	130 314	141 700	144 606	158 246	163 992	159 412	Miljoner SEK	
	Export		47 218	49 377	53 754	54 381	58 271	63 410	68 381	75 038	82 729	83 623	91 798	97 194	97 726	Miljoner SEK	
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	24 246	24 242	27 254	28 760	28 891	29 828	29 762	30 151	30 897	31 076	32 832	34 542	iu	Miljoner SEK	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
	- begränsad tillgång till lån och krediter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	17 %	Andel	8
	- begränsad tillgång till externt ägarkapital	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	11 %	Andel	8
	- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	24 %	Andel	8
	- begränsad tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	7 %	Andel	8
	- lokaler och utrustning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	22 %	Andel	8
	- brist på egen tid	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	19 %	Andel	8
	- myndighetsregler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	49 %	iu	60 %	Andel	8
	- begränsad tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	15 %	Andel	8
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	22 134	18 100	24 903	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	31 931	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvolymer	S	Se avsnitt Produktionsvolymens utveckling													-	-
	Produktionsvärde	S	64 421	60 027	73 323	77 586	77 002	76 679	78 589	78 660	80 476	84 870	86 010	90 611	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	9 %	6 %	9 %	10 %	7 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	7 %	8 %	7 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	24 %	18 %	22 %	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	16 374	17 012	17 739	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	18 538	iu	Antal	1
	Antal företag	G	43 916	41 287	49 387	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	44 944	iu	Antal	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	4	4	4	3	4	4	4	4	Relativ frekvens	9
	Arbetar företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	25 %	Andel	8
Hållbar livsmedelskedja, miljömässigt																	
Miljömål: Giftfri miljö	Växtskyddmedel, hektardos	S	Utformningen av indikatorn för växtskyddsmedel utvärderas för närvarande och därför redovisas ingen utveckling														
Miljömål: Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, kväve	S	52	30	38	42	31	34	31	32	36	35	60	iu	iu	kg/ha	25
Miljömål: Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, fosfor	S	2	-2	0	0	0	1	0	0	1	1	4	iu	iu	kg/ha	25
Miljömål: Ett rikt odlingslandskap	Fåglar	S	115	104	111	108	107	113	109	97	100	107	101	107	113	Index	2
Miljömål: Ett rikt odlingslandskap	Fjärilar	S	iu	iu	114	108	73	97	105	80	100	94	83	88	77	Index	10

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antibiotikaanvändning	S	20,0	19,0	15,2	13,6	13,5	12,7	11,5	11,8	12,1	11,8	iu	iu	iu	mg/PCU	18
	"Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?"	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	46 %	iu	51 %	Andel	8
	Säljer företaget miljö-anpassade varor/tjänster?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	34 %	iu	39 %	Andel	8
	Har företaget en framtagen policy för miljöarbete?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	25 %	iu	27 %	Andel	8
	Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30 %	iu	37 %	Andel	8
Hållbart nyttjande av fiskbestånd																	
Miljömål: Ett hav i balans	Andel fiskebestånd som bedöms nyttjas hållbart	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	46 %	52 %	44 %	42 %	40 %	iu	Andel	24
Miljömål: Ett hav i balans	Andel fiskebestånd som varit möjliga att bedöma	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	39 %	45 %	46 %	iu	iu	iu	Andel	24
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelsindustrin**																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	4 %	4 %	4 %	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	5 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	22 %	23 %	24 %	23 %	22 %	23 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	iu	Andel	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	92 975	93 771	90 337	96 790	98 045	101 882	98 839	99 754	104 234	106 636	108 635	112 431	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	33 397	35 655	37 550	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 751	45 901	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	27 278	28 709	29 312	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	31 675	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 882	7 250	7 481	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 079	4 303	5 177	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	139 487	138 482	138 480	144 853	147 806	150 267	148 845	149 150	156 295	162 382	166 390	174 146	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	23 %	22 %	22 %	23 %	21 %	21 %	24 %	24 %	24 %	20 %	19 %	17 %	18 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	5 %	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	51 589	50 682	50 918	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	49 859	49 738	iu	Antal	1
	Antal företag	G	2 593	2 554	2 608	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	3 202	iu	Antal	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	20	21	21	21	19	17	20	18	Relativ frekvens	9
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	11 %	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	12 %	12 %	iu	Andel	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	383 219	393 250	400 232	406 390	417 018	429 627	447 328	462 801	472 917	484 923	509 536	533 212	iu	Miljoner SEK	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelshandeln**																	
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	53 109	55 159	59 922	61 210	63 078	65 985	69 791	73 278	76 329	77 498	80 788	81 625	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde provisionshandel	S	7 243	6 546	6 284	7 083	7 370	7 457	7 473	7 911	8 262	8 730	9 238	9 472	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde partihandel	S	21 878	21 973	24 982	25 606	25 819	26 831	28 286	29 702	30 942	31 382	31 547	32 282	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde detaljhandel	S	34 968	37 198	39 101	41 835	43 343	45 772	48 224	50 292	52 279	52 594	55 651	56 495	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	101 197	105 797	112 474	115 196	118 755	123 087	130 265	133 191	138 744	140 992	149 355	155 752	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	38 %	30 %	37 %	35 %	34 %	30 %	31 %	31 %	32 %	32 %	32 %	31 %	33 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	5 %	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	96 009	96 048	96 465	97 539	100 134	102 999	104 239	106 701	109 842	109 852	110 979	112 105	iu	Antal	1
	Antal företag	G	14 292	13 955	14 096	13 990	13 858	13 711	13 671	13 650	13 751	13 646	13 626	13 562	iu	Antal	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	5	5	6	6	6	6	6	Relativ frekvens	9
Grundläggande & specifika indikatorer över **restauranger**																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	10 %	10 %	11 %	10 %	11 %	10 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	8 %	6 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	38 %	39 %	40 %	41 %	43 %	43 %	44 %	44 %	45 %	45 %	45 %	45 %	iu	Andel	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	24 346	25 013	27 480	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	53 045	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	22 405	23 098	25 436	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	50 088	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 941	1 914	2 045	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	2 957	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	64 212	65 401	70 407	75 533	80 468	86 345	91 351	98 725	105 628	111 498	116 609	120 826	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	53 %	49 %	51 %	51 %	56 %	52 %	50 %	51 %	48 %	48 %	46 %	43 %	33 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	67 463	68 205	72 628	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 105	105 483	iu	Antal	1
	Antal företag	G	19 359	19 262	20 095	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	23 072	iu	Antal	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	6	5	5	5	5	6	4	Relativ frekvens	9

Bilaga J: Statistikbilaga – Konsument och marknad, SO2

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela **livsmedelskedjan** (om inget annat anges)																		
Högt förtroende för livsmedel	Andel konsumenter som bedömer det som en stor risk att																	
	- bli matförgiftad på en servering	S	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	1 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	- bli avsiktligt lurad av butik eller restaurang	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	- bli sjuk av skadliga kemikalier i mat	S	iu	iu	iu	3 %	iu	9 %	iu	iu	13 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	- innehållsförteckning är felaktig	S	iu	iu	iu	19 %	iu	15 %	iu	iu	12 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	- information vid servering av livsmedel är felaktig	S	iu	iu	iu	24 %	iu	26 %	iu	iu	17 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	Svensk marknadsandel	S	Se Bilaga D "Svensk marknadsandel i jordbruket".															2
Konkurrens	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																	
(exkl. primärprod.)	*- företag i SE*	S	51 %	iu	iu	51 %	iu	iu	54 %	iu	iu	46 %	iu	iu	58 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- företag i världen*	S	7 %	iu	iu	10 %	iu	iu	12 %	iu	iu	11 %	iu	iu	13 %	iu	Andel	8
Förutsättningar för att öka export	Har företaget haft någon export under 2019?	S	3 %	iu	iu	5 %	iu	iu	6 %	iu	iu	8 %	iu	iu	9 %	iu	Andel	8
	Andel export som går till länder EU har frihandelsavtal med	S	iu	iu	11 %	11 %	14 %	14 %	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	13 %	15 %	iu	Andel	1, 13
(exkl. primärprod.)	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	2 %	iu	iu	3 %	iu	iu	4 %	iu	iu	3 %	iu	iu	4 %	iu	Andel	8
	Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																	
(exkl. primärprod.)	*- brist på kunskap om affärsmöjligheter*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	iu	14 %	iu	iu	14 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- språkliga och kulturella hinder*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	15 %	iu	iu	8 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- brist på resurser i företaget*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	iu	22 %	iu	iu	21 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- lagar och regler*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	iu	17 %	iu	iu	19 %	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
(exkl. primärprod.)	*- tillgång till finansiering*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	18 %	iu	iu	22 %	iu	iu	20 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- konstader för internationalisering*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	25 %	iu	iu	21 %	iu	iu	22 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- brist på kontakter/ nätverk*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	21 %	iu	iu	18 %	iu	iu	18 %	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över **primärproduktionen**																		
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	24 %	18 %	22 %	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	iu	%	1
	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																	
	- företag i SE	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	18 %	iu	Andel	8
	- företag i världen	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35 %	iu	31 %	iu	Andel	8
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	22 134	18 100	24 903	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	31 931	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	43 916	41 287	49 387	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	44 944	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	43 879	41 246	49 345	49 822	49 936	46 036	46 028	45 375	44 975	45 050	44 772	44 878	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	29	32	33	34	40	40	39	41	52	45	58	52	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	6	7	5	7	5	4	8	8	12	10	10	12	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	2	2	4	3	3	4	3	5	4	3	3	2	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	iu	0	iu	iu	Antal	1
	Har företaget haft någon export under 2019?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	8 %	iu	Andel	8
	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	6 %	iu	Andel	8
	Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																	
	- brist på kunskap om affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**5 %**	iu	Andel	8
	- språkliga och kulturella hinder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**4 %**	iu	Andel	8
	- brist på resurser i företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**10 %**	iu	Andel	8
	- lagar och regler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**26 %**	iu	Andel	8
	- tillgång till finansiering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**5 %**	iu	Andel	8
	- konstader för internationalisering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**13 %**	iu	Andel	8
	- brist på kontakter/ nätverk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	**9 %**	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjölk	S	203 430	228 130	259 400	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	481 200	iu	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	225 400	231 700	192 000	220 100	228 300	261 600	270 200	309 900	351 100	390 600	241 200	472 700	459 800	iu	Ton	2
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelsindustrin**																		
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	5 %	iu	%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	33 397	35 655	37 550	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 751	45 901	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	27 278	28 709	29 312	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	31 675	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 882	7 250	7 481	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 079	4 302	5 177	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	2 593	2 554	2 608	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	3 202	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	2 266	2 226	2 279	2 366	2 386	2 444	2 510	2 590	2 652	2 704	2 800	2 884	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	188	187	184	179	192	185	182	184	190	185	191	177	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	66	69	71	68	58	62	62	59	67	66	62	54	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	38	36	37	44	50	47	43	53	43	46	51	53	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	35	36	37	36	34	34	32	29	34	33	32	34	iu	iu	Antal	1
	Industrins order-ingång (hemma och export)	S	115	116	113	111	111	111	106	100	101	104	108	111	108	113	Index	1
	Industrins omsättning (hemma och export)	S	112	113	111	109	109	109	104	100	100	104	107	110	111	114	Index	1
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelshandeln**																		
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	5 %		%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	53 109	55 159	59 922	61 210	63 078	65 985	69 791	73 278	76 329	77 498	80 788	81 625	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde provisionshandel	S	7 243	6 546	6 284	7 083	7 370	7 457	7 473	7 911	8 262	8 730	9 238	9 472	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde partihandel	S	21 878	21 973	24 982	25 606	25 819	26 831	28 286	29 702	30 942	31 382	31 547	32 282	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde detaljhandel	S	34 968	37 198	39 101	41 835	43 343	45 772	48 224	50 292	52 279	52 594	55 651	56 495	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	14 292	13 955	14 096	13 990	13 858	13 711	13 671	13 650	13 751	13 646	13 626	13 562	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	13 609	13 263	13 379	13 246	13 105	12 945	12 894	12 839	12 904	12 816	12 758	12 708	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	492	501	511	525	534	541	541	563	588	575	595	581	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	119	122	137	154	156	158	168	175	178	178	185	183	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	43	39	42	37	37	40	38	43	51	48	58	62	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	29	30	27	28	26	27	30	30	30	29	30	28	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
Ekologisk produktion	Försäljning ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker	S	6 306	7 310	7 730	8 200	7 875	8 802	12 928	16 489	18 408	18 413	19 414	20 241	20 208	iu	Miljoner SEK	1
Grundläggande & specifika indikatorer över **restauranger**																		
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	iu	%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	24 346	25 013	27 480	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	53 045	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	22 405	23 098	25 436	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	50 088	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 941	1 914	2 045	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	2 957	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	19 359	19 262	20 095	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	23 072	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	18 959	18 865	19 674	20 050	20 289	20 650	21 046	21 298	21 544	21 868	22 185	22 494	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	328	327	343	364	381	427	434	469	540	502	492	460	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	43	42	49	48	57	65	65	63	67	68	66	71	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	19	16	16	20	23	24	29	33	41	37	38	32	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	10	12	13	15	14	14	14	15	18	17	15	15	iu	iu	Antal	1
	Turismens exportvärde	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	99 390	102 334	99 770	47 377	iu	Miljoner SEK	8
	Turismens förädlingsvärde	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	114 922	123 277	122 444	125 453	123 449	79 955	iu	Miljoner SEK	8
	Turismens medelantal anställda	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	116 031	117 423	133 368	133 173	134 981	123 441	iu	Tusental	8

Bilaga K: Statistikbilaga – Kunskap och Innovation, SO3

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela **livsmedelskedjan** (om inget annat anges)																	
Produktivitet	Arbetskraftsproduktivitet	G	574 613	577 399	630 304	638 730	642 195	646 482	667 187	676 090	675 862	708 210	723 442	743 369	iu	SEK/anställd	1
	Rörelsemarginal	G	19 %	15 %	19 %	19 %	19 %	17 %	17 %	17 %	16 %	17 %	16 %	16 %	15 %	%	1
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	771 000	iu	941 000	iu	938 000	iu	917 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	81	iu	100	iu	97	iu	95	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från hela näringslivet	S	69 001	63 991	69 687	63 719	60 648	59 515	58 370	60 130	60 014	58 274	56 914	55 337	iu	Tusen ton	21
	Hushållens konsumtions-baserade utsläpp av CO2-ekvivalenter totalt	S	67 286	63 357	66 612	67 443	64 439	63 910	60 665	58 635	57 680	55 962	58 454	54 718	iu	Tusen ton	21
	Hushållens konsumtions-baserade utsläpp av CO2-ekvivalenter livsmedel	S	16 122	15 635	15 857	16 503	16 211	16 468	16 248	15 546	15 363	15 271	15 962	14 820	iu	Tusen ton	21
Hållbar produktion & konsumtion	Livsmedelsförsäljning	S	159 633	166 362	168 955	174 535	179 490	186 103	191 412	199 292	208 559	215 999	226 719	232 412	246 584	Miljoner SEK	1
- socialt	Försäljning alkoholfria drycker	S	16 577	18 503	19 108	20 023	20 105	20 690	21 653	22 778	23 614	24 969	26 962	28 755	28 897	Miljoner SEK	1
	Försäljning alkoholhaltiga drycker	S	29 750	32 389	33 094	33 077	33 966	34 707	36 078	37 415	38 618	39 750	41 943	43 468	49 137	Miloner SEK	1
	Hushållens disponibla inkomst	S	iu	iu	iu	416	427	439	460	485	494	498	493	496	496	Tusen SEK	1
Innovation	Innovationsranking	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12	12	12	12	iu	iu	Europa ranking	16
	"FoU-intensitet (FoU-kostnader (i % av livsmedelssektorns omsättning))"	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7	10	10	10	iu	iu	Europa ranking	16
	Värdeaddering från produktion (% av BNP/ capita)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26	26	26	26	iu	iu	Europa ranking	16
	"Produktivitet (BNP) Livsmedelsektorns intäkter (€/anställd inom branschen)"	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8	8	8	8	iu	iu	Europa ranking	16
	Antal forskare (yrkes-verksamma inom FoU i livsmedelssektorn, per miljoner invånare)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16	16	17	17	iu	iu	Europa ranking	16

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Patentaktivitet (antal sökta/ godkända livsmedels-sektorn per miljoner invånare)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13,00	7,00	7,00	8,00	iu	iu	Europa ranking	16
	Högre utbildning (nyexaminerade inom livsmedelsrelaterade utbildningar)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14	17	13	11	iu	iu	Europa ranking	16
(exkl. primärprod.)	Har företaget utveckat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	48 %	iu	iu	39 %	iu	iu	38 %	Andel	8
	Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättra varor eller tjänster till viss eller stor del från…																
(exkl. primärprod.)	*- egna uppslag inom företaget*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	88 %	iu	iu	78 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- från kunder*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	76 %	iu	iu	62 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- från konkurrenter*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	52 %	iu	iu	49 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- via samarbete med universitet och högskola*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	iu	9 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- via samarbetet med andra företag	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35 %	iu	iu	38 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- annat*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24 %	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	Andel	8
	Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för…																
(exkl. primärprod.)	*- administration*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	71 %	iu	iu	78 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- inköp*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67 %	iu	iu	72 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- produktutveckling*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	iu	32 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- produktion/ tjänsteproduktion*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	iu	28 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- marknadsföring*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67 %	iu	iu	75 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- försäljning*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	58 %	iu	iu	67 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- distribution*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30 %	iu	iu	40 %	Andel	8
(exkl. primärprod.)	*- att skapa nya affärsmodeller/ affärsmöjligheter*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	iu	43 %	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
(exkl. primärprod.)	*- annat*	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över **primärproduktionen**																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	1 351 805	1 063 929	1 403 829	1 445 666	1 434 304	1 388 522	1 453 564	1 430 096	1 435 413	1 567 726	1 581 164	1 722 482	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	9 %	6 %	9 %	10 %	7 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	7 %	8 %	7 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	24 %	18 %	22 %	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	%	1
- ekonomiskt	Förädlingsgrad	S	35 %	31 %	35 %	35 %	36 %	35 %	36 %	36 %	36 %	38 %	36 %	37 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	16 374	17 012	17 739	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	18 538	iu	Antal	1
- socialt	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	4	4	4	3	4	4	4	4	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	98 000	iu	98 000	iu	98 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10	iu	10	iu	10	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruksföretag	S	8 226	7 908	8 165	8 132	8 035	8 077	8 071	8 077	7 994	8 129	7 825	7 924	iu	Tusen ton	21
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från fiskare och vattenbrukare	S	157	144	140	127	124	122	119	121	115	109	100	99	iu	Tusen ton	21
Innovation	Utbildningsnivå i primärled																
	Förgymnasial utbildning	S	13 797	13 430	16 519	16 157	16 015	14 379	15 008	13 517	12 859	12 795	12 330	10 928	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	20 921	21 398	24 903	24 951	25 268	24 644	25 010	23 868	23 370	23 112	22 711	21 829	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	1 182	1 266	1 501	1 542	1 572	1 618	1 577	1 614	1 652	1 676	1 628	1 706	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	3 664	3 753	4 857	5 019	5 264	5 371	5 275	5 362	5 416	5 403	5 397	5 303	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	54	55	117	114	117	112	119	125	121	134	134	133	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	566	571	1 245	1 150	1 250	1 217	1 204	1 278	1 327	1 457	1 588	1 600	iu	Antal	1
	Har företaget utveckat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	20 %	Andel	8
	Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättra varor eller tjänster till viss eller stor del från…																
	- egna uppslag inom företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	87 %	iu	iu	Andel	8
	- från kunder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	69 %	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	- från konkurrenter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	40 %	iu	iu	Andel	8
	- via samarbete med universitet och högskola	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	iu	Andel	8
	- via samarbetet med andra företag	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	57 %	iu	iu	Andel	8
	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 %	iu	iu	Andel	8
	Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för…																
	- administration	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	81 %	iu	86 %	Andel	8
	- inköp	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	72 %	iu	75 %	Andel	8
	- produktutveckling	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	30 %	Andel	8
	- produktion/ tjänsteproduktion	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35 %	iu	44 %	Andel	8
	- marknadsföring	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	27 %	iu	34 %	Andel	8
	- försäljning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	41 %	iu	49 %	Andel	8
	- distribution	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	29 %	Andel	8
	- att skapa nya affärsmodeller/ affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	27 %	Andel	8
	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelsindustrin**																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	647 360	703 508	737 455	748 705	743 262	789 597	817 071	831 901	856 992	886 283	897 559	922 863	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	23 %	22 %	22 %	23 %	21 %	21 %	24 %	24 %	24 %	20 %	19 %	17 %	18 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	5 %	%	1
- ekonomiskt	Förädlingsgrad	S	22 %	23 %	24 %	23 %	22 %	23 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	51 589	50 682	50 918	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	49 859	49 738	iu	Antal	1
- socialt	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	20	21	21	21	19	17	20	18	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	171 000	iu	75 000	iu	45 000	iu	37 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	18	iu	8	iu	5	iu	4	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från livsmedelsindustrin	S	882	891	858	848	829	789	774	718	744	715	682	661	iu	Tusen ton	21
Innovation	Utbildningsnivå i livsmedelsindustri																
	Förgymnasial utbildning	S	18 785	17 459	16 430	15 979	15 156	13 649	14 332	13 467	13 238	13 349	13 442	13 534	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Gymnasial utbildning	S	36 732	36 779	35 818	35 949	35 051	34 482	34 982	34 254	33 462	33 086	32 809	32 665	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	3 767	3 722	3 761	3 895	3 875	3 953	3 921	3 972	3 961	3 850	3 897	3 967	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	7 453	7 665	7 693	8 052	8 067	8 312	8 307	8 635	8 828	9 069	9 358	9 683	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	104	110	111	116	128	125	122	122	137	128	127	142	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	630	645	929	852	900	987	917	1 053	1 119	1 356	1 551	1 716	iu	Antal	1
Grundläggande & specifika indikatorer över **livsmedelshandeln**																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	553 162	574 282	621 181	627 548	629 935	640 635	669 529	686 757	694 895	705 477	727 957	728 111	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	38 %	30 %	37 %	35 %	34 %	30 %	31 %	31 %	32 %	32 %	32 %	31 %	33 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	5 %	%	1
- ekonomiskt	Förädlingsgrad	S	11 %	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	12 %	12 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	96 009	96 048	96 465	97 539	100 134	102 999	104 239	106 701	109 842	109 852	110 979	112 105	iu	Antal	1
- socialt	Hushållens konsumtionsuppgifter																
	- Livsmedel	S	165 212	173 183	176 091	180 558	188 352	193 031	198 552	207 485	216 837	223 430	235 220	240 619	iu	Miljoner SEK	1
	- Alkoholfria drycker	S	17 122	19 173	19 786	20 298	20 798	21 487	22 344	23 977	24 881	26 313	28 471	30 316	iu	Miljoner SEK	1
	- Alkoholhaltiga drycker	S	29 729	32 609	33 268	33 051	33 813	34 703	35 729	37 146	38 266	39 366	41 524	42 838	iu	Miljoner SEK	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	5	5	6	6	6	6	6	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	45 000	iu	30 000	iu	30 000	iu	100 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	5	iu	3	iu	3	iu	10	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i livsmedetaljhandeln														iu		
	Förgymnasial utbildning	S	39 520	36 349	34 864	34 183	33 075	31 289	31 796	30 578	31 436	31 928	32 568	32 824	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	81 213	83 562	84 804	85 460	86 967	90 311	88 998	90 724	91 593	90 717	91 524	93 370	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	9 291	9 757	10 555	10 998	11 164	11 793	11 481	12 148	12 331	12 290	12 659	13 303	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	14 686	15 758	16 451	16 676	17 726	19 549	18 611	20 055	20 650	20 911	21 354	22 187	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	84	92	84	89	97	111	105	121	131	131	132	135	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	862	851	1 725	1 700	1 803	1 723	1 780	2 097	2 286	2 435	2 861	3 128	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över **restauranger**																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	360 878	366 725	378 369	389 863	415 221	414 544	422 959	437 858	434 552	465 016	483 845	502 876	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	53 %	49 %	51 %	51 %	56 %	52 %	50 %	51 %	48 %	48 %	46 %	43 %	33 %	%	1
	Rörelsemarginal	G	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	%	1
- ekonomiskt	Förädlingsgrad	S	38 %	39 %	40 %	41 %	43 %	43 %	44 %	44 %	45 %	45 %	45 %	45 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	67 463	68 205	72 628	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 105	105 483	iu	Antal	1
- socialt	Hushållens konsumtions-uppgifter (restauranger, caféer, hotell, annan övernattning)	S	87 250	89 614	93 887	99 808	100 781	106 522	113 959	120 892	129 087	140 757	143 554	147 098	iu	Miljoner SEK	1
	Arbetsskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	6	5	5	5	5	6	4	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	143 000	iu	136 000	iu	144 000	iu	148 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	15	iu	14	iu	14	iu	14	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i restauranger																
	Förgymnasial utbildning	S	45 632	42 997	43 296	43 723	45 292	47 364	45 707	49 007	52 139	54 083	57 498	58 652	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	63 896	68 602	69 664	70 840	74 333	78 880	77 938	78 271	75 963	73 137	72 552	72 286	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	7 539	8 147	8 984	9 678	10 186	10 979	10 667	10 952	10 898	10 700	10 621	10 426	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	11 319	12 409	13 075	14 145	15 518	17 505	16 717	17 908	18 115	18 252	18 561	18 524	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	75	59	71	76	83	85	83	85	78	85	93	92	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	3 593	3 783	5 619	6 050	6 346	6 570	6 567	7 132	7 973	9 689	11 130	12 379	iu	Antal	1

Bilaga L: Enkät till branschorganisationer

Under hösten år 2021 skickades en enkät till branschorganisationer där vi bad om synpunkter på åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplaner och deras genomförande. De branschorganisationer som fick enkäten var: Lantbrukarnas Riksförbund, Livsmedelsföretagen, Svensk dagligvaruhandel samt Visita.

En sammanfattning av branschorganisationernas synpunkter finns i Kapitel 6.

De frågor som ställdes för respektive uppdrag i enkäten var:

- Det här tycker vi har varit bra i utformningen och genomförandet av uppdraget.
- Det här tycker vi har varit mindre bra i utformningen och genomförandet av uppdraget.
- Så här skulle vi vilja att uppdraget eller genomförandet av uppdraget ändras/resultaten från uppdraget tas vidare.

Det var även möjligt för branschorganisationen att lämna övriga synpunkter på livsmedelsstrategins handlingsplaner och dess genomförande.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-3007 · ISRN SJV-R-22/2-SE · SJV offset Jönköping, RA 22:2